

KOLEDAR

1990

KOLEDAR

Goriške Mohorjeve družbe

za leto

1990

Izdala Goriška Mohorjeva družba
Katoliško tiskovno društvo
Gorica 1990

KRATICE ZA KALENDARIJ:

ap: apostol; cs: cesar(ica); c. uč: cerkveni učitelj; ev: evangelist;
dh: duhovnik; dk: diakon; dv: devica; kn: knez; kg: kneginja; km:
kmet; kr: kralj(ica); oč: očak; pr: prerok; op: opat(inja); mč: mu-
čen(ec)ka; mh: menih; pp: papež; pr: prerok; rd: redovni(k)ca; sv: sve-
topisemski (mož, žena); sp: spokorni(k)ca; šk: škof; pšč: puščavni(k)ca;
us: ustanovitelj(ica); vd: vdova; ž: žena.

DOM

8414 / 1990.

50 D 152. 185 / 1990.

Koledar uredil dr. Jože Markuža
Platnice in koledarski del opremil Edi Žerjal

Natisnila tiskarna Budin v Gorici

Leto 1990

je navadno leto in ima 365 dni, to je 52 tednov in en dan. Začne in konča se s ponedeljkom.

Svetovni dan miru 1. januarja 1990 po našem — gregorijanskem — koledarju, je isti dan:

- 19. december 1989 po julijanskem koledarju
- 4. tébeth leta 5750 po judovskem koledarju
- 23. keihak leta 1706 po koptskem koledarju
- 3. djoumada-t-tania 1410 po muslimanskem koledarju

LETNI ČASI

Začetek pomladi 20. marca ob 22.19; začetek poletja 21. junija ob 16.33; začetek jeseni 23. septembra ob 7.56; začetek zime 22. decembra ob 4.07.

SONČNA MRKA

26. januarja - obročast, viden bo na jugu Južne Amerike, Nove Zelandije in na Antarktiki od 18.13 do 22.48. Drugi popoln sončni mrk bo viden na severno-zahodnem delu Severne Amerike, Skandinaviji, vzhodni Evropi in severni Aziji od 1.40 do 6.25.

LUNINA MRKA

9. februarja - popoln, viden v Evropi, Afriki in Aziji, začetek popolnega luninega mrka od 19.50, maksimum ob 20.11 in konec ob 20.32;

6. avgusta - delni, viden bo v Aziji, Avstraliji in zahodnem delu obeh Amerik, začetek ob 12.31 in konec ob 17.53.

N.B. - Podatki so v srednjeevropskem času; ko je v veljavi poletni čas, dodaj eno uro!

JANUAR

PROSINEC

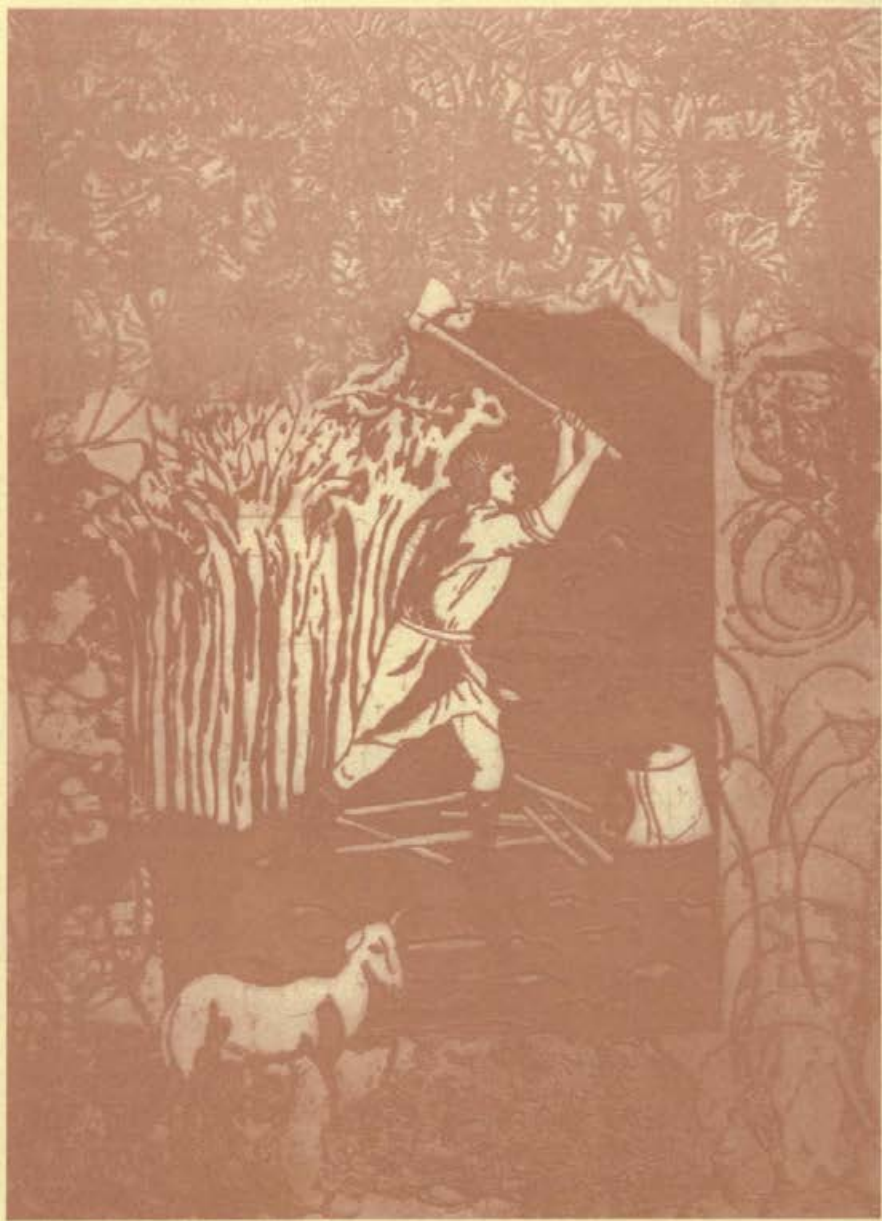
31 DNI

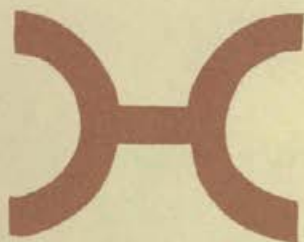
VODNAR

LUNE: Prvi krajec 4. ob 11.40
Polna luna (ščip) 11. ob 5.57
Zadnji krajec 18. ob 22.17
Nova luna (mlaj) 26. ob 20.20

- 1 **P** **Novo leto - Marija, sveta Mati božja**
Našli so Marijo, Jožefa in Dete in mu dali ime Jezus (Lk 2, 16-21)
- 2 **T** Bazilij Veliki in Gregor Nacijanski šk c. uč
- 3 **S** Genovefa Pariška dv
- 4 **Č** Angela Fol. rd; Benedikta mč
- 5 **P** Emilijana (Milena) dv; Simeon pšč
- 6 **S** **Gospodovo razglasenje - Sv. Trije kralji**
Z Vzhoda smo se prišli poklonit kralju (Mt 2, 1-12)
- 7 **N** **Jezusov krst - Rajmund Penjaf. dh; Lucijan Ant. mč**
Jezus ob krstu vidi Sv. Duha (Mt 3, 13-17)
- 8 **P** Severin Noriški op; Erhard, šk
- 9 **T** Julijan in Bazilisa mč; Hadrijan op
- 10 **S** Viljem šk; Gregor Niški šk c. uč
- 11 **Č** Pavlin Oglejski šk; Teodozij op
- 12 **P** Tatjana mč; Alfred op; Ernest mč
- 13 **S** Hilarij (Radovan) šk c. uč; Veronika dv
- 14 **N** **2. nav. ned.; Feliks (Srečko) Nolanski dh**
Jagnje božje odjemlje greh sveta (Jn 1, 29-34)
- 15 **P** Pavel pšč; Maver op
- 16 **T** Marcel pp; Berard, Oton in Peter mč
- 17 **S** Anton (Zvonko) op; Marijan mč
- 18 **Č** Marjeta Ogrska rd; *začetek molitvene osmine*
- 19 **P** Knut kr; Marij in drugi mč
- 20 **S** Fabijan pp in Sebastijan (Boštjan) mč
- 21 **N** **3. nav. ned.; Neža (Janja) dv mč**
Jezus izpolnjuje Izaijevo prerokbo (Mt 4, 12-23)
- 22 **P** Vincenc (Vinko) dk mč; Anastazij mč
- 23 **T** Emerencijana mč; Ildefonz šk
- 24 **S** Frančišek Saleški šk c. uč; Ksenija mč
- 25 **Č** Spreobrnitev sv. Pavla; Ananija mč
- 26 **P** Timotej šk in Tit šk; Pavla sp
- 27 **S** Angela Merici dv; Julijan mč
- 28 **N** **4. nav. ned.; Tomaž Akvinski rd c. uč**
Jezus oznanja, kaj prinaša blagoslov (Mt 5, 1-12a)
- 29 **P** Valerij šk; Julijan Ubogi sp
- 30 **T** Martina dv mč; Hijacinta rd
- 31 **S** Janez Bosco rd us; Marcela vd

»Življenje se je razodelo« (1 Jn 1, 2)

FEBRUAR

SVEČAN

28 DNI

RIBI

LUNE: Prvi krajec 2. ob 19.32
Šcip 9. ob 20.16
Zadnji krajec 17. ob 19.48
Mlaj 25. ob 9.54

- 1 Č Brigida Irska dv; Sever šk
- 2 P Svečnica - Gospodovo darovanje ☽
- 3 S Blaž šk mč; Oskar (Ansgar) šk
- 4 **N 5. nav. ned.; Andrej Corsini šk; Janez de Britto dh**
Kristjani so sol in luč sveta (Mt 5, 13-16)
- 5 P Agata dv mč
- 6 T Pavel Miki in tov. mč; Teofil mč
- 7 S Rihard kr
- 8 Č Hieronim Emiliani rd; Janez de Matha rd
- 9 P Apolonija dv mč; Nikefor mč ☽
- 10 S Sholastika dv; Viljem Veliki pšč
- 11 **N 6. nav. ned.; Lurška Mati božja; Saturnin mč**
Jezus daje novo postavo (Mt 5, 17-37)
- 12 P Evlalija mč; Benedikt A. op
- 13 T Katarina de Ricci rd; Ermelinda rd
- 14 S Ciril in Metod, slov. ap; Valentin (Zdravko) dh
- 15 Č Jordan Saški rd; Sigfrid (Zmago) šk
- 16 P Julijana mč; Onezim šk
- 17 S Aleš in tov. us. servitov; Silvin šk ☽
- 18 **N 7. nav. ned.; Simeon Jeruz. šk mč; Flavijan šk**
Jezus naroči ljubiti sovražnike (Mt 5, 38-48)
- 19 P Konrad sp; Barbat šk
- 20 T Sadot in tov. mč; Leon Sicilski šk
- 21 S Peter Damiani šk c. uč; Irena dv mč
- 22 Č Sedež ap. Petra; Marjeta Kortonska sp
- 23 P Polikarp šk mč; Romana sp
- 24 S Lucij (Svitomir) mč; Sergij mč
- 25 **N 8. nav. ned.; Valburga dv**
Kristus svari pred zaskrbljenostjo (Mt 6, 24-34)
- 26 P Aleksander šk; Matilda dv
- 27 T Gabrijel Žal. Matere božje rd; Baldomir sp; (Pust)
- 28 S Pepelnica; Roman op; Hilarij pp

»Brez mene ne morete ničesar storiti« (Jn 15, 5)

OVEN

MAREC

SUŠEC

31 DNI

LUNE: Prvi krajec 4. ob 3.05
Ščip 11. ob 11.58
Zadnji krajec 19. ob 15.30
Mlaj 26. ob 20.48

- 1 Č Albin šk; Antonina mč
2 P Neža Praška rd; Henrik rd
3 S Kunigunda cs; Marin mč
4 N 1. postna; **Kazimir poljski kraljevič** ☽
Jezus se posti, hudič ga skuša (Mt 4, 1-11)
5 P Janez od Križa rd; Hadrijan mč
6 T Fridolin sp; Koleta (Nika) rd
7 S Perpetua in Felicita mč; Gaudioz (Veselko) šk
8 Č Janez od Boga rd us; Beata mč
9 P Frančiška Rimska vd; Bruno šk
10 S 40 mučencev; Makarij šk
11 N 2. postna; **Sofronij šk; Konstantin sp** ☽
Jezusov obraz se je zasvetil ko sonce (Mt 17, 1-9)
12 P Doroteja (Dora) mč; Maksimilijan mč
13 T Teodora mč; Nikefor šk
14 S Matilda kr; Florentina op
15 Č Klemen (Milko) Dvorak rd; Ludovika
16 P Hilarij šk mč in Tacijan dk mč; Herbert šk
17 S Patricij (Patrik) šk; Jedert (Jerica) dv
18 N 3. postna; **Ciril Jeruzalemski šk c. uč**
Iz Kristusa izvira voda za večno življenje (Jn 4, 5-42)
19 P *Jožef, Jezusov rednik*; Ciril Jeruzalemski šk c. uč ☽
20 T Klavdija in tov. mč
21 S Nikolaj iz Flüe pšč; Filemon mč
22 Č Lea sp; Zaharija pp
23 P Turibij šk; Frumencij (Žitko) mč
24 S *Gospodovo oznanjenje*; Dionizij Palestinski mč
25 N 4. postna; **Dizma des. razbojnik**
Jezus odpre oči slepemu (Jn 9, 1-41)
26 P Ludgar šk; Lara Krimška mč
27 T Rupert Salzburški šk; Lidija mč
28 S Bojan kn mč; Sikst III. pp
29 Č Bertold rd; Ciril dk
30 P Amedej Savojski kn; Janez Klimak op
31 S Modest Gosp. šk; Gvido op

»Prišel sem, da bi imeli življenje« (Jn 10, 10)

MARTIUS

APRIL

MALI TRAVEN

30 DNI

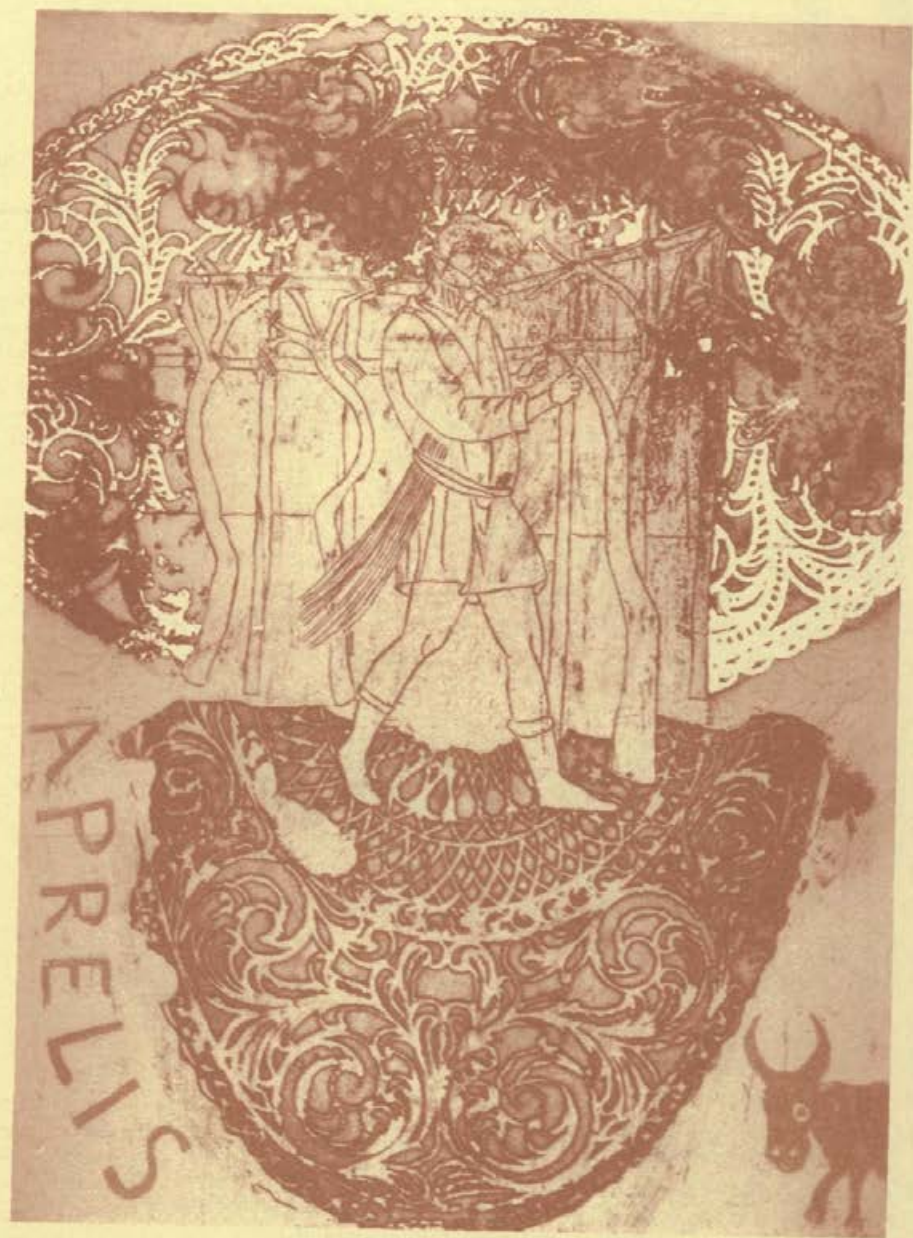

BIK

LUNE: Prvi krajec 2. ob 11.24
Ščip 10. ob 4.18
Zadnji krajec 18. ob 8.02
Mlaj 25. ob 5.27

- 1 N 5. postna; Hugo šk; Venancij šk mč
Jezus je vstajenje in življenje (Jn 11, 1-45)
- 2 P Frančišek Paolski rd us; Marija Egiptovska sp ☽
- 3 T Sikst I. pp; Rihard šk
- 4 S Izidor Seviljski šk; Konrad op
- 5 Č Vincenc Ferrer dh; Julijana rd
- 6 P Irenej Sirmijski šk; Marcellin mč
- 7 S Janez de la Salle rd us; Herman Jožef rd
- 8 N Cvetna ned. Jezusovega trpljenja; Tomaž Tolent. mč
Trpljenje N.G. Jezusa Kristusa (Mt 26, 14-75; 27, 1-66)
- 9 P Albert šk mč; Valter op
- 10 T Ezekijel pr; Apolonij in tov. mč ☽
- 11 S Stanislav šk mč; Gemma Galgani rd
- 12 Č Veliki četrtek; Zeno šk
- 13 P Veliki petek; Martin pp; Hermenegild mč; Ida sp
- 14 S Velika sobota; Valerijan in tov. mč; Lidvina dv
- 15 N Velika noč Gospodovega vstajenja; Milena (Jelka) kg
Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (Jn 20, 1-9)
- 16 P Bernardka rd; Benedikt Labre sp
- 17 T Fortunat mč; Rudolf mč
- 18 S Elevterij Ilirski mč ☽
- 19 Č Leon IX. pp; Ema rd
- 20 P Teotim šk; Hilda dv; Sulpicij mč
- 21 S Anzelm šk c. uč; Konrad iz Parzhama rd
- 22 N 2. velik. ned. - Bela nedelja; Leonid mč
Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20, 19-31)
- 23 P Jurij mč; Adalbert (Vojteh) šk mč
- 24 T Fidelis iz Sigmanringena rd
- 25 S Marko ev; Ermin šk - Državni praznik ☽
- 26 Č Mati dobrega sveta; Pashazij op
- 27 P Cita dv; Hozana Kotorska dv
- 28 S Peter Chanel dh mč; Ludvik Montfortski rd us
- 29 N 3. velik. ned.; Katarina Sienska dv c. uč
Učenca spoznata Jezusa po lomljenju kruha (Lk 24, 13-35)
- 30 P Pij V. pp; Jožef Cottolengo rd us

»Vstal je, ni ga tukaj« (Mr 16, 6b)

DVOJČKA

MAJ

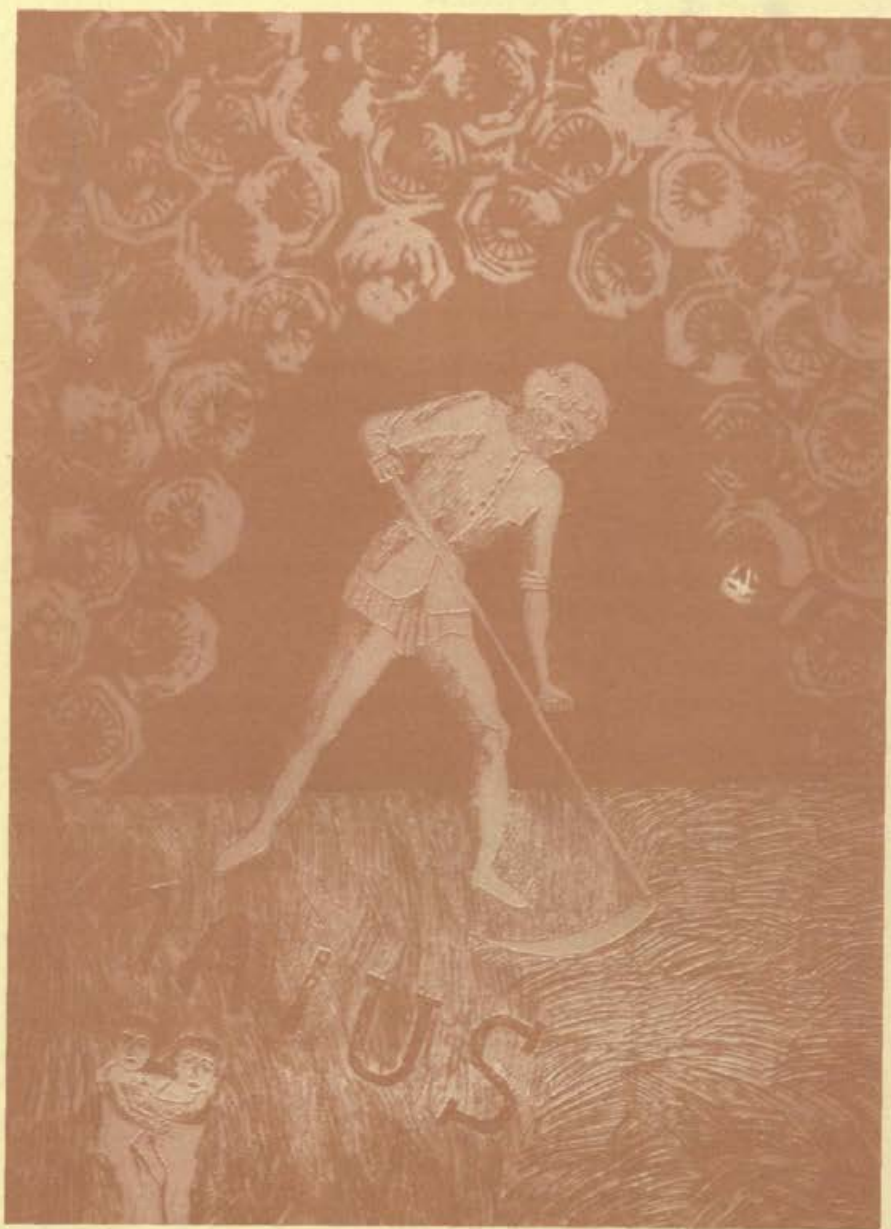
VELIKI TRAVEN

31 DNI

LUNE: Prvi krajec 1. ob 21.18
in 31. ob 9.11
Šćip 9. ob 20.31
Zadnji krajec 17. ob 20.45
Mlaj 24. ob 12.47

1	T	Jožef Delavec, mož Marije Device - <i>Praznik dela</i>	☽	
2	S	Anastazij šk c. uč; Boris kn		
3	Č	Filip (Zdenko) in Jakob ap		
4	P	Lazar tržaški mč; Florijan (Cvetko) mč		
5	S	Gotard šk; Angel mč		
6	N	4. velik. ned. - Nedelja dobrega Pastirja
<i>Jezus je pastir in vrata k ovcam (Jn 10, 1-10)</i>		
7	P	Gizela op; Flavij mč		
8	T	Viktor mč; Dezider (Željko) šk		
9	S	Herma učenec ap Pavla; Katarina iz Bologne dv	☾	
10	Č	Antonin šk; Trsatska Mati božja		
11	P	Mamert šk; Sigismund (Ziga) kr		
12	S	Leopold Bogdan Mandić rd; Pankracij mč; Imelda		
13	N	5. velik. ned.; Marija Mazzarello rd; Servacij šk
<i>Kristus je pot, resnica in življenje (Jn 14, 1-12)</i>		
14	P	Matija ap; Justina mč		
15	T	Zofija (Sonja) mč; Izidor km		
16	S	Janez Nepomuk dh mč; Ubald šk; Andrej Bobola rd		
17	Č	Pashal Baylon rd; Jošt op	☾	
18	P	Janez I. pp mč; Erik kr		
19	S	Peter Celestin rd; Ivo dh		
20	N	6. velik. ned.; Bernardin Sienski rd; Plavtila sp
<i>Na Jezusovo prošnjo prejmemo Sv. Duha (Jn 14, 15-21)</i>		
21	P	Krispin, rd; Teobald šk		
22	T	Rita rd; Renata sp		
23	S	Evrozinja rd; Leon Rostovski šk		
24	Č	Marija pomočnica kristjanov; Socerb, trž. mč	☾	
25	P	Beda Častitljivi, dh c. uč; Gregor VII. pp		
26	S	Marija, mati in kraljica (Vejna); Filip Neri dh		
27	N	Vnebohod; Avguštin Canterburyški šk; Julij mč
<i>Jezus ima vso oblast v nebesih in na zemlji (Mt 28, 16-20)</i>		
28	P	German Pariški šk		
29	T	Teodozija dv; Maksim Emonski šk		
30	S	Kancij in tov. oglejski mč; Ivana Orleanska dv		
31	Č	Marijino obiskanje - Petronila dv	☽	

»Moja duša povelečuje Gospoda« (Lk 1, 46b)

JUNIJ

ROŽNIK

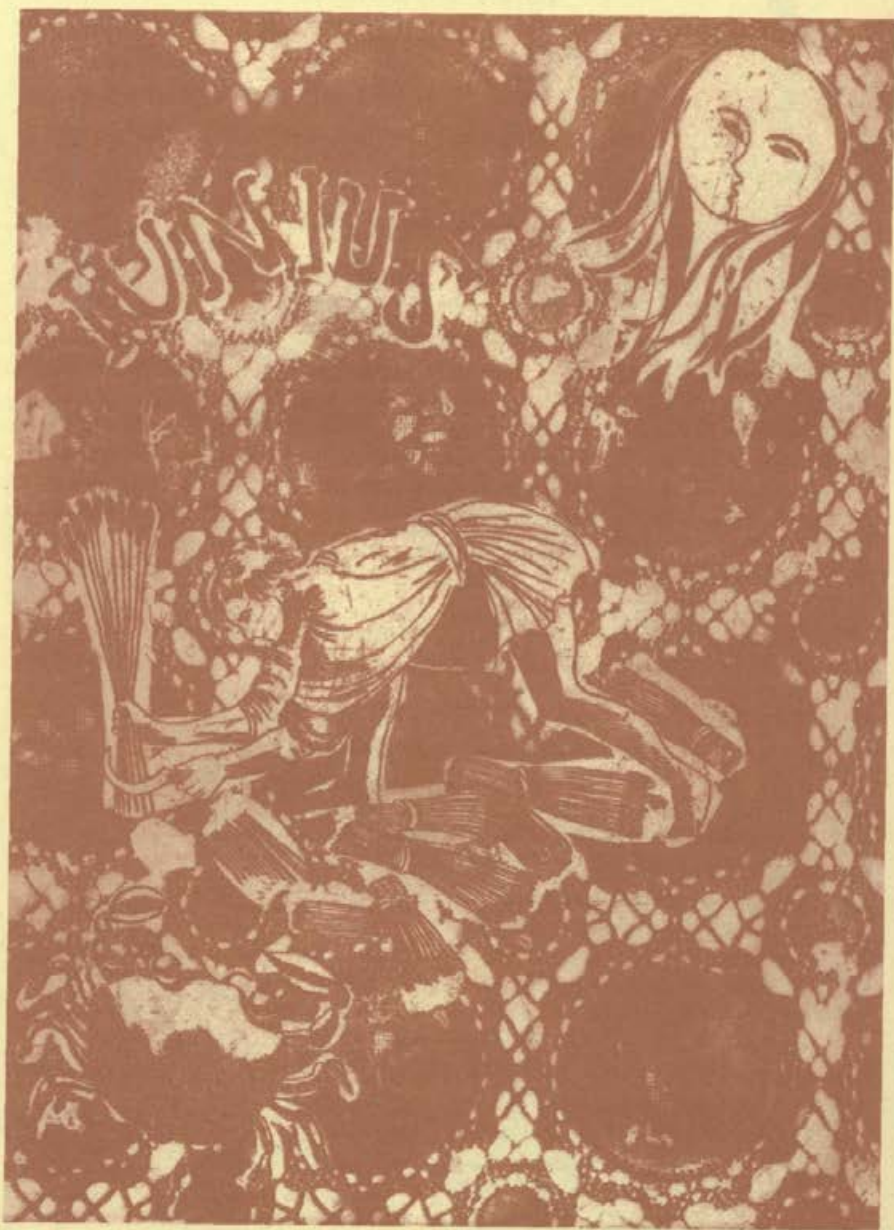
30 DNI

RAK

LUNE: Ščip 8. ob 12.01
Zadnji krajec 16. ob 5.48
Mlaj 22. ob 19.55
Prvi krajec 29. ob 23.07

- 1 P Justin mč; Klavdij op
- 2 S Marcellin in Peter mč; Erazem šk
- 3 N **Binkošti; Klotilda kr**
Kakor me je Oče poslal, vas jaz pošiljam (Jn 20, 19-23)
- 4 P Francišek Caracciolo rd us; *Marija Mati Cerkve*
- 5 T Bonifacij šk mč; Svetko mč
- 6 S Bertrand Oglejski šk; Norbert šk
- 7 Č Robert op; Vilibald šk; Prvi mč trž. Cerkve
- 8 P Medard šk; Viljem (Vilko) šk
- 9 S Efrem Sirski dk c. uč; Primož in Felicijan mč
- 10 N **Sv. Trojica; Bogumil šk; Janez Dominici šk**
Oče je poslal Sina za rešitev sveta (Jn 3, 16-18)
- 11 P Barnaba ap; Feliks in Fortunat mč
- 12 T Janez Fak. rd; Adela dv
- 13 S Anton Padovanski rd c. uč; Trifil mč
- 14 Č Elizej pr; Valerij mč
- 15 P Vid (Vitomir) mč; Prot mč
- 16 S Gvido Kortonski rd; Beno šk
- 17 N **Sv. Rešnje Telo in Kri; Gregor Barbarigo šk**
Jezus naša hrana in pijača (Jn 6, 51-58)
- 18 P Marcellijan in Marko mč; Marina dv
- 19 T Romuald op
- 20 S Mihelina sp; Silverij I. pp. mč
- 21 Č Alojzij Gonzaga (Vekoslav) rd
- 22 P *Jezusovo Srce*; Ahac mč; Tomaž More mč
- 23 S *Brezmadežno Marijino Srce*; Agripina dv mč
- 24 N **12. nav. ned.; Rojstvo Janeza Krstnika**
Janez je njegovo ime (Lk 1, 57-66)
- 25 P Eleonora kr; Doroteja dv
- 26 T Vigilij (Stojan) šk; Janez in Pavel mč
- 27 S Ema Krška kg; Ladislav kr; Ciril Aleks. šk c. uč
- 28 Č Irenej (Hotimir) šk mč; Marcela mč
- 29 P *Peter in Pavel ap*
- 30 S Prvi rimski mč; Emilijana mč

»Hinavec, izderi najprej bruno iz svojega očesa« (Mt 7, 5)

JULIJ

MALI SRPAN

31 DNI

LEV

LUNE: Ščip 8. ob 2.23
Zadnji krajec 15. ob 12.04
Mlaj 22. ob 3.54
Prvi krajec 29. ob 15.01

1	N	13. nav. ned.; Teobald (Bogoslav) pšč; Estera sv ž
<i>Kristusa bomo vredni, če nosimo svoj križ (Mt 10, 37-42)</i>	
2	P	Oton Bamberški šk; Vital (Živko) mč	
3	T	Tomaž ap; Heliodor šk	
4	S	Urh šk; Elizabeta Portugalska kr	
5	Č	Ciril in Metod ap Slovanov (v slov. škofijah)	
6	P	Marija Goretti dv mč; Bogomila sp	
7	S	Izaija pr; Vilibald šk	
8	N	14. nav. ned.; Kilijan šk mč; Prokop mč
<i>Jezus je krotak in ponižen (Mt 11, 25-30)</i>	☉
9	P	Veronika Giuliani op; Brikcij šk	
10	T	Amalija (Ljuba) rd; Rufina mč	
11	S	Benedikt op; Olga Kijevska kg; Pij I. pp mč	
12	Č	Mohor šk in Fortunat dk, oglejska mučenca	
13	P	Henrik (Hinko) II. kr; Evgen šk	
14	S	Kamil de Lellis rd us; Frančišek Solan rd	
15	N	15. nav. ned.; Bonaventura šk c. uč; Vladimir Kij.
<i>Sejavec seje božje seme (Mt 13, 1-23)</i>	☾
16	P	Karmelska Mati božja	
17	T	Aleš (Aleksij) sp; Marcelina dv	
18	S	Friderik (Miroslav) šk mč; Arnold šk	
19	Č	Avrea (Zlatka) dv; Arsen dk mč	
20	P	Marjeta Antiohijska dv mč; Elija pr	
21	S	Danijel (Danilo) pr; Lovrenc iz Brindisija dh c. uč	
22	N	16. nav. ned.; Marija Magdalena (Magda, Majda) sp
<i>V božjem kraljestvu so dobri in slabi (Mt 13, 24-43)</i>	☀
23	P	Brigita Švedska rd; Apolinarij šk mč	
24	T	Kristina dv mč; Boris in Gleb kn mč	
25	S	Jakob starejši ap; Krištof mč	
26	Č	Joahim in Ana, starša Device Marije	
27	P	Kliment Ohridski, Gorazd in drugi uč	
28	S	Viktor I. pp; Samson (Samo) šk	
29	N	17. nav. ned.; Marta iz Betanije sv ž; Olaf kr
<i>Božje kraljestvo je vredno žrtve (Mt 13, 44-52)</i>	☽
30	P	Peter Krizolog šk c. uč	
31	T	Ignacij Lojolski rd us	

»Prosite in se vam bo dalo« (Mt 7, 7)

AVGUST

VELIKI SRPAN

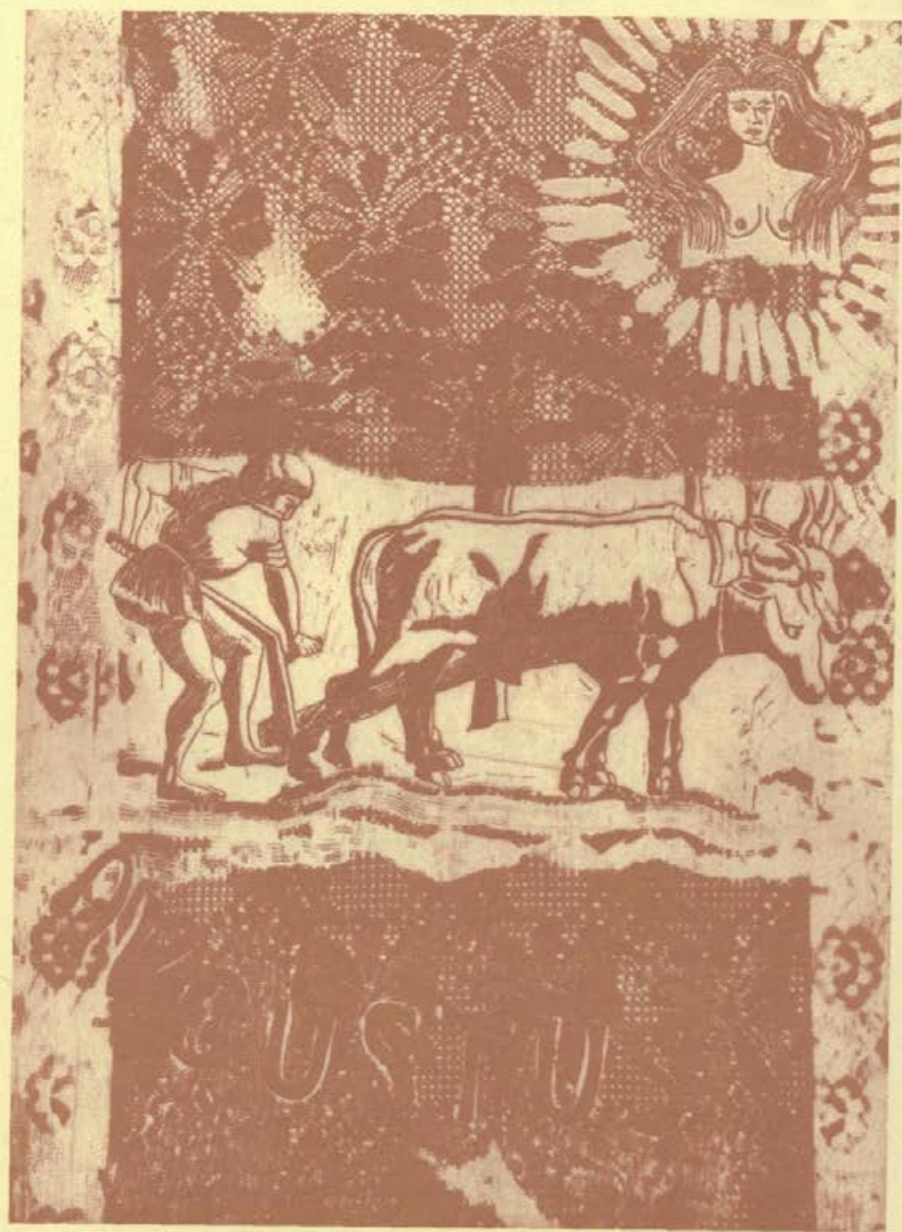
31 DNI

DEVICA

LUNE: Ščip 6. ob 15.19
Zadnji krajec 13. ob 16.54
Mlaj 20. ob 13.39
Prvi krajec 28. ob 8.34

1	S	Alfonz de Liguori šk c. uč; Makabejski bratje mč	
2	Č	Evzebij iz Vercellija šk; Štefan I. pp	
3	P	Lidija sv ž; Peter Eymard dh	
4	S	Janez M. Vianney dh	
5	N	18. nav. ned.; Marija Snežna (Nives); Ožbalt kr
<i>Jezus nasiti vso množico s kruhom (Mt 14, 13-21)</i>	
6	P	<i>Jezusova spremenitev na gori</i>	☺
7	T	Sikst II. pp in tov. mč; Kajetan dh	
8	S	Dominik rd us; Cirijak in tov. mč	
9	Č	Roman mč; Peter Faber rd	
10	P	Lovrenc dk mč; Asterija (Zvezdana) mč	
11	S	Klara (Jasna) dv; Tiburcij in Suzana mč	
12	N	19. nav. ned.; Hilarija mč; Evplij mč
<i>Jezus vabi Petra k sebi (Mt 14, 22-33)</i>	
13	P	Poncijan pp in Hipolit dh mč	☾
14	T	Maksimilijan Kolbe rd mč; Evzebij dh	
15	S	Marijino vnebovzetje; Tarcizij mč
<i>Bog povišuje nizke (Lk 1, 39-56)</i>	
16	Č	Štefan Ogrski kr; Rok sp	
17	P	Hijacint Poljski rd; Liberat (Svobodan) op mč	
18	S	Helena (Jelka, Alenka) cs; Agapit mč	
19	N	20. nav. ned.; Janez Eudes rd us; Boleslav mč
<i>Kristus hvali vero poganske žene (Mt 15, 21-28)</i>	
20	P	Bernard op c. uč; Samuel (Samo) pr	☼
21	T	Pij X. pp; Sidonij (Zdenko) šk	
22	S	Devica Marija Kraljica; Sigfrid (Zmago) šk	
23	Č	Roza iz Lime dv; Filip Benizzi dh	
24	P	Jernej (Bartolomej) ap; Emilija de Vialar rd	
25	S	Ludvik IX. kr; Jožef Kalasanc dh	
26	N	21. nav. ned.; Rufin šk; Ivana E. Bichier rd us
<i>Kristus obljubi Petru ključke kraljestva (Mt 16, 13-20)</i>	
27	P	Monika, ž; Cezarij, šk	
28	T	Avguštin šk c. uč; Pelagij mč	☽
29	S	Mučeništvo Janeza Krstnika; Sabina mč	
30	Č	Feliks (Srečko) mč; Gaudencija mč	
31	P	Rajmund Nonat (Rajko) rd; Pavlin šk	

»Če kdo hoče priti za menoj, naj vzame svoj križ« (Mt 16, 24)

SEPTEMBER

30 DNI

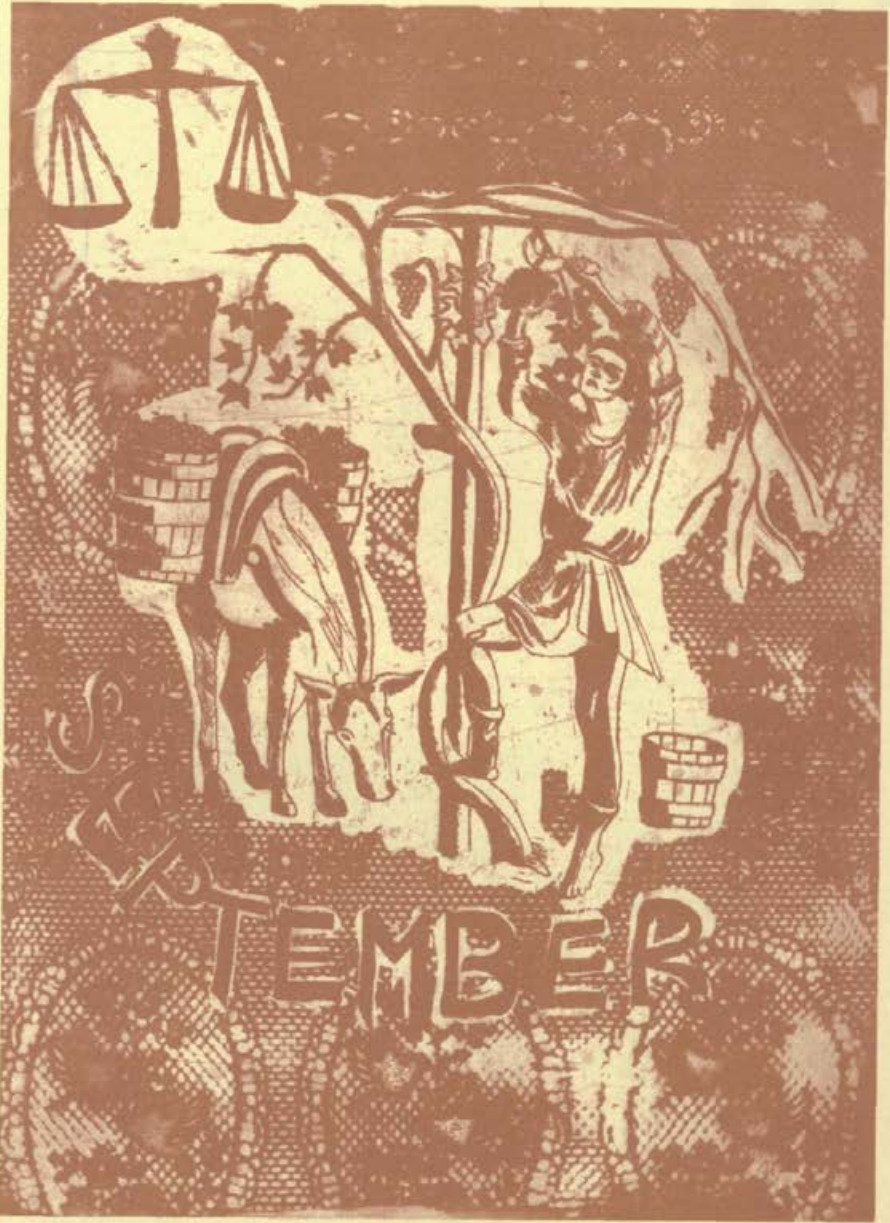
KIMAVEC

TEHTNICA

LUNE: Ščip 5. ob 2.46
Zadnji krajec 11. ob 21.53
Mlaj 19. ob 1.46
Prvi krajec 27. ob 3.06

- 1 S Egidij (Tilen) op; Verena dv
- 2 N **22. nav. ned.; Maksima mč; Emerik kn**
Odpoved nas privede k Jezusu (Mt 16, 21-27)
- 3 P Gregor Veliki pp c. uč
- 4 T Rozalija (Zalka) dv; Ida sp
- 5 S Lovrenc Giustiniani šk; Viktorin šk mč
- 6 Č Petronij šk; Evelina mč
- 7 P Regina dv mč; Bronislava rd
- 8 S *Rojstvo Device Marije*; Hadrijan mč
- 9 N **23. nav. ned.; Peter Klaver rd; Dorotej in Gorgonij**
Brata je treba klicati k spreobrnitvi (Mt 18, 15-20)
- 10 P Nikolaj Tolentinski sp; Pulherija cs
- 11 T Emilijan (Milko, Milan) šk; Nada op
- 12 S Gvido sp; Tacijan (Tihomil) mč
- 13 Č Janez Krizostom šk c. uč; Ljubo (Amat) op
- 14 P Povišanje sv. Križa; Notburga dv
- 15 S Žalostna Mati božja (Dolores); Melita mč
- 16 N **24. nav. ned.; Kornelij pp in Ciprijan šk mč**
Odpuščenje nima meje (Mt 18, 21-35)
- 17 P Robert Bellarmino, šk c. uč; Lambert šk
- 18 T Jožef Kupertinski dh; Irena mč
- 19 S Januarij šk mč; Teodor (Božidar) šk
- 20 Č Korejski mučenci; Kandida (Svetlana) mč
- 21 P Matej (Matevž) ap ev; Jona pr
- 22 S Tomaž Villanovski šk; Mavricij in tov. mč
- 23 N **25. nav. ned.; Lin pp; Marta Perzijska dv mč**
Bog je boljši kakor človek (Mt 20, 1-16a)
- 24 P Marija Devica, rešiteljica jetnikov
- 25 T Avrelija (Zlata) dv; Sergij Radoneški op
- 26 S Kozma in Damijan mč; Nil op
- 27 Č Vincencij Pavelski dh; Janez in Adolf mč
- 28 P Venčeslav (Vaclav) kn mč; Lavrencij Ruiz in tov. mč
- 29 S Mihael, Gabrijel in Rafael, nadangeli
- 30 N **26. nav. ned.; Hieronim dh c. uč; Zofija sp**
Grešniki pridejo v božje kraljestvo (Mt 21, 28-32)

»Dajte cesarju, kar je cesarjevega, in Bogu, kar je božjega« (Mt 22, 21)

SKORPIJON

OKTOBER

VINOTOK

31 DNI

LUNE: Ščip 4. ob 13.02
Zadnji krajec 11. ob 4.31
Mlaj 18. ob 16.37
Prvi krajec 26. ob 21.26

1	P	Terezija D. Jezusa; Remigij šk	
2	T	Angeli varuhi, Teofil sp	
3	S	Kandid (Žarko) mč; Evald mč	
4	Č	Frančišek Asiški rd us; Petronij šk	☉.....
5	P	Marcelin šk; Flavija mč	
6	S	Bruno rd us; Renato šk	
7	N	27. nav. ned.; Rožnovenska Mati božja
<i>Prvi izvoljeni bodo zavrženi (Mt 21, 33-43)</i>	
8	P	Sergij mč; Pelagija sp; Demetrij (Mitja) Sol. mč	
9	T	Janez Leonardi rd; Dioniz šk in tov. mč	
10	S	Frančišek Borgia rd; Hugolin mč; Sergij trž. mč	
11	Č	German šk; Aleksander Sauli šk	☾.....
12	P	Maksimilijan Celjski šk mč; Serafin rd	
13	S	Edvard kr; Koloman pšč	
14	N	28. nav. ned.; Kalist I. pp mč; Gaudencij (Veselko)
<i>Vsi so povabljeni v božje kraljestvo (Mt 22, 1-14)</i>	
15	P	Terezija Velika Avilska rd c. uč	
16	T	Hedvika rd; Marjeta Alakok dv	
17	S	Ignacij Antiohijski šk mč; Viktor šk	
18	Č	Luka ev; Julijan pšč	●.....
19	P	Izak Jogues in tov. kanadski mč; Pavel od Križa dh	
20	S	Irena (Mira) mč; Vendelin op	
21	N	29. nav. ned.; Uršula mč - Misijonska nedelja
<i>Imamo dolžnosti do Boga in sveta (Mt 22, 15-21)</i>	
22	P	Marija Saloma sv ž	
23	T	Janez Kapistran rd; Roman šk; Severin mč	
24	S	Anton M. Claret šk rd us; Martin op	
25	Č	Krizant in Darija mč; Krišpin šk mč	
26	P	Lucijan mč; Florij mč	☽.....
27	S	Sabina Avilska mč; Vincenc mč	
28	N	30. nav. ned.; Simon in Juda Tadej ap; Cirila dv mč
<i>Ljubi Boga in svojega bližnjega (Mt 22, 34-40)</i>	
29	P	Mihael Rua rd; Narcis šk	
30	T	Marcel mč; Doroteja ž	
31	S	Volfang (Volbenk) šk; Alfonz Rodriguez rd	

»Odpuščeni so njeni mnogi grehi, ker je mnogo ljubila« (Lk 7, 47)

STRELEC

NOVEMBER

30 DNI

LISTOPAD

LUNE: Ščip 2. ob 22.48
Zadnji krajec 9. ob 14.02
Mlaj 17. ob 10.05
Prvi krajec 25. ob 14.11

1	Č	Vsi Sveti
Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5, 1-12a)	
2	P	<i>Spomin vseh vernih rajnih</i>	☺
3	S	Just Tržaški mč; Viktorin Ptujski šk mč	
4	N	31. nav. ned.; Karel (Drago) Boromejski šk
Jezus vabi k delom po veri (Mt 23, 1-12)	
5	P	Zaharija in Elizabeta; Oglejski mč	
6	T	Lenart op	
7	S	Engelbert šk mč; Ernest mč	
8	Č	Deodat (Bogdan) pp; Bogomir šk	
9	P	Posv. later. bazilike; Teodor (Božidar, Darko)	☾
10	S	Leon Veliki pp c. uč; Andrej Avelinski dh	
11	N	32. nav. ned.; Martin (Davorin) šk; Menas pšč
Čuječnost za božji prihod (Mt 25, 1-13)	
12	P	Jozafat Kunčević šk mč; Emilijan (Milan) sp	
13	T	Stanislav Kostka rd; Didak rd; Bric šk	
14	S	Nikolaj Tavelić dh mč; Didak (Diego) rd	
15	Č	Albert Veliki šk c. uč; Leopold kn	
16	P	Marjeta Škotska kr; Gertruda (Jedrt) rd	
17	S	Evfemija in Tekla, trž. mč; Elizabeta Ogrska rd	☉
18	N	33. nav. ned.; Posv. rim. bazilik Petra in Pavla
Zvestoba v malem bo nagrajena (Mt 25, 14-30)	
19	P	Matilda rd; Berlam mč	
20	T	Edmund kr mč; Feliks Valois rd	
21	S	Marijino darovanje (Marija od zdravja); Gelazij I. pp	
22	Č	Cecilija mč; Mavricij mč	
23	P	Klemen I. pp mč (Milivoj, Milko); Kolumban op	
24	S	Krizogon Oglejski mč; Flora (Cvetka) dv mč	
25	N	Jezus Kristus kralj vesoljstva; Katarina Aleks. dv
Kristus pride sodit v slavi (Mt 25, 31-46)	☾
26	P	Leonard rd; Silvo op	
27	T	Valerijan Oglejski šk; Virgil šk	
28	S	Katarina Labourè dv; Eberhard šk	
29	Č	Saturnin mč; Radogost šk	
30	P	Andrej ap; Justina dv mč	

»Pridite, blagoslovljeni mojega Očeta, prejmite kraljestvo« (Mt 25, 34b)

DECEMBER

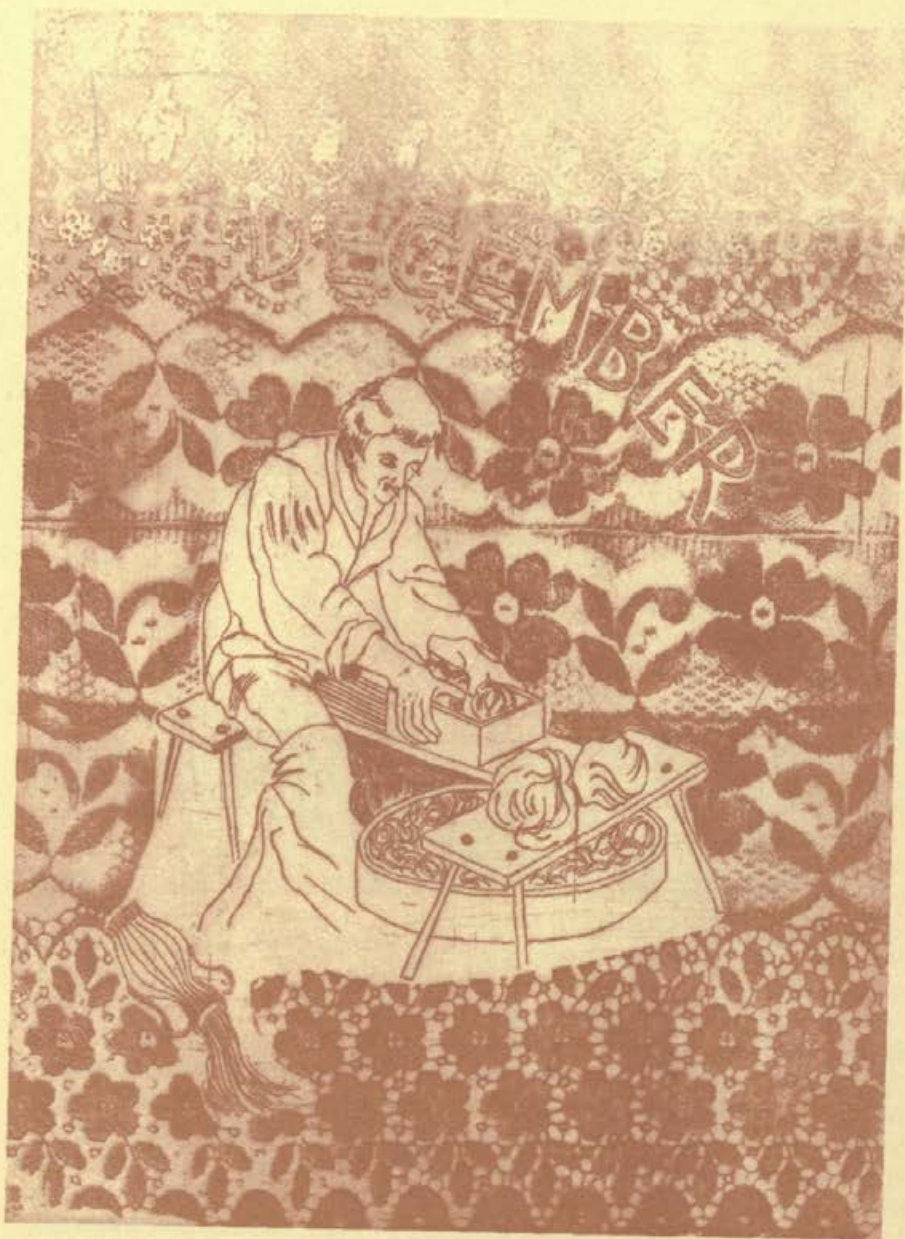
31 DNI

GRUDEN

LUNE: Ščip 2. ob 8.50 in 31. ob 19.35
Zadnji krajec 9. ob 3.04
Mlaj 17. ob 5.22
Prvi krajec 25. ob 4.16

KOZOROG

- 1 S Eligij šk; Natalija (Božena) sp
- 2 N 1. adventna; Kromacij šk; Bibijana (Vivijana, Živa)
Čujmo, ker ne vemo, kdaj pride hišni gospodar (Mr 13, 33-37)
- 3 P Frančišek Ksaver rd
- 4 T Barbara dv mč; Janez Damaščan dh c. uč
- 5 S Saba (Sava) op; Krispina mč
- 6 Č Nikolaj (Miklavž) šk; Peter Pashazij šk
- 7 P Ambrož šk c. uč; Agaton pp
- 8 S Brezmadežno spočetje Device Marije
Zdrava, milosti polna, Gospod je s teboj (Lk 1, 26-38)
- 9 N 2. adventna; Valerija mč; Peter Fourier rd
Izravnajmo steze za Gospoda (Mr 1, 1-8)
- 10 P Loretska Mati božja; Melkijad pp
- 11 T Damaz I. pp; Danijel Stilit pšč
- 12 S Ivana Franciška de Chantal rd; Amalija mč
- 13 Č Lucija dv mč; Otilija op
- 14 P Janez od Križa dh c. uč; Dušan šk
- 15 S Kristina dv; Marija K. de Rosa rd
- 16 N 3. adventna; Albina dv mč; Adelhajda (Adela) cs
Sredi med vami stojl, a vi ga ne poznate (Jn 1, 6-8, 19-18)
- 17 P Lazar iz Betanije; Vivina op
- 18 T Teotim in Baziljan mč; Gracijan šk
- 19 S Urban V. pp; Favsta sp
- 20 Č Evgen in Makarij mč; Dominik Sil. op
- 21 P Peter Kanizij dh c. uč; Severin šk
- 22 S Demetrij Afriški (Mitja) mč; Franciška Cabrini rd
- 23 N 4. adventna; Janez Kancij dh; Viktorija mč
Glej, spočela boš in rodila sina (Lk 1, 26-38)
- 24 P Božična vigilija - Sveti večer; Adam in Eva
- 25 T Božič - Gospodovo rojstvo; Anastazija mč
Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jn 1, 1-18)
- 26 S Štefan prvi mč; Zosim pp
- 27 Č Janez Evangelist ap; Fabiola sp
- 28 P Nedolžni otroci, mučenci
- 29 S Tomaž Becket šk mč; David kr
- 30 N Sveta Družina; Evgen šk; Liberij šk
Dete je rastle in bilo bolj in bolj modro (Lk 2, 22-40)
- 31 P Silvester (Silvo) pp
»Razodela se je dobrotljivost in ljudomilost Boga« (Tit 3, 4)

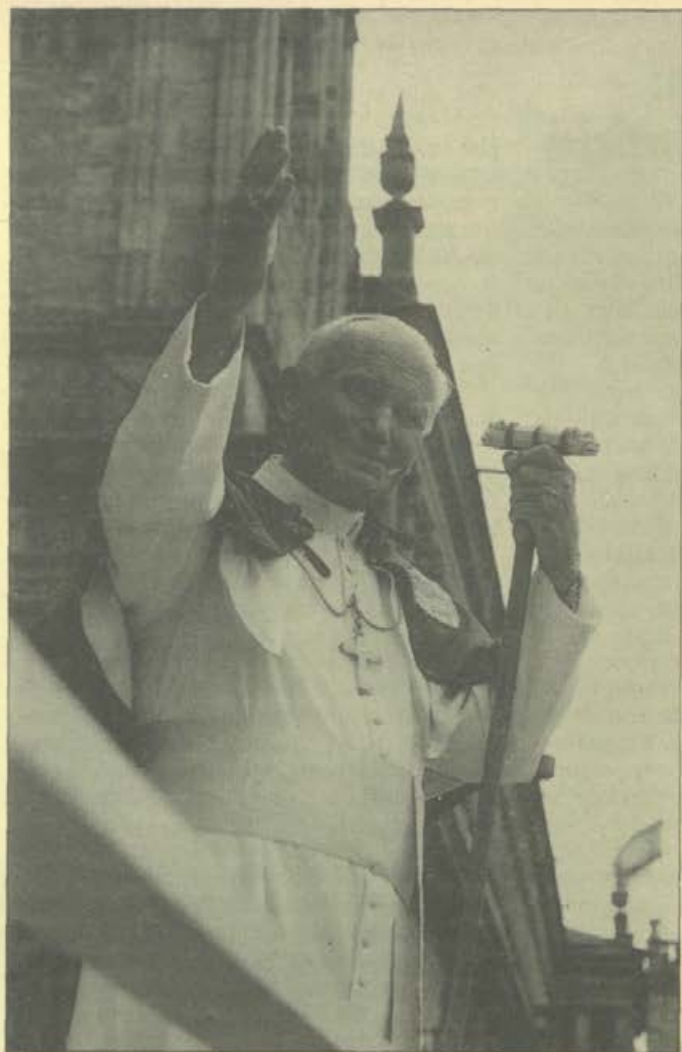

PRI GRADITVI MIRU SPOŠTUJ MANJŠINE!

Tak je naslov poslanice, ki jo je papež Janez Pavel II. poslal človeštvu ob 22. svetovnem dnevu miru, to je za 1. januar 1989. Ali tiči za tem še en poskus, da bi človeštvo ohranilo in ustvarilo tako zaželeni mir? Ali je to ena listina več za knjižne arhive, ki bo kmalu prešla v pozabo? Vsebina listine — njene teološke, antropološke, etične, politične in zgodovinske osnove — tega ne dopuščajo. Gotovo bodo manjšine prve pozorne na sporočilo papeževih izvajanj, saj gre za njihov »biti ali ne biti«; še več, kako opravičiti svoj zgodovinski obstoj z upanje zbujujočim pogledom v prihodnost. Pozorni bodo voditelji državnih skupnosti in večinski narodi, ki se zavedajo svoje zgodovinske odgovornosti za obstoj in razvoj in njihovi družbi živečih manjšin.

OZADJE POSLANICE O MANJŠINAH

Kardinal Roger Etchegaray, predsednik papeškega sveta »Pravičnost in mir«, ki je poslanico predstavil zastopnikom sredstev družbenega obveščanja in javnosti na sploh (9. decembra 1988), je omenil nekatere »predhodnike« novega dokumenta. Tako se je Pij XII. zadržal pri tem vprašanju v svojih božičnih nagovorih leta 1939, 1941 in 1954. Vojni in povojni čas sta dajala več kot dovolj razlogov, da se je Cerkev postavila v obrambo manjšin, njihovega obstoja in temeljnih pravic: kulture, vere... Nekateri narodi so bili določeni, da bodo izginili z obličja zemlje. Janez XXIII. se je pomudil ob vprašanju manjšin v okrožnici »Mir na zemlji« (1963) z nekaj krajšimi ugotovitvami: oblikovanje manjšin v 19. stoletju ob prebujanju narodov, nesprejemljivost kakršnega koli uničevanja ali omejevanja razvoja manjšin, dolžnosti družbene skupnosti za njihov vsestranski kulturni, gospodarski in politični razvoj ter dolžnosti manjšin samih, ki morajo tudi same vzpostavljati mostove z večinskim narodom (prim. številke 93-96). Drugi vatikanski koncil se je dotaknil tega vprašanja le bežno, čeprav je treba zlasti pastoralno konstitucijo o Cerkvi v sedanjem svetu razumeti kot enoto, ki ima svoje teološke in antropološke temelje z ene in aplikacije na določena vprašanja z druge strani. Takó ugotavlja naraščajoča nasprotja v sedanjem svetu zaradi političnih, družbenih, gospodarskih, rasnih in svetovnonazorskih razlik. Zavzema se za splošen in kulturni razvoj vseh, med njimi tudi manjšin. Opredeljuje tako dolžnosti družbene skupnosti do manjšin kot tudi manjšin do družbene skupnosti. Obsoja vsako zapostavljanje ali načrtno uničevanje narodov ali narodnostnih manjšin (prim. št. 4, 59, 73 in 79). Poznejši socialni dokumenti Cerkve (okrožnica O delu za razvoj narodov, 1967; apostolsko pismo Ob osemdesetletnici, 1971; okrožnica O človeškem delu, 1981; okrožnica O skrbi za socialno vprašanje, 1988) se le bežno dotaknejo vprašanja manjšin govoreč o bogastvu in različnosti kultur. Pač pa se papež Janez Pavel II. na svojih potovanjih v različne dežele sveta sooča z vprašanji manjšin, kar ima odmev v njegovih nagovorih. Če tega ni, kar je bil primer ob njegovem obisku na Krki na Koroškem junija 1988, je odziv manjšine in drugih prizadetih povsem upravičen.

Papež Janez Pavel II. pozdravlja skoro polmilijsko množico mladih v Santiagu de Compostela (Avgusta 1989)

Poslanica o manjšinah za svetovni dan miru 1989 pa je prva tovrstna cerkvena listina, ki v celoti in tudi celostno obravnava vprašanje manjšin. Téma ni izbrana slučajno. Mir, za katerega si človeštvo tako prizadeva in je tudi eno osrednjih vprašanj našega časa, zato tudi poslanstva in pastoralne dejavnosti Cerkve, je na različne načine ogrožen. Po pravici iščemo vzroke napetosti v različnih gospodarskih in političnih sistemih, v razvitosti njih in nerazvitosti drugih družb, v želji po vsestranski samostojnosti ter osvoboditvi od najrazličnejših oblik suženjstva. Čeprav so narodnostna (nacionalna) vprašanja znotraj omenjenih vprašanj imela marsikdaj ključno mesto, so se v zadnjem času tako izostrila, da ni pred njimi izvzeta nobena družbena skupnost, politični in gospodarski sistem. Manjšinsko vprašanje je postalo svetovno vprašanje. Postaja predmet spora znotraj neke družbe (države)

in v meddržavnih odnosih. Vedno resneje je zaradi tega ogrožen mir v določenem delu sveta ali celo svetovni mir. Libanon, Palestina, Baskija... so žarišča, ki so nam blizu in jih zato lažje razumemo. Slovenski narod, ki prebiva na stičišču različnih kultur in narodnosti, na geografsko pomembnem križišču tudi na lastni koži čuti to vprašanje. Sicer pa so skoraj vse meje med državami — marsikje tudi osrednja območja — zaznamovane s podobnimi napetostmi in trenji. Takó je vprašanje manjšin »najbolj občutljivo vprašanje sodobne družbe, ki postaja vedno bolj pereče« (Poslanica o manjšinah, 1). Kakor je sodobni človek postal občutljiv in ljubosumen na pravice svoje osebe, tako je postal občutljiv na pravice naroda ali skupnosti, ki ji pripada.

IZHODIŠČA ZA REŠEVANJE MANJŠINSKEGA VPRAŠANJA

O zdravih in urejenih medsebojnih odnosih govorimo tedaj, ko se obe strani — v našem primeru večina in manjšina — čutita sprejeti in obdarjeni druga od druge, ko sebe dajeta in prejemata, ko ni poraženca in zmagovalca, marveč obe čutita, da sta nekaj pridobili, ko vsaka stran sprejema pravice in dolžnosti, ko med njima vlada spoštovanje in zaupanje. Obe strani se morata zavestno prizadevati za take odnose, ki zahtevajo določeno mero kritičnosti najprej do sebe in svojih ravnanj ter pravičnost v ocenjevanju ravnanj drugega.

Katera so izhodišča, ki jih ima poslanica za temelj svojih izvajanj pri reševanju manjšinskega vprašanja?

1. Osnovno izhodišče, lahko rečemo tudi načelo, je razumevanje človeka kot osebe in ne morda razumevanje, pojmovanje družbe. Subjekt pravic, dolžnosti in dostojanstva je vedno oseba v njeni individualni in socialni, družbeni razsežnosti. Pravic ji nihče ne daje, marveč jih mora priznavati in upoštevati, ker so osebi prirojene, dane.

2. Človek kot oseba pa ima »neodtujljivo dostojanstvo ne glede na izvor, narodnost, kulturno in versko pripadnost« (3) Zaradi spoštovanja in priznanja tega dostojanstva je treba spoštovati in priznavati vse tiste danosti, ki osebo označujejo, v našem primeru narodnost in vse, kar je s tem v zvezi. Seveda je treba razlikovati med tem, kar pomeni človek-oseba, saj ta označba opredeljuje človeka kot enkratno in edinstveno bitje, in človek kot pripadnik določenega naroda, kar označuje njegovo prigodnost, akcidentalnost, torej možnost, da je lahko tudi drugače.

3) Obstoj manjšine je navadno vezan na zemljo, na določen kraj (6). Domovina daje občutek domačnosti, zaverovanosti in gotovosti; človek se nahaja »na svojem«. Odtujevanje zemlje, preganjanje z rodne grude je za človeka hudo odtujevanje in izkoreninjanje, ki ima pogosto tudi druge posledice: psihološke, družbene, verske... Človek brez korenin, ki jih na svoj način potrjuje bivanje in delo na domači zemlji, je prepuščen valovom življenja. Biti in živeti »na svojem« je človekova neodtujljiva pravica, ki pa je, žal, danes spet na mnogih krajih zemlje kršena.

4. Prav tako je za narod značilna tako ljudska kot umetna kultura kot žlahten sad preteklih rodov in dragocena dediščina, ki kaže na izvire in hkrati usmerja sedanjo in prihodnjo pot naroda. Manjšine imajo pravico do lastne kulture in njene ohranitve (7). Kulturne vrednote, med katerimi je ena najpomembnejših jezik, so razpoznavno znamenje pripadnosti nekemu narodu in hkrati priča duhovnega bogastva človeštva, ki ne pripada samo enem, marveč vsem, vendar vsakemu na svoj način.

Strežniški shod na Repentabru 19. junija 1989

5. Manjšine imajo vso pravico ohranjati povezanost s svojim narodom. Kdor bi to zanikal, so njegovi nameni povsem jasni: počasno umiranje manjšine ob slabitvi dotokov kulturne, gospodarske, zlasti pa psihološke pomoči, ki jo daje domači narod. Prav tako in še bolj pa mora biti manjšina povezana med seboj z različnimi vezmi kulture, jezika, ustanov, saj to posameznikom in članom pomaga pri ohranjanju skupnih vrednot.

6. Družba (država) oziroma večinski narod ter vsi posamezniki morajo priznavati manjšini njene pravice in sicer ne samo deklarativno, marveč v vseh življenjskih razmerah in primerih (3). Poslanica pravi, da je »spoštovanje manjšin preskusni kamen urejenega družbenega sožitja in pokazatelj državljsanske zrelosti, do katere se je dokopala neka država in njene ustanove« (3), z drugimi besedami, je izraz zrelosti in humanizma, ki temelji na pravičnosti. To pomeni, da splošni zakoni niso dovolj, saj gre za njihovo spolnjevanje v konkretnih življenjskih razmerah, ki znajo biti zelo različne in zložene.

7. Poslanica seveda ne govori le o obveznostih večinskega naroda do manjšin oziroma o pravicah manjšin, saj je jasno, da so pravice vedno združene z dolžnostmi. Kakor manjšine z ene strani prispevajo h kulturnemu bogastvu neke dežele na splošno, tako morajo tudi zavestno sprejeti svoj delež v prid k skupni blaginji celotne družbe. Predvsem gre za prispevek h graditvi miru in sožitja, k uveljavitvi dostojanstva in svobode njenih članov, za odprtost za zgodovinski razvoj in dejanske razmere, da ne bi postali »jetniki preteklosti« (11, 12).

8. Naštetim usmeritvam pa nasprotujejo številne države, ki jih poslanica tudi izrecno omenja. Zapiranje v manjšinski geto zaradi nesposobnosti vključevanja v javno življenje ali sprejem vsiljene izolacije je za obe strani poguben; vdanost v usodo počasnega izginotja in črnogledost ne vodi nikamor; zlasti pa je nesprejemljiva metoda nasilja ali celo terorizma, ki stvari še bolj zapleta (24). Na mestu je pot dialoga, ponovne uveljavitve pravic manjšine (10), za katero morajo vsi prispevati svoj delež, eni s pozornostjo in pravičnostjo, drugi z vztrajnimi političnimi in drugimi prizadevanji.

9. Poslanica se dotakne tudi zelo pomembnega vprašanja verskih manjšin oziroma verske svobode (8). Različne verske manjšine so lahko pod podobnim političnim, ideološkim ali verskim pritiskom večine, kakor se to dogaja z narodnostnimi manjšinami. Izpovedovanje vere po lastnem prepričanju mora biti zagotovljeno vsakemu posamezniku in posamezni skupnosti.

NALOGE KRISTJANOV IN SKLEPNE MISLI

Kristjani imajo nedvomno posebno poslanstvo pri reševanju tega vprašanja. V luči vere gledajo na skupni izvor človeškega rodu, prav tako tudi na razodeti božji načrt, da bi vse človeštvo postalo ena družina: »da bodo vsi eno, kakor si ti, Oče, v meni in jaz v tebi« (Jn 17, 21). Zato ne morejo zavestno podpirati in zagovarjati ureditev in ustanov, ki med seboj razdvajajo osebe ali skupine. Kristjani so znanilci miru in razumevanja med narodi pa tudi molivci v ta namen. Odrešenjsko poslanstvo, ki ga je Cerkev prejela, je namenjeno vsemu človeškemu rodu.

Ob 40-letnici deklaracije Organizacije Združenih Narodov o človekovih pravicah je primerno vsem, posameznikom in narodom, priklicati v spomin pravice človeka in spodbuditi k premisleku in spraševanju vesti. Brez dvoma je razlogov za to dovolj. Vprašanje manjšin postaja novo žarišče v ogrožanju miru, čeprav bi bilo lahko nova možnost za povezanost, bogatenje in edinstvo med narodi.

Ob 40-letnici Katoliškega glasa

Po končani zadnji vojni smo se duhovniki v Gorici in Trstu spoprijeli z mislijo, da moramo imeti tudi mi svoj list, da bomo tudi mi povedali svoje misli in želje.

Iz te potrebe in iz teh naših razmišljanj je zrastel Slovenski Primorec, ki je takoj naletel na vrsto težav in nasprotovanj. Čez mejo ni smel, čeprav je šlo samo za mejo med cono A in B. Kljub temu smo ga pod odgovornim vodstvom msgr. Alojzija Novaka vzdržali pri življenju do 29. decembra 1948.

Zakaj je prenehal?

V Trstu je namreč ustanovil svoj tednik »Teden« g. Andrej Gabrovšček. Ker se je namreč Slovenski Primorec marsikomu zameril zaradi svoje jasne in včasih morda preostre besede, je g. Gabrovšček upal, da se bo tednik lahko širil po novem Svobodnem tržaškem ozemlju (STO) prav zaradi svoje mile besede. Prva številka je izšla 8. maja 1947. Teden si je zastavil iste smernice in nalogo kot Slovenski Primorec, da bo namreč osvetljeval dogodke in razmere v svetu v jasni in mirni luči krščanskega spoznanja. Ka-

zal naj bi prave in zdrave temelje, na katerih naj se gradi prihodnost naroda in dežele. Moral bi biti v službi Cerkve in naroda kot glasnik nadnaravne vere, zaupanja v Boga in krščanske ljubezni.

Zal je Teden naletel na iste težave kakor Slovenski Primorec. Čez mejo ni šel, STO ni bilo, malo denarja in malo sodelavcev. Pri listu je Gabrovšček ostal skoraj sam, čeprav so list naši ljudje radi jemali v roke. Kako naj gre naprej?

Dne 15. julija 1948 je g. Gabrovšček objavil zelo lep članek o pokojnem duhovniku Virgilu Ščeku. V članku ni pa omenil težav, ki jih je Šček imel s škofom Santinom. To škofu ni bilo po volji in je zahteval, naj članek dopolni in pove, kako je pravzaprav s Ščekom. Gabrovšček tega ni hotel storiti in zato mu je škof s pismom 16. avgusta 1948 odvil dovoljenje, da sme list urejati in vanj pisati. V odgovor na to je Gabrovšček na svojo roko napisal na številko Tedna 19. avgusta 1948., da je to »zadnja številka«. Za to potezo ni dal nobenega opravičila. Tako se je

Pevski zbor Obala iz Kopra na koncertu v Nabrežini

»rešil« velike odgovornosti. List bi lahko naprej izhajal z novim odgovornim urednikom, a zdelo se nam je, da to ne bo šlo.

(Vso korespondenco s škofom o tej zadevi je Gabrovšček izročil dr. Besednjaku in jo je Lado Čermelj objavil v svoji knjigi »Il vescovo Santin e gli sloveni e croati«, Ljubljana 1953, stran 122-130).

Tedaj smo tržaški in goriški duhovniki ponovno resno začeli razmišljati, da bi s skupnimi močmi začeli izdajati nov katoliški tednik. Prišlo je do razgovorov in do ustanovitve Katoliškega glasa. Prva številka je izšla 2. februarja 1949.

Od tistega časa je tednik redno izhajal. Zanj je najprej odgovarjal Stan-ko Stanič, msgr. Mirko Brumat pa ga je urejal. Leta 1955 je odgovornost za list prevzel msgr. Franc Močnik.

Prva leta časi za list niso bili mirni. Bili so časi stalinizma z vsemi posledicami. List, čeprav skromen, je zavoljo svoje kritičnosti do razmer v te-

danji Jugoslaviji bil nekaterim v napoto in bi ga radi nevtralizirali. Kaj vse so storili, da bi list utihnil! Celo pred sodišče sva morala z msgr. Močnikom; g. nadškof je miril, razne vrste oblasti in posredovalcev je mrgolelo okoli sotrudnikov in dobrotnikov, ki naj bi zajeli odkrito in včasih tudi trdo besedo.

List je imel na Goriškem več sotrudnikov, na Tržaškem pa več bralcev. Skupno sodelovanje je bilo do danes prav dobro in upamo, da bo ostalo tudi za naprej, ko stopajo na dan mlajše in mlade generacije.

»Seveda ne živimo v idealnem svetu, napetosti vseh vrst so tudi danes, tako v širši človeški družbi kot tudi med nami. In to je tudi prav. Saj kjer ni napetosti, kjer ni glav, ki različno mislijo in to tudi povedo, tam nastane miselna uravnilovka, ki je smrt vsakega napredka. Mi kristjani pa želimo živeti in rasti ter svoje doprinesiti za vedno bolj človeško družbo, zlasti za bolj človeško našo slovensko družbo.« (K. Humar).

SRECKO SULIGOJ

Aretacija nadškofa Margottija

(1. - 8. maja 1945)

O dogodkih v dneh od 1. do 8. maja 1945 pišem po spominu, da ne bi šli v pozabo ali bi kdo o njih poročal drugače, kakor so se razvijali. Sam sem jim namreč bil živa priča. Drugi so ali bodo še pisali, ker so jim to pripovedovali drugi, ti pa so spet slišali od tretjih. Zakaj je do teh dogodkov prišlo, naj raziskujejo in ugotavljajo zgodovinarji, ki bodo lahko segli po izvornih dokumentih ali pričevanjih.

Dne 30. aprila 1945 me je po kosilu poklical semeniški ravnatelj msgr. Giusto Soranzo ter mi naročil, naj grem h gospodu nadškofu. Tako mu je nekoliko prej sporočil nadškof po telefonu.

Ko sem prišel k nadškofu, mi je rekel: »Ostani tu. Goričan si in poznaš dobro domačo govorico. V dneh, kakršne doživljamo, lahko pride na škofijo kdor koli, zato je prav, da je tam kdo, ki prav razume jezik prišlekov.«

Tistega dne ni bilo na škofiji posebnih obiskov. Skozi priprto okno škofijske palače nasproti restavracije Pri zlatem jelenu sem opazoval, kako je mesto v nekaj urah menjalo podobo. Zgodaj zjutraj so se v redu

in brez panike umaknili Nemci, ki so imeli svojo komando v Rimski ulici v palači, v kateri je danes sedež zavarovalnega zavoda INA. Tam je imel svoj sedež nemški Berater. Nekaj ur se je mesto zdelo mrtvo, podobno navideznemu miru pred nevihto. Kmalu pa so se pojavili nekateri aktivisti, tako italijanski kakor slovenski, ki so se sedaj opogumili in se šli zavedneže (in se delali zavedne). Na vseh oknih so kmalu zaplapolale italijanske in jugoslovanske ali slovenske zastave z rdečo zvezdo.

Okrog poldneva pa se je zaslišalo sem od Raštela bližajoče se gosto streljanje. Streljali so četniki, menda Nedičevci, ki so imeli svoje postojanke pri Dornberku in Volčjadrugi in so v boju proti partizanom in pričakovanju, da se vrne kralj Peter, praktično služili Nemcem. Zdaj so se besno umikali. V hipu so zginile z oken vse zastave z zvezdo. Ostali sta le dve, ki sta vihrali na visokih drogovih in Travniku in ju niso utegnili sneti. Če je na tem ali onem oknu ostala še kaka zastava, je bila gotovo deležna četniškega strela. Rekel bi, da so bili četniki divji in besni od razočaranja.

Kmalu so mesto obvladali. Lezli so naprej pod zaščito težke brede in streljali v okna. Videl sem jih prav pod škofijskim oknom. Na škofijo niso menda oddali niti enega strela. Prav dobro sem videl, kako je iz Semeniške ulice bežal mlad pekovski vajenec, ki sem ga večkrat videval okoli semenišča, kakor se mi zdi. Četniki so bili pred glavnimi vrati Monta in oddali nekaj strellov. Fant se je skrnil za rob glavnega vhoda Omarjeve trgovine nasproti škofije. Nekaj trenutkov je čakal bled ko zid. Ko se mu je zdelo, da so četniki obrnili pozornost drugam, je začel teči proti Ozki ulici (Via Stretta). Toda ko je prišel pred vrata restavracije Pri zlatem jelenu, ga je zadel rafal in se je zgrudil. Videl sem, kako je četnik pognal v zrak svojo mastno kučmo in slavil bedno in poniževalno zmago.

Ne spominjam se, da bi tisto popoldne prišel kdo na škofijo. Noč sem prespal v škofijskem dvorcu. Drugega jutra dne 1. maja sta prišla okrog devete ure dva moža srednje postave. Bila sta v civilni obleki in precej prestrašena. Želela sta govoriti z nadškofom, a se nista marala predstaviti. Javil sem ju gospodu nadškofu. »Falli passare... Naj vstopita,« mi je naročil. Pri njem sta se zadržala kakih deset minut, nato sta tiho in zaskrbljeno odšla. Nadškof mi potem reče:

»Li conosci?« (Ju poznaš?)

»Mai visti.« (Nikoli ju nisem videl)

»Uno è l'ispettore maggiore dei domobranci Kokalj, l'altro il suo vice, capitano... Pensa tu, mi vengono a pregare perché io li nasconda nel mio palazzo. Risposi: Impossibile. Se c'è un luogo male adatto in queste circostanze, è proprio la casa mia. Passate l'Isonzo, credo che ci sia ancora tempo.« (Eden je višji inšpektor domobrancev Kokalj, drugi pa njegov podinšpektor kapetan... Pomisli, prihajata k meni s prošnjo, naj ju skrijem v svoji palači. "Nemogoče," sem jima odgovoril. "Če je v teh razmerah kje neprimernejši kraj za to, je to prav gotovo moja hiša. Pojdita čez Sočo, saj mislim, da še ni prepozno".)

Ta dva sta nespametno mislila, da se bosta varneje skrila v domu Usmiljenih bratov v ulici Diaz. Kmalu pa so ju odkrili ali pa sta se sama javila, ne vem, in sta izginila v kaki globači blizu Grgarja. Toda o tem so pripovedovali pozneje. Pri tem sem si mislil, v kakšnih rokah so bili njima zaupani domobranski fantje...

Okrog 10. ure sta dva vojaka prinesla dvojce zastav, italijansko in slovensko z rdečo zvezdo, in ju sama razvila na škofijskem balkonu. Prinesel sem jima pijače, kakor je naročil gospod škof. Njegov tajnik Anglade je bil najbrž pri trgovcu z igračami na vogalu Gosposke ulice. Ko se je čez kako uro vrnil, me je srdito vprašal: »Chi ha messo quelle bandiere? Mettite via.« (Kdo je razobesil tisti zastavi? Spravi ju proč.) »Io no; mettite via tu,« sem odvrnil. (Jaz že ne, snemi ju ti.) Nekoliko se je razgledal in kmalu prinese od nekod papeževo zastavo ter jo razobesi na drog sredi balkona. Nihče ni tega opazil. Zastave so ostale tam ves teden. Snel jih je najbrž sam, toda šele 7. maja zvečer, ko smo se vrnili iz Coroninijeve palače.

Na škofijo sta prišla tudi dva druga vojaka in zahtevala nadškofov avto. Nič nista povpraševala po nadškofu, kakor trdi Marcon. Odpravil sem ju tam verjetno z izgovorom, da že več dni nimamo goriva.

Dne 2. maja pa je prišlo najhujše. Brž po kosilu se je najavil jugoslovanski častnik v spremstvu dveh vojakov. Želel je govoriti z nadškofom. Najavil sem ga nadškofu in ta ga je sprejel prijazno, kakor je bila njegova navada. Nadškof je hotel, da sem pri vseh srečanjih prisoten in prevajam, četudi je nadškof dobro znal slovensko. Sam mi je rekel: »Per essere più sicuro di non fraintendere...« (Tako bom bolj gotov, da ne razumem napačno.) Častnik je govoril približno takole: »Pošilja me mestni komandant, ki je zdaj tu, v mestu, in si zelo želi, da bi se z Vami srečal in pogovoril.«

Nadškof je mirno odgovoril: »Cenim njegovo zanimanje, vendar naj pride on sam in se bova pogovorila. Moj službeni položaj kot metropolit in nadškof zahteva, da najprej pridejo k meni drugi službeno odgovorni; in doslej so vsi odgovorni oblastniki in komandanti, tako italijanski kakor nemški, to upoštevali. Moj položaj mi ne dovoljuje, da bi šel tja prvi. Zato ne grem. Sporočite komandantu, naj pride sem. Zelo bom zadovoljen in pogovorila se bova za nadaljnje stike.« Vse to sem prevajal. Častnik je bil presenečen nad takšnim zadržanjem, saj ga verjetno ni pričakoval. Ni vedel, kaj naj ukrene. Zato se je odločil, da gre po navodila. Enega vojaka je pustil v salonu pred škofovo sprejemno pisarno, drugega pa postavil na glavni vhod v škofijsko palačo in odšel. Za druge prisotne v nadškofijskem dvorcu se trojica ni zanimala. Verjetno je računala, da bo nalogo izpeljala preprosteje. Jaz sploh nisem prišel v poštev.

Takrat pa se je nekaj zgodilo. Pogledal sem skozi okno in videl, da se je po Gosposki ulici počasi pomikala naprej kolona lahkih angleških tankov. Stekel sem na ulico. Nobeden od postavljenih stražarjev me ni ustavil. Bil sem v talarju. Kolona se je ustavila. Angležem sem z znamenji in v neki italijansko-francoski mešanici skušal dopovedati, kaj se dogaja. Vojak, ki je stražil pred glavnim vhodom, je opazil, kaj delam. Verjetno je tudi razumel, za kaj gre. Pritekel je ter me odvedel proč. Takrat je prišel iz hiše prodajalca Finizia na Vogalu z Gosposko ulico gospod Štefan Gimona in me vprašal: »Kaj se dogaja?« - »Nadškofa hočejo odpeljati,« mu odgovorim. »Stopim gor še jaz,« je odvrnil. Tako je tudi sam prišel pod stražo v nadškofovo pisarno v prvem nadstropju.

Kmalu zatem se je vrnil častnik, ki je šel po navodila. Z njim je bil neki višji častnik, ki se ni predstavil. Verjetno je prihajal od VOS-a ali višje komande in bil odgovornejši v tej zadevi. Gospodu nadškofu je ponovil komandantovo zahtevo. Tudi nadškof je ponovil svoje stališče. Pri vsem tem sem bil prisoten samo jaz in sem prevajal. Nikoli ne bom

Leseni oltar v cerkvi sv. Jerneja
v Mačkoljah iz leta 1652

pozabil dostojanstvenega in pogumnega zadržanja gospoda nadškofa. Ker je častnik ponovno in jasno zahteval, je gospod nadškof, držeč se za ročaje svojega sedeža, rekel: »Digli che non vado. (Povej mu, da ne grem). Non vado.« Oficir je nato rekel: »Ce je tako, bomo morali uporabiti silo...« in je rahlo potegnil iz žepa revolver. Nadškof je dejal: »Protestiram k takemu ravnanju, klonem le pred silo... Protesto, cedo di fronte alla violenza... Ali se smem preobleči?« - »Lahko.« Sam je odšel v svojo sobo in se vrnil čez nekaj minut. Oblekel je črn, rdeče obrobjen talar, rdeč pas, lepo rdečo pelerino in bired. Tak je prišel v pisarno, kjer smo ga čakali. Ko je vstopil, je resno, užaljeno, toda dostojanstveno rekel: »Possiamo andare... Lahko gremo.« Slovesno smo šli iz sobe: najprej straža, zatem don Gimona, jaz, nadškof, zadnji pa častnik. Spodaj v veži je čakal avto, da bi nas odpeljal v Coroninijevo palačo na Cingrafu. Spredaj zraven šoferja sva sedela jaz in don Gimona, zadaj za mano nadškof, na njegovi levici pa oficir. Na trgu pred škofijo in na ulicah je bilo veliko ljudi zaradi manifestacij in podobnega. Verjetno so slutili, da se na škofiji nekaj dogaja. Ko je avto odpeljal skozi glavni vhod, so ljudje obstali in takoj spoznali nadškofa v pelerini. Nadškof je kot običajno blagoslavljal in nekateri ljudje so na pločniku pokleknili. To je šlo častniku na živce in je rekel: »Nehajte, naših niste hoteli blagoslavlјati.« Nadškof ga je mirno zavrnil: »Vedno sem blagoslavlјal tiste, ki so to želeli.« Kar piše Markon o velikem samokresu, naperjenem v nadškofove prsi, ni res. Saj ni bilo potrebno.

Ko so nas pripeljali v Coroninijevo palačo, so nas namestili v čedni

sobici v prvem nadstropju, ki je njeno okno gledalo proti semenišču. Sredi sobe je stala mizica, trije ali štiri čedni stoli, za vrati straža. Priznati moram, da smo mislili na najhujše. Nadškof je rekel: »Zna se zgoditi, da bodo mene usmrtili, vas pa poslali kam na prisilno delo.« Razumljivo je, da smo našli največjo uteho v neprestani molitvi. Nihče ni prišel k nam. Nobene hrane za večerjo. Prespali smo sede ob mizi. Naslednje jutro spet nič. Kazalo je slabo. Opoldne so nam prinesli hrane iz oficirske kuhinje, ki je bila v pritličju. Prejšnji večer sem namreč prosil, da bi smel na stranišče. Stražar me je pospremil v pritličje in me peljal mimo mize, kjer so prej večerjali častniki. Vsaj tako sem sodil. Nekaj hrane je še ostalo na krožnikih. Stražarja sem poprosil: »Smem vzeti?« - »Ne,« je odvrnil. Olajšal sem se pri odprtih vratih.

Drugi dan se je položaj nekoliko oziroma bistveno zboljšal. Prejeli smo nekaj hrane in straža ni več stala v sobi, temveč v predsobi. Zvečer sem rekel stražarju, naj poprosi za ležišče, saj se to za nadškofa spodobi. In res so od nekod prinesli tri blazine. Nadškofov tajnik Anglade je prvi večer spal v sosednji sobi, ni bil z nami. Zvečer so nam prinesli večerjo. Potem sem rekel nadškofu, naj bi legel. Ni hotel. Zdelo se mu je neprimerno. Pa mu pravim: »Nič ne veste, kaj Vas še čaka... zasliševanja... Zato morate biti spočiti.« Dal se je pregovoriti in je legel, sam pa sem ga lepo pokrtil z njegovo rdečo pelerino. Drugi trije smo zaspali utrujeni od doživetij.

Še to naj povem. Tistega popoldne sem navezal pogovor s stražarjem, ko je ta stražil v sobi in imel na mizi avtomat.

»Tovariš, vidim, da imaš zlato odličje. Kje si ga zaslužil?«

»V borbi proti Švabom.«

»Od kod si doma?«

»Iz Komna.«

Tako sva nadaljevala. Leto dni kasneje ga zagledam v Komnu. Tja so me namreč poslali kot kaplana h gospodu dekanu Viktorju Kosu. Stražar pa je bil Jožko Volčič - Štibelj. Ko to pišem še živi.

Naslednjo noč nas zbudi nepričakovan obisk. Takoj smo pomislili: »Zdaj se začno tista strašna nočna zaslišavanja.« Toda nič tega. Oficir se je tokrat predstavil: »Kogoj.« Vprašal je le, kje so ključi tajnega nadškofijskega arhiva. Nadškof je odgovoril: »Ključni so trije: eden je v predalu moje pisalne mize...« - »Smo ga že našli,« mu seže častnik v besedo. Nadškof pa nadaljuje: »... drugega je hranil gospod kancler Setničar, ki je umrl pod bombami pri zadnjem bombnem napadu (8. aprila) pod Kapelo, tretjega pa hrani generalni vikar msgr. Buttò, o katerem ne vem ničesar.« - Hvala,« odvrne častnik in odide. Medtem so na škofiji vse prebrskali, niso pa storili nič žalega ne častitim sestram ne komu drugemu. Iskali so dokumente, ki naj bi kako obremenjevali nadškofa. Nasprotno, našli so precej gradiva, ki je bilo njemu v prid. Nadškof je bil namreč posredoval pri Italijanih in Nemcih za razne partizane in obsojence. Ko je Kogoj odšel, je nadškof rekel: »Tega Kogojja sem jaz birmal ali pa je bil za botra pri kakem mojem birmovanju.« Čudil sem se njegovemu spominu.

Iz omenjene menze so nam prinesli tudi kozarec vina. Nadškof je dejal: »Mislim, da bi v skrajnem primeru s tem lahko tudi maševal.« Do tega ni prišlo, ker so se stvari kmalu zasukale drugače. Tretji ali četrti dan so nas pustili skoraj vedno same. Nadškof je potegnili iz

žepa majhen košček sukna (8x4 cm), ga razparal približno čez polovico ter mi dal en del, rekoč: »Vzemi, to je ostanek kute patra Leopolda, ki je bil moj spovednik... Veš, to je velik svetnik, zato se mu priporočimo v varstvo.«

To se je zgodilo četrty dan. Takrat so nas premestili v večjo sobo prav v tem nadstropju. Tja smo prenesli tudi svoje blazine. »Zdaj se bo nekaj zgodilo,« smo si mislili. Tisto noč so nas prebudili, tako menim, trije ljudje, med njimi tudi neka tovarišica. Rekla je le to: »Tovariš Margotti?« - »Sono io,« se je glasil nadškofov odgovor. Tovarišica je pokimala in vsi so odšli. Svete odveze si nismo dali drug drugemu, ker smo to storili po spovedi že prvi dan.

Marcon opisuje vse to z gnevom v srcu in bolj tragično, kakor je v resnici bilo.

Dne 7. maja so kmalu popoldne poklicali nadškofa: »Vieni con me.« (Pridi z mano). To pot me niso pustili zraven. Vrnil se je čez kakih deset ali petnajst minut. Takoj je povedal: »Odločili so, da moram zapustiti Goric. Protestiral sem, češ: "Samo papež me sme razrešiti službe." - "Morate, jutri vas odpeljemo v Videm." Od mene so zahtevali le pismeno izjavo, da so z mano ravnali korektno. To sem podpisal.«

»Kaj bo pa z mojimi tovariši?« je še vprašal nadškof. »Z vami pojdejo,« se je glasil odgovor. Tudi v največji stiski je nadškof skrbel za nas. Plemenito.

Proti večeru so nas odpeljali na škofijo. Mene so še pospremili na dom, da sem tam bežno pozdravil mamo. Na škofiji smo povečerjali. Zadnja večerja, sem pomislil. Naslednje jutro smo še prisostvovali maši gospoda nadškofa, nato naložili najnujnejše na avto in se odpeljali. Okrog 9. ure smo bili v Vidmu. Odložili so nas pred škofijo. Nadškof je takoj stopil h gospodu nadškofu Nogarju. Nam trem je poskrbel začasno zatočišče najprej v samostanu tamkajšnjih kapucinov, zatem pa v semenišču v Castelleriu. Tako se je končala najsrmatnejša zgodba v zgodovini goriške nadškofije.

Še to naj omenim. Ob izgonu gospoda nadškofa so razobesili po goriškem mestu lepake v italijanščini in slovenščini in skušali obrazložiti ravnanje proti nadškofu. Podpisala sta jih Aco Zupanc in major Jože Kuk. Ta Kuk je bil doma iz Bovca. Bil je moj sošolec v semenišču do 3. ali 4. letnika in je nadškofa dobro poznal, verjetno je bil tudi kdaj gost pri njegovi mizi.

Ni res, kar so nekateri takrat pripovedovali ali pisali, da so namreč nadškofa pretepali in ga poniževali. Razen tega, kar sem napisal, se ga niso dotaknili in ne drugače zasliševali. Kar sem navedel, velja, ker sem samo jaz vse dobro razumel in tudi prevajal.

Kar sem zapisal, je resnica, razen morda kakšne postranske stvari, katere se več ne spominjam prav natančno.

Kanal, 10. februarja 1988

STANKO JANEŽIC

*V kamnito suhoto
dežuje kri.*

BOLEČINA

*In vsaja semena
večnih vonjav.*

*S tisoč rezili
orje skozi srce.*

Bolečina.

Tržaški dušni pastirji včeraj, danes in jutri

Ko sem prišel maja 1956 iz Čile-ja v Trst, nisem poznal tu nikogar, razen svoje sestrične Štefke, ki je stanovala na »vicolo Castagneto«. Prvi slovenski duhovnik, s katerim sem se srečal in sem ga spoznal, je bil dr. Jože Prešeren, kaplan pri Novem sv. Antonu. Potem pa, ko sem začasno stanoval v duhovniškem domu na ulici Besenghi in pri pokojnem gostoljubnem župniku Antonu Piščancu na Katinari, sem kmalu spoznal vse slovenske tržaške duhovnike.

Že v duhovniškem domu sem spoznal upokojenega in blagega župnika Avgušтина Zlobca, ki se je pozneje preselil v Mačkolje. Potem sem spoznal prelata dr. Jakoba Ukmarja, starostu slovenskih tržaških duhovnikov; kanonika in profesorja dr. Lojzeta Škerla; Nataleja Silvanija, župnika in dekana na Opčinah in njegovega kaplana Angela Kosmača; Franca Malalana, župnika v Borštu; Marijana Živica, župnika na Bazovici in njegovega kaplana Alberta Miklavca; Lojzeta Rozmana, župnika v Trebčah; Albina Germeka, župnika v Ricmanjih; Lojzeta Zupančiča, župnika v Boljuncu; salezijanca Franca Stuhca, župnika v Dolini; Mária Gerdola; Jožefa Križmana, župnika na Proseku; lazarista dr. Jožefa Gracarja, župnika v Sv. Križu; Rudija Bogatca, župnika na Kontovelu; Jožefa Jamnika, ravnatelja in Franca Šibenika, podravnatelja v Marijanišču na Opčinah; kanonika Ivana Kramariča; Avgušтина Želata, župnika na Repentabru; Dušana Jakomina, kaplana v Škednju; Franca Zlobca, kaplana pri Sv. Jakobu; Vilija Žerjala; kateheta in profesorja dr. Ivana Vrečarja; Stanka Zorka, kaplana v Rojanu; Petra Šorlija, kaplana pri Sv. Ivanu; Ivana Omerso, kateheta in voditelja Marijine družbe Marije Milostljive; Matija Škabarja, upokojenega kateheta in pevovodjo. Pozneje sem spoznal še misijonarja Jožefa Vidmar-

ja, ki je bil imenovan za kaplana na Opčinah in Stanka Janežiča, župnika v Mačkoljah.

Tako so bili porazdeljeni slovenski duhovniki v Trstu in okolici leta 1956.

Pozneje sem na raznih skupnih srečanjih slišal imenovati še imena drugih uglednih pokojnih tržaških duhovnikov, kot Franca Guština, dolgoletnega voditelja Marijine družbe Marije Milostljive; Andreja Furlana, sedemintridesetletnega župnika v Sv. Križu; Andreja Cinka, župnika in dekana na Opčinah; Virgila Ščeka, narodnega voditelja primorskih Slovencev, prof. dr. Ivana Tula in drugih.

Kakšno je stanje danes po triintridesetih letih v našem mestu in okolici, vemo. Na svojih mestih so ostali samo Marijan Živic, Dušan Jakomin in Stanko Zorko. Od ostalih duhovnikov jih je umrlo 17 in so jih nadomestili deloma domači duhovniki, deloma pa mladi duhovniki iz Slovenije. In s tem stanjem smo sedaj še kar zadovoljni.

Vprašanje, veliko vprašanje pa je, kako bo jutri, čez pet, deset, dvajset let. Kajti mnogi smo že prekoricali 60. leto starosti. Novih kandidatov za duhovniški poklic pa pri nas že celih 26 let ni. Pokojni že omenjeni salezijanski duhovnik in nazadnje župnik v Trebčah je že pred kakimi petnajstimi leti imenoval v Katoliškem glasu ta naš problem, problem številka 1. Kljub temu se od takrat do danes pri nas v tem pogledu ni nič spremenilo, razen da kaj več molimo za duhovne poklice. Toda to je premalo. Morali bi narediti kaj več. Kaj? Težko je reči. Številnih družin, iz katerih so navadno izhajali duhovni poklici, ni več. Danes imajo naše družine po enega, dva, kvečjemu po tri otroke ali pa tudi nobenega. Mladih vernih družin je tudi malo. Od kod naj torej pridejo duhovni poklici? In vendar Bog kliče ved-

no, tudi danes. V Gorici je klical in en mladenič, Karel Bolčina se mu je odzval in lani je v veliko veselje vseh goriških rojakov prvič slovesno pristopil k oltarju v goriški stolnici.

Naš g. škof zelo skrbi za duhovne poklice. Hudo mu je še posebej, ker nimamo že toliko let nobenega kandidata za duhovniški poklic. Slišal sem, da je rekel, da ne bi rad umrl ne da bi prej posvetil vsaj enega našega novomašnika. Zato je decembra preteklega leta poveril štirim tržaškim duhovnikom in med njimi tudi salezijansku duhovniku dr. Jožetu Sraki, skrb za nove duhovne poklice. Ta se je sicer takoj in z vneto vrgel na delo. Toda sam bo težko kos tej tako težki nalogi. Zato bi mu morali vsi, prav vsi brez izjeme, priskočiti na pomoč. Kako pa? Najprej s pomnoženo in organizirano skupno molitvijo. Tržaška Vincencijeva konferenca dela to že nekaj let. Toda to je premalo. Vsi moramo skupno in organizirano po župnijah in drugih manjših skupnostih, tudi po družinah, tudi z bolniki in otroki pri verouku, več moliti za duhovne poklice. In če bomo molili, Boga prosili za duhovne poklice, nas bo gotovo prej ali slej, tako ali drugače uslišal.

Če nam ne bo dal duhovnih poklicev izmed našega tukajšnjega ljudstva, pa nam bo poslal, kakor je že večkrat storil v zadnjih letih, že kar izsolane duhovnike iz matične domovine. Saj je sam rekel: »Prositate in se vam bo dalo; iščite in boste našli; trkajte in se vam bo odprlo. Zakaj vsak, kdor prosi, prejme; in kdor išče, najde; in kdor trka, se mu bo odprlo« (Mt 7, 7-9).

Molitev je prvi pogoj za dosego duhovnih poklicev. Vsak duhovni poklic je velik božji dar in ta dar si je mogoče izprostiti samo z gorečo in vztrajno molitvijo. Vendar pa tudi sama molitev ne zadošča. Treba je tudi drugače kaj narediti za duhovne poklice. Polagati je treba veliko skrb na mašne strežnike. Saj smo skoraj vsi duhovniki izšli iz strežniških vrst. Kje pa naj danes, ko imamo vsaj pri nas, tako malo vernih staršev, otrok spozna in vzljubi duhovni poklic, če ne v cerkvi, pri oltarju, kjer se vsak dan obnavlja Kristusova daritev? Tudi med skavti bi se verjetno dobil kak dober in plemenit fant, ki bi bil pripravljen odzvati se božjemu klicu, če bi šel kdo mednje in bi jih skupaj z Bogom vabil na duhovniško pot.

Pred leti mi je dejal zdaj že pokoj-

Goriški novomašnik
Karel Bolčina
na slavlju
v Nabrežini

ni in ugledni jezuitski pater Pavel Berden, ko sem ga vprašal, kako bi mogli priti tu na Tržaškem do duhovnih poklicev: »Pridobiti bi treba kake mlajše, zdrave in krščanske družine, ki bi bile pripravljene sprejeti še kakega otroka iz čiste ljubezni do Boga in našega naroda in ga potem vzgajati za duhovni poklic.« S tem seveda ne bi bil še zagotovljen duhovni poklic. Vendar kako si moremo predstavljati, da se ne bi Bog ob taki velikodušnosti prej ali slej izkazal še velikodušnejšega.

Še mnoga druga pota za dosego duhovnih poklicev so nam na voljo. Treba jih je samo poiskati in preizkušati dokler ne pridemo do zaželenih uspehov.

Teh nekaj vrstic sem napisal z namenom, da bi vsa naša verna tržaška skupnost naredila še kaj več za duhovne poklice, ki naj bi naši mladini in vsem našim potomcem, ki bodo stopili v tretje tisočletje, z besedo in zgledom kazali pravo pot in jim pomagali hoditi za Jezusom, ki je edini pot, resnica in življenje.

Vsaka generacija mora pustiti svet boljši in lepši, kakor ga je ob svojem prihodu našla. Mi pa smo našli ob svojem prihodu poleg dobrih in vernih staršev tudi mnogó dobrih duhovnikov. Saj če ne bi imeli dobrih duhovnikov, ne bi imeli niti dobrih staršev. Naši duhovniki pa niso bili samo du-

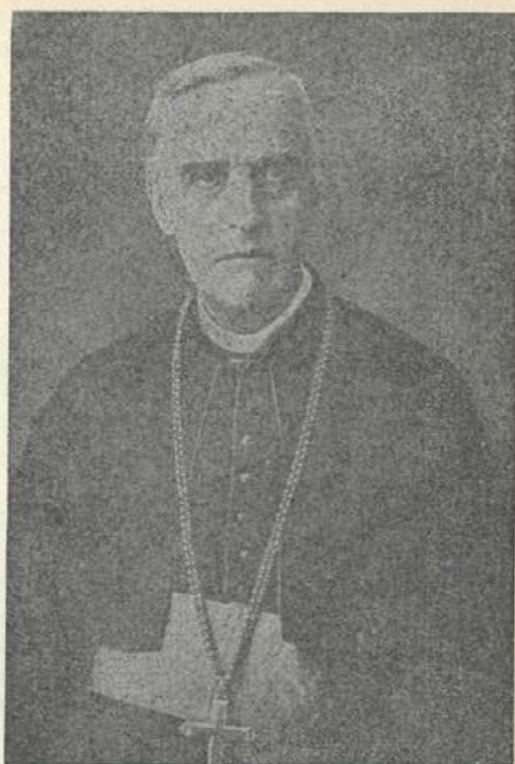
hovniki, saj so nam dali prve tiskane knjige in potem še na tisoče in tisoče drugih knjig. Mohorjevo družbo je ustanovil škof Antom Martin Slomšek in je v sto letih razposlala med naše prednike in tudi med nas kar 25 milijonov izvodov leposlovnih, nabožnih in strokovnih knjig. Slovenski duhovniki so bili v vseh časih tudi veliki prosvetitelji. Ustanavljali so prosvetna društva s knjižnicami, izobraževalnimi tečaji in prosvetnimi domovi. Tako so dvigali med nami kulturno in narodnostno življenje in nam ohranili poleg lepe materine besede tudi našo lepo pesem, ki se je v dobi fašizma slišala samo še v cerkvi pri božji službi. Naši duhovniki so bili tudi znanstveniki, pisatelji in pesniki. In še, naši duhovniki so bili tudi borci za slovenske narodne pravice, zlasti med ogroženimi Slovenci.

Zato se mi zdi, da se mi vse premalo zavedamo, kaj so bili naši duhovniki našim prednikom in tudi nam samim. Zato pa ne gre, da bi mi ob svojem odhodu pustili svet grši, slabši in ubožnejši, kakor smo ga našli. Zlasti pa ne gre, da bi mi pustili otroke brez duhovnikov, brez voditeljev, ko prav nič ne vemo, kaj vse jih čaka, kaj vse je še skritega pred njimi. Ne, tega pa res ne smemo dopustiti. Zato s skupno molitvijo in božjo pomočjo, na delo za duhovne poklice!

Tržaški škof
Lovrenc Bellomi
v Tomaju 26.6.1989
ob srečanju z duhovniki
Tomajčani, ki delujejo
v tržaški škofiji

Mahničev Simpozij v Rimu

Krški škof dr. Anton Mahnič

Slovenska teološka akademija v Sloveniku je v Rimu priredila znanstveni simpozij o škofu dr. Antonu Mahniču. Na tem simpoziju so slovenski in hrvaški teologi, filozofi, zgodovinarji in slavisti teden dni — od 11. do 16. septembra 1989 — razpravljali o življenju, delu in pomenu škofa dr. Antona Mahniča v verskem, kulturnem in političnem življenju Slovencev in Hrvatov.

Anton Mahnič, goriški doktor bogoslovja in profesor, pisatelj, kritik in urednik, poznejši škof in pobudnik katoliškega gibanja med Hrvati, se je rodil 14. septembra 1850 v Kobdilju pri Štanjelu na Krasu. Iz Gorice je odšel med Hrvate na otok Krk, kjer je bil ustoličen za škofa 27. marca 1897. Tu je ostal do leta 1919, ko so ga italijanske zasedbene oblasti internirale v »kartuzijo« Camaldoli pri mestu Frascati (Rim), kjer je ostal skoraj leto dni. Ko se je vrnil v domovino, ni mogel na Krk in je bolan odšel v Zagreb, kjer je umrl 14. decembra 1920.

Na simpoziju je po uvodnih in pozdravnih besedah dr. Drago Klemenčič podal temeljit pregled Mahničevega življenja in dela. Grafologija o Mahničevih značajnih potezah, ki jo je pripravil prof. Anton Trstenjak, je takoj pokazala, da je bil Mahnič moč pokončne drže in ostre načelnosti. Simpoziju sta dala posebno važnost tudi škofa Metod Pirih, škof v Kopru, in Josip Bozanić, krški škof-koadjutor, ki sta ves čas sledila razpravam in jih podprla s svojo besedo.

Predavanja so si sledila v tem vrstnem redu: Politične in cerkvene razmere v krški škofiji ob koncu 19. stol. in za časa škofovanja Antona

Mahniča (Franjo Velčič); Filozofske ideje, ki so vplivale na Mahničevo dejavnost (prof. dr. Janez Juhant); Nekateri značilne poteze Mahničeve teologije (prof. dr. Ciril Sorč); Mahnič in književna kritika (prof. Mirko Mahnič); Cerkvene in društvene razmere v hrvaških krajih za časa prihoda Mahniča na Krk (dr. Mile Bogović); Nadškof Sedej o škofu Mahniču (lic. Andrej Sedej); Mahničeva literarna ustvarjalnost (dr. Jože Zadravec); Mahničeva duhovna formacija duhovnikov (prof. dr. France Oražem); Mahničeva publicistična dejavnost na Hrvaškem (dr. Mirko Mataušić); Mahnič, filozof krščanskega platonizma (prof. dr. Andrej Bratuž); Rimski katolik in ločitev duhov (prof. dr. Jožko Pirc); Mahnič in nacionalno vprašanje (prof. dr. Walter Lukan); Mahničev pogled na Jugoslavijo (prof. dr. Metod Benedik); Mahničevo pastoralno delovanje v krški škofiji (dr. Anton Bozanič); Glagoljaštvo v luči cerkvenih dokumentov (prof. dr. Marijan Smolik); Mahnič in glagolica (dr. Ivan Milovčič); Škof Mahnič in provinca frančiškanov-tretjerednikov glagoljašov (dr. Andjelko Badurina); Pastirska pisma A. Mahniča (prof. dr. Anton Benčin); Vloga in pomen škofa Mahniča v hrvaškem katoliškem gibanju (dr. Stanko Vitković); Mahnič in duhovnost katoliškega gibanja (prof. dr. Stella Tamhina).

Vse razprave so potekale v zdravem vzdušju in medsebojnem razumevanju. Ob koncu simpozija so udeleženci izdali sledečo izjavo: »Upoštevajoč, da je Mahnič pustil globoke sledove v naši kulturni in verski zgodovini, in da je njegovo sporočilo pomembno tudi za sedanjost ter da je Mahničeva osebnost vseplastna, se je Slovenski teološki akademiji zdelo primerno prirediti ta simpozij. Ugotovili smo, da so nekatere dosedanje predstavitve in ocene na Mahničevo škofovanje pomanjkljive, premalo kritične, v nemajhni meri zanj tudi krivične, hkrati pa nam je jasno, da so tudi pri Mahniču misli, ki niso sprejemljive, ker niso bile v korist dialogu med ljudmi različnih mnenj, kar je preprečevalo rast medsebojnega spoznavanja, spoštovanja in sodelovanja, posebno znotraj slovenske, pa tudi hrvaške narodne skupnosti. Ta simpozij je osvetlil nove razsežnosti Mahničeve osebnosti in njegovega delovanja, hkrati pa je pokazal, da je za celovito oceno Antona Mahniča potrebno upoštevati tako slovensko (goriško) kot hrvaško (krško) obdobje njegovega dela. Zavedamo se, da smo se mogli nekaterih vprašanj samo dotakniti in da bo šele prihodnje vsestransko raziskovanje moglo prispevati k znanstveno utemeljeni podobi o njegovi osebnosti in delu. Menimo, da nikakor ne gre tudi najbolj preprosto človeško usodo označevati s politizirano črno-belo tehniko, pa naj jo uporabljajo kdorkoli. Upamo, da bodo izsledki naših raziskovanj, ki bodo izšli v tiskani obliki, pomenili prispevek in spodbudo k nadaljnjemu študiju.«

Znanstveno razpravljanje in iskanje je spremljalo tudi liturgično doživljanje, ki je še bolj potrdilo lep zgled plodnega sodelovanja med slovenskimi in hrvaškimi strokovnjaki. Imeli smo vrsto dobrih pevcev in tako smo poslušali slovenske, hrvaške, gregorijanske in stare glagoljaške speve. Trikrat smo somaševali v Sloveniku, enkrat na grobu sv. Cirila v cerkvi sv. Klementa. Škof Josip Bozanič je vodil tudi nepozabno somaševanje v cerkvi v kartuziji Camaldoli, kjer je škof Mahnič v tihih molitvah preživel zadnje in morda najtežje dneve svojega življenja.

V sredo 13. septembra 1989 smo bili pri skupni papeževi avdienci. Sv. oče nas je tako nagovoril:

»Pozdravljam člane znanstvenega simpozija o škofu Antonu Mahniču in še posebej oba škofa, ki se ga udeležujeta. Naj delo simpozija prinese bogate sadove za Cerkev v Sloveniji in na Hrvaškem. Vam vsem in tema dvema narodoma moj apostolski blagoslov. Hvaljen Jezus!«

JOZKO KRAGELJ

Trije Čedrmaci osemdesetletniki

V preteklem letu so v Beneški Sloveniji trije beneški duhovniki praznovali svojo osemdesetletnico, leta 1983 pa svojo zlato mašo. Prav je, da jih ne pozabimo, ker so stebri slovenske zavesti v tej zapuščeni deželi in so veliko dobrega naredili svojemu ljudstvu. Vsak je na svojstven način pripomogel k ohranjanju izročil in slovenskega narečja.

Msgr. ANGEL CRACINA je bil rojen 16. aprila 1909 v kraju Campeglio v občini Fojda. Njegov oče Valentin je bil kmet in zidar iz Brezja v Zapadni Benečiji, mati Amalija pa je bila Furlanka. Osnovno šolo je obiskoval v Campegliu, gimnazijo in licej v semišči v Vidmu, bogoslovje v videmskem bogoslovju in je bil posvečen 23. julija 1933. Pozneje je študiral tudi na višjih cerkvenih šolah in dosegel diplomu iz liturgične teologije v Padovi (1968), licenco iz dogmatične teologije (1971), in doktorat iz pastoralne teologije (1974) na Lateranski univerzi v Rimu.

Cracina je začel svojo duhovniško službo v Paularu v Karniji, nato je bil eno leto vikar v Huminu (Gemona) in dve leti kurat v Gornjem Barnasu, od koder je prišel leta 1939 za župnika v Sv. Lenart, kjer je ostal dolgih 27 let do leta 1966. Kot dušni pastir je slovenskim vernikom nudil duhovno oskrbo v njihovem jeziku in se je zmeraj potegoval za priznanje narodnih

pravic beneških Slovencev. Po vojni so ga zaradi tega začeli napadati najprej lista »Il Tricolore« in »La vedetta del Natisone«, pozneje pa še videmski »Messaggero Veneto« in milanski »Corriere delle Sera«. Obtoževali so ga državnega izdajstva. Proti zadnjima dvema je Cracina vložil tožbo, a jo je umaknil, ko je nadškof Nogara v listu »Vita Cattolica« nastopil v obrambo krivično napadenih duhovnikov. Tarča teh napadov so bili namreč tudi drugi duhovniki iz Benečije. Gonja je za nekaj časa utihnila. Leta 1954 pa je Cra-

Msgr. Angel Cracina

cino začel napadati videmski list »Friuli Liberale« in goriška »L'Arena di Pola«. Cracina ni molčal. Kljub prepovedi nadškofa je proti listoma vložil tožbo. Razprave so se vrstile v Vidmu, Trstu in Rimu in Cracina je zmagal. Oba lista sta bila obsojena. (Vredno bi bilo napraviti študijo o vseh teh napadih).

Cracina je sodeloval tudi pri sestavljanju raznih spomenic, ki so jih pošiljali papežu, prefektu in vodstvu krščanske demokracije. Prefekt Candolini je pismeno odgovoril Cracini, da nima nič zoper to, »da se med Slovenci uporablja slovenski jezik pri pridigovanju in spovedovanju ali če se kdo posveča pouku tega jezika. Saj nismo zaman izšli iz fašistične kratkovidne in absurdne politike, ki je nasprotovala Slovanom zaradi njihove prvotne narodnosti.« Ne smemo pozabiti, da so fašisti leta 1933 prepovedali slovenske pridige po cerkvah Beneške Slovenije.

Cracine se je neprestano boril za pravice Cerkve, da bi svobodno opravljala dušno pastirstvo v materinščini. Za Benečijo pa je zaslužen tudi kot zgodovinar in etnograf. Pridno je zbiral narodno blago in beležil verske običaje. V desetih brošurah, ki jih je objavil ob raznih novih in zlatih mašah, je prikazal lepoto starih verskih običajev. Brošure so prihajale na dan od leta 1958 do 1967.

Leta 1966 je zapustil Benečijo in se umaknil v Furlanijo v župnijo Buia, kjer je župnikoval 16 let. Leta 1976 je doživel strahote potresa. Za vse njegove zasluge mu je škof podelil častni naslov monsinjorja in leta 1982 je postal kanonik v Čedadu, kjer opravlja tudi službo kapiteljskega bibliotekarja.

Največja zasluga msgr. Cracine pa je v tem, da je odkril važno zgodovinsko-kulturno listino Starogorski spomenik, ki ga je objavil najprej v koledarju GMD leta 1974, pozneje pa v posebni italijanski brošuri »Antiche preghiere popolari slovene del santuario di Castelmonte«. Več let je sode-

loval tudi pri Trinkovem koledarju in furlanskem listu Patrie del Friul. Zadnje čase pa se oglašča tudi v listu Dom.

Msgr. VALENTIN BIRTIČ je bil rojen dne 20. decembra 1909 v Ruoncu nad Nadižo. Prve tri razredne šole je obiskoval v Ruoncu, 4. razred pa v Tarčetu. Gimnazijo, licej in bogoslovje pa v Vidmu, kjer je bil posvečen 23. julija 1933. Služboval je v krajih: Osogjane v Reziji tri leta, v Mersinu pod Matajurjem enajst let, nato je prišel za župnika v Dreko, kjer je ostal do jeseni 1978. Videmski nadškof ga je 1975 imenoval za častnega kanonika kolegialnega kapitlja v Čedadu in 1978 za rednega kanonika tega kapitlja.

Msgr. Valentin Birtig

Birtič je začel posnemati svojega učitelja Ivana Trinka in poskušal kovati verze. Napisal je več prigodnic raznim novomašnikom in za druge slovesnosti v Benečiji. Mnoge njegove pesmi bi lahko imenovali domoljubne, ker v njih izpoveduje svojo veliko ljubezen do domače zemlje. Jezikovna oblika je pol narečna pol knjižna. Svo-

je pesmice je objavljajal v Trinkovem koledarju in v koledarju GMD. V furlanskem koledarju Stele de Nadal leta 1968 je bila natisnjena v izvorniku in v furlanskem prevodu njegova pesem Božična noč. Svoje pesmi je pred nekaj leti izdal v posebni zbirki. Napisal je tudi nekaj sestavkov v prozi in že več let sodeluje pri listu Dom. Imel je tudi razna predavanja o Beneški Sloveniji: na Geografskem inštitutu v Ljubljani leta 1972, na študijskih dnevih v Dragi leta 1973, bogoslovcem in študentski skupini v Ljubljani leta 1974. Danes kot kanonik v Čedadu skrbi za beneške ljudi, ki prihajajo v mesto in k njemu na pogovor.

Msgr. PASQUALE GUJON je bil rojen 1. aprila 1909 v Bijačah v občini Podbonesec. Osnovno šolo je obiskoval v Tarčetu in Ažli, gimnazijo, licej in bogoslovje pa v videmskem seminšču, kjer je bil posvečen dne 12. julija 1933. Kot kaplan je služboval v Mažerolah štiri leta, od oktobra 1937 pa kot župnik v Matajurju, kjer je še danes. Gujon je pravi sin Benečije in njenih ljudi, zato je hotel ostati in delati med njimi v težkih časih fašizma, med vojno in vse do današnjih dni. Svojim vernikom je pomagal, jih učil in z boleščjo gledal, kako odhajajo v tujino. Starim je delal prošnje za pokojnino in se skupaj z njimi staral. Obiskoval je prof. Ivana Trinka, kadar koli je prišel na počitnice na Trčmun, občudoval je njegovo pridnost, marljivost, zlasti pa njegov kremenit značaj. Od njega si je navzel vse lepe kreposti in ko Trinka ni bilo več, je začutil, da mora tudi sam nekaj povedati o svojem ljudstvu. Videl je, kako bi radi nekateri Benečane zbrisali z zemljevida, zato je začel zbirati zgodovinske podatke, da je nastala knjiga »Le genti delle valli del Natisone«, ki obsega nad sto strani. V posvetilu je napisal: »S to knjigo hočem razpihati žerjavico, ki še nekoliko tli pod pepelom, v upanju, da bodo drugi še bolje razpravljali o teh vprašanjih, da ne bo

izgubljen ponos in ljubezen do svobode, ki so nam jo zapustili naši predniki.« V slovenskem prevodu je knjiga izhajala kot podlistek v Primorskem dnevniku. Razpihala je žerjavico, tako da so se v Benečiji začela prebujati društva in zbori, slovesna zborovanja in nastopi, ki pričajo, da beneški Slovenci ne bodo tako hitro izumrli.

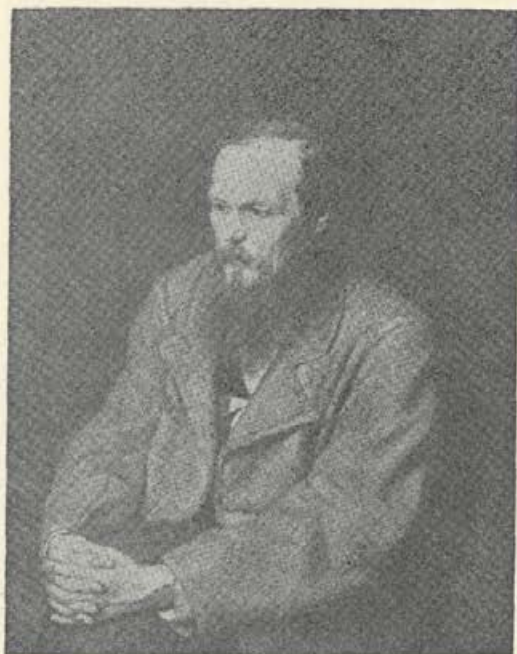

Msgr. Pasquale Gujon

Za brošuro o Ivanu Trinku, ki jo je leta 1979 izdalo Kulturno društvo Ivan Trinka, je Gujon napisal zelo tehten članek o Trinku kot človeku. O problemih Benečije je pisal tudi v videmski list La Vita Cattolica. V mnogih krajih je imel tudi predavanja, zelo lep govor o avtonomiji Beneške Slovenije pa je imel na Kamenici leta 1975. Po 52 letih zveste duhovniške službe hoče še vedno ostati pri svojih ljudeh v Matajurju. Da ne bi pozabili slovenskih molitvic, je lani dal natisniti majhen molitvenik. Tudi v tem je želel posnemati svojega učitelja Ivana Trinka.

Dostojevski in 20. stoletje

Filozofska fakulteta v Ljubljani je s sodelovanjem Mednarodnega združenja dostojevskologov od 22. do 29. julija 1989 priredila v Ljubljani mednarodni simpozij »Dostojevski in 20. stoletje«. Simpozija se je udeleževalo okrog 80 slavistov in ljubiteljev Dostojevskega z vsega sveta, zlasti še Rusov iz Amerike, Evrope in tudi Sovjetske zveze. Med predavatelji sta bila tudi profesorja ljubljanske Teološke fakultete dr. Stanko Janežič (Veliki inkvizitor in sodobni ekumenizem) in dr. Anton Štrukelj (Podoba Kristusa v umetnosti Dostojevskega). Na sporedu je bilo tudi spominsko ekumensko bogoslužje v cerkvi sv. Trojice pod vodstvom ljubljanskega nadškofa dr. Alojzija Šuštarja. Janežičevo predavanje zaradi njegove pomenljivosti objavljamo tudi v našem Koledarju.

Fjodor M. Dostojevski

STANKO JANEŽIČ

Veliki inkvizitor in sodobni ekumenizem

V času načrtovanja in pripravljanja tega simpozija, posvečenega pisatelju Dostojevskemu, sem kot gost ruske pravoslavne Cerkve obiskoval ruske teološke knjižnice in duhovne akademije ter proučeval sodobno rusko teološko misel in odnose ruske pravoslavne Cerkve do drugih krščanskih Cerkva.

V tem času sem tudi ponovno obiskal grob ruskega pisatelja-teologa Dostojevskega na pokopališču Aleksandro-Nevske lavre v Leningradu in se vglabljal v pomenljivi napis na nagrobniku o zrnju, ki obrodi obilo sadu le, če prej umrje v zemlji. Prav ta odlomek iz Janezovega evangelija (Jn 12, 24) je postavljen tudi na začetek romana

»Brat'ja Karamazovy«. Dostojevski je v svojem življenju (1821-1881) mnogo trpel, posebno v sibirskem pregnanstvu (1849-1859) in kot epilektik, pa tudi mnogo ljubil, zlasti človeško dušo, Kristusa in »bogonosni« ruski narod. Njegova literarna dela, ki segajo v najgloblja življenjska vprašanja, so vzknila iz mnogih žrtvenih zrn, zato imajo trajno vrednost.

Ker je pisemska pot v Sovjetsko zvezo dolga, sem vabilo za sodelovanje na tem simpoziju prejel pozno. Iz spoštovanja in ljubezni do Dostojevskega pa bi vendar s tem kratkim koreferatom rad vsaj nekoliko prispeval k večjemu poznanju tega velikana svetovne

književnosti in bogoiskateljske misli v tem našem času in prostoru.

Dostojevski me je najbolj pritegnil s svojim romanom »Bratje Karamazovi«, vznemiril pa me je zlasti s poglavjem o Velikem inkvizitorju. (1) Kot ekumenski teolog sem ponovno razmišljal o tem prikazu Kristusa, rimske Cerkve, krščanstva in človeške družbe. To svoje razmišljanje zdaj v kratkih besedah tudi predstavljam.

Dostojevski si je kot mislec, psiholog in umetnik besede zastavljal vprašanja o smislu človeškega bivanja in trpljenja ter o poteh do sreče za posameznika in celotno človeško družbo. V treh skušnjavah, ki jih je »mogočni in razumni duh v puščavi« zastavil Kristusu, je videl »vso prihodnjo zgodovino sveta in človeštva«, »vsa nerazrešena zgodovinska protislovja človeške narave na vsej zemlji«. (2)

Kristus je zavrnil vse tri skušnjave velikega skušnjavca.

Kamenja ni hotel čudežno spremeniti v kruh, ker bi s tem človeštvo osiromašil za največji, bistveni dar — svobodo, pa naj bi si ljudje, v strahu pred odgovornostjo, tega čudeža in slepotne predanosti svojemu vodniku še tako želeli. Kristus je raje dopustil možnost, da včasih samo z obeti, včasih pa tudi z zapolnjenimi košarami kruha Antikrist potegne ljudske množice za seboj,

pa naj bo to v njegovi — Kristusovi, po oblasti hlepeči ustanovi, ali pa v orwellovski zasnovanem svetovnem taborišču, pod vsemodrim vodstvom Velikega brata.

Kristus se ni v predrznem zaupanju v svoje božje sinovstvo vrgel z vrha hrama v globine, da bi ga angeli prestregli in se ne bi udaril, in bi ljudje videli čudež in vanj verovali. Ljudje pa so lačni čudežev in če jih ni, zavržejo tudi Boga in se predajajo bajkam in vražarstvu. Bolj kot za svobodno verovanje so v svoji slabosti in podlosti sposobni za suženjstvo. V svojem uporništvu, napoveduje Dostojevski, »bodo porušili hrame in preplavili zemljo s krvjo«, češ da »zločina ni in potem takem tudi ne greha«, ampak »so samo — lačni«. Potem pa bodo zopet padali v obup. Le malo je namreč tistih, ki morejo v ljubezni in svobodi za Kristusom nositi svoj križ, množice pa se vselej izgublajo v nemoči. Ali pa je Kristus prišel samo zaradi izvoljenih? Kdo naj razreši skrivnost? (3)

Kristus je odklonil tudi tretjo ponudbo velikega skušnjavca, da bi zavladal nad vsemi kraljestvi zemlje. Toda za to vladarstvo so se zavzeli tisti, ki nosijo njegovo ime in njegovo stvar predstavljajo v rimskem gospostvu. Sprejeli so »Cezarjev meč«, za »srečo

MPZ Zvonček z Opčin
na nastopu v slovenskem
domu v Parizu

vesoljnega človeštva«. Človek bi namreč rad vedel, »komu se naj pokloni, komu naj preda svojo vest in kako naj se vendar že vsi združijo v složno in enodušno vseobče mravljišče, kajti potreba po vesoljnem zedinjenju je tretja in poslednja muka ljudi«. Namesto Kristusa so se njegovi predstavniki odločili za »vsezemeljsko carstvo«, da bi kot varuhi »skrivnosti« vladali ljudem, gospodovali njihovi vesti in držali v rokah njihov kruh. S tem so zavrgli Kristusa »in krenili za njim« — velikim skušnjavcem. Človeške množice pa bodo v tej podrejenosti in žrtvovanju svoje svobode zaživele srečo »tisočmilion-ske črede«, ki bo z dovoljenjem svojih vladarjev smela tudi grešiti, kljub temu pa upala na »nebeško plačilo«.

Tako naj bi v moči velikega razumnega duha navidezni Kristusovi sledovalci »popravili« njegovo »veliko dejanje« za odrešitev človeštva in »ga postavili na čudež, skrivnost in avtoriteto«. On, Kristus, pa naj jih pri tem nikar ne prihaja motit. (4)

Legenda o Velikem inkvizitorju, ki jo je Dostojevski položil v usta velikega razumnika pa tudi bogotajca Ivana Karamazova, da jo izpove svojemu najmlajšemu bratu, meniškemu novincu Aljoši, izpričuje pisateljevo ljubezen do Kristusa in njegovo mesijansko naravnost. Odrešenje za človeštvo je treba iskati v vzdoljni duhovnosti, v tradicionalnem ruskem pravoslavju, v veri preprostega ljudstva, v nasvetih ruskih meniških »starcev«, v Kristusovih blagih.

Lik »starca« Zosima je Dostojevski odkril zlasti v ruskem menihu, škofu in »starcu« ter duhovnem pisatelju 18. stoletja, Tihonu Zadonskem (1724-1783), ki je mnogo pisal o božji podobi v človeku, o posnemanju križanega in vstalega Kristusa, o krepostih ponižnosti, krotkosti, potrpljenja (apátheia - brezstrastje) in ljubezni. (5) Aljoša naj bi predstavljal mladega pisateljevega prijatelja, filozofa, teologa in pesnika Vladimira Solovjova, ki je o Dostojevskem spregovoril na njegovem grobu ob po-

grebu (14. febr. 1881) in potem še na treh posebnih predavanjih. (6)

Kristusov obisk na zemlji je Dostojevski postavil na Zahod, v katoliško Španijo 16. stoletja, v čas inkvizicije. Temne sence rimskega papeža, kardinalov in še posebej jezuitov so segale med ruske izobražence zlasti v 19. stoletju in ni čudno, če jih je Dostojevski v tej svoji umetnini tako drastično izpostavil. Moskovska Cerkev je bila v glavnem vse od srede 15. stoletja, ko je ruska Cerkev zaživelala svojo avtokefalnost, pod bizantinskim vplivom nezaupna do katoliškega Zahoda, ki se mu je kijevska Cerkev pogosto približevala (florentinska unija 1439, brest-litovska 1596 in užhorodska unija 1646, itd.), kakor so se nekateri, posebno petrograjski in drugi ruski teologi v času Petra Velikega in še vsaj dobrih sto let za njim radi zazirali v protestantizem in se navzemali njegove protikatoliške osti. »Slavjanofilstvo«, ki mu je vsaj deloma pripadal tudi Dostojevski, je dokaj enostransko naglašalo »racionalizem«, »juridizem« in »oblastiteljnost« katoliške Cerkve, hkrati pa idealiziralo rusko pravoslavje in mesijansko poslanstvo vernega ruskega ljudstva. (7)

Vladimir Solovjov je bil v svoji vnetosti za vesoljno edinstvo Cerkve in za zedinjenje ruske Cerkve s katoliško v Rusiji osamljen. Cerkev bi po njegovem mogla zaživeti v usklajeni polnosti le, če bi se v eno strnili katolištvo s svojim uresničenjem discipline, protestantizem z uresničenjem svobode in pravoslavje z uresničenjem ljubezni. To so mogli razumeti le redki ruski kristjani, zlasti nekateri učenci Vladimira Solovjova.

Toda v tistem času, ob prelomu 19. in 20. stoletja, se je že rojevalo ekumensko gibanje, ki je v pol stoletja pognalo trdne korenine in je danes ena bistvenih značilnosti krščanstva. Pravoslavna in katoliška Cerkev sta sicer v tem gibanju zamujali, ker sta ponovno zedinjenje krščanstva pojmovali kot »vrnitev izgubljenih ovac«, toda po vstopu ruske pravoslavne Cerkve (leta

Prvo vseslovensko srečanje na Sv. Višarjah (poleti 1989) (fotomladika)

1961) v Ekumenski svet Cerkev, (*) to najpomembnejšo ekumensko organizacijo z nad 300 članicami, in po 2. vatikanskem cerkvenem zboru (1962-1965) je domala celotno krščanstvo usmerjeno k vzajemnemu iskanju popolnejše edinosti. Medsebojni obiski najvišjih predstavnikov Cerkev in teološki dialog so ustvarili prijaznejše ozračje in skoroda odpravili apologetično vasezagledanost, polemiko in prozelitizem dolgih stoletij.

Tako ni nič čudnega, če je leningrajski metropolit Nikodim gostil nad 30 slovenskih duhovnikov v Leningrajski duhovni akademiji (28. avg. 1976) in če je ob tisočletnici ruskega krščanstva v imenu patriarha Pimena v moskovskem Danilovem samostanu, kjer je sedaj sedež ruskega patriarhata, episkop Feofan pozdravljal 170 slovenskih potnikov z nadškofoma Šuštarjem in Perkom na čelu (27. avg. 1988). Nič čudnega tudi ni, če mi je v Moskvi mlad diakon, uslužben na Oddelku za zunanje cerkvene zadeve, z velikim spoštovanjem govoril (aprila 1989) o katoliških ekumenskih delavcih, zlasti jezuitih. Jezuitski pater Miguel Arranz, Bask iz Španije, profesor Papeškega vzhodnega inštituta v Rimu, je celo da-

lje časa predaval na Leningrajski duhovni akademiji, z magisterijem na akademiji pa dobil tudi naslov profesorja te pravoslavne teološke šole.

Če bi Dostojevski pisal legendo o Velikem inkvizitorju sto let pozneje, bi najbrž sence in luči nekoliko drugače razporedil. Zlasti še, ker je ruska Cerkev medtem doživljala svojo »kénosis« (opustošenje, izničenje), pri tem izgubljala svoj sijaj in neranljivost, hkrati pa se tudi očiščevala in kljub vsemu ostala notranje čvrsta, katoliška Cerkev pa se je v tem času z 2. vatikanskim koncilom ekumensko odprla nekatališkimi Cerkvam v svetu ter naglašala prvenstvo ljubezenskega služanja, zahtevo po zbornem vodstvu v Cerkvi ter pravico vsakogar do svobodne izbire življenjske poti po lastni vesti.

Seveda pa je tudi res, da so misli Dostojevskega namenjene vsem časom, celotnemu krščanstvu in vsemu človeštvu. Zoženo naperjenost proti katoliški Cerkvi je avtor na predlog Katkova, urednika Ruskega Vestnika, kjer je bil roman prvokrat objavljen, zaradi nevarnosti cenzure vrnil v prvotno besedilo pozneje. (*)

V pismu Nikolaju Ljubimovu (11. jun. 1879) pa Dostojevski celo odločno izjavlja, da je Veliki inkvizitor napisan proti socializmu. Takole pravi: »Eden izmed najbolj fanatičnih sodobnih brezbožnikov se odkrito izjavlja za hudičeve svete in jih ima za človeško srečo, za pravilnejše, kot so Kristusovi sveti. Našemu ruskemu neumnemu in strašnemu socializmu (strašnemu, ker za njim drvi mladina) naj bo v opozorilo, da so kruh in babilonski stolp bodoče socialistične države in popolno podjarmljenje svobode vesti vprav ti isti cilj, h kateremu dospe obupani brezverec in ateist. Razlika je samo v tem, da so naši socialisti zavestni lažniki, ki nočejo priznati, da je njihov ideal nasilje nad človeško vestjo in ponižanje človeštva na stopnjo živalstva, medtem ko je moj socialist (Ivan Karamazov) iskren človek in izrecno priznava, da soglaša z mnenjem Velikega inkvizitorja o človeštvu.«⁽¹⁾

Tudi danes bi bil Kristus za mnoge kristjane in nekristjane nezaželen obiskovalec. Njegov obisk bi tudi danes ene preplašil, druge vznemiril, tretjim odpiral oči. Nevsiljivo bi preusmerjal osredotočenost posameznikov in skupnosti k temu, kar je bistveno, resnično odrešujoče in večno. To pa je člove-

kova notranja lepota, njegovo etično uravnovešanje, predvsem pa njegovo usmiljenje, vseodpuščanje in njegova ljubezen. Vse to izžareva bogočloveška podoba Kristusa, velikega »Človekoljubca« (Človekoljuba), zagovornika vseh majhnih in trpečih, vseh »ponižanih in razžaljenih«.

To podobo je Dostojevski ljubil in jo s svojo umetniško besedo povelečeval. Tudi z legendo o Velikem inkvizitorju.

OPOMBE:

(¹) *Bratje Karamazovi*, I, Peta knjiga, V. poglavje.

(²) Fjodor Mihajlovič Dostojevski, *Bratje Karamazovi*, Ljubljana 1979 (DZS), I, 295.

(³) Prim. prav tam, 295-300.

(⁴) Prim. prav tam, 300-303.

(⁵) Prim. Stanislav Jancžič, *Imitazione di Cristo secondo Tihon Zadonskij*, Tesi di laurea, Trieste 1962.

(⁶) Prim. *Sobranie sočinienij V. S. Solov'eva*, Brjussel' 1966, III, 183-218.

(⁷) Prim. F. Grivec, *Pravoslavje*, Ljubljana 1918, 35-37; *Dostojevski o pravoslavju in katoličanstvu*, v *Cas XII* (1918), 1-9; *Fjodor Dostojevskij in Vlad. Solovjev*, v *Bogoslovni vestnik XI* (1931), 97-142.

(⁸) Ustanovljen leta 1948.

(⁹) Prim. Franc Grivec, *Fjodor Dostojevskij in Vlad. Solovjev*, v *Bogoslovni vestnik XI* (1931), 123.125.

(¹⁰) Prav tam, 123.

LJUBKA SORLI

RAZMIŠLJANJE SREDI NOČI

*Pozna noč je in ne morem spati.
V okno gledam: tiho izza hriba
mesec stopa v svoj skrivnostni krog.
Pot začrtal mu je Stvarnik Bog.
Kam in kod ga vodi, ne ugiba,
ve le to, da ni mu moč pristati.*

*Skoz vesolje venomer potuje,
vidi morja in gorá vrhove,
rek in jezer kras... Tu bi pristal,
v dnu kristalnem se občudoval.
Pa gre dalje, brez miru, v vekove,
ki le Pramodrost jim konec snuje.*

*Misli moje senca dvomov bega.
Je veselje mirna domovina
sonca, meseca in svetlih zvezd,
brez viharjev in nevarnih cest?
Da, bilo je... Zdaj je to davnina.
Človek, poln izumov, vanj posega.*

*A samotni mesec v tihi noči,
ki celinam in vodovju sveti,
čudno blágost v srcu mi budi:
en pogled v Svetlobo up rodi...
O, da mogli bi ta up ujeti
vsi, ki trudni v svoji so nemoči!*

Ivan Trinko posrednik med slovensko politično organizacijo in Sturzovo Ljudsko stranko

V mesecih pred podpisom rapalske pogodbe (12. novembra 1920), ko je bilo že popolnoma očitno, da bo Julijska krajina dokončno priključena kraljevini Italiji, so se slovenski krščansko socialni politiki obrnili na Ivana Trinka, da bi jim pomagal pri navezovanju stikov z italijanskimi političnimi krogi. Trinko je namreč kot dolgoletni član videmskega pokrajinskega sveta imel odlične zveze s furlanskimi predstavniki in voditelji Sturzove Italijanske ljudske stranke (Partito popolare italiano).⁽¹⁾ Ta stranka je bila tako programsko kot načelno najbližja političnim ciljem slovenskih krščanskih socialcev, ki so delovali na Goriškem. Zvezo je vzpostavil tedaj še mladi duhovnik in socialni ter politični delavec Virgil Šček, ki je Trinko dobro poznal. Obiskal ga je namreč še kot dijak goriške realke. Pozneje je med svojimi sošolci organiziral zbiralno akcijo slovenskih knjig, ki so jih pošiljali v Benečijo. To zvezo je Šček gojil tudi v naslednjih letih. Profesorja Trinko je obiskoval in si z njim tudi večkrat dopisoval.⁽²⁾ Ni bil pa pri tem edini. Tudi drugi duhovniki, kulturni delavci in politiki so namreč imeli občasne stike s Trinkom.

O teh stikih nam pričajo nekateri zapisi in prepisi pisem, ki jih hranijo Ščekovi Paberki. To je zbirka štirinajstih zvezkov velikega formata. Hranijo jih v Arhivu koprške škofije.

Med vidnimi duhovniki, ki so imeli občasne stike s Trinkom, je bil tudi profesor na goriškem bogoslovju in znani katoliški kulturni in gospodarski delavec, msgr. Josip Ličan.⁽³⁾ Ta je kmalu po vojaški zasedbi naših krajev bil v Vidmu in se srečal s Trinkom. Ob tisti priložnosti mu je povedal, da so italijanski vojaški poveljniki v imenu vlade slovesno obljubili, da bomo Slovenci v Italiji imeli več narodnih pravic kot smo jih imeli pod avstro-ogrsko upravo.⁽⁴⁾ Pa mu je Trinko baje odgovoril: »Vi Lahov ne poznate. Nič Vam ne bodo pustili, ne šol, ne društev, ne uradnikov. Vse Vaše bojo zamenjali z italijanskimi. Tudi knjige Vam bojo uničili, kar Vam bo ostalo, bo kakšen katekizem ali molitvenik. Tudi v Furlaniji so pred okupacijo obljubljali vse, ko so Videm zasedli, so vse naše uradnike zamenjali in smo dobili Sicilijane. Vi jih še ne poznate.«⁽⁵⁾

Zapis je Šček verjetno napisal po spominu. Po obliki in stopnjevanju namreč zelo spominja na podobne Ščekove izjave, čeprav se v tem primeru sklicuje na msgr. Ličana oziroma na Trinko.

Okoliščine in ozadja, ki so privedla do tega, da je Šček pisal Trinko, nam niso znana. Podobno tudi ne poznamo Ščekovih pisem. V njegovih Paberkih so se namreč ohranili le Trinkovi odgovori.

Prvi z dne 24. 10. 1920,⁽⁶⁾ tako pravi:

Velečastiti gospod!

Lepo prosim, oprostite, da se nisem takoj odzval na Vaše cenjeno pismo. Prav 10. oktobra so začele pri nas občinske in provincijalske (pokrajinske - op. p.) volitve, katere se končajo šele 31. oktobra. Lahko si mislite, da smo vsi na delu. Borba je velika; stranke so tri: naša, socialistična in mešanica vseh ostalih. Naša je nepričakovano veliko napredovala na škodo ostalih dveh, posebno liberalcev. Slovenci so se imenitno obnesli. Šempetrski okraj voli skupaj s čedajskim. Jaz sem ondi dobil 5901 glas, kakih 300 več kot vsi drugi iz naše liste in kolikor jih ni dobil sploh noben drugi v celi provinciji. To je pravi fenomen: Slovenec in duhoven! in ravno v tem, ko imam po eni strani hudo nasprotnega nadškofa, po drugi pa mi visi nad glavo uradna denunciacija na našo prefekturo, da strašno agitiram za Jugoslavijo!

Pa pustimo to; samo še lepo prosim, nič ne omenjajte kar sem ravnokar izbrisal!

Torej ste nameravali me obiskati v Vidmu; a jaz sem bil v gorah in bi me ne bili dobili. O stvari katero mi omenjate, mi je že pisal vč. g. Švara in jaz sem že tudi vrgel besedo našim slovenskim duhovnikom. Vaša usoda nas v srcu boli, toda po drugi strani za nas bo to dobro, ker dobimo krepko zaslombo in veliko moči. Samo treba je, da počakamo, da se stvar končno poravna, in to posebno, ker se zdaj ne moremo gibati, ker smo v posebnem kritičnem položaju pri domači duhovni oblasti. Dočim so nas vsi prejšnji naši nadškofje v popolnem miru in v popolni svobodi pustili, nam sedanji hudo nagaja radi jezika. Apelirali smo v Rimu. Osebnost moram še posebno paziti, ker mi je že pretel, da me izženejo iz semenišča, kar bi bilo slabo, ne za me, ampak za našo stvar. Nalašč mu ne dajem nobenega pozitivnega vzroka, da me ne zatoži v Rim, in to, da bi v primeru potrebe imel vso moč prav v Rimu. Sicer, ker je mož strašno impulziven in skrajno nervozen, je vse, kar je pisal, nepremišljeno napravil in se zdaj že kesa. Ni res, da imamo proti Vam furlansko duhovščino; v tej zadevi še posebno simpatizira z Vami, ker ve, da se nam godi krivica. Izjem je malo in sicer s strani onih furlanskih duhovnikov, ki so postavljeni v službo med Slovence. Da izveste vso stvar, blagovolite se obrniti do č. g. Natale Moncaro, parroco in Cialla (Cividale del Friuli) ali pa do č. g. Giovanni Battista Crudero in Robba p. Pulfero (Friuli).

Kar se tiče akcije »del Partito popolare italiano« v korist »novih zemlja«, sem prepričan, da Vas bo ta stranka krepko podpirala v vsakem oziru. O tem sem govoril že večkrat v merodajnih krogih. Poskrbel bom, da pridete v neposredno zvezo s kakim izmed naših državnih poslancev, posebno z odv. Fantonijem, kateremu sem že priporočil, da si vzame skrb za Vas, kar mi je z navdušenjem obljubil. On je pripravljen priti med Vas kadar si želite, samo da mu sporočite kam in kedaj.

Ako pridete v Videm, me bo zelo veselilo. Pridite kar naravnost v semenišče.

Z upanjem, da se kmalu vidimo, se Vam s srčnim pozdravom poklanjam.

Vam vdani
Ivan Trinko

Videm, 24. 10. 1920

Revija ZCPZ v Kulturnem domu v Trstu

Pismo zahteva nekaj pojasnil. Ko govori o volitvah se Trinko nanaša na zadnje volitve za sestavo videmskega pokrajinskega sveta, ki so v čedadskem volilnem okrožju bile 10. oktobra 1920. Tedanji volilni sistem je omogočal, da svetovalce niso volili istočasno. Volitve so bile po okrožjih in to ob nedeljah v teku enega meseca. Zato pravi, da se »končajo šele 31. oktobra«. Ko govori o strankah omenja poleg »naše«, pri tem misli na Partito popolare — Ljudsko stranko, socialistično in »mešanico vseh ostalih«. To je bila lista, ki se je predstavila z imenom »Blocco dei partiti democratici liberali« (Zveza liberalno-demokratskih strank). Trinko je res dobil največ glasov, preskromno pa pravi, da je dobil »kakih 300 več...«. Drugi izvoljeni svetovalec je bil odv. dr. Giuseppe Brosadola, ki je prejel 5.525 glasov, se pravi 376 manj kot Ivan Trinko. (7) Zanimivo je, da Trinko piše o tem, da je tedanji videmski nadškof Rossi dejansko zatiral tiste pobude, ki so jih slovenski duhovniki, in v prvi vrsti Trinko sam, začeli, da bi utrdili narodno zavest in materin jezik med Benečani. (8) V nadaljevanju ni jasno, o čem govori, vsekakor gre za pobudo, ki naj bi utrdila zveze med furlanskimi in slovenskimi duhovniki. Mogoče gre za stanovska vprašanja, saj je bil Šček tudi tajnik Zbora svečenikov svetega Pavla, stanovske organizacije, ki so jo primorski duhovniki obnovili v januarju leta 1920, da bi tako lahko uspešneje delovali v novi politični in družbeni stvarnosti. (9)

Pismo po vsej verjetnosti ni bilo prvo, ki sta si ga izmenjala Šček in Trinko v zvezi z navezovanjem stikov z italijansko Ljudsko stranko. Zanimivo pa je, da je Trinko omenjal odvetnika Fantonija. (10) To je bil eden izmed prvih furlanskih krščanskih socialnih politikov, ki je stopil v furlansko politično življenje kot 26-letni odvetnik iz Humina, kjer je bil izvoljen v pokrajinski svet leta 1907. Luciano Fantoni je bil peti »klerikalec« v videmskem pokrajinskem svetu ob bogoslovnem profesorju Ivanu Trinku, duhovniku in uredniku katoliškega lista »Il Cro-

ciato«, Edoardu Marcuzziju ter odvetnikih Vincenzu Casasoli in Giuseppeju Brosadoli. Fantoni je leta 1909 postal podžupan v Huminu, ob začetku prve svetovne vojne pa je bil tamkajšnji župan. Po končani vojni se je z vsemi močmi vključil v novo Sturzovo Ljudsko stranko. Zaradi velikih upravnih in političnih izkušenj je bil nosilec liste za državno-zborske volitve in bil tudi izvoljen. Bil je vsekakor zvest načelom socialnega dela. Boril se je za krajevno avtonomijo, za decentralizacijo krajevnih uprav in za razvoj najrevnejših kmečkih slojev za udeležbo delavcev pri upravljanju podjetij in za prenovo davčnega sistema. Torej za točke, ki so bile skoraj dobesedno iste kot one, ki so predstavljale jedro političnega delovanja slovenskih in še posebej goriških krščanskih socialcev.⁽¹¹⁾ V tem smislu se je leta 1921 zavzemal tudi za to, da je italijanska oblast ustanovila goriško pokrajino, ker je to smatral za zgodovinsko utemeljeno pravico. Luciano Fantoni je bil aktiven tudi v povojnem italijanskem političnem življenju v vrstah Krščanske demokracije. Do leta 1963 je bil župan v Huminu, od leta 1948 pa senator.

Politične razmere v Julijski krajini so se bistveno spremenile po podpisu rapalske pogodbe 12. novembra 1920. Znana je cela vrsta dramatičnih dogodkov ob aneksiji. Fašisti so napadali zavedne narodnjake, med njimi tudi številne duhovnike, ki na primer niso hoteli peti »Te Deum« ob proslavi priključitve Julijske krajine Italiji. Žrtev tega nasilja je bil tudi tedanji goriški nadškof in slovenski metropolit msgr. Sedej.⁽¹²⁾ V luči teh dogodkov je zanimivo pismo, ki ga je Trinko poslal Ščeku 13. januarja leta 1921.⁽¹³⁾

Velečastiti gospod!

Hvala lepa za pojasnilo na moje vprašanje. Zdelo se mi je, da mi tako odgovorite, ker je v resnici tako prav. Sicer meni ni veliko do te stvari; samo dano mi je bilo odgovoriti ali belo ali črno.

Sedaj pa Vam pišem o stvari, katera je velevažna. Kakor kaže, boste marca meseca imeli volitve v državni zbor. Torej je potrebno, da se Slovenci pobrigajo za lastne kandidate. To Vam morem že sedaj povedati, da vlada (torej tudi Mosconi) Vam ne bo nasprotovala. Mosconi je že čez mero sit nekaterih elementov, ki bi Vas najraje pohrustali in požrli. O tem je govoril z videmskimi zastopniki »del Partito popolare«, ki so popolnoma in čisto pravični do Slovencev in so pripravljene podpirati slovenske kandidate na zasedenih ozemljih. Jaz mislim, da Vam ne manjka kandidatov laikov zmožnih italijanščine in dobrih Slovencev. Če se torej mislite udeležiti volitev, sporazumite se med seboj in izberite takoj svoje kandidate ter dajte nam vedeti kaj in kako. Ne sodite italijanske ljudske stranke po improviziranih privržencih, kakršni so pri Vas v Trstu, po Istri in tudi zadnjič v Gorici (dr. Pettarin). Tudi v Italiji ni vse prav v ljudski stranki, toda bodite prepričani, da naredijo tisti elementi, ki so merodajni, ki poznajo natanko Vaše razmere in morejo definitivno vplivati na don Sturza in na vlado ter še posebno na glavnega komisarja v Trstu, veliko za Vaše pravice.

To se mi je zdelo potrebno Vam pisati po razgovoru s poslancem Fantonijem in z drugimi vplivnimi osebami.

S srčnim pozdravom vdani

Ivan Trinko

Videm, 13. 1. 1921

Trinko začne pismo s sklicevanjem na neko »pojasnilo«, za vsebino katerega ne vemo. Posebno zanimiv se nam zdi drugi del pisma, ko napoveduje volitve v državni zbor in svetuje, naj bi Slovenci, ki so se znašli v italijanski državi, samostojno nastopili na volitvah. Parlamentarne volitve leta 1921 so bile sicer 15. maja in ne marca kot je napovedoval Trinko. Zanimiva pa je trditev, da je generalni civilni komisar v Trstu Antonio Mosconi izjavil nekaterim videmskim zastopnikom Italijanske ljudske stranke, da je že »čez mero sit nekaterih elementov« (fašistov).⁽¹⁴⁾ Ni mogoče ugotoviti ali je Trinkov predlog bil tisti dejavnik, ki je prepričal Politično društvo Edinost, da je ustanovilo Jugoslovansko narodno stranko za parlamentarne volitve 1921. Dejstvo pa je, da je bil Trinkov predlog politično gledano zelo pameten, četudi je zelo verjetno, da so se slovenski politiki začeli sami, mimo Trinka, nagibati k temu, da bi samostojno nastopili na volitvah.

Med »improviziranimi privrženci« Italijanske ljudske stranke Trinko navaja dr. Luigija Pettarina, ki je bil tedanji komisar za avtonomne zadeve v Gorici. Z uvedbo posebnega komisarja za avtonomne zadeve so italijanske oblasti skušale vsaj deloma zadovoljiti tiste, ki so se borili in zahtevali ohranitev avstrijske avtonomne krajevne uprave. Generalni civilni komisar Mosconi je v svojih spominih »I primi anni del governo italiano nella Venezia Giulia, Trieste 1919-1922« celo zapisal, da so se zanj zavzemali tudi široki krogi italijanskega prebivalstva, ki so znali ceniti učinkovitost avstroogrške uprave.⁽¹⁵⁾ Vprašanje boja za avtonomijo bi vsekakor zaslužilo bolj poglobljeno analizo. Politične razmere, in torej tudi vloga komisarja za avtonomne zadeve so se spremenile, ko so fašistične oblasti leta 1923 ukinile goriško pokrajino in jo priključile videmski, v glavnem zato, da bi se spremenilo narodnostno razmerje med Slovenci in Italijani v korist slednjih.⁽¹⁶⁾

Čisto drugačno vzdušje se odraža v naslednjem pismu, ki ga hranijo Ščekovi Paberki.⁽¹⁷⁾ Gre za pismo, ki kaže drugačen odnos Ivana Trinka do Sturza in Ljudske stranke, kateri je bil zvest član dokler ni zaradi fašističnih pritiskov prenehala delovati. Napisano je bilo 6. 6. 1921.

Moški zbor M. Filej iz Gorice na 30.letnici Cecilijanke

Velečastiti gospod!

Iz važnih okoliščin nekoliko pozno, pa vendar pristrčno in z veliko radostjo pozdravljam slovensko zmago pri volitvah in prav iskreno čestitam vsem izvoljenim in Vam, seveda, še posebej!

Vse je slavno izpadlo, dasi sem se bal fašističnega nasilja, ki je bilo pripravljeno preprečiti na vse mogoče načine zmago Slovencev. No, fašisti so s pomočjo vlade obračali, Bog pa je obrnil. Hvala mu, in slava narodni zavednosti.

Mnogo bojev Vas pričakuje v Rimu in ne vem koliko uspeha. Preveč nasprotnikov Vas čaka, celo Partita popolare se je bati, da ne bo za Vas, čeprav je veliko poslancev, ki pripadajo tej stranki Vaom naklonjenih in prijaznih. Strankino vodstvo (don Sturzo in drugi) se ni hotelo zanimati za Slovence.

Kot se spominjate, ste mi dali nalogo, da posredujem za Vas pri tej stranki. Jaz sem takoj napisal dolgo pismo in vse podrobno razložil in sicer z najkrepkejšimi izrazi ter vse poslal don Sturzu s priporočilom odvetnika Pettoella. Toda Sturzo ni odgovoril. Potem sem zopet pisal. Nič! Nadalje sem pisal poslancu Fantoniju, naj gre osebno po odgovor. Nič! Ko je šel Pettoello v Rim po raznih zadevah, sem mu naročil, naj pove don Sturzu v najkrepkejših izrazih vse kar mu gre od moje strani. Posebno naj naglaša to, da odgovor ne gre meni, ampak vsem Slovincem in da se popolnoma necivilno vede proti sto in stotisočerm ljudem, ki so se tako ponižali, da so prosili za pomoč v imenu skupnih krščanskih načel. Rekel je, da mi odgovori ustno, ker mora priti v Videm. Sem pa ga ni bilo, ker se je ustavil v Trevisu, odkoder mi je sporočil, da lahko tam govorim z njim in da naj pridem. Seveda nisem šel, ampak sem naročil prijatelju, naj mu jasno in točno pove, da si bojo Slovenci znali sami pomagati, in da pošiljajo »al diavolo« don Sturza in njegovo stranko.

O vsem tem Vam doslej nisem ničesar pisal, ker me je jezilo. Zdaj pa sem omenil to, da boste vedeli, da sem Vaše priporočilo vestno in krepko izvršil in posebno pa, da boste vedeli, kakšni so ti veliki možje.

Morda Vam bodo še najbolj v narodnem oziru pomagali socialisti. Izmed naših katoliških furlanskih poslancev Vam bo šel na roko posebno Fantoni, pa tudi Biavaschi in Tessitori, nova izvoljena, Vas bosta podpirala. Naši so nasprotni Sturzu.

K listu Vam priložim kopijo priporočila za moj prvi list don Sturzu.

Izrekam Vam zopet najiskrenejše čestitke ter Vas prav srčno pozdravljam.

Vdani

Ivan Trinko

Udine, 6. 6. 1921

Priložena »kopija poročila« je ohranjena v osmem zvezku Paberkov (18) v italijanščini. Objavljamo jo v prevodu.

Dragi profesor,

prosim Te, da z največjo pazljivostjo prebereš pismo, ki ti ga prilagam in ki ti ga pošilja eden naših najboljših mož v Furlaniji, prof. mons. Ivan Trinko, pokrajinski svetovalec v Vidmu.

Ponovno se zavzema in mogoče zadnjič obupano kliče, glede slovenskega vprašanja v Julijski krajini. Gre za vprašanje, o katerem sem ti že nekajkrat govoril in ki ga moramo absolutno rešiti, če nečemo, da bi si vlada nakopala oni iredentizem, ki je v njenem interesu, da se mu izogne ter če nečemo, da bi naša stranka dokončno izgubila tisti položaj, ki bi bil izključno in ves njen in ki ga še — s tvojim odločnim posegom — lahko rešimo.

Zato te prosim, da bi pri obravnavanju tega vprašanja bil kar se da zavzet in pri tem moraš upoštevati odgovornost, ki bi padla na stran-ko, če ne bi častno opravila tudi tega poslanstva prave kulture in velike domovinske ljubezni, ki se ji sedaj ponuja.

Razmere so zelo delikatne in težke.

Prosim te, da sedaj ukrepaš, kot bo najbolje in da svojo odločitev nemudoma sporočiš prof. Trinku. Več tisoč ljudi pričakuje tvoj odgovor, ta ne more in ne sme izostati!

Bratsko te objemam

Pokrajinski politični tajnik

Spošt. prof. g. Sturzo - Rim

Po uvodnih čestitkah ob izvolitvi Ščeka v rimski parlament in veselju ob velikem volilnem uspehu Jugoslovanske narodne stranke na Goriškem, izraža Trinko vso zagrenjenost nad Italijansko ljudsko stran-ko ter še posebej nad preračunljivostjo don Sturza in drugih strankinih voditeljev.

Odvetnik Pettoello, ki ga Trinko omenja v pismu, je bil tedanji po-litični tajnik stranke v Furlaniji in torej tudi podpisnik priloženega »pri-poročilnega pisma«. Odvetnik Mario Pettoello je bil mož, ki je stal na naprednih pozicijah v furlanskem krogu »popolarov«. Zavzemal se je za radikalno politiko v korist malih posestnikov in kolonov. (19)

Odprtje novega sedeža za zbora Fantje izpod Grmade in DZ Devin v Devinu (novembra 1988)

V pismu Trinko, poleg Fantonija omenja še dva politika. To sta bila Giovanni Battista Biavaschi in Tiziano Tessitori. Biavaschi⁽²⁰⁾ je bil univerzitetni profesor, predaval je pravno filozofijo na padovanski univerzi. Bil je znan socialni delavec, ki se je v glavnem posvečal problematiki izseljencev. Kljub temu pa je bil leta 1919 ob tedanjih političnih volitvah izigran s strani strankinih tovarišev. Ob volitvah leta 1921 je bil med tistimi kandidati, ki so dobili največje število glasov. Bil je med redkimi italijanskimi univerzitetnimi profesorji ki ni hotel vstopiti v fašistično stranko, kar ga je seveda stalo izgubo stolice.

Zanimiva je tudi politična pot tedaj še mladega Tiziana Tessitorija.⁽²¹⁾ Ta je bil izvoljen v rimski parlament na majskih volitvah leta 1921. Vendar pa je 2. junija naslednjega leta moral odstopiti, ker je poslanska zbornica razveljavila njegovo prisego. Tessitori namreč še ni dopolnil predpisanega leta starosti. V tistem času je bil namreč star 26 let. Kot mlad aktivist Ljudske stranke je deloval predvsem kot socialni in politični organizator furlanskih ljudskih množic. Spadal je v vrste t. i. napredne struje znotraj stranke same. Pod fašizmom se je umaknil s političnega prizorišča, po vojni pa je bil izvoljen v ustavodajno skupščino, leta 1948 se je odločil za senat in kot senator je do leta 1972, ko je iz zdravstvenih razlogov odstopil, opravljal več pomembnih vladnih funkcij.

Zanimivo je tudi nepodpisano pismo don Sturzu tedanjega pokrajinskega političnega tajnika Italijanske ljudske stranke v Vidmu odvetnika Maria Pettoella.

Nadaljnji razvoj političnega dogajanja v rimskem parlamentu oziroma na Goriškem kaže, da je politično društvo Edinost in še posebej krščansko socialno gibanje v njem vzpostavilo politično uspešne odnose z Italijansko ljudsko stranko in tudi s samim don Sturzom, a to je že predmet drugega obdobja.

Ker pišemo o Trinkovih pismih Ščeku, naj objavimo še zadnje, ki ga hranijo Paberki.⁽²²⁾ To je vsebinsko čisto drugačne narave in sploh ne obravnava političnih vprašanj. Je pa zadnje v Ščekovih Paberkih. Šček je bil v času, ko ga je prejel, že župni upravitelj v Avberju, Trinko pa se je umaknil s političnega prizorišča in kot profesor v videmskem semenišču skrbel za vzgojo furlanskega in slovenskega duhovniškega naraščaja. S tem svojim delom je odločilno prispeval k narodni zavesti številnih benečanskih duhovnikov. Pismo, ki ga objavljamo, priča o Trinkovi vsestranski dejavnosti in o njegovih dobrih zvezah z goriškimi slovenskimi kulturnimi in narodnimi delavci. Pismo, napisano je bilo 30. 12. 1929, se glasi:

Velečastiti in dragi gospod!

Vaše pismo me je zelo razveselilo, ker vidim, da še niste pozabili na me, ampak me še tako iskreno vabite na svoj dom. Zelo hvaležen sem Vam za vse to, in kdo ve, da Vam ne priletim kakega dneva v jeseni, kakor nepričakovana bomba v hišo! Za zdaj gotovo ne, ker nimam prostih dni.

Pišete mi o slovenski slovnici, katero imam res skoraj izgotovljeno. Toda zdi se mi, da so Vas slabo informirali, ker moja slovnica bo slovenska za Italijane, ne pa italijanska za Slovence. Morda ne veste, toda

slovenščina se mora zdaj učiti tudi v našem semenišču, in to po ukazu iz Vatikana, da ne zmanjka duhovnikov veččih slovenščine. Čudno je, da se je tudi vlada zavzela za stvar in prispeva s kakim tisočakom. Prej je učil prof. Dorbold, beneški Slovence, toda stvar je tako zaspala, ker se ni brigal za njo naš »nepozabni prijatelj« mons. Rossi. Toda novi nadškof je že takoj po nastopu poskrbel, da se oživi, in naložil učilo meni. Ker pa jaz nisem zadovoljen z dosedanjimi slovnici, sem si jo polagoma sam napravil na podlagi Breznikove. Nadškof hoče, da jo dam tiskati. Že leto dni se ukvarjam s tem prav nič kratkočasnim delom. Dam ga tiskati Katol. Tiskarni v Gorico, dasi bi ga mogel natisniti tudi v Vidmu.

Glede italijanske slovnice za Slovence, seveda bi bilo dobro, da bi se napravila. Sam tega ne morem, ker nimam časa na razpolago in tudi veselja do takih študij, namreč do slovniških, nimam. Če pa bo treba pomagati— non recuso labore! Slovanom nisem nikdar odrekel, kjer sem mogel pomagati. V primeru da bi z gospodom Bratužem mislil na kaj takega in če ni to v škodo Slovincem, bom po svojih močeh pomagal. Vesel sem, da »Paglavci« niso popolnoma zanič. Par so mi jih izpustili (po mojem mnenju ne najslabših), ker je bilo število strani strogo določeno. Nekaj pa so izpustili iz previdnosti. Tudi tiskarskih napak ne manjka. Nekatero celo motijo, ker jih ni mogoče popraviti. Na primer nekje (pag. 85) je tiskano: »Fantje še niso bili v navadi kakor današnji dan«. Moralo bi biti: »Tatje...«. Vse te stvarce sem spisal z namenom, da bodo hrane pri nas. Spisane so v pristno domačem duhu in slogu, torej so Beneškim Slovincem popolnoma pristopne, razen morda kake redke besede. Kakor slišim, se trgajo zanje in to me zelo veseli, ne zase, ampak za kaj drugega. Če Bog da, drugič kaj drugega z istim namenom.

Toda razgovoril sem se. Oprostite! Želim Vam najsrečnejše novo leto. Bog nam prinesi kaj boljšega nego se nam obeta! Sicer pa — fortes in fide!

Z iskrenim pozdravom Vdani Vam

Ivan Trinko

Videm, 30. 12. 1929

Trinko se v teh vrstah pokaže predvsem kot človek, ki zna vztrajno in marljivo delati, ko gre za stvar, za katero smatra, da se mora žrtvovati, pravi »non recuso labore« (ne zavračam dela).

Zanimivo pa je, kaj je o nastanku Trinkove slovnice napisal dr. Anton Kacin v članku »Nekaj spominov na Ivana Trinka za 110-letnico rojstva«. (29) V njem opisuje, kako je Trinka spoznal leta 1928 kot urednik Goriške Mohorjeve družbe. Tedaj je namreč Trinko poslal v Gorico »Naše paglavce«, katere tudi omenja v tem pismu. Glede slovnice pa

STANKO JANEŽIČ

ROJSTNA HIŠA

Rojstna hiša.
Brez strehe
in stropa in sten,
brez temeljev.
Ruševina.

Zdaj le v srcu
živi,
v tisoč otenkih
luči in senc —
večna svetinja.

Kacin piše: »Pri jezikovnem pouku so potrebni učbeniki; brez njih gre težko. Trinko ni imel na razpolago nobene slovnice. Zato jo je sestavil sam. Leta 1929 mi je izročil rokopis s prošnjo, naj ga pogledam. Uporabljal je najboljše takratne pripomočke. Po pregledu rokopisa sem svetoval nekaj malenkostnih popravkov. Slovnica je potem izšla z naslovom »Grammatica della lingua slovena ad uso delle scuole«.

Ta pisma znova potrjujejo, da je Ivan Trinko resnično povezoval dva svetova tako na javnem, političnem kakor tudi na kulturnem področju. Verjel je v načelo sožitja med narodi, istočasno pa si je bil svest, da se je treba za svoje pravice boriti in delati.

OPOMBE:

(¹) Martin Jevnikar, Ivan Trinko pokrajinski svetovalec v Vidmu 1902-1923, *Acta Ecclesiastica Sloveniae*, št.6, Ljubljana 1984, str. 91-136; Isti, Ivan Trinko pokrajinski svetovalec, *Trinko koledar 1983*, str. 46-59; Albert Rejec, *Ob dvajsetletnici Trinkove smrti. Koledar GMD 1974*, str. 42-50; Razni avtorji, *Trinkov simpozij v Rimu, Ljubljana 1986*.

(²) Virgil Šček, Prvič pri Trinku, *Razni, Trinkov zbornik*, Trst 1946, str. 79-81.

(³) *Primorski slovenski biografski leksikon (PSBL)*, ad vocem.

(⁴) Vojaški guverner, general Petitti Di Roreto je novembra 1918 izdal razglas, ki se je glasil: »Slovenci! Italija, velika država svobode, vam bo dala iste pravice kakor drugim svojim državljanom. Dala vam bo šole v vašem jeziku, še več kakor vam jih je dala Avstrija. Čuvana bo vaša vera, kajti katoliška vera je vera vse Italije. Slovenci, bodite prepričani, da bo velika, zmagovita Italija skrbela za svoje državljane, ne glede na njihovo narodnost.«, gl. Lavo Čermelj, *Slovenci in Hrvatje pod Italijo*, Ljubljana 1965, str. 25 in nasl.

(⁵) Škofijski arhiv v Kopru (ŠAK), V. Šček, *Paberki 4*, str. 20-21.

(⁶) ŠAK, *Paberki 5*, str. 147-150.

(⁷) M. Jevnikar, *Acta Eccl.*, n.d., str. 95.

(⁸) Msgr. Antonio Anastasio Rossi je bil videmski nadškof od 1910 do 1927. Velja za zmernega človeka, ki ni delal večjih težav Benečanom. Trinkova izjava v pismu pa kaže na to, da je bil Rossi spreten »politik«. Dejstvo pa je, da je škofijo zapustil prav zaradi sporov z duhovniki, gl. Pasquale Margreth, *La figura di un grande arcivescovo: mons. A. Anastasio Rossi*, Udine 1951.

(⁹) Rudolf Klinec, *Primorska duhovščina pod fašizmom*, Gorica 1979, str. 21-53.

(¹⁰) Carlo Rinaldi, *I deputati del Friuli-Venezia Giulia a Montecitorio dal 1919 alla Costituente*, Vol. I (A-Gi), Trst, 1983, str. 337-348.

(¹¹) Peter Stres, *Goriški krščanski socialci (od leta 1918 - do prevlade fašizma)*, *Revija 2000*, št. 46-47, Ljubljana 1989, str. 198-212.

(¹²) Rudolf Klinec, n.d., str. 15-16.

(¹³) ŠAK, *Paberki 5*, str. 151-152.

(¹⁴) Antonio Mosconi, *I primi anni del governo italiano nella Venezia Giulia, Trieste 1919-1922*, Bologna 1924, str. 17.

(¹⁵) Antonio Mosconi, n.d., str. 61. 100. 130.

(¹⁶) Milica Kacin-Wohinc, *Narodnoobrambno gibanje primorskih Slovencev 1921-1928*, I. knjiga, Ljubljana 1977, str. 211-212.

(¹⁷) ŠAK, *Paberki 5*, str. 153-155.

(¹⁸) ŠAK, *Paberki 8*, str. 92.

(¹⁹) Tiziano Tessitori, *Storia del partito popolare nel Friuli, 1919-1925*, Udine 1972, ad vocem in še posebej str. 34-40, 77, 95-132. Knjiga je sploh dragocena, saj v njej Tessitori na osnovi časopisnih, arhivskih in osebnih dokumentov ter spominov temeljito prikazuje ne le politično delovanje »popolarov«, ampak tudi tedanje družbene in politične razmere v Furlaniji.

(²⁰) Carlo Rinaldi, n.d., str. 179-186.

(²¹) prav tam, str. 699-709. Tessitori je pisec številnih zgodovinskih knjig o Furlaniji. Naj omenimo vsaj še delo »Storia del movimento cattolico in Friuli, 1858-1917«, Videm 1956.

(²²) ŠAK, *Paberki 9*, str. 186-187.

(²³) Anton Kacin, *Nekaj spominov na Ivana Trinka za 110-letnico rojstva*, Mladika, Trst 1973, št. 2, str. 22-23.

Naši kraji v preteklosti

Sv. Križ na Vipavskem in širša okolica

V kapucinskem samostanu v današnjem Vipavskem križu so bile od 8. do 11. oktobra 1987 razne slovesnosti ob 350-letnici ustanovitve samostana ter 480-letnici pridobitve tržnih pravic in 455-letnici pridobitve mestnih pravic.

Kapucinski samostan je dal pozidati leta 1637 grof Friderik Attems. Šest let kasneje pa so poslopju prizidali še samostansko cerkev. Grof Friderik Attems-Svetokriški je bil znamenita osebnost. Bil je cesarski komornik in kot polkovnik tudi poveljnik polka, ki se je leta 1617, pod poveljstvom generala grofa Trautmansdorfa boril proti Benečanom, ki so hoteli zasesti naše kraje. Boji so bili blizu Rubij. Po vojni je postal cesarjev zastopnik za naše kraje, ki so se mu poklonili tudi deželni stanovi Goriške.

Sv. Križ na Vipavskem je zelo staro naselje, njegovi začetki segajo že pred letom tisoč. Z latinskim imenom so ga imenovali »Villa Crucis«. Bil je last koroških vojvod, od katerih so podedovali goriški grofje. Goriški zgodovinar Martin Baučar (Bautzer) — po rodu gotovo Vipavec — omenja listino iz leta 1083, iz katere je razvidno, da so goriški grofje darovali Sv. Križ Rožaški opatiji. Baučar omenja grofe Manjharda, Markuarda in Henrika ter njihove naslednike, ki so darovali Rožaški opatiji še Skopo, Pliskovico, Gorjansko, Vojščico, Selce, Gabrovico, poprej pa še Dornberg. Pozneje so oblast nad Sv. Križem imeli ponovno Goriški grofje.

Leta 1482 je dal zadnji Goriški grof Lenard naselje obdati z obzidjem kot obrambni tabor proti Turkom, ki so menda kar osemkrat pridrli na Goriško. Oskrbniki tabora so bili grofje Thurni. Cesar Maksimiljan I. je 4. mar-

ca 1507 poveril sodno in pravno oblast nad Sv. Križem in okolico Vidu Thurnu - baronu Svetokriškemu. Istega leta je Sv. Križ postal trg. Že naslednje leto so ga zasedli Benečani in ga imeli v posesti 14 mesecev. Leta 1532 je cesar Ferdinand povzdignil Sv. Križ »na večne čase« v mesto. Baron Vid Thurn je 1535 zgradil mogočen grad na vzhodni strani mesta. Njegov naslednik Guidon Thurn je smel pobirati desetino od pridelane pšenice, ker je posodil cesarski vojni blagajni 1000 florintov. Guidonov sin Franc baron Thurn Svetokriški je bil 1542 leta eden izmed najbolj sposobnih goriških kapitanov.

Za praznik sv. Roka je v Nabrežni razstavljal goriški rojak Andrej Kosič (avgust 1989)

Imenoval ga je nadvojvoda Ferdinand s pismom na goriške deželne ustanove.

Že od otroških let je bil prijatelj nadvojvode in pozneje tudi njegov »Oberhofmeister«. Leta 1547 je kupil jurisdikcijo nad Vilešami (Villesse) v Furlaniji in prodal Sv. Križ grofu Achatzu Thurnu iz nemške veje Bleiburg (Pliberk).

Leta 1544 je na Goriškem žela smrt kuga, zlasti v vaseh svetokriške okolice, v Batujah, Črničah, Selu in Kamnjah. Deželni zdravnik Peter Andrej Mattioli je v Gorici organiziral poseben lazaret, ker takrat Gorica ni še imela bolnišnice.

Franc Thurn se je 1592 udeležil bojev pred Dunajem, ki so ga oblegali Turki. Njegov sin Jurij je bil 1563 Tolminski in Goriški kapitan. Družina Thurn (Della Torre ali Torriani) je bila ena izmed najstarejših plemiških družin. Thurni so bili za tri rodove tudi gospodje Milana, odkoder so bili izgnani, takrat so se imenovali Torriani. V nekem dokumentu 29. avgusta 1525 vojvoda Bernard Koroški potrjuje, da posestva, ki so jih darovali Rožaški opatiji njegovi predniki ali pa on sam nimajo več nobene pravne vezi s Koroško in so izključno last Rožaške opatije. Med darovanimi posestvi se omenjajo Sv. Križ, Pliskovica, Skopo in druge. To listino je Bernard Koroški izdal, ker so si nad temi fevdi lastili pravico Rudolf Devinski in Beauquin iz Mimigliana.

Beneški vojskovodja — kruti Bartolomeo Alviano je 22. apr. 1508 zasedel Gorico in okolico. Tudi Sv. Križ je prešel pod Benetke. Goriška je bila pod Benetkami eno leto in tri mesece.

Vojskovodja Alviano se imenuje Kruti, ker je ob neki priložnosti v vojnem času, dal pobiti vse prebivalce Števerjana, tudi otroke.

Po pogodbi 11. junija 1508 je ostala Goriška pod Benečani vse do Postojne, kjer so jo zasedle avstrijske čete. V tem času je na Goriškem izvajal sodno oblast goriški »gastald«, pozneje je cesar izročil sodno oblast

krajevnim fevdalcem. V Sv. Križu je takrat izvajal sodno oblast Guidon Thurn.

Leta 1580, ko je bil v Sv. Križu grof Franc Thurn je osrednja avstrijska oblast zahtevala od kmetov, da prijavijo katastrski dohodek. To je bilo povezano z vojnami proti Turkom, ko je država rabila veliko denarja za vojsko. Iz svetokriških in rubijskih urbarjev je razvidno, da so kmetje prijavili tako malo pridelkov, da je bilo vse skupaj obdavčeno na 248 florintov. Zato je državna oblast zahtevala uvedbo novega katastra, kar je pomenilo novo breme za kmete.

Grofje Thurni so 1605 prodali svetokriško posest za jurisdikcijo omejeno le na mesto Hermanu Attems; cesar Ferdinand II. pa je 1634 poveril Frideriku Attems jurisdikcijo nad vsem svetokriškim ozemljem, vključno nad črniško faro. Grof Friderik Attems je začel zidati v Sv. Križu samostan, v katerega so 1637 prišli kapucini in so ostali do danes. V samostanski cerkvi je tudi grobnica prvih grofov Attemsov.

Leta 1660 so na kraju stare cerkve na zahodni strani mesta zgradili mogočno cerkev, sedanjo župnijsko cerkev. Glavni oltar je odlično kamnoseško delo iz marmorja, dva stranska oltarja sta izredno lepo izrezljana, dva podobna oltarja so prepeljali v Trst k Sv. Jakobu. Stranska kapela z bogatimi štukaturami je bila verjetno prezbiterij prejšnje cerkve.

V Šempasu je poleti 1682 izbruhnila kuga. V Gorico, kjer so proslavljali rojstvo drugorojenca cesarja Leopolda, so pribežale nekatere osebe in sporočile vest o kugi. V mestu je nastal velik preplah, ki se je razširil na vso deželo. Zgodovinar Morelli poroča, da so vse poti, tudi v Ajdovščino, zastražili, da se ne bi nalezljiva bolezen prenašala.

V prejšnjem stoletju je Sv. Križ začel naglo propadati. Po odhodu Francozov je okrajno upravo prevzela Gorica, v bližini se je pa začela razvijati Ajdovščina. Leta 1864 je silna burja

razkrila kriški grad, svetokriški grofje so se preselili v Gorico. Zgradili so si palačo Attems-Svetokriško, današnje goriško županstvo. Precej obrtnikov pa se je iz Sv. Križa izselilo v Trst.

Zadnji guverner Dalmacije je bil grof Mario Attems Svetokriški. Zgodovinar Dedjer piše v svoji knjigi Sarajevo 1914-18, da so srbski zarotniki načrtovali atentat prav na Attemsa in šele pozneje spremenili načrt in ubili prestolonaslednika Franca Ferdinanda.

V sedanjem svetokriškem samosta-

nu so ob praznovanjih 1987 uredili spominsko sobo najslavnejšega svetokrižana kapucinskega patra, pridgarja in slovenskega pisatelja Janeza Svetokriškega. V nekdanji knjižnici je preko 20.000 starih knjig in nekaj zelo dragocenih slik. Med temi je v cerkvi slika Slava sv. Trojice, ki je po mnenju strokovnjakov ena izmed najlepših slik na platnu. Bila je že na razstavi v Narodni galeriji v Ljubljani in v Parizu ob 600 letnici slikarstva v Jugoslaviji.

J. S.

Zlatorog slovenska žival

Presenetljivo je, da se po tisočletjih, prav v modernem času, spet pojavlja pri posameznih narodih neke vrste »totem«, to je žival naroda v podobi znamenja, s katerim se istoveti bodisi narod kot njegova država. Ne gre zgolj za živalske podobe v hribih, temveč tudi za tako imenovano ljudsko žival, včasih tudi za tako, ki je med ljudstvom določenega naroda najbolj priljubljena. Takšno znamenje je za Francoze povsod poznani galski *petelin*, ali za Britance *lev*, ki se nahaja tudi v njihovem grbu in je obenem znamenje Britanske skupnosti narodov, za Kitajce bajeslovni *zmaj*, in podobno.

Slovenci nismo imeli, ali vsaj ne v novejši zgodovini, neke živali, ki bi predstavljala naš narod. Toda na pragu tega stoletja se je tudi pri nas uveljavil lik živali, in sicer *kozorog*, posnet po znani pripovedki o Zlatorogu. Pripovedko je leta 1868 prinesel list *Lai-bacher Zeitung* v nemškem jeziku, ki ga je objavil znani kranjski politik in znanstvenik K. Dežman. In nemški pesnik Baumbach, ki se je tista leta mudil po naših deželah, je zapis predelal v čudovito pesnitev z izvirnim imenom Zlatorog. Pesnitev je osvojila kulturni svet Srednje Evrope, in sicer v času,

ko je raslo zanimanje za Alpe in za gornišstvo. Do začetka tega stoletja je naklada te pesnitve že preseгла sto tisoč izvodov, saj je bila romantična zgodba o Zlatorogu izpod Triglava kot naročena za številne ljubitelje gora.

Že leta 1886 je izšel tudi slovenski prevod te pesnitve, ki ga je pripravil pesnik A. Funtek; še prej, leta 1885 pa češki prevod, leta 1907 poljski, leta 1930 italijanski, 1931 lužiško-srbski 1937 tudi srbski. Pesnitev je bila prirejena tudi za opero. Kar trije nemški skladatelji so se lotili njene operne priredbe, izmed slovenskih pa leta 1920 znani Viktor Parma. Pesnik Anton Aškerc je pripoved predelal v dramo in J. Abram v ljudsko igro. Skratka, Zlatorog je osvojil nemški in slovenski kulturni svet. Prispeval celo h kulturnemu poslanstvu, saj je R. Baumbach v nemški pesnitvi ohranil povsem slovensko izvornost, z imeni gora in dolin, kakor Triglav in Trenta, in z imeni slovenskih domačinov, kakor Špela, Katra, Jaka... Tako da je pesnitev tudi v nemškem podajanju ostala izvorno slovenska.

Tisto, kar nas v pripovedki o Zlatorogu še posebej zanima, je predvsem njegova simbolika. Mnogi kritiki za-

Alpski kozorog

vračajo izvirnost Dežmanovega zapisa, edini pa so si v tem, da izhajajo prvine zgodbe še iz davnih, najbrž še indoevropskih časov. Zgodbe o zlatorogi živali poznajo namreč vsi narodi, od Evrope do Indije, kakor tudi antični svet.

Žival z zlatimi rogovi je glasnik sončnega božanstva, zakaj v vseh starih bajkah so rogovi prispodoba sončnih žarkov. Celo v Svetem pismu, kjer ima Mojzes »rogato obličje« (facies cornuta), kar grški prevod Septuaginta pravilno navaja kot razsvetljeni obraz.

Upodobitve rogate živali so zlasti pogoste na znamenitih situlah iz 6.-5. stol. pr. Kr. Mnoge od teh živali so upodobljene z zeliščem ali rožo v gobcu, kar nas takoj spomni na čudežno rožo, ki jo obstreljeni Zlatorog zaužije in v hipu ozdravi.

Zgodba o čudežni roži je nedvomno pre zgodovinska, saj nam o njej poroča v 4. stol. pr. Kr. tudi Aristotel, ko omenja grškega kozoroga, rekoč da divje koze na Kreti, če jih zadene strelca, použijejo zelišče po imenu »dik-tamnon«, ki jih takoj ozdravi.

S Štalenske gore nam je ohranjen

napis iz rimskega časa, ki pravi: *Žrtev kozorogu je pod konzulom Kajem Vibijem Postumom... novembra izvršil Gal*, če ga iz latinskega prestavimo v slovenski jezik. Torej je bil kozorog v naših krajih še pod Rimljani neke vrste božanstvo. Napis se ne more nanašati na cesarja Avgusta, spočetega sicer v znamenju kozoroga (decembra), kakor radi tolmačijo koroški pisci, saj je bila daritev opravljena novembra.

Zlatorog je beli kozel z zlatimi rogovi, in v taki podobi nedvomno odposlanec sončnega božanstva. Zlata barva pomeni namreč že od davna sonce, bela pa svetlobo, dnevno svetlobo. V starih mitih, ohranjenih do danes po Sibiriji, pa bog noči in viharja preganja zlatorogo žival in strelja nanjo, da bi jo pokončal. To je *divji lov*, večni boj med svetlobo in temo v predstavi predzgodovinskega človeka. To je »lov na sončnega jelena«, kot nam ga nemški raziskovalec označi v svoji študiji leta 1869 (Der Schuss des Wilden Jägers auf den Sonnenhirsch), in sklepa, da so nekoč vsi indoevropski narodi imeli skupen mit, v katerem bog noči in viharja preganja sončnega boga v podo-

bi jelena oz. rogate živali. — Odsev tega kozmičnega lova se nam v pripovedki o Zlatorogu razodeva v prizoru, ko gre divji lovec iz Trente na prigovarjanje zelenega lovca (hudič) nad Zlatoroga. Divji lovec strelja nanj in ga zadene, toda čudežna roža Zlatoroga ozdravi v hipu, zato se obrne in pahne divjega lovca v prepad. Ker pa si je človek drznil dvigniti roko nad božjo žival in njen svet, razrije Zlatorog z rogovi še prelepo planino, raj pod Triglavom, kjer so se pasle bele kože in prebivale bele žene. Pod Triglavom je ostala le še skalnata pušča.

V tej pripovedki nastopa Zlatorog še v neokrnjeni vlogi odposlanca svetlobe in sonca, to je sončnega božanstva, divji lov nanj pa ni več kozmični lov, temveč krščanska zgodba o človeku, ki ga zli duh nagovarja k slabemu.

Ohranila pa se je še druga vrsta indoevropske zgodbe o zlatorogi živali, to je o zlatorogem jelenu ali samo o jelenu. Jelen je bil namreč veliko bolj razširjen v primeri s kozorogom. Zlatoroga jelena srečamo v grških zgodbah, pozneje samo jelena pri rimskih pisateljih, npr. pri Pliniju st. Iz antike pa ta žival, dejansko božji jelen preide tudi v svetniške zgodbe srednjega veka, kjer ga srečamo v legendah o sv. Evstahiju, sv. Hubertu, sv. Osvaldju in še kom: divji lovec preganja jelena, in ko ga hoče ustreliti, se ta obrne in ima med rogovi križ ali hostijo; ta prizor pretrese divjega lovca, ki se spreobrne in postane svetnik. — Rogata žival oz. jelen je torej tudi v teh legendah božji odposlanec.

Starodavne so torej korenine v pripovedki o Zlatorogu, ki je postal eden od naših narodnih simbolov, četudi šele v tem stoletju. Pri drugih narodih je vsebina takih simbolov navadno bolj preprosta. V nekaterih primerih so živalski simboli povzeti kar iz državnih oz. narodnih grbov, kakor npr. beli orel (Poljaki), rdeči grif (Pomorjanci), češki lev (Čehi), kjer pa je ohranjena tudi zgodba o jelenu z zlatimi rogovi

na Karlovem mostu v Pragi; nadalje samorog (Škoti). Pri Dancih je postal narodna žival labod, zaradi znane pravljice o grdem račku po Andersenu. Ogrji so si vzeli za simbol štokrkljo, ki gnezdi na dimnikih kmečkih hiš po Panoniji. Španci imajo svojega bika, Albanci kozo, ker so menda koze rešile njih narodnemu junaku življenje. Pri Rusih je ohranjen kot narodni simbol žerjav, toda skoraj spodrinil ga je že medved, nekoč prisproda ruskega carstva, sedaj pa priljubljeni medved Miša. Pri Hrvatih je deloma narodna postala kuna, vzeta iz slavonskega grba. Makeдонci imajo prav tako ovna z zlatimi rogovi, iz njihove pripovedke. Po svetu so nekatere živali značilne za narode, npr. kamela za Arabce, slon za Indijo, tiger za Malajo ipd. V Kanadi je živalski simbol bober, v ZDA pa beloglavi orel... Slovenski Zlatorog ali kozorog je eden najlepših.

ALOJZ KOCJANČIČ

KAMEN, TRN IN BRIN

*Ko grem prek tvojih goličav,
o Istra, prek ožganih trav,
čez kamen, trn, pritlikav brin,
te kličem kakor mater sin;
ko zrem v razbičan tvoj obraz,
zavem se: tak sem tudi jaz.*

*Od morja sem pa vsa si vrt,
vinograd si prežlahtnih trt,
in vsa si nežen oljkov gaj,
drobno cvetoč v zeleni maj.
Žal, v to razkošje, v to prelest
ne gre nobena mojih cest.*

*Ne, nisem olje še za v dlan,
v hladilo, Istra, tvojih ran,
še nisem časa močnih vin
v pozabo tvojih bolečin:
zdaj sem le kamen tvojih skal,
sem trn in brin iz tvojih tal.*

Božja pot v Midlandu v Kanadi

Zgodovinski viri poročajo, da so Indijanci prišli iz Azije v Ameriko in Kanado preko Beringove ožine. Zgodovinarji sklepajo, da je bilo to nekako pred petnajst tisoč leti. Je že kar precej let od takrat. Toda kljub temu so si zelo podobni. Imajo iste poteze pa naj bodo ti, ki so raztreseni po Kanadi, ali pa tisti, ki žive po raznih državah Južne in Severne Amerike. Zelo so si podobni.

V sedemnajstem stoletju sta bili v Kanadi v glavnem dve indijanski plemeni Algonki in Irokezi. Raztepeni so bili od Hudson Bay do Atlantika. Vsega skupaj jih je bilo od stopetdeset do dvesto tisoč. Živeli so tudi na ozemlju, kjer so danes ameriške države Virginia, Wisconsin, Michigan, Illinois in Indiana. Jezikovne razlike med njimi so bile nekako take kot so v Evropi med italijanščino in španščino.

Niso imeli stalnih naselij. Bili so nomadi, ki so se selili vsakih deset ali dvajset let iz enega kraja v drugega. Živeli so v takoimenovanih — long houses (dolgi hišah). To so dolge lesene barake. Ko je postalo življenje v njih nemogoče, so se preselili drugam. Pozimi je bilo v tistih hišah polno dima, ker ni bilo peči in ne dimnikov. Kuriti pa so morali zaradi hudega mraza.

Prehranjevali so se z ribami, z jagodami vseh vrst in z divjim rižem. To je črn riž, ki ga je mogoče kupiti še danes, in je mnogo dražji od navadnega riža. Kar je pač bilo mogoče dobiti v naravi, to je bila njihova prehrana.

Obleko so si naredili iz živalskih kož. To jih je varovalo pred mrazom. Kroj je bil kaj enostaven. Roke in noge so imeli nepokrite. Le pozimi so si oblekli rokave, ki pa so jih lahko sneli, kadar jim je to kazalo. Platneno

in bombažno blago so prinesli v deželo Francozi.

Ti ljudje so bili tudi dobri trgovci. Prodajali so Francozom kože za hrano, tobak, železno orodje, za puške in alkohol.

Eno pleme se je razlikovalo od drugega bodisi po načinu življenja ali pa po značaju. Tako imamo Irokeze, ki so bili bolj krute narave, medtem ko so se Huronci ukvarjali bolj s trgovanjem in so bili bolj mirni.

Zanimivo je, kako je nastalo ime Huron. Ko je nek francoski mornar videl prvega indijanca, je vzkliknil: »Quelle hure!« Po naše bi se reklo: Kakšna razkuštrana glava! In tako je nastalo ime Huron za to indijansko ljudstvo.

V 17. stoletju je ozemlje, kjer so prebivali Huronci obsegalo približno 800 km dolžine in 320 km širine. V treh ali štirih dneh se je dalo prejahati.

Prva, ki sta prišla med Huronce sta bila frančiškanski pater Joseph le Caron in Samuel de Champlain. V bližini današnjega Penetanga sta se izkrcala leta 1615. Prva maša v Ontario je bila 12. avgusta 1615. Daroval jo je pater Joseph le Caron.

Ko so prihajala v Francijo poročila iz Kanade in Severne Amerike in bila natisnjena v Parizu in Rouanu, je to vzbudilo željo po pokristjanjenju teh dežel. Že leta 1626 so prišli med Huronce francoski jezuiti. Med njimi je bil tudi Italijan Francesco Giuseppe Bressani, ki je poročal v svojem jeziku in leta 1653 je bilo natisnjeno njegovo delo.

V nekaj letih so se razmere precej spremenile. Irokezi so postali čedalje bolj divji. Napadali so Huronce in njihove misijonarje in jih tudi pobili po

Papež Janez Pavel II. se je med svojim obiskom v Kanadi srečal s potomci nekdanjih Indijancev

nečloveškem mučenju. Kar osem jezuitov je končalo mučeniške smrti.

Jean de Brébeuf je bil prvi jezuitski predstojnik v Huroniji od 1634 do 1638. Med Huronci je deloval do svoje mučeniške smrti marca 1649. Mučili so ga z udarci. Dobil jih je okrog 200. Polivali so ga z vrelo vodo in nazadnje so mu izrezali še srce.

Gabriel Lallemant, doma iz Pariza, je bil mučen istočasno kot Brébeuf in na istem kraju blizu Midlanda v St. Ignace.

René Goupil je bil prvi kanadski mučenec. Ubili so ga leta 1642 v današnji New York državi. Od njega ni ostalo nič, ker so njegovo truplo vrgli psom in ti so ga požrli.

Anthony Daniel je bil ubit 4. julija 1648. Bil je v cerkvi, ko so napadli Irokezi. Tedaj je rekel ljudem: »Bežite in obdržite vero do zadnjega diha!« Sežgali so ga s cerkvijo vred.

Charles Garnier je bil po rodu iz plemiške družine iz Pariza. Umrli je 7. decembra 1649 mučeniške smrti, ko

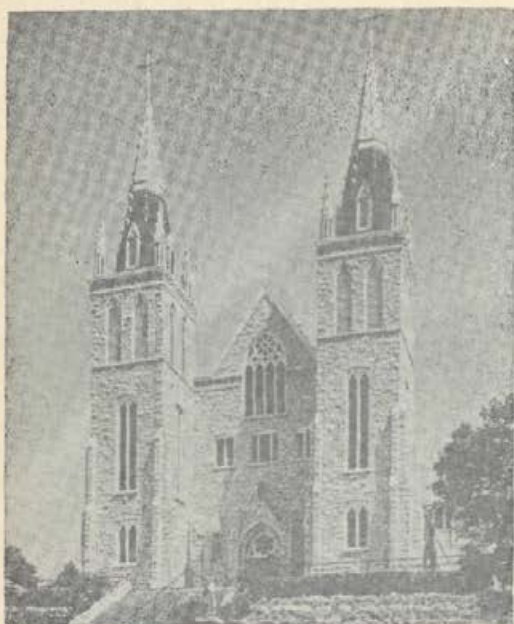
so Irokezi napadli Etharita, naselje s približno petsto družinami.

Isaac Jogues je bil iz Orléans. V Midlandu je začel graditi misijonsko postajo, ki se zdaj imenuje Sainte-Marie. Ko se je vračal iz Trois Rivières nazaj v Sainte-Marie, so ga Irokezi umorili skupaj z Jean de la Lande. Ta je bil doma iz Dieppe. Bil je na poti v misijon in je dočkal mučeniško smrt. Obe trupli so vrgli v reko Mohawk 19. oktobra 1646. Huronci so tako spet izgubili dva misijonarja.

Noël Chabanel je deloval med Huronci in 8. decembra 1649 ga je ubil nek domačin, ker je sovražil misijonarja.

Vsi ti mučenci so bili proglašeni za svetnike leta 1930 in čez deset let jih je papež Pij XII. proglasil za posebne zavetnike Kanade.

Po tistih strašnih letih mučeništva so jezuiti zapustili to ontarijsko zemljo in šele v prejšnjem stoletju je francoski jezuitski pater odkril razvaline nekdanje njihove misijonske postaje

Svetišče kanadskih mučencev v Midlandu v Kanadi

Sainte-Marie. Prvo romanje h kapelici v St. Ignace je bilo 15. avgusta 1907. To je bil nekak začetek romanj. Pater Filion pa je organiziral prvo romanje v Midland. Kmalu nato so začeli z gradnjo cerkve. Klopi jim je podarila ena od torontskih cerkva. Križev pot so dobili iz katedrale v Londonu. Počasi je gradnja napredovala in danes stoji v Midlandu lepa božjepotna cerkev posvečena kanadskim mučencem. Tja prihajajo verniki od vsepovsod. Čez poletje je vedno polno romarjev na tem svetem kraju. Ljudje vseh mogočih narodnosti se zatekajo tja z molitvijo in s prošnjami k tem kanadskim svetnikom.

To je najstarejša romarska božja pot v Kanadi. Od maja do oktobra je največ romarjev. Danes prihajajo v Midland ljudje z avtobusi in z avtomobili. Še ni dolgo od tega, ko so bile ladje in vlaki edino prevozno sredstvo.

V Midlandu se zbirajo k molitvi najrazličnejše romarske skupine: Vietnamci, Portugalci, Čehi, Indijanci, Slovaki, Nemci, Indijci, Madžari, Hrvatje, Ukrajinci, Litvanci, Filipinci, Poljaki, Slovenci in še druge skupine.

Na hribu nad cerkvijo je lep križev pot, delo francoskih umetnikov. Poleg tega križevega pota je še nekaj drugih spomenikov in križev. Prav blizu cerkve je visok križ, ki so ga postavili Litvanci. Poljaki imajo oltar na prostem. Portugalci so si postavili fatimsko Marijo in pastirčke. Filipinci imajo tam kip svetnika sv. Lorenza Ruiz. Svoj božjepotni prostor imajo tudi Italijani. Hrvaški narod ima tam svoj križ.

Ob papeževem obisku v Midlandu je bil že zgrajen nov oltar, v bližini krasi ta hrib tudi njegov spomenik.

Enkrat na leto poromamo tudi Slovenci iz Ontarija v Midland. Ta romanja so se začela čim je prišlo semkaj v Toronto precejšnje število Slovencev iz evropskih taborišč. In od takrat naprej je to vsakoletna romarska pobožnost. Kakor nekatere druge narodnosti imamo tudi Slovenci na hribu pod cerkvijo križ kot spomin na

Zlatomašnik Karel Ceglar sdb je 9. julija 1989 obhajal zlatomašni jubilej v slovenski župniji Sv. Gregorja Velikega v Hamiltonu, Ontario, Kanada

žrtve zadnje vojne. Na kamnih, ki so razporejeni v krogu, so napisani z imeni krajev, kjer so komunisti mučili in pobijali domobrnce in druge poštene ljudi med in po vojni. Naše romanje je vsako leto v prvi polovici septembra.

Kadar ima kdo počitnice, si pa lahko ogleda prvo misijonsko središče, ki je sedaj že postavljeno tako kot je bilo, preden so ga v 17. stoletju uničili Irokezi. Arheologi londonske univerze takoimenovane Western Ontario so obnovili ta kraj. Tako je mogoče videti, v kakšnih prostorih so živeli takratni misijonarji v Sainte-Marie. V poletnih mesecih so tam zaposleni študentje, ki

razlagajo in odgovarjajo na vprašanja obiskovalcev Sainte-Marie.

Po treh stoletjih imajo kanadski mučenci lep spomenik v Midlandu. Tu stoji njim v čast lepa cerkev z imenom *Martys' Shrine* in obnovljena misijonska postaja Sainte-Marie. Od osmih mučencev je bilo mogoče ohraniti relikvije le od treh in sicer od Jeana de Brébeufa, od Gabriela Lallementa in od Charlesa Garniera. Relikvije teh mučencev hranijo tudi v Trois-Rivièresu, v Quebecu, Parizu in Rouanu.

Mnogi so pisali o kanadskih mučencih. Med leti 1649 in 1849 je okrog 30 pisateljev v raznih jezikih opisovalo te svetnike.

J. S.

Valovnica

Valovita črta, *valovnica*, je starodavno znamenje, ki ponazarja silo in moč. To je znamenje večne energije, ki jo je človek dojel in doživljal že v prazgodovini. Zlasti potem, ko je postal njegov obstoj že povsem odvisen od kulture polja, čigar pridelek pogujeta zemlja in sonce s svojimi žarki, ustvarjajoč na ta način večno in neuničljivo energijo, iz katere klije rast, ki omogoča življenje.

Vso to energijo je prazgodovinski človek doživljal kot kozmično gibanje, ki ga je odkrival v kroženju sonca, ob pogledu na valovanje travnatih planjav in žitnega polja v vetru, ob pogledu na valovanje vode, ki je prvina življenja, in podobno. Svoje vtise je ponazoril v grafični podobi valovnice, to je v znamenju, ki se v Evropi pojavlja že v mlajši kameni dobi, in sicer v kulturi trakaste keramike okoli 4000 pr. n. št.

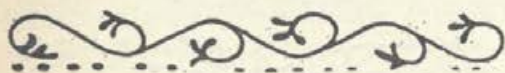
V okrasju na posodah iz te kulture se nahaja lomljena črta, to je valovnica v obliki cikcaka. Ponavlja pa se tudi že valovita črta, ki je pozneje vse bolj pogosta, zlasti v okrasju na po-

sodah iz kulture vrvičaste keramike okoli 2000 pr.n.št., v kateri prevladuje.

V takšni obliki se nam valovnica ponavlja tudi v naslednji bronasti dobi, upodobljena v nekaterih primerih tudi kot pokončna *vitica*, ki še posebej ponazarja mlado rast. Med kulturami bronaste dobe je najpomembnejša kultura žarnih grobišč v Srednji Evropi, katere nosilci so praslovanski Veneti, prvi evropski narod, ki je zatem v mogočnih pohodih okoli 1200 pr.n.št. zanesel omenjeno kulturo, in s tem je tudi znamenje valovnice, na vse strani evropske celine.

Valovnica je v tem obdobju najbolj značilno znamenje za vso Evropo. V tem pomenu preide tudi v železno dobo po 800 pr.n.št., ko je upodobljena v izredno bogatih oblikah na posodah iz starejše kulture te dobe, imenovane Hallstatt. Pojavlja pa se prav tako tudi v mlajši kulturi te dobe, z imenom La Tène, ki pripada narodu bojevitih Keltov. To je narodu, ki nadvladuje osrednjo Evropo vse do prihoda Rimljanov okoli 50 pr.n.št.

V teh kulturah je valovnica vodilna prvina v okrasju na številnih izdelkih, med katerimi je najbolj značilna umetniško oblikovana posoda v obliki vedrice, to je duhovna in praznična posoda, imenovana *situla*. Umetnost izdelovanja situl zajema območje vzhodnih in osrednjih Alp ter Beneške ravnine. Najlepše situle izhajajo iz najdišč Vače in Novo mesto (Slovenija), Arnoaldi in Benvenuti (Italija) ter Kufarn (Avstrija). Na njih so v več nizih upodobljeni prizori iz vsakdanjega življenja. Obdaja pa jih valovnica v najbolj domislenih oblikah: kot sosledje ponavljajočih se znakov, kot prepletajoča se kita, kot povojnica s spiralami, in podobno. V mnogih odtentkih.

V teh oblikah valovnica ni več samo vodilna misel, ki opozarja na kozmično gibanje kot počelo vsega. Njene prekipavajoče oblike izražajo čustvo, pesem, glasbo in veselje do življenja. V tem pomenu je njeno sporočilo tako močno, da ga pozneje niti mogočna in zmoglavna grško-rimska kultura ne more izbrisati. Iz valovnice je ta kultura

ustvarila povsem geometrično, razumsko zasnovano okrasno črto, kakršno nam odraža še zlasti meander. V Srednji Evropi, posebno na rimskih spomenikih iz Norika in Panonije, pa se vijugasta črta vztrajno ohranja, bodisi kot valovnica ali kot vitica, pogosto s srčnimi, to je lipovimi listi. Na valovnico naletimo v tem obdobju tudi drugod, toda nikjer v toliko motivih in tako močno zastopano kot v Srednji Evropi, tako da bi po njej ves slog dobil svojo posebnost.

V zgodnjem srednjem veku je valovnica iz starega izročila prisotna tudi pri Slovencih, zlasti v ketlaški kulturi Karantanije. V ljudski kulturi pa neprekinjeno do danes. Najdemo jo na orodjih in številnih izdelkih, tako na komatih in jarmih, na lesenih opažih in podobno; tudi na zvoncih za govedo in drobnico, in sicer po vseh Alpah, tja do Švice. Valovnica je še danes osnovna sestavina v slovenskem ornamentu, tudi v vzorcih na čipkah iz Idrije, za katere je značilen trakasti *idrijski ris*. Njeno sporočilo, razširjeno po vsej Evropi še v predzgodovini in vtisnjeno globoko v izročila naših prednikov, govori o neuničljivi energiji kot viru življenja in človekovega napredka. V tem pomenu je valovnica že iz prazgodovine znamenje Evrope.

JOZE ALEKSIJ MARKUŽA

MISEL

*Hip —
sedanjost,
preteklost,
prihodnost,
— čas.*

*Kot bežeča
nočna ura
preliva
sanje
v resničnost.*

*Objame
hribe in doline
mesta in vasi,
brezmejnost morij,
nemir vesolja.*

*V ljubezni
spleta
človeka
in stvari
do notranjih globin.*

Sveta Gora 1539-1989

ob 450-letnici Marijinega prikazanja

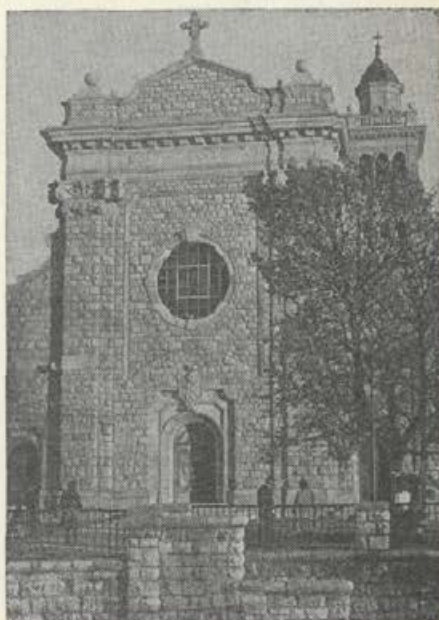
Verna Primorska je obhajala lani svetogorsko jubilejno leto v spomin na 450-letnico Marijinega prikazanja pastirici Urški Ferligoj na Skalnici (Sveti Gori) v juniju 1539. Pričelo se je že 14. avgusta 1988; škof Metod Pirih ga je razglasil, ko je tega dne v svetogorski baziliki slovesno zaključil Marijino leto. Pomen in namen svetogorskega leta je škof Metod vernikom koprške škofije obrazložil v posebnem pismu, ki se je bralo po vseh cerkvah 13. novembra 1988. V njem med drugim piše: »Sveta Gora je glavna božja pot v naši škofiji... Pred 450 leti je tu začel izvirati studenec milosti, ki se vsa ta stoletja izliva v duše in srca romarjev ter obiskovalcev... Sveta Gora je naš Lurd, naša Fatima, naše Brezje. Sveta Gora je ponos in značilnost primorske vernosti. Kakor je v preteklosti svetišče imelo velike zasluge za versko, нравno, kulturno in narodno življenje primorskega ljudstva, tako bi želel, da bi Sveta Gora spet v večji meri postala duhovno središče in žarišče naše škofije. Naj ne bo župnije, ki letos ne bo poromala na Sveto Goro. In potem naj to postane stalna vsakoletna praksa.«

Poleg župnijskih romanj so se v jubilejnem letu zvrstila tudi večja, škofijska. Škof Metod je namreč na Sveto Goro povabil vse sosednje škofove in vernike. Na Sveto Goro lahko pridejo tudi starejši, kajti tik pred Božičem 1988 je bila cesta, ki vodi tja gor, razširjena in asfaltirana, da je dostopna za vsa vozila. Koprška škofija je imela svoje osrednje romanje v nedeljo, 4. junija, na »kronanco« (obletnico kronanja svetogorske milostne podobe); ljubljanska nadškofija je romala 11. marca, tržaška 25. aprila, goriška 21. maja, celovška pa se je pridružila sklepnemu slavlju 8. oktobra 1989.

Geslo vseh praznovanj je Marijino naročilo pastirici Urški: »Povej ljudstvu, naj mi tukaj zida hišo in me prosi milosti.« To vključuje troje: graditi živo Cerkev danes in tukaj; vzdrževati Cerkev tudi v materialnem oziru; povezovati se z Bogom in Marijo v zaupni molitvi.

MARIJA IN PASTIRICA URŠKA

Svetogorski jubilej, ki smo ga obhajali, ni 450. obletnica obstajanja Svete Gore, ampak 450-letnica Marijinega prikazanja na tem milostnem kraju. Sveta Gora je kot svetišče in kot božja pot starejša: v Dunajskem državnem arhivu obstajajo vsaj trije zanesljivi dokumenti, da je na gori nad Solkanom že v 14. stoletju stala cerkev, po-

Pročelje svetogorske bazilike

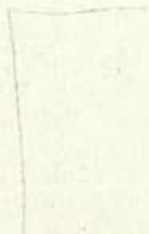
svečena »sveti Mariji«. Skoraj zanesljivo je, da so jo porušili Turki, verjetno ob najsilovitejšem vdoru v naše kraje leta 1478. Obstoj starejše cerkve potrjuje marmornata plošča z medaljoni, v katere so vklesane črke angelo-vega pozdrava ob oznanjenju, ki so jo našli leta 1541, ko so kopali temelje za novo cerkev. Tretjina te plošče je vzdana v steni za glavnim oltarjem svetogorske bazilike, drugi dve tretjini pa sta v zgodovinskem muzeju na Dunaju (v kosu, ki je na Sveti Gori, so naslednje črke: DITATUIMUL od besed BENEDICTA TU IN MULIERIBUS (blagoslovljena si med ženami).

Mineva torej 450 let, odkar je — kakor pravi ustno in zapisano izročilo — Jezusova mati na tem kraju v vidni podobi spregovorila v domačem jeziku pastirici Urški Ferligoj (Svetogorski priročnik 1, 1988). Frančiškan p. Odilo Hajnšek v svoji knjigi »Marijine božje poti« (Celovec 1971) pravi, da Sveta Gora spada med tiste prav redke božje poti, ki so nastale na poseben ukaz nebeške Matere Marije. Njen začetek je zelo podoben začetku svetovno znanih božjih poti, kot sta Lurd v Franciji in Fatima na Portugalskem. Na vseh treh krajih si je Marija za posredovalce milosti izbrala otroke, preproste pastirje.

O Marijinem prikazanju na Sveti Gori ve stoletno izročilo povedati tole: v vasi Grgar pod goro Skalnico (današnje Sveto Goro) je živela revna družina Ferligoj, ki je imela pobožno hčerko Urško. Urška Ferligoj je zgodovinska oseba, čeprav ne vemo niti letnice njenega rojstva niti njene smrti, kajti župnijski arhiv v Solkanu, kjer so bile te listine shranjene, je leta 1600 zgorel. Pri hiši, kjer je bila doma Urška, se je reklo Pri Piskovih. Danes te hiše ni več; med prvo svetovno vojno je bila z vsó vasjo porušena, potem pa ne več obnovljena. Leta 1939 so na njenem mestu postavili »Urškino« kapelico z Marijinim kipom in upodobitvami Marijinega prikazanja Urški.

To je pobožna pastirica doživela ne-

ke junijske sobote po binkošnih leta 1539, ko je bila s svojo čredo na vrhu Skalnice. Nenadoma je zagledala pred seboj čudovito prikazen: na zlatem oblaku je stala prelepa Gospa — božja Mati Marija, ki je z desno roko objemala malega Jezusa, s stegnjeno levico pa je kazala na prostor na vrhu Skalnice ter Urški prijazno naročila: »Povej ljudstvu, naj mi tukaj zida hišo in me prosi milosti.« Potem je prikazen izginila. Urška je gnala živinico domov in staršem, ki so na njej brž opazili nenavadno spremembo, povedala vse, kar je doživela. Kakor Bernardka v Lurdu in kot otroci v Fatimi, je morala tudi Urška po tem dogodku veliko pretrpeti: mnogi so jo imeli za lažnivko in domišljavko, oblastniki so jo večkrat zaprli v ječo, iz katere pa jo je Marija vselej čudežno rešila. Solkanski vikar Luka, ki je Urško poznal kot odkritosrčno deklico, ji je dovolil, da je hodila okoli po vaseh in ljudem ponavljala Marijino naročilo o zidavi cerkve na Skalnici. Pobožni ljudje so Urški verjeli in takoj šli na delo. Menda je že leta 1539 na Skalnici stala Marijina kapelica, za katero so oskrbeli lesen Marijin kip, narejen po Urškiniem opisu Marije in Jezusa. Ta kip (leta 1978 je bil prenovljen) zdaj stoji na oltarju v kapeli za glavnim oltarjem. Z dovoljenjem oglejskega patriarha so cerkev začeli zidati leta 1541. Ko so kopali temelje, so našli marmornato ploščo, ki sem jo omenil na začetku. Vse: vodo, les, apno, kamenje, opeko in drugo potrebno je bilo treba na goro znositi. Pravijo, da si je vsak romar dal nekaj na rame. Leta 1544 je bila prostorna cerkev iz rezanega kamna s tremi ladjami dograjena in 12. oktobra tega leta jo je slovesno posvetil škof Egidij Falzetta, vikar oglejskega patriarha. Ni povsem zanesljivo, ali je bila Urška pri tej slovesnosti navzoča ali ne. Pravijo, da je umrla kmalu po prikazanju. Pokopali so jo tik ob zidu cerkve v Grgarju, vendar danes za njen grob ne vemo. (Marijino prikazanje in

Svetogorska podoba

zidanje cerkve na Sveti Gori je lepo obdelala pisateljica Zora Piščanc v romanu »Pastirica Urška«, ki je izšel leta 1979 pri GMD, leta 1981 pa pri Ognjišču v Kopru).

MILOSTNA SVETOGORSKA PODOBA IN NJENO KRONANJE

Romarji so hodili na Sveto Goro že tedaj, ko je bila cerkev še v gradnji, po njeni posvetitvi pa je njihovo število nenehno naraščalo. Kmalu so se po vsej deželi raznesle vesti o čudežnih uslišanjih. Tedaj se je začel za Sveto Goro zanimati tudi oglejski patriarh Marco Grimani. Sklenil je, da to svetišče obdari z dragoceno podobo Matere božje, ki jo še zdaj imenujemo »svetogorska Kraljica«. Najbrž so jo na oltar postavili že leta 1545, ko so z njega odstranili kip Marije z Jezusom, narejen po Urškinem opisu. Svetogorska milostna podoba je umetniško delo beneške šole. Slikana je na lesu, široka 1 meter, visoka pa 73,5 centimetra. Na sredi je doprsna slika Marije, ki drži v rokah dete Jezusa; desno od Marije je Janez Krstnik, na levi pa prerok Izaija (starčka z dolgo brado so mnogi imeli za Marijinega očeta Joahima). V ozadju je rob gora, izza katerih vstaja zarja: zaradi tega ozadja se nekateri nagibajo k mnenju, da je dal patriarh sliko narediti nalašč za Sveto Goro, odkoder je ob ja-

snem vremenu čudovit razgled na venec naših gora.

Na svetogorski milostni podobi je — po utemeljeni sodbi — na kratko povzeta zgodovina odrešenja: povezani sta stara in nova zaveza in na edinstven način je na njej izražena velikonočna skrivnost. Staro zavezo predstavlja prerok Izaija, ki nosi v roki zvitek — svojo preroško knjigo. Osemsto let pred Kristusovim rojstvom je napovedal: »Glej, Devica bo spočela.« Njegove so tudi besede: »Pripravite pot Gospodu!«, ki jih je v svoje oznanilo sprejel Janez Krstnik. On je prihajajočemu Gospodu pripravljaj pot. Z roko kaže na Jezusa, kakor bi hotel reči: »Glejte, Jagnje božje!« Za Marijo, ki v rokah drži Jezusa, je široka temna lisa, ki lahko pomeni drevo spoznanja (v raj) ali les križa na Golgoti.

Svetogorska božjepotna cerkev je bila vedno priljubljena in pred milostno podobo se je ob večjih letnih romarskih shodih zgrinjalo deset do petnajst tisoč ljudi. Frančiškani, tedanji oskrbniki svetogorskega svetišča, so se leta 1714 obrnili v Rim s prošnjo, da bi smeli na Sveti Gori opraviti obred slovesnega kronanja milostne podobe. Potem ko je oglejski patriarh potrdil vse, kar so navedli frančiškani v svoji prošnji, je Rim izdal uradno dovoljenje za kronanje svetogorske milostne podobe. Obred je izvršil pičenski škof

Marotti na trgu Travniku v Gorici 6. junija 1717. Kroni za Marijo in Jezusa je darovala gospa Ana Katarina Schellenburg iz Ljubljane: tehtali sta osem unč čistega zlata in okrašeni sta bili s 30 biseri, 23 diamanti in 25 drugimi dragimi kamni. Podobo so v procesiji prinesli s Svete Gore, po kronanju je prenočila v frančiškanskem samostanu v Solkanu, naslednje jutro pa so jo zmagoslavno ponesli nazaj v njeno svetišče na Sveti Gori, kjer so potem imeli ves teden Marijin misijon. V spomin na to veliko slavlje je papež Benedikt XIV. leta 1748 izdal odlok, da se mora po vsem oglejskem patriarhatu vsako leto obhajati spomin prikazanja in kronanja Matere božje na Sveti Gori. Za to so določili tretjo nedeljo po Binkoštih. Zdaj je »kronanca« prva nedelja v juniju.

PREGNANA MARIJA SE VRNE

Kmalu zatem, ko je na njenem vrhu zraslo Marijino svetišče, so ljudje Skalnico začeli imenovati Sveta Gora (prvič najdemo to zapisano leta 1622 pri zgodovinarju Bavčarju). Prvi oskrbniki božjepotne cerkve so bili solkanski duhovniki, ki pa niso mogli zadovoljiti množice romarjev. Avstrijski nadvojvoda Karel je leta 1565 Sveto Goro izročil frančiškantom, ki so pribežali pred Turki iz Bosne. Poleg sve-

PETER FLANDER

SVETOGORSKI KRALJICI

*Zahvaljena bodi, Gospa svetogorska,
dobrotna Kraljica Slovencev si Ti!
Presrečna je naša dežela Primorska,
na njenem ozemlju Tvoj prestol stoji!*

*Lepo so Te predniki naši slavili,
prekrasno svetišče sezidali Ti!
Z molitvijo, s petjem so Tebe častili,
na Skalnico radi so romali vsi!*

*A Ti si še vedno goreče češčena,
četudi brezboštvo ogroža ljudi!
Pri ljudstvu bila si in boš zaželená,
saj biser najdražji Slovencev si Ti!*

tišča so zgradili samostan, v katerem je bilo prostora za 26 redovnikov. V kasnejših letih so cerkev in samostan na Sveti Gori večkrat predelovali, da sta ustrezala potrebam in zahtevam romarjev.

V 18. stoletju je v evropskih vladarskih glavah zavel duh razsvetljenstva, s katerim je bilo povezano prepričanje o državni vsemogočnosti. V Avstriji, pod katero so tedaj spadali naši kraji, je bil vladar takega kova cesar Jožef II. (1780-90), ki je hotel urejati ne samo državne, ampak tudi cerkvene zadeve. Jožefinizem, kakor se imenuje način njegove razsvetljenske vladavine, je odpravil redove in samostane, ki se niso ukvarjali z rednim (župnijskim) dušnim pastirstvom, njihovo premoženje pa zaplenil in spravil v državno blagajno. 30. aprila 1785 je bil podpisan odlok, naj se božja pot na Sveti Gori ustavi, cerkev in samostan pa porušita. Odlok so kmalu zatem izvršili. Svetogorski frančiškani so se začasno nastanili v nekdanjem minoritskem samostanu v Gorici, odkoder so se kasneje, leta 1811 za časa francoske zasedbe preselili na Kostanjevico (Kapeló), kjer imajo svojo hišo še danes. Vse premoženje svetogorskega svetišča so prodali na dražbi. Zvonove je kupila solkanska občina za tamkajšnjo župnijsko cerkev, oltarje svetogorskega svetišča so kupile razne cerkve. Glavni oltar je kupil kanalški župnik za Marijino Celje (Lig). Cerkev so razkrili, samostan in romarsko hišo pa podrli.

Milostno Marijino podobo je solkanski kaplan na glavi nesel s Svete Gore proti Solkanu. Spremljala sta ga dva kmeta z baklami in oddelek vojakov z bajoneti. Marija begunka je našla zatočišče na oltarju sv. Križa v solkanski župnijski cerkvi, kjer je ostala do 29. septembra 1793. Cesar Jožef II. je leta 1790 umrl in februarja 1793 je bil izdan odlok o obnovitvi božje poti na Sveti Gori. Ljudje so takoj šli na delo in do poletja je bila cerkev popravljena, da so lahko v njej spet maševali.

Marijina vrnitev v njeno svetišče je bila veličastna in ganljiva obenem. Iz Solkana so jo prenesli najprej v Goričo, od tam pa v slovesni procesiji na Sveto Goro. Ljudstvo je skoraj štiriindvajset ur nepretrgoma molilo in peło. V spomin na to slovesnost so nad glavnim vhodom v cerkev vzdali kamen z latinskim napisom »Ego autem steti in monte sicut prius« (Jaz pa stojim na gori kakor nekdanj), ki ga vidimo tudi nad vhodom v sedanjo baziliko.

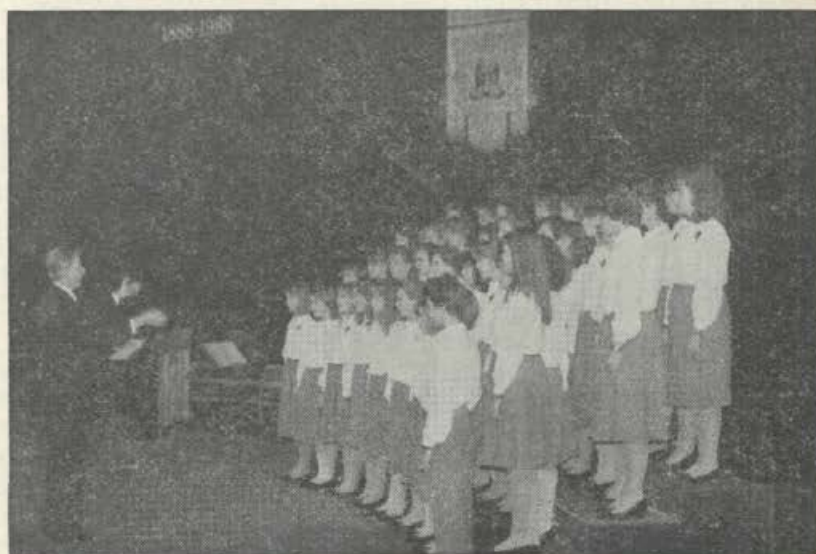
Oskrbniki svetogorskega svetišča so bili zdaj škofijski duhovniki, ki so storiли veliko dobrega ne le za številne romarje, ampak tudi za samo svetišče. Goriški nadškof kardinal Jakob Misia je leta 1900 poklical na Sveto Goro slovenske frančiškane. Pred prvo svetovno vojno je bilo na Sveti Gori 6-7 patrov. Romarjev je bilo vsako leto nad 100.000, največ jih je prihajalo o Binkoštih, na kronanco, porcijunkulo, na mali šmaren. Leta 1907 je svetogorsko svetišče dobilo naziv »bazilika«.

MARIJA BEGUNKA, SVETIŠČE PORUŠENO IN ZNOVA POSTAVLJENO

26. julija 1914 je izbruhnila prva svetovna vojna, ki je bila sprva še da-

leč proč od naših krajev, vendar pa je prizadela vse, ker so bili vsi močje in fantje poklicani pod orožje. 24. maja 1915 je tudi Italija napovedala vojno Avstriji in že naslednji dan je avstrijsko vojaštvo zasedlo Sveto goro. Samostanska družina je morala nemudoma oditi. Milostno podobo so vzeli z oltarja in jo zavili v preprogo, pripravili Najsvetejše ter ugasnili večno luč. Milostna Begunka je našla prvo zavetje v Grgarju, od tam pa so jo prepeljali v Ljubljano, kjer so jo postavili na stranski oltar sv. Deodata v frančiškanski cerkvi Marijinega oznanjenja. Goriški nadškof Sedej, prav tako begunec kot svetogorska Kraljica, je leta 1917 v Ljubljani vodil slovesnosti ob 200-letnici njenega kronanja. Marija Begunka je ostala v Ljubljani do 9. oktobra 1921. Njen dom na Sveti Gori je bil takrat v ruševinah. Prve granate so zadele Sveto Goro 5. junija 1915, na predvečer sv. Janeza Krstnika (23. junija) je na Sveti Gori zaplamtel žalosten kres: zažigalne granate so uničile cerkev in samostan. Ko so jeseni Sveto Goro ponovno obstreljevali, je od vsega ostal samo kup ruševin.

Prišel je konec prve svetovne vojne in 7. novembra so Sveto Goro zasedli Italijani. Ljudje so se vračali v poru-

MP zbor Vesela
pomlad nastopa
ob proslavi
100-letnice
Ciril-Methodove šole
v Trstu

šene domove, vendar so hoteli najprej obnoviti dom svoji Materi. S prostovoljnimi darovi so na Sveti Gori postavili začasno cerkvico in samostanček po načrtih arhitekta Fabianija. V te skromne prostore so se vrnili slovenski frančiškani, ki so sprejemali številne romarje in začeli misliti na postavitev nove cerkve. Milostna svetogorska podoba je 9. oktobra 1921 prišla iz Ljubljane v Gorico in je v tamkajšnji stolnici ostala skoraj eno leto — do 2. oktobra 1922, ko se je vrnila na Sveto Goro. Slavja vrnitve Begunke, ki ga je vodil tedanji goriški nadškof Francišek Borgia Sedej, se je udeležilo okoli 100.000 ljudi. Ko so naslednje leto odstranjevali ruševine za gradnjo nove bazilike, so pod vhodom prejšnje cerkve našli kamen z napisom: »Jaz pa stojim na gori kakor prej«. Velika žalost je zajela naše ljudi, ko so v začetku leta 1924 slovenski frančiškani morali zapustiti Sveto Goro in so na njihovo mesto prišli italijanski. V letih 1924-1928 je bila (s pomočjo države) zgrajena sedanja svetogorska bazilika po načrtih tržaškega arhitekta Silvana Baricha. Ob cerkvi je zrasel velik samostan pa še gostišče in romarski dom.

Leta 1939 so potekale veličastne proslave 400-letnice Marijinega prikazanja: vse leto 1939 je bilo »svetogorsko leto«, po župnijah so bile duhovne obnove, vrstila so se romanja na Sveto goro, za začetek in zaključek je bilo romanje vse nadškofije. Prišli so tudi slovenski romarji z onstran meje (iz Jugoslavije).

Med drugo svetovno vojno je svetogorsko svetišče ostalo nedotaknjeno, milostna podoba je morala septembra 1943 (po razpadu Italije) spet v begunstvo: nekaj časa je bila v Ajdovščini, nato v Vipavskem Križu, zatem pa na Kostanjevici. 19. junija 1947 pa naj bi se vrnila na Sveto Goro, kjer so bili spet slovenski frančiškani. Toda v noči pred prenosom je podoba skrivnostno izginila iz goriške stolnice. Našli so jo šele čez tri leta, ko jo je ne-

znani ugrabitelj izročil Vatikanu. Svetogorska Kraljica se je v svoje svetišče slovesno vrnila 8. aprila 1951. Kljub hudim razmeram se je slavja udeležilo okoli 25.000 romarjev. V teh desetletjih po vojni je Marija spremljala usodo svojega ljudstva kakor že stoletja poprej. Zadnje čase so romanja na Sveto Goro nekoliko uplahnila, ne samo zaradi slabe ceste, najbrž bolj zaradi slabe vere in ugašajoče ljubezni. Oboje naj bi poživilo jubilejno leto.

JUBILEJNO LETO: SVETO GORO POSTAVITI V ŽUPNIJE, V DRUŽINE

»Prosim vas, da radi sprejmete različne pobude svojih duhovnikov za obhajanje svetogorskega leta in da tudi sami daste kak predlog, kako bi Sveto Goro, kraj molitve, najprej uresničili v svoji župniji in po svojih družinah,« je zapisal škof Metod v svojem pismu vernikom, omenjenem v uvodniku.

Koprski škof je ustanovil posebni odbor za obhajanje tega svetogorskega jubilejnega leta, ki ga sestavlja sedem duhovnikov (vodi ga Ivan Blažič, župnik in dekan v Dornberku). Od tega odbora prihajajo glavne pobude. Dolej je pripravil dva priročnika za obhajanje svetogorskega jubileja (v načrtu sta še dva). V prvem so bili objavljeni tudi predlogi za obhajanje svetogorskega jubileja: 1. Sveti Gori vrnimo njeno edinstveno vlogo, ki jo je odigrala med našim ljudstvom — naj spet postane osrednja romarska pot v škofiji. 2. Vsaka naša župnija naj bi enkrat v letu poromala na Sveto Goro. 3. »Šopek« župnijskih romanj naj bo škofijsko romanje 4. julija in tisto ob zaključni slovesnosti 8. oktobra. 4. Med dogajanjem po župnijah naj bi bilo v prvi vrsti romanje svetogorske podobe, ki naj bi jo radostno sprejela vsaka župnija in jo imela nekaj dni v svoji sredi. Romanje svetogorskih podob (umetniških kopij / posnetkov milostne podobe, ki kraljuje v svetogor-

ski baziliki) se je pričelo na rožnovensko nedeljo, 2. oktobra 1988, ko je škof Janez Jenko v okviru škofijskega romanja na Sveti Gori blagoslovil osem svetogorskih podob in jih s posebnim obredom poslal na pot po župnijah Primorske. Na sprejem svetogorske podobe se župnije pripravljajo s tridnevnic; za vodstvo te priprave je bilo določenih 44 duhovnikov, 34 škofijskih in 10 redovnikov. Namen teh tridnevnic je poživiti češčenje božje Matere Marije, vzornice vere. Ob sprejemu svetogorskih podob in med njihovim bivanjem v župniji naj bi se župljani združili v molitvi, pripravili akademije, ure češčenja... Nekaj gradiva za to pri naša drugi Priročnik. Odbor zelo pri-

poroča vsem duhovnikom, da bi svetogorske podobe dali vsaki družini, ki naj bi vse člane povezovala ob skupni molitvi. Poleg škofijskega romanja na Sveto Goro je bilo še posebno romanje cerkvenih pevcev iz vse škofije, ki so pripravili festival Marijinih pesmi (27. maja). Svetogorsko sporočilo je treba vključiti v molitev rožnega venca. Lanska šmarnična pobožnost je bila posvečena temu jubileju.

Sveta Gora naj tudi za naprej ostaja svet, milosten kraj, brez vsake odvečne krame, trgovine in hotelov. Želimo, da bi tudi v prihodnje romarji prihajali gor peš, v duhu spokornosti, z namenom, da bi po Mariji prišli k Jezusu.

BREDA SUSIČ

40 let slovenske klasične gimnazije v Trstu

Jeseni leta 1948 se je prvič zbralo v neki stari stavbi v ulici Starega lazareta v Trstu 12 dijakov, ki so dejansko postavili temelje slovenski klasični gimnaziji v Trstu. Že od leta '45 je sicer v Trstu delovala realna gimnazija, sedanji znanstveni licej, vendar pa so bila za maturante te šole v tistih časih zaprta vrata nekaterih važnih fakultet, kot so n. pr. filozofska, pravna in medicinska. Zato je bila v šolskem letu 1947/48 Zavezniški vojaški upravi, ki je o tem odločala, predložena prošnja za ustanovitev klasične gimnazije in šef Prosvetnega urada ZVU, polkovnik Marshall, jo je odobril kljub nasprotovanju nekaterih Slovincem nenaklonjenih krogov. Dne 11. oktobra 1948 se je torej začel poskusni vpis v prvi razred klasične gimnazije, ki naj bi bila vzporednica realni gimnaziji. Vendar pa je bil pogoj za to, da bi klasična res zaživela, ta, da se v prvi razred vpiše vsaj 12 dijakov. Že je kazalo, da bo poskus ustanovitve klasične gimnazije v Trstu za vedno propadel, saj

je bilo malo pred koncem roka vpisov le pet. Malokdo bi danes še vedel, kako je do odprtja šole le prišlo, ko ne bi eden od tistih prvih vpisanih, dr. Dušan Gruden, prav ob štiridesetletnici opozoril javnost na to, da je obstoj šole pravzaprav zagotovila profesorica Nada Pertot, ki je s hvalevredno osebno prepričevalno akcijo pripravila sedem dijakov do tega, da so se vpisali na klasično.

Zgleda, da ta vpis ni bil le formalnost ali prisila, saj je v teh prvih dvanajstih vpisanih »klasična zavest« še vedno tako živa, da je prav z njihove strani prišla pobuda, naj bi štiridesetletnico ustanovitve klasične gimnazije primerno proslavili. Že omenjeni dr. Gruden je o tem najprej prepričal profesorja Rebulu, potem pa še nekaj bivših in sedanjih klasikov. Čeprav so bili k sodelovanju preko časopisov vabljeni prav vsi bivši dijaki in profesorji, je bil sprva odziv precej mlačen in zato je bil marsikdo v dvomu, če nam bo uspelo objaviti vsaj skromno brošuro

in pripraviti majhno interno akademijo. Potem pa se je počasi pripravljajni odbor začel širiti, idej za brošuro in proslavo je bilo vedno več, navdušenje je raslo in prvotna skromna zamisel se je spremenila v načrt o objavi bogate brošure in o uresničenju zanimive in kvalitetne proslave. Temu se je na koncu pridružila še zamisel, ki se je utrnila v glavah sedanjih dijakov klasičnega liceja, in sicer ta, da bi priredili še športno srečanje med dijaki klasične in dijaki raznih drugih šol, ki imajo učni program, ki je soroden tistemu, ki ga ima klasična. Poleg tega je nekdo predlagal fotografsko razstavo, drugi tiskanje spominskih značk, posebnih majic za klasike, podeljevanje priznanj prvim dvanajstim vpisanim idt. itd. Ves čas pa nihče ni odstopil od nekaterih osnovnih zahtev, in sicer da morajo pri pripravi in izvedbi programa sodelovati izključno sedanji in bivši klasiki in njihovi profesorji ter da mora biti celoten program kvaliteten. Včasih se je že zdelo, da vsega tega ne bomo zmogli, da smo se zapletli v kolesje, ki bo nas same zmlelo, rezultatov pa ne bo. Najbolj nas je skrbelo pomanjkanje finančnih sredstev in sodelovanje ljudi, ki lahko zagotovijo brošuri in proslavi visoko kvaliteto, saj so taki ljudje ponavadi izredno zaposleni. Vendar pa smo od-

krili, da se za dobre pobude denar vedno dobi (odprli smo tekoči račun za prostovoljne prispevke, prosili za pomoč tri slovenske bančne zavode, organizirali pravo nabiralno akcijo po slovenskem Trstu in okolici) in da zelo angažirani ljudje nazadnje najdejo čas še za eno obveznost, če se jim zdi pozitivna.

Tako je nazadnje celotna proslava zadobila naslednjo podobo:

5. in 6. maja: športno in družabno srečanje med dijaki klasične gimnazije in dijaki petih sorodnih šol iz zamejstva in matične domovine;

6. maja zvečer: slavnostna akademija, fotografska razstava in družabno srečanje bivših in sedanjih klasikov ter njihovih profesorjev, vse v Kulturnem domu v Trstu;

istočasno: izid spominske publikacije, Liber memorialis.

Spominsko brošuro Liber memorialis smo dobili v roke nekaj dni pred proslavo. Obsega več kot sto strani in je oblikovno in vsebinsko bogata in prijetna. Uredil jo je profesor Alojz Rebuta, grafično podobo pa ji je dal priznani likovni umetnik in bivši dijak naše klasične, Franko Vekjet. Avtor simbolne značke, ki jo dobimo na platnici brošure, a se je ponavljala tudi na vabilih, spominskih nalepkah in sceni, pa je letošnji maturant klasične-

Ravnateljica L. Abrami se zahvaljuje za podelitev nagrade iz Sklada D. Černeta klasični gimnaziji v Trstu ob njeni 40-letnici

ga liceja Štefan Pahor. Vsebina publikacije je zelo pisana, saj vsebuje razne pozdrave, posvetila, pisma, slike seznam ravnateljev, profesorjev in vseh maturantov klasičnega liceja, pregled referatov, ki so jih dijaki sestavili, poročila o literarnem in gledališkem udeleževanju na šoli, zgodovinski oris ustanovitve šole, za katerega je poskrbel prof. Maks Šah itd. Človeško toplino in oseben, včasih tudi umetniški pečat pa dajejo brošuri spominski zapisi in razmišljanja petih profesorjev in kar sedemnajstih bivših dijakov klasične.

Dan pred proslavo so sedanji dijaki klasične pod vodstvom profesorja Bojana Pavletiča in ob sodelovanju nekaterih drugih profesorjev gostovali lepo skupino dijakov, ki so se prišli pomerit z nami v odbojki in nogometu, a so seveda želeli spoznati tudi našo šolo in zamejsko stvarnost, v kateri živimo. Športnega in prijateljskega srečanja so se udeležili predstavniki klasičnega liceja Primož Trubar iz Gorice, Zvezne gimnazije za Slovence iz Celovca, Srednje verske šole iz Vipave, Srednje družboslovne šole iz Ljubljane ter Šole za jezike iz Zagreba. Srečanje je potekalo v veselem vzdušju do sobote, 6. maja, popoldne.

Istega večera je proslava dosegla višek s slavnostno akademijo v nabito polnem Kulturnem domu. Želja pripravljalnega odbora, da bi se čim bolj izognil dolgočasnim formalnostim in uresničil kvaliteten in prijeten program, se je popolnoma uresničila. Prvi, glasbeni del, ki so ga oblikovali priznani glasbeniki, ki so vsi izšli iz naše šole, je gotovo nudil poslušalcem pravi umetniški užitek. Izvajalci so bili namreč pianistka Katja Milič in duo Mojca in Črtomir Šiškovič. Tudi dekliški zbor Athena, ki so ga samo za to priložnost ustanovile sedanje dijakinje in abiturientke klasične gimnazije, je ubrano zapel dve pesmi pod izkušenim vodstvom dirigenta Stojana Kureta.

Drugi del je obsegal zabaven prizor, ki ga je napisal Anonymus Carsicus, Proces na Vrdeli. Šest antičnih veličin (Homer, Cezar, Sapfo, Vergil, Demosten in Diogen) se je zvrstilo pred sodiščem, ki so ga sestavljali dijaki in mu je predsedoval sodnik. Vsaka od antičnih osebnosti je seveda imela svojega zagovornika in svojega tožilca. Besedilo, ki je bilo prepleteno z duhovitimi puščicami na račun naše slovenske ožje zamejske stvarnosti, je zaradi sproščene igre mladih igralcev (na odru je bila praktično celotna sedanja

Proslava 40-letnice slovenske klasične gimnazije v Kulturnem domu v Trstu (fotomladika)

klasična) in zaradi njihove jasne izgovorjave prišlo v celoti do izraza in je vzbudilo med publiko veliko odobravanja in dobre volje. Igro sta zrežirali Matejka in Lučka Peterlin, za sceno in kostume je poskrbel Andrej Pisani, za glasbo pa Janko Ban, ki je sploh oblikoval celoten glasbeni del predstave.

Slavnostni govor je imel profesor Alojz Rebula, med pozdravi pa sta izstopala tisti, ki ga je izrekla dolgoletna ravnateljica klasične gimnazije, dr. Laura Abrami, in prisrčni in duhoviti excursus v rojstno leto klasične, ki ga je opravil »starešina« naše klasične, Leander Cunja. Kljub temu, da je bilo pozdravov in brzozavk dosti, pa je ritem predstave bil ves čas hiter in lahkoten in to tudi po zaslugi obeh napovedovalcev, Ivane Placer in Gregorja Pertota, ki sta s profesionalno sproščenostjo povezovala program. Celo pri zaključnem podeljevanju priznanj prvim klasikom in profesorici Nadi Pertot, ravnateljici Lauri Abrami ter profesorju Alojzu Rebuli se je vse odvijalo s tako sproščenostjo in brez zastojev, da smo imeli vsi občutek nekakšnega stopnjevanja povezanosti med odrom in dvorano do rahle euforije, ki se je kar morala zlititi v himno *Gaudeamus igitur*.

Vse je torej poteklo brezhibno, vsi načrti pripravljalnega odbora so se uresničili. In vendar bi bilo poročilo o proslavi pomanjkljivo, če ne bi omenili še nečesa drugega, kar bo vsem udeležencem ostalo v spominu morda še bolj kot prireditelje sama. Šele ko smo se prerivali okoli slik neprecenljive dokumentarne vrednosti (razstavo je odlično uredil Marjan Slokar) ali okoli bogato obloženih miz na zakuski, smo se pravzaprav zavedli, koliko nas je in kdo vse je na proslavo prišel. Sošolci in profesorji, ki se niso srečali že dvajset, trideset ali več let, so si ganjeni segali v roko in vzklikali od začudenja, ko so prepoznavali že skoraj pozabljene obraze. To obnavljanje starih prijateljstev, obujanje spominov,

ta človeški stik je bil največji dosežek celotne proslave. Za najmlajše, sedanje klasike, pa lahko rečemo, da nas je proslava obogatila v marsikaterem smislu. Dosegli smo večjo samozavest, saj smo izpeljali delo, za katero nismo vedeli, da smo ga zmožni (kljub temu, da so šolske dolžnosti proti koncu šolskega leta še kar velike, je dosti dijakov istočasno zmoglo sodelovanje pri pevskih vajah, vajah za igro, ali pri pripravljanju scene, šivanju kostumov, nabiranju denarnih sredstev, treningih, celo pri čiščenju in kuhanju za goste z drugih šol). Poleg tega smo začeli bolj ceniti svojo šolo in, kar je spet najvažnejše, učenci vseh razredov smo se med sabo povezali z vezmi pravega prijateljstva, kot ga na naši šoli že leta ni bilo.

STANKO JANEŽIČ

VSTAJENJE

*Nekoč
bomo vstali.*

*Takrat
bo prešla
groza noči,*

*jutra
bodo sijala
vsenaokrog,*

*zadehtele bodo
stvari
in veselje,*

*s soncem in zemljo
in vsemi vodami
bomo plesali,*

*kakor otroci
se bomo držali za roke
in bomo peli*

*pesem miru
in ljubezni —
pesem Življenja.*

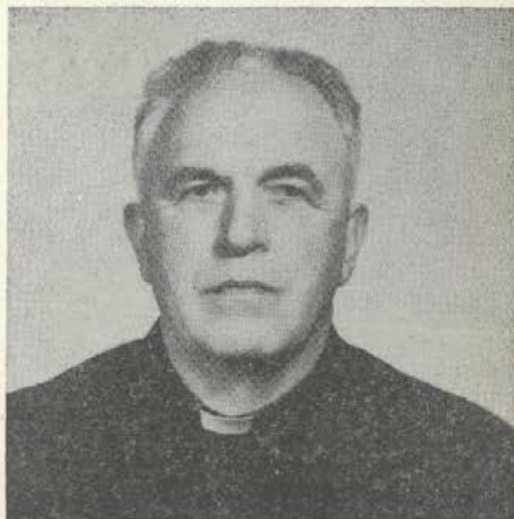
Poezija Alojza Kocjančiča med Sočo in Rižano

Da je Alojz Kocjančič pesnik Slovenske Istre, pričata obe njegovi pesniški zbirki »Šavrinske pesmi (1962) in »Brumbole« (1988). Že naslova sta zgovorna: slovenski del Istre se imenuje tudi Šavrinska Istra, brumbole pa je istrski izraz za zdravilne sadeže črnega trna, ki dozore šele ob zimskem mrazu. Še najbolj pa to potrjuje Kocjančičeva poezija sama, ki je »istrska ter avtentično odraža dušo in srce Istranov«, kot piše Marjan Tomšič v spremni besedi zbirke »Brumbole«.

Alojz Kocjančič se je rodil v Kubedu 20. maja 1913. Po končani osnovni šoli ga je domači župnik Ivan Brezavšček poslal v Sedejevo malo semenišče v Gorico.

Goriško obdobje je v mlademu Kocjančiču zapustilo neizbrisno sled, kar je razvidno tudi iz njegovega dnevnika, ki ga je objavil v reviji Nova pot leta 1962. Takole se spominja občutkov, ko je leta 1933 po maturi odhajal kot abiturient na počitnice: »Teško je fiksirati v njihovi zaporednosti vse te spomine, še težje pa oceniti in pretehtati to mnogovrstno rast in zorenje od vaškega istrskega fantiča — do abiturienta! Naj bi kjerkoli potekala moja mladost, nikjer ne bi našla toliko duhovnega bogastva, kot ga je bilo v tej hiši, v družbi zlatih src, ki bi jih drugje zastonj iskal, v družbi predstojnikov, ki so bili pri vsej strogosti v mnogočem širokogrudni in uvidevni. Teško mi je bilo, ko sem odhajal, in ni šlo brez solz. Še danes, ob samem spominu na vse, kar sem tam v devetih šolskih letih doživel, mi silijo solze v oči. Solze hvaležnosti za težke in za brezskrbne ure, za vzgojo, za vodstvo skozi ono vihravo dobo življenja, za tovarišstvo plemenitih in nadarjenih sošolcev ter za neprecenljivi dar prijateljstva«.

Predstojniki, ki se jih Kocjančič

Alojz Kocjančič

hvaležno spominja, so bili mladi in metodični profesor slovenščine dr. Anton Kacin, spiritual msgr. Leopold Cigoj, razgledani in zavedni podravnatelj dr. Ivo Juvančič, ki jim je širil kulturno obzorje in odpiral pogled v dogajanje izven goriških meja. Pa še skladatelja Vinko Vodopivec in Lojze Bratuž. Za njegov pesniški razvoj pa je bilo odločilno plemenito tovarišstvo s Stankom Vukom, Štefanom Tonkljem in Ladom Piščancem. Vsi štirje so namreč pisali pesmi, si jih medsebojno izmenjavali in ocenjevali. Najbolj pa se je Kocjančič zblizal z Ladom Piščancem. »Že od 1929 pa vse do njegove smrti 1944 sem, hvala Bogu, imel prijatelja v vsem obsegu te svete in globoke besede, v osebi Ladislava Piščanca,« pravi v dnevniku.

In kakšna je Kocjančičeva poezija, ki nastaja v tem goriškem obdobju? V dnevniku nekje zapiše: »Naši obokani semeniški hodniki, naša igrišča ter naši sprehodi so bili priče naših za ta-

krat velikih in skoraj nerešljivih problemov: iskanja in izbegavanja, pritegovanja in odbijanja, obupa do smrti in vriskajočega veselja do zvezd.« In če se ustavimo ob naslovih, ki ju je avtor izbral za oba cikla te poezije — Mladostni boji in sanje ter Iskanja — nam sta njen koncept in ustvarjalna vizija jasni: v njej drhti in valuje nemir mladostnega srca.

Jeseni leta 1933 se je Kocjančič odločil, da nadaljuje študij v goriškem bogoslovju. Ob tej veliki odločitvi, na prelomnici svojega življenja kot pravi, je jasno začutil, da je ta pot prava, kot priča tudi pesem »V tihi pristan«, ki je nastala takrat.

Novo mašo je pel 4. julija 1937 v svoji rojstni vasi v Kubedu. Tu v Istri, med svojim rodnom, se bo odslej vila njegova pot. Buzet, Koštabona, Šmarje nad Koprom, Klanec pri Kozini. Poln ljubezni do domače zemlje, ves v službi svojih ljudi, ves v službi svojega naroda. Rodno okolje postane tudi njegov pesniški dom. Pretresljive so pesmi, posvečene kubejskim Šavrinkam: v njih zna mojstrsko izraziti vso stisko njihovega težkega življenja. Pozornost zaslužijo pesmi, ki govorijo o usodi istrskih Čedermacev, ki so se pogumno in pokončno postavili v bran slovenske besede. Tudi Alojz Kocjančič je eden izmed njih. Globoko zakoreni-

njen v svoji zemlji in zgodovini ostaja zvest sporočilu svojih dedov. Enako trdnost zahteva tudi od svojih rojakov in ne more razumeti tistih, ki so pozabili ali zatajili svoje korenine. Kako globoka je pesnikova povezanost z domačo grudo, nam govori že Moto njegove zadnje zbirke: »Kar sem, si, Istra, ti mi dala, / pečat si vžgala za vse dni, / zato se vsaka moja pesem / ob tvojih strunah uglesi!«

Alojz Kocjančič je nedvomno — in najbrž bo še dolgo — edini avtentični poet Slovenske Istre.

ALOJZ KOCJANCIC

V TIHI PRISTAN

*Tam v daljavi
nepoznani
so valovi
manj zdívjani
kakor tu.*

*Tja mi plove
čez valove
ladja moja
v tih pristan
pokoja
in miru.*

Prof. Marija Češut
(prva na desni) je v
dvorani P. Cocolina
v Gorici predstavila
pesniško zbirko Brumbole
Alojza Kocjančiča
(maj 1989)

Leta 1991 bomo slavili 500-letnico rojstva sv. Ignacija Loyolskega (1491-1556). S svojim delom in duhovnimi sinovi je vtisnil neizbrisen pečat Cerkvi v zadnjih petsto letih. Jezuitje, ki so prišli v slovenske dežele še za časa življenja svojega ustanovitelja so opravili veliko in pomembno vlogo ne samo v utrditvi katoliške vere, temveč tudi na področju šolstva, kulture in družbenega napredka.

Povzetek, ki ga objavljamo je iz knjige *Ignacij Loyolski*, ki jo je izdal Župnijski urad Ljubljana-Dravljje - 1988.

Sv. Ignacij Lojolski

Sv. Ignacij in Slovenci

Sredi 16. stoletja je dinamični protikatoliški protestantizem s središčem v Nemčiji vzbudil posebno pozornost in zanimanje novoustanovljenega jezuitskega reda. V slovenskih pokrajinah je protestantizem že močno ogrozil katoliško vero. Čeprav naše dežele niso bile v samem središču verskega dogajanja, je vendar novo nastali položaj tako zelo pritegnil pozornost jezuitskega reda, da so prvi stiki vznikli že deset let pred smrtjo sv. Ignacija.

LJUBLJANSKI ŠKOFJE IN JEZUITI

Pobude niso prihajale iz Rima, temveč od tistih, ki so hoteli obvarovati katoliško Cerkev in jo obnoviti. Najprizadevnejši za katoliško obnovo na Slovenskem v tem času je bil ljubljanski škof Urban Tekstor (1543-1558).

Škof Tekstor se je po smrti tržaškega škofa Petra Bonoma (4. julija 1546), velikega dobrotnika slovenskega reformatorja Primoža Trubarja, potegoval za to, da bi kateri od jezuitov zasedel izpraznjeno škofovsko mesto v Trstu. Pri kralju Ferdinandu se je zavzel za to, da bi bil za novega tržaškega škofa imenovan jezuit p. Claude Jay, Ignacijev pariški tovariš. Sedem tednov po smrti škofa Bonoma je bil že sestanek med p. Jayem in škofom Tekstorjem v Benetkah. Škof je skušal na sestanku na vsak način pregovoriti patra, naj sprejme kraljevo ponudbo. Jay je ponudbo odločno odklonil in to tudi pisno sporočil Ferdinandu

in sv. Ignaciju. Kralj se je nato obrnil na papeža Pavla III., da bi dosegel imenovanje, Jay pa na sv. Ignacija, da bi to preprečil.

P. Jay je navajal predvsem dva razloga proti ponujeni škofovski službi. Bal se je za rešitev svoje duše in da ne bi škodil ugledu Družbe, ker bi ji nasprotniki lahko očitali častihlepnosti. Tudi sv. Ignacij je nasprotoval temu škofovemu imenovanju. Zelo si je prizadeval, da bi do njega ne prišlo, vendar v svojih prizadevanjih ni želel uspeha. Zato je ukazal jezuitom, naj darujejo svete maše, da bi Bog odvrnil od njih to nevarnost. Obenem je obiskoval razne kardinale in jih prepričeval z razlogi proti imenovanju. Kralja Ferdinanda so zasipala pisma zaščitnika jezuitskega reda kardinala di Carpija, Ignacijevih pariških tovarišev Bobadilla in Laíneza ter samega Ignacija. Končno je kralj Ferdinand prenehel s svojimi zahtevami.

Ljubljanski škof Tekstor po prvih neuspehih ni pretrgal stikov z Ignacijem in drugimi jezuiti. Kmalu je zaprosil, naj bi bil za tržaškega škofa imenovan Nicolas Bobadilla, a je tudi ta zavrnil ponudbo.

Škof je ostal v prijateljstvu s Claudom Jayem in je junija 1550 pisal Ignaciju, naj bi ga poslal za dva do tri mesece v njegovo škofijo, da bi ga spremljal kot svetovalec in pomočnik pri vizitaciji škofije, ki da je duhovno precej zanemarjena. Tudi to škofovo prošnjo je Ignaciji zavrnil, čeprav je bil škof Tekstor iskren prijatelj jezuitov.

Ljubljanski škof se je zelo zavzemal tudi za ustanovitev kolegija Družbe Jezusove na Dunaju in, kot ve povedati poznejše izročilo reda, tudi za ustanovitev kolegija v Ljubljani.

V knjigi o zgodovini avstrijske jezuitske province Antona Socherja piše, da je škof Tekstor še pred augsburškim državnim zborom leta 1550 želel imeti Ignacijevega pariškega tovariša Diega Laíneza za pomožnega škofa v Ljubljani. To škofovsko mesto naj bi ponudil tudi p. Jayu.

Leta 1552 je Ignacij ustanovil kolegij Germanika za vzgojo bogoslovcev iz nemških in avstrijskih dežel. Urban Tekstor je kot edini izmed avstrijskih škofov poslal že prvo leto dva svoja gojenca v zavod. Bila sta to Hrvat Pavel Skalić in neki »magister Anton«. V pismu 6. novembra 1553 priporoča škof Tekstor Ignaciju še tri druge gojence: svojega nečaka Marka Tekstorja, Jerneja Philiuslauferja in Ivana Kobencla. Pozneje je prišel v Rim še drugi škofov nečak Jurij Bogatec. Za vse je škof očetovsko skrbel in pogosto v pismih spraševal Ignacija o njihovem napredku v šoli in o zdravju. V matičnih knjigah Germanika s popisom gojencev, sprejetih v zavod v času, ko je bil Ignacij še živ (1552-1555), je med sedemdesetimi imeni kar šest gojencev, ki jih je poslal v Rim škof Tekstor. (M. Tekstor in Ivan Kobencel sta bila »klerika oglejske škofije«, Jurij Bogatec pa »klerik tržaške škofije«).

Prvi jezuit, ki je pastoralno deloval na Slovenskem še za časa sv. Ignacija, je bil bogoslovec Jona Adler. Bil je po rodu Nемец, sin protestantskih staršev iz Müchna. V Družbo je stopil leta 1553. Tri leta pozneje, spomladi 1556, so ga poslali pridigat v Ljubljano. Bil mu je komaj 21 let. Prišel je na prošnjo škofa Tekstorja, naslovnjeno rektorju dunajskega kolegija. Prosil ga je, naj mu pošlje tega bogoslovca, ki se je že na Dunaju proslavil s svojimi pridigami. V Ljubljani so bili z njegovimi govori zelo zadovoljni, tako meščani kot plemstvo. Polanco v svoji Kroniki poroča, verjetno na osnovi Adlerjevih pisem, da so bili nad njegovimi govori navdušeni celo nekatoličani in da so bili kanoniki in drugi poslušalci zelo prizadeti, ko se je moral vrniti na Dunaj.

Baročna cerkev sv. Ignacija
na Travniku v Gorici

V kakšnem jeziku je pridigal bogoslovec Jona? Ali se je naučil slovenščine? Podobna vprašanja si je postavljajl že sv. Ignacij, ki je bil sicer zelo zadovoljen z uspehi mladega pridigarja. Ignacij je vedel, da je Ljubljana glavno mesto Kranjske, kjer se govori slovensko, zato je še osem dni pred smrtjo spraševal Adlerja v pismu 22. julija 1556: »Ne vem, če vas ljudstvo v Ljubljani razume, ko pridigate v nemščini. Sicer pa bi bil zelo majhen uspeh, ko bi vas razumela le peščica škofovih sodelavcev in še nekateri posamezniki, a ne vsi.«

Jezuitski bogoslovec Jona Adler je prišel v Ljubljano, ko so si protestanti v mestu pridobili že velik ugled. Leta 1535 je namreč postal stolni pridigar Primož Trubar. Škof Franc Kacijaner (1536-1543) je bil zelo naklonjen ljubljanskim protestantom. V njegovem času je postal Trubar stolni kanonik. Po nastopu gorečega pobudnika katoliške obnove, škofa Urbana Tekstorja, pa se je moral leta 1548 umakniti na Nemško. Tam se je začelo njegovo slovstveno delovanje. Leta 1550 sta izšli prvi dve njegovi knjigi v slovenščini, Abecednik in Katekizem. Leta 1556, ko je v Ljubljani pridigal jezuitski bogoslovec Jona Adler, pa je izšel Trubarjev prevod Matejevega evangelija.

Ignacij je kot Bask, sicer več španščine, dobro vedel, kaj pomeni za katoliško obnovo vraščanje vere v kulturo naroda. To je bil jezuitski način ravnanja kasneje v paragvajskih redukcijah, v kitajskem misijonu, a kot vidimo, tudi tu, v priporočanju slovenskega jezika za pastoralno delo v Ljubljani.

Jezuiti so se za stalno naselili v Ljubljani leta 1597. Že kmalu po prihodu so postali zelo priljubljeni. Sv. Ignacija Loyolskega je škof Tomaž Hren že po razglasitvi za blaženega (leta 1609) imenoval za patrona ljubljanske škofije, kot piše Josip Turk v življenjepisu škofa Tomaža Hrena v Slovenskem biografskem leksikonu: »Obrnil se je 17. marca 1610 na papeža s prošnjo, da se čimprej proglašl za svetnika Ignacij, ki ga je imenoval za patrona ljubljanske škofije.«

Škofova želja se je izpolnila leta 1622, ko je papež Gregor XV. na god svojega zavetnika Gregorja Velikega, 12. marca, proglasil Ignacija in Frančiška Ksaverja za svetnika. Brž ko je škof Hren zvedel za ta dogodek, je šel v slovesni procesiji od stolne cerkve sv. Nikolaja v jezuitsko cerkev sv. Jakoba. Tu je imel pontifikalno mašo, pri kateri je imel slavnostni govor generalni vikar Adam Sotner.

Središčna proslava veselega dogodka je bila v nedeljo 5. junija 1622. Ob osmih zjutraj se je razvila veličastna procesija. Šla je iz šentjakobske cerkve po Starem trgu mimo Križank in mimo sedanje univerze do stolnice ter po Mestnem trgu nazaj k sv. Jakobu. Procesije se je udeležila številna duhoščina, redovniki, deželni glavar, mestni občinski svet, dijaki, cehi z zastavami ter številna množica. Mestne ulice so bile okrašene z zelenjem in cvetjem, tla so bila posuta s travo. Katoličani so okrasili okna s preprogami, kipi in slikami. Na svoje stroške je dal magistrat postaviti šest slavolokov. Na slavolokih so bili razni grbi: jezuitski, papeški, cesarski, mestni. V mraku so na Gradu zažgali umetni ogenj.

Procesija je trajala skoraj tri ure. V cerkev sv. Jakoba se je nagnetlo toliko ljudi, da od glavnega oltarja do vhodnih vrat in še ven, na trg, ni bilo videti drugega kot glava pri glavi. Škof Hren je pridigal v slovenskem jeziku in ljudstvu razlagal slike, ki so jih videli med procesijo. Na množico je naredila pridiga globok vtis. Šele ob enajstih se je začela škofova slovesna maša.

Zvečer je bila igra, ki so jo uprizorili dijaki. Naslednjega dne so razdelili jezuiti med uboge petsto hlebov in kuhano jed s kozarcem vina.

Blagoslov Marijine kapelice na Katinari; blagoslavlja župnik Anton Žužek

ČEŠČENJE SV. IGNACIJA MED SLOVENCİ

Jezuiti ljubljanskega kolegija pri sv. Jakobu so vsako leto s posebno slovesnostjo obhajali devetdnevnic v čast sv. Ignaciju. Razen devetdnevnic so v cerkvi sv. Jakoba njemu v čast obhajali tudi pobožnost desetih nedelj.

Leta 1640 so slavili prvo stoletnico, odkar je papež potrdil Družbo Jezusovo. V spomin tega dogodka so postavili v šentjakobski cerkvi kip sv. Ignacija, ki pa se ni ohranil. Goriški jezuiti so ob tej priložnosti postavili pred palačo della Torre spominski steber s kipom sv. Ignacija, ki danes stoji pred cerkvijo. Leta 1658 so leseni kip in steber zamenjali s kamnitim. Kasneje so steber in kip, izdelan iz slabšega kamna, zamenjali z novim, izdelanim v goriški kiparski delavnici Pacassijev.

Ljubljanski jezuiti so širili češčenje sv. Ignacija tudi na podeželju. Še danes je po starejših cerkvah videti mnogo kipov sv. Ignacija. Na Ptujski gori, ki so jo jezuiti upravljali blizu dvesto let do ukinitve reda leta 1773, je lep kip sv. Ignacija v množici duhovnih in posvetnih oseb, ki se zatekajo v Marijino varstvo.

Oltarne slike navadno prikazujejo sv. Ignacija v zamaknjenju. V župnijski cerkvi sv. Frančiška Ksaverja v Radmirju na Štajerskem sv. Ignacij kleči na oblaku in upira pogled na nebo. Na oblakih prihaja Devica Marija z božjim Detetom v naročju in kaže z desnico na blesteče se Jezusovo ime, ki ga dva angelčka držita pred svetnikom. Ignacij ima na prsih podobo Žalostne Matere božje in rožni venec okrog pasu. Obdaja ga deset drugih angelov. Ob sliki stojita kipa sv. Frančiška in — najbrž — sv. Frančiška Borgije.

Na oltarni sliki sv. Ignacija v šentjakobski cerkvi v Ljubljani je beneški slikar N. Bambini svetnika prav tako naslikal v zamaknjenju. Na oblakih prihaja Sveta Trojica. Ignacij kaže z desnico na svoje v knjigi zapisano redovno geslo: »Vse v večjo božjo slavo!« Knjigo mu prinašata dva angelčka. Kakor drugod je tudi tukaj sv. Ignacij oblečen v mašni plašč. Ob sliki sta kipa sv. Stanislava in sv. Alojzija, v oltarni atiki pa je Sveta Trojica.

Veličastna cerkev sv. Ignacija je »na Travniku« v Gorici. Sodi med najlepše spomenike baročne sakralne arhitekture. Stoji na velikem trgu, ki je še danes najvažnejši del mesta.

Ob prihodu v Gorico leta 1615 so jezuiti najprej opravljali cerkvene obrede v cerkvi sv. Ivana. Leta 1621 so si uredili začasno kapelo v hiši, ki so jo kupili na Travniku. Uporabljali so jo do leta 1681, ko so začeli maševati v še nedokončani cerkvi sv. Ignacija.

Arhitekt, ki je načrtoval zidavo cerkve, je še vedno velika uganka. Menda je bil doma onkraj Alp. Kljub temu je moral odlično poznati razvoj baročne arhitekture v Italiji. Obdobje zidave je široko, saj zajema časovni razpon od leta 1654 do 1723 ali 1725.

Leta 1716 so leseni glavni oltar zamenjali z mogočnim marmornim. Oltar krasi stenska slika (freska), ki prikazuje poveličanje sv. Ignacija. Na levi stoji na pragu nebeškega kraljestva sv. Peter s ključi. V krogu angelov se sv. Ignacij v mašnih oblačilih iz teme dviguje v ožarjeno nebo, kjer ga sprejema Sveta Trojica.

Edina cerkev sv. Ignacija v matični Sloveniji je podružnična cerkev sv. Ignacija na Rdečem bregu v župniji Sv. Lovrenca na Pohorju. Cerkvica je bila zgrajena leta 1759, oltar sv. Ignacija pa je dobila enkrat

po letu 1786 iz ukinjenega frančiškanskega samostana v Ormožu. Oltar je delo mariborskega kiparja Jožefa Strauba. Krasi ga slika poveličanja sv. Ignacija.

Bolj kot kamniti in barvni spomeniki je pomembna duhovnost sv. Ignacija, ki so jo in jo še ohranjajo in pospešujejo jezuiti s svojim apostolskim delom. Jezuitski način delovanja ne navdihuje samo jezuite, ampak tudi mnoge, ki prihajajo z njimi v stik. Svojo duhovnost oblikujejo predvsem v duhovnih vajah sv. Ignacija. Na Slovenskem doživljamo pravi razcvet duhovnih centrov, kjer se opravljajo duhovne vaje. To kaže na veliko žejo po življenjski poglobitvi. Tudi za današnji čas je eden najodličnejših načinov poglobitve metoda duhovnih vaj. V njih se najbolj razodeva Ignacijeva duhovnost.

S. ČUK

Francoska revolucija in Cerkev

Lani je minilo dvesto let od velike francoske revolucije 1789, preobrata, ki je spremenil politično in družbeno ureditev Francije ter je v veliki meri vplival tudi na razvoj svetovne zgodovine. Ob dvestoletnici so bile (zlasti v Franciji in po mnogih evropskih deželah) razne proslave, ki so se bistveno razlikovale od proslav ob prvi stoletnici, leta 1889. Takrat je v domovini revolucije vladalo ostro nasprotje med republikansko in laiško na eni ter monarhistično in katoliško Francijo na drugi strani. Prva je dosežke revolucije 1798 pretirano poveličevala, druga pa je poudarjala zgolj temne strani dogodkov pred sto leti, ko so krvi željni revolucionarji strmoglavili tisočletno monarhijo in divje preganjali Cerkev. Pokoncilska Cerkev na francosko revolucijo (kljub potokom mučeniške krvi, ki je bila v teh letih prelita) ne gleda več kot na »satansko delo«, temveč jo presoja pod vidikom njenega gesla o svobodi, enakosti in bratstvu (liberté, égalité, fraternité), ki ga je mogoče uskladiti z načeli evangelija. Tudi sodobno zgodovinsko je zavzelo bolj kritično stališče do »mita« revolucije. Mnoge civilizacijske pridobitve, ki jih navajajo kot dosežke francoske revolucije, so sadovi bolj dolgotrajnega razvoja družbe in ne samo tistega revolucionarnega desetletja ter bi jih do-

segli tudi brez vsega tistega nasilja, naperjenega zlasti proti veri, posebej ljeni v katoliški Cerkvi.

Snov, ki se je loteva ta spis, je izredno obsežna in zapletena. Omejili se bomo na zgoščen prikaz glavnih zgodovinskih dogodkov revolucije; v skladu z naslovom bomo posvetili nekaj več prostora vprašanju odnosov med revolucionarnim dogajanjem in Cerkvijo, ki so se vedno bolj zaostrovali, dokler niso prešli v odkrito preganjanje Cerkve in prizadevanje, da se krščanstvo v Franciji iztrebi. Francoska Cerkev je iz viharja revolucije izšla navidez oslabiljena, toda prečiščena.

PADEC BASTILJE — LISTINA ČLOVEKOVIH PRAVIC

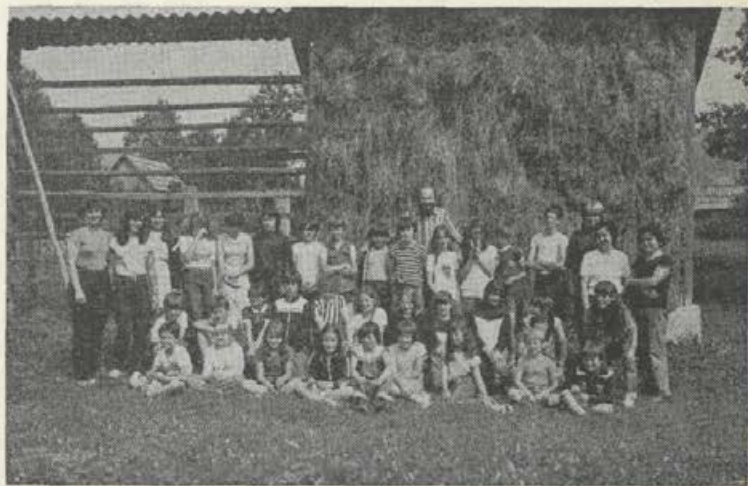
Izraz revolucija v političnem jeziku pomeni globoko in korenito spremembo družbenih odnosov, do katere pride zaradi predhodnega kopičenja protislovij v temeljih družbe. To spremembo zahteva (namišljena ali dejanska) volja ljudstva, uresniči pa se z uporabo nasilja. Revolucija torej pomeni nasilno zamenjavo vladajočega reda in njegovih nosilcev (nasprotje revolucije in reforma — postopno, načrtno izboljševanje družbenih stanj in dogajanj).

Francoska revolucija je politični preobrat, s katerim je buržoazija (me-

ščanstvo) prevzela oblast in zrušila dolgo trajno fevdalno zasnovno družbe ali »stari red« (ancien régime). Zanj je bila značilna absolutna oblast vladarja, ki se je izenačeval z voljo ljudstva, dalje delitev družbe na stanove (plemstvo, višja duhovščina, tretji stan — meščanstvo, obrtniki, kmetje) ter državni nadzor nad gospodarstvom. Proti koncu 18. stol. je ta ureditev zašla v hudo krizo. Zaradi politične nesposobnosti kralja Ludvika XVI. in spricho njegovih neuspehov v zunanji politiki, predvsem v odnosih z Anglijo, vse bolj pada ugled monarhije.

Na pritisk buržoazije kralj skliče zasedanje generalnih stanov, starega upravnega telesa, ki je bilo osnovano v srednjem veku z namenom, da nadzoruje monarhijo. Generalni stanovi niso bili sklicani že od leta 1614. Sestali so se v Parizu 5. maja 1789 in s tem dnem se je dejansko pričela francoska revolucija. Zastopniki tretjega stanu so zahtevali enakost vseh; niso pristali na to, da bi glas plemstva in višje duhovščine veljal več kot njihov, zato so predlagali nov način glasovanja: po številu zastopnikov in ne po stanovih. Na zasedanje so prinesli »Zvezke pritožb« (Cahiers de doléances), ki so vsebovali zahteve njihovih volilcev. Zastopniki tretjega stanu so

se zato imeli za najbolj opolnomočene predstavnike francoskega ljudstva in so zborovanje treh stanov razglasili najprej za narodno (17. junija), nato pa za ustavodajno skupščino (20. junija). Zaprli so se v dvorano za tenis v versajskem dvorcu in prisegli, da se ne razidejo, dokler ne sestavijo nove francoske ustave. Na pobudo plemstva je kralj začel zbirati vojsko. Ljudje so šli branit ustavodajno skupščino; da bi prišli do orožja, so 14. julija 1789 napadli trdnjavo Bastijo, v kateri so bili zapori in je bila simbol tiranstva absolutne monarhije (obletnico tega dogodka obhajajo Francozi kot državni praznik). Skupščina je ves ta čas izdelovala novo francosko ustavo, ki je bila sprejeta 26. avgusta 1798 z znamenitim programatičnim uvodom, znanim kot »Deklaracija o pravicah človeka in državljana«. Ta zgodovinsko pomembna listina (predhodnica Splošne deklaracije človekovih pravic, sprejete na Generalni skupščini OZN leta 1948) razglašja svobodo in pravno enakost vseh državljanov, njihovo pravico, do lastnega prepričanja, tudi verskega, do varnosti, do zasebne lastnine, do pravične razporeditve davkov in dajatev, pravice brez privilegijev, splošno volilno pravico, vrhovno oblast ljudstva. Za to listino je značilno tole: izrečno

Zupnijska mladina
iz Repentabra
na poletnih počitnicah
v Srednji vasi

je naglašeno, da ne gre za ustvarjanje človekovih pravic, temveč le za razglasitev naravnih, že obstoječih pravic; poudarjena je splošnost (univerzalnost) pravic; jasno je rečeno, da te pravice pripadajo posamezniku, so del njegovega naravnega bistva. Načela, izražena v tej listini, so na kratko povzeta v geslih: »Liberté, égalité, fraternité« (svoboda, enakost, bratstvo — v tem vrstnem redu so te besede, znane kot »geslo francoske revolucije«, prvič navedene šele v francoski ustavi iz leta 1848). Poslej bodo temelj sleherne demokracije.

Ustavodajna skupščina je z vrsto odlokov spremenila tudi premoženjska razmerja; med drugim so bila podržavljena vsa cerkvena posestva v prepričanju, da bo to pripomoglo naglo ozdraviti hudo zadolženost države. Namesto fevdalnih oblik lastništva so razglasili za zakonite in nedotakljive buržoazne oblike lastnine. S tem so bile uzakonjene nove, kapitalistične oblike izkoriščanja namesto dotedanjih fevdalnih.

STRAHOVLADA POŽRE SVOJE OČETE

Oborožen upor se je iz Pariza širil bolj ali manj po vsej deželi in nekaj časa so tok revolucije, zlasti po mestih, usmerjale nahujskane množice. Že leta 1789 so ustanovili nacionalno gardo, prve revolucijske oborožene sile. Kralj je bil pod vplivom nekaterih visokih plemičev, ki so se umaknili v tujino, in 20. junija je hotel tudi sam s svojo družino zbežati v Belgijo, toda na meji so ga prepoznali in ga privredli nazaj v Pariz. Narodna skupščina, ki se je iz ustavodajne preimenovala v zakonodajno, je Ludviku XVI. najprej odvzela vrhovno oblast, potem pa mu jo je za nekaj časa spet vrnila. Marca 1792 je moral kralj prepustiti vladu žirondincem, stranki velike buržoazije z zmernim republikanskim programom. Vedno več besede pa so imeli jakobinci (ime so dobili po nekdanjem samostanu ob pariški cerkvi sv. Jako-

ba, kjer so se sestajali), zastopniki male buržoazije in delavskih slojev z demokratskim programom in republikanskimi načeli. Njihovi glavni voditelji, znani kot najbolj neizprosni revolucionarji, so bili Maximilien Robespierre, Georges Jacques Danton in Jean-Paul Marat. Po republikanski vstaji in množičnih pokolih v Parizu avgusta 1792 so kralja aretirali, češ da se povezuje z zunanji sovražniki. Prusija in Avstrija sta napadli Francijo in spričo te nevarnosti je porastel patriotizem pri večini Francozov. Ludvika XVI. so obtožili veleizdaje, ga obsodili na smrt in 21. januarja 1793 je končal pod giljotino pred očmi velike množice. Že pred tem je nova narodna skupščina, imenovana konvent, za katero so volili zastopnike na podlagi splošne volilne pravice za vse moške nad 21 let starosti (prva splošna volilna pravica te vrste v zgodovini), je 20. septembra 1792 z veliko večino odpravila monarhijo in raglasila republiko.

Leta 1793 je vse bolj naraščalo nesoglasje med jakobinci in žirondisti; slednji niso hoteli zaostrovati revolucije, jakobinci pa so zahtevali njeno nadaljevanje, da bi izpolnili vse zahteve ljudskih množic (splošna volilna pravica, odprava vseh ostankov fevdalizma, razprodaja zaplenjene zemlje kmetom, določanje cen). Po uporuh v Parizu 2. julija 1793, ki ga je vodil Marat, so oblast prevzeli jakobinci. Uvedli so revolucionarno diktaturo, katere glavni organ je bil Odbor za javno varnost pod vodstvom Robespierrea. S podporo nahujskanih množic in s terorjem so začasno utrdili oblast. Uvedli so splošno vojaško obveznost in z nabrajimi vojaki (700.000 mož) odbili zunanje napade. Kmalu so tudi v vrstah jakobincev nastale razne struje: desno krilo (Danton) se je nagibalo k zblizanju z veliko buržoazijo, zmerni (Robespierre) so hoteli ostati v mejah malomeščanskih reform, leva struja, imenovana »stekli« (Hebert), pa se je ogrevala za socializem. Prevladal je Robespierre, ki je neusmiljeno obračunal s

»Ponižani in razžaljeni« -
gostovanje zbora
Rož iz St. Jakoba
na Koroškem
ob 3. koroških
dnevh
na Primorskem

svojimi nekdanjimi tovariši: enega za drugim je pošiljal pod giljotino, revolucijsko napravo za obglavljanje, imenovano po zdravniku Guillotinu, ki so jo začeli uporabljati leta 1792. Leto terorja, za katero je značilno skoraj neprekinjeno zasedanje revolucijskih sodišč, ki so poslala na morišče na tisoče nedolžnih ljudi, se je končalo z aretacijo Robespiera in njegovo usmrtitvijo 27. julija 1794 (»termidorski prevrat«). Mnogi zgodovinarji menijo, da pomeni ta datum konec francoske revolucije. Drugi pa jo podaljšujejo do leta 1799: za kontrarevolucionarnim konventom velike buržoazije je nastopil režim direktorija, ki se je končal z Napoleonovim konzulatom. Velika buržoazija je s tem odpravila vse pridobitve revolucije, koristne za ljudske množice, in ohranila samo tiste, ki so bile njej v prid: enakost državljanov pred zakonom in svobodo kapitalističnega gospodarstva.

REVOLUCIJA SE OBRNE ZOPER CERKEV

Francoska revolucija sprva sploh ni bila sovražno razpoložena do katoliške Cerkve. Njeno prvo dejanje — začetek zasedanja generalnih stanov 5. maja 1789, se je pričelo celo s slovesno mašo! Lepo število nižje duhovščine pa

tudi mnogi iz vrst višje so podpirali nov družbeni red. Zastopniki duhovščine so se 4. avgusta 1789 odpovedali svojim privilegijem (mdr. desetini) in 2. novembra tega leta pristali na odlok o podržavljanju vsega cerkvenega imetja. Navidez ni bilo razloga za razburjenje, kajti ta odlok je hkrati zavezoval ljudstvo, da na primeren način krije stroške verskih obredov, vzdržuje duhovnike ter skrbi za bolne in revne ljudi. Župniki naj bi prejeli najmanj 1200 liber na leto, kar je v povprečju pomenilo izboljšanje. Nekateri pa so že v omenitvi svobode vere v Deklaraciji o pravicah človeka in državljana (čl. 10) videli razvrednotenje katoliške vere, ki je bila dotlej v Franciji državna vera. Člane ustavodajne skupščine pri izdajanju teh odlokov ni vodil protikatoliški duh. »Odposlanci so neprestano izkazovali spoštovanje tradicionalni religiji (katoliški), čeprav se sami večinoma niso več udeleževali njenih obredov, in ji ohranili prednost, ki ji je dajal priznavani položaj denarno podpiranega uradnega bogočastja. Prevevali so jih nazori galikanizma (francoskega odpora do Rima) in zato so se kot zastopniki suverenega naroda šteli za pristojne, da urejajo cerkveno organizacijo in disciplino — kakor si

je prej takšno skrb lastil kralj. Tistega verskega razkola, v kakršnega se je sprevrglo to preurejanje in ki je pognal vodo na mlin protirevoluciji, niso ljudje v ustavodajni skupščini niti hoteli niti pričakovali« (Walter Markov / Albert Soboul, 1789 Velika revolucija Francozov). Pripomniti velja, da so bili možje te skupščine v glavnem gentlemani, kasneje pa je revolucija vrgla na površje »najslabše med ljudstvom«.

Prve razpoke so se pojavile po 13. februarju 1790, ko je ustavodajna skupščina v imenu verske svobode prepovedala slovesne redovne zaobljube in je odpravila kontemplativne redove (take, ki se posvečajo predvsem molitvi). Še hujši je bil razdor potem, ko je bil 12. julija 1790 sprejet Državni zakon o duhovščini. Po tem zakonu so bili duhovniki izenačeni z državnimi uradniki. Civilna upravna razdelitev države je postala tudi okvir za novo cerkveno ureditev: en škof za vsak okraj (departma). Nosilci cerkvenih služb naj bodo voljeni kot vsi drugi uradniki: škofje okrajne (departmajske), župnike pa okrožne (distriktne) skupščine. Župnike so kot dotlej umeščali njihovi višji predstojniki, škofo pa so umeščali nadškofi in ne več papež. Francoska Cerkev je postala narodna Cerkev; papež je sicer ohranil vrhovno oblast nad njo, niso mu pa priznavali pravne oblasti (jurisdikcije). Škofje, ki so bili člani zakonodajne skupščine, so 30. oktobra objavili razlago odloka o državni ureditvi duhovščine. Niso ga obsodili, zahtevali pa so papeževo potrditev, preden bi stopil v veljavo. Pij VI. je z odločitvijo zavlačeval in ustavodajna skupščina je 27. novembra 1790 odločila, da morajo »verski funkcionarji priseči, da bodo zvesti narodu, zakonu in kralju in da bodo podpirali ustavo, ki jo je izdala narodna skupščina«. Ta prisega je vključevala tudi državni zakon o duhovščini. Od 135 francoskih škofov jih je na ustavo priseglo samo sedem, duhovniki pa so se razdelili na dve pri-

bližno enaki skupini: prisežniki (ustavniki) so prevladovali na jugu, neprisežniki (nepokorneži) pa na severu in severozahodu. To razdvojenost je še potrdilo posebno pismo (breve) papeža Pija VI. z dne 10. marca 1791, s katerim je obsodil državni zakon o duhovščini in ukaz o prisegi na ustavo, Deklaracijo o pravicah človeka in državljana pa je razglasil za brezbožno.

Revolucionarna oblast je takoj zadala nasprotni udarec. Tisti duhovniki, ki niso hoteli priseči na ustavo, so morali nemudoma zapustiti svoje župnije in cerkve, le-te pa so bile izročene zapriseženim duhovnikom, ki pa jih je bilo marsikje zelo malo in verni ljudje jim niso zaupali. Kakor v prvih krščanskih stoletjih, ko je bila Cerkev v rimski državi preganjana in so se kristjani zbirali k bogoslužju naskrivaj, tako so se zdaj tudi francoski verniki tajno sestajali ponoči po kletah in skednjih, da so bili pri maši nepriseženega duhovnika, od njega prejeli odveze svojih grehov, otroci prvo obhajilo. Če je tak duhovnik padel vojakom v roke, je končal v ječi ali na morišču, enaka usoda je pretila tudi tistim, ki so mu nudili zavetje. Po papeževi obsodbi državnega zakona o duhovščini so številni duhovniki, ki so v dobri veri prisegli na ustavo, zdaj to prisego preklicali.

NAČRTO RAZKRISTJANJEVANJE FRANCIJE

Voditelji revolucije so vedeli, kakšen ugled uživa katoliška Cerkev pri francoskih množicah, katerih si niso marali odtujiti, zato so bili, ko je prišlo do sporov med revolucionarno oblastjo in Cerkvijo, sprva bolj zmerni. Več kot polovica duhovnikov ni hotela priseči na republikansko ustavo, čemur je sledijo preganjanje. Stanje se je še zaostriło, ko je poletu 1793 na politični oder stopila nova družbena sila: pripadniki narodne garde, revolucionarne vojske, ki so izhajali iz vrst podeželskega in mestnega proletariata.

Največja cerkev-bazilika na svetu posvečena sv. Jožefu v bližini Montreala v Kanadi. Sv. Jožef je zavetnik Kanade

Imenovali so jih *sanskiloti* (fr. sans = brez + culotte = kratke hlače), ker so svojo demokratičnost kazali s tem, da so nosili dolge hlače namesto kratkih plemiških. Bili so najbolj fanatičen sloj revolucije in nanje so se oprli jakobinci pri izvajanju svoje diktature in terorja.

Sprožilo se je načrtno razkristjanjevanje Francije. Deloma mu je botrovalo vzdušje, ki so ga bili ustvarili predrevolucijski razsvetlenci (Voltaire, Rousseau, Montesquieu), ki so zaničevali katoliško vero, ker so jo imeli za nazadnjaško in so jo prikazovali kot nujno zavetnico osovražene absolutne monarhije. Že od leta 1790 so namesto krščanskega postopoma uvajali revolucijski kult: z različnimi državnimi prazniki, spominskimi in žalnimi slovesnostmi v počastitev junakov revolucije so se počasi razvijali »obredi« nekakšne laične religije. Spočetka so pri teh slavjih sodelovali tudi (zapriseženi) duhovniki, leta 1793 pa so ta slavlja dobila takšno protikrščansko ost, da niso mogli več biti zraven. Sep-

tembra 1793 so v Parizu odprli Solo svobode, ki naj bi ob nedeljah (namesto maše) učila »studa pred fanatizmom«. Sanskiloti so plenili po cerkvah in jih požigali, ljudi vlačili v ječe, odkoder so prišli pred revolucijska sodišča. Po procesu, ki je bil posmeh pravici, so končali pod giljotino. Jakobinske tolpe so pogosto pobijale ljudi kar brez sodnih procesov. Posebno so besnele zoper redovnike in redovnice. Številni od njih so s smrtjo dali še zadnje pričevanje vere. Posebno slavno je bilo pričevanje 16 redovnic karmeličank iz mesta Compiègne severno od Pariza, ki so umrle kot mučenke pod giljotino 17. julija 1794 zaradi zvestobe redovniškemu poklicu. Pred smrtjo so skupaj zapele himno »Pridi, Stvarnik Sveti Duh«.

Kot »protikrščanski ukrep« so revolucionarji sami označili uvedbo republikanskega koledarja. Konvent je 5. oktobra 1793 sklenil uvesti republikansko štetje let, ki se prične z 22. septembrom 1792, z dnem razglasitve republike. Leto je obsegalo dvanajst me-

secev, vsak mesec trideset dni in razdeljen je bil na dekade (desetdnevja); pet ali šest dni, kolikor jih je manjkalo do števila 365 oz. 366, so imenovali sanskilotski dnevi. Deseti dan (*decadi*) je pahnil s prestola nedeljo in prazniki desetdnevja so tekmovali z mašo in nedeljsko pridigo. Po starih germanskih zgledih so mesecem republikanskega koledarja dali pesniška imena, ki si jih je izmislil pesnik Fabre d'Englantine. Jesenski meseci so bili: vendémiaire, brumaire, frimaire (mesec trgatve, megle, slane); zimski: nivose, pluviöse, ventose (mesec snega, dežja, vetrov); spomladanski: germinal, floréal, prairial (mesec klitja, cvetja, livad)) in poletni: messidor, thermidor, fructidor (mesec žetve, vročine, sadežev). Ta republikanski koledar je bil na Francoskem v veljavi 13 let, odpravil ga je Napoleon 2. septembra 1805, za krajši čas ga je ponovno uvedla Pariška komuna leta 1871.

5. novembra 1793 je izšel odlok, s katerim so uvedli državljanska praznovanja. Član konventa Chénier je v svojem poročilu izjavil: »Osvojeni predsodkov in vredni, da zastopate francoski narod, boste znali na ruševinah strmoglavljenega praznoverja zgraditi edino vesoljno religijo; ta ne pozna skrivnosti in misterijev, ima za edino dogmo enakost, njena blagovest so naši zakoni, njeni duhovniki naši uradniki; kadilo velike družine se zažiga samo pred oltarjem Domovine, te naše skupne matere in boginje.«

Razkristjanjevanje v strogem pomenu besede se je na pobudo nekaterih zagrizenih članov konventa začelo na podeželju (med drugim so pogrebe spremenili v civilna opravila). Potem ko so pariškega nadškofa Gobela pripravili k odstopu, so 10. novembra 1793 v pariški stolnici Notre-Dame obhajali praznik Svobode, ki jo je simbolično predstavljala neka napol oblečena igralka. Članom konventa je bilo to tako všeč, da so notredamsko katedralo in zatem vse pariške cerkve posvetili Razumu.

Vzporedno z razkristjanjevanjem se je širilo slavljenje mučencev Svobode. Zraslo je iz ljudskega spomina na jakobinskega voditelja Marata, ki ga je 13. julija 1793 v kopeli umorila Charlotte Corday. Blišč tega novega češčenja je v neki meri nadomestil prejšnja cerkvena obredja. Podobe in kipe junakov Revolucije so postavili po sve-tiščih Razuma namesto podob krščanskih svetnikov.

Robespierre, prvi mož jakobinske strahovlade, je 17. novembra 1793 v konventu izrazil bojazen, da bi utegnila gonja zoper Cerkev nevarno odtujiti »neopredeljene državljane« v času, ko ima revolucija dovolj drugih sovražnikov. Začutil je potrebo po neki veri kot sredstvu povezovanja množic. Zahteval je, da je treba republikanski nauk opreti na metafizične temelje, zato je iznašel češčenje Najvišjega bitja (*L'Être suprême*). 7. maja 1794 je izšel odlok, ki je naznanjal, da »francosko ljudstvo priznava obstoj Najvišjega bitja in neumrljivost duše«. Za narodne slavnostne dneve je razglasil štiri republikanske praznike: 14. julij, 10. avgust, 21. januar in 31. maj. Vsak desetek (*decadi*) je bil posvečen eni od državljanskih kreposti. Novi kult se je začel s praznikom Najvišjega Bitja in Narave 6. junija 1794. Ko je kmalu zatem (27. junija) Robespierre končal pod giljotino, je nova buržoazna oblast uvedla novo vero »božjega človekoljuba« (teofilantropije). Kmalu pa se je ljudstvo svobodno vrnilo nazaj k veri svojih očetov — krščanstvu.

V nekaterih katoliških krogih je svoj čas vladalo mnenje, da je bila francoska revolucija kazen božje Previdnosti, poslana človeštvu, zlasti pa Cerkvi, ker se je premalo odločno postavila v bran zoper moderno brezboštvo. V teh pokoncilskih časih gledamo nanjo precej drugače. Revolucija je res bila za katoliško Cerkev huda preizkušnja, toda iz nje je izšla prečiščena. Pridobila si je neprecenljivo vrednoto: rešila se je spon državne oblasti ter dosegla duhovno svobodo za nemoteno oznanjevanje evangelija.

Smo res prišli do hladnega jedrskega zlitja?

Mnogi govorijo danes o možnosti hladnega jedrskega zlitja po zaslugi eksperimentatorjev Jonesa, Ponsa in Fleischmanna. Vendar že v tridesetih letih sta dva znanstvenika, Francoz Kervran in Nemec Paneth, preiskovala tako nuklearne reakcije. Kervran je v dveh knjigah opisoval šibko preoblikovane snovi, Paneth pa je trdil, da je dosegel jedrsko reakcijo z uporabo katalizatorja paladija (katalizator je snov, ki omogoča potek reakcije).

Po drugi strani pa so v sedemdesetih letih tudi nekateri italijanski znanstveniki (Speri, Zorzi, Boscoli in Monti), na podlagi Kervranovih del, poglobili teorijo hladnega zlitja pri zelo nizkih temperaturah. Ker pa so znanstveniki na splošno že več desetletij trdili, da je zlitje možno samo pri zelo visoki temperaturi (100 milijonov stopinj) oziroma pritisku (1000 milijard atmosfer), je bila njihova zamisel opuščena, oziroma celo zavržena, dokler se ni s slavno tiskovno konferenco Ponsa

in Fleischmanna odprlo novo poglavje v fiziki.

Kmalu zatem so si namreč znanstveniki po celem svetu prizadevali, da bi tudi sami ponovili eksperiment. Najbolj uspešna je bila za zdaj italijanska skupina v Frascatiju, ki jo vodi Scaramuzzi.

KAJ JE JERDSKO ZLITJE?

Po navadi se istoimensko nabita delca odbijata. Zato je pri navadni fuziji potrebno ogromno energije, da lahko delce približamo, da reagirajo med sabo.

Po reakciji se sprosti energija, ki je enaka razliki združevalnih energij.

Poglejmo sedaj vsaj bežno kako so potekali razni eksperimenti: Fleischmann in Pons sta v posodo s težko vodo (sestavljajo jo izotopi vodika, to so devteriji) postavila dve elektrodi, prvo iz platine, drugo iz paladija.

Električni tok (3÷8 V) je sprožil reakcijo, ki je za vsak watt dovedene

Mladina
s Tržaškega
na vsakoletnem
zimovanju na Kobli
(1989)

energije proizvajala 4 watt toplote. Ta naj bi se sprostila, po mnenju eksperimentatorjev, zaradi novega tipa jedrske reakcije devterija v elektrodi iz paladija. Paladij absorbira v svojo kristalno mrežo atome devterija v razmerju 1÷1 (za vsak atom paladija v kristalu je en atom devterija), ki se zato znajdejo tako blizu, da lahko jedra reagirajo med sabo in sproščajo energijo v obliki toplote. V drugačnih okoliščinah bi lahko dosegli take razdalje med atomi samo, če bi snov segreli na zelo visoko temperaturo, oziroma bi jo postavili pod zelo velik pritisk.

Po znanih nuklearnih reakcijah pa atomi devterija reagirajo lahko na dva načina: združijo se v težja jedra He^3 (izotop helija, ki ima v jedru dva protona in en nevtron) in oddajajo nevtrone, oziroma v tritij (izotop vodika, ki ima v jedru en proton in dva nevtrona) s proizvodnjem žarkov gama.

Ker pa Pons in Fleischmann nista zabeležila tako velike količine žarkov gama in nevtronov, da bi lahko razložila oddano toploto, menita, da je v resnici potekala kaka nova reakcija. Zasedila sta namreč samo šest nevtronov na uro, ko je bil tok vključen, in dva, ko je bil izključen. To pa je za nekaj milijard manj, kot to predvideva teorija.

Res pa je tudi, da je za zdaj tako zlitje najbolj ekonomično, saj je izkoristek 110 odstotno, oziroma za vsako enoto dovedene energije nudi ta proces 1,1 enot energije. Klasični eksperiment jedrskega zlitja, pri zelo visoki temperaturi, pritisku in v ogromnih strojih, pa dandanes uporabljajo veliko več energije, kot jo lahko proizvajajo.

Zaradi pomanjkanja stranskih dokazov (nevtronov), nekateri znanstveniki dvomijo, da je res prišlo do jedrske reakcije. Vendar možnost kemijske reakcije zavrže velika količina toplote, ki se je sprostila v tem procesu.

Po drugi strani pa je Jones z lastnim poskusom res opazil večjo količino nevtronov, sam pa je tudi te iskal, medtem ko sta Fleischmann in Pons opravljala v glavnem kalorimetrične meritve.

Razlika med njihovimi eksperimenti je tudi ta, da je Jones uporabljal zlato anodo in katodo iz titanija, ki sprejema devterij hitreje v svojo kristalno strukturo kot paladij.

Titanija se je poslužil tudi Scaramuzzi, ki ga je uporabil razdrobljenega, da bi dosegel čim ugodnejše razmerje površina-volumen. Drobce iz titanija je postavil v nepredušno posodo, ki jo je hladil z vtekočinjenim dušikom, in vanjo vbrizgnil plin devterij.

PZB Zvonček
na poti v London
in na turnejo po Angliji
(1989)

Izmeril je nato prirastek temperature in določil količino sproščenih nevtronov.

V Frascatiju so torej prišli do hladnega jedrskega zlitja ne da bi uporabili elektrolize.

Kako pa je sploh prišlo do zamisli hladnega zlitja?

Charles Martin s teksaške univerze pravi, da je bistvo izumitelja v tem, da sprejme stvari, ki se drugim zdijo bedaste, in da vidi nove možnosti.

Jones je preučil hladno zlitje v trdni snovi na podlagi geoloških podatkov, da bi lahko opravičil prisotnost velike količine He^3 v vodi, plinu, mineralih in lavah na vulkanskih področjih.

Dokazi, da se res v zemeljski notranjosti devterij iz morske vode spreminja v He^3 oziroma v tritij in sprošča energijo pa so npr. anomalija tritija v atmosferi na Havajskem otočju leta 1972 zaradi emisije tritija iz vulkana Mauna Ulu, oziroma koncentracija He^3 v nekaterih južnoafriških diamantih. Ti so po mnenju znanstvenikov nastali v zemeljskih globinah, kjer je potekala reakcija devterija. Ta reakcija pa je morala biti novega tipa, saj bi klasične nujno privedle tudi do nastanka drugih elementov, kot npr. litij.

Hipotezo hladnega jedrskega zlitja, ne samo v zemeljski notranjosti, ampak tudi na nekaterih planetih (Jupiter), potrjuje tudi poskus v Frascatiju, kjer niso uporabili nikakšnega elektrolita in dokazali tako možnost zlitja v naravi, oziroma v kameninah zemeljskega plašča in jedra.

Kaj pa bodočnost?

Naloga fizikov je, da raziščejo proces, oziroma ugotovijo do kakšnih reakcij je sploh prišlo.

Glede praktične uporabe pa bi tako jedrsko zlitje pomenilo rešitev iz energetske krize, saj proces uporablja samo devterij, paladij oziroma tetanij. Devterij pridobivamo iz morske vode, titanij pa je na 9. mestu med elementi,

ki sestavljajo zemeljsko lupino. Njegova prednost nad paladijem pa je ta, da sprejema devterij v svojo kristalno mrežo v razmerju 1÷2 (dva devterija za vsak atom tritija).

Vsekakor bo minilo še nekaj let preden bodo hladnofuzijske tovarne proizvajale uporabno obliko energije. Treba je poskrbeti namreč, da bomo reakcijo lahko kontrolirali, da se ne bomo znašli z bombo v rokah. Tudi Fleischmann in Pons sta priznala, da je med prvimi eksperimenti eksplozija porušila betonska tla laboratorija (tritij uporabljajo namreč za vodikovo bombo).

Mnogi znanstveniki vsekakor dvomijo o možnosti proizvodnje energije s takimi reakcijami, saj se jim ni še posrečilo, da bi jih lahko sami uspešno ponovili.

Ne smemo pa opustiti eksperimentiranja, saj kot je trdil Sir Karl Popper, ne moremo dokazati kaj je prav, lahko samo pokažemo, kaj je zgrešeno.

LJUBKA ŠORLI

KO MIMO GRE JESEN

*Ob Soči breg v rumeno se odel je.
Ko sonce nanj posije, zdi se zlat
ko griči v Brdih. Pa Goriški grad?
Skrlatnega obzidja zdaj vesel je.*

*Ko mimo gre jesen rumeno rdeča,
dotakne vsega se in vse obsije.
Ob sončnih dneh otožnost svojo skrije,
da se nemir nam v dušah ne poveča.*

*Nemir jeseni brat je, saj obnavlja
se z njima domotožja govornica
po vsem, kar je bilo in se poslavlja.*

*Raz Sveto goro milostna Devica
lepoto naše zemlje blagoslavlja.
Za njeno varstvo hvali jo Gorica.*

Denar na Slovenskem

Zbiranje in preučevanje starega denarja imenujemo numizmatika. Beseda izvira iz grščine, od »to nomisma« (novec ali kovanec, od »nomos« — zakon). Novčarstvo pa gotovo ne pomeni samo zbiralske strasti, pomeni obenem tudi preučevanje plačilnih sredstev v zgodovini, vedo, ki je v najtesnejši zvezi z zgodovino, umetnostno in gospodarsko zgodovino, arheologijo, pravom, zgodovino rudarstva in kovinarstva itd.

Mnoge stare države, zlasti mesta, ter njihove vladarje, poznamo samo po ohranjenih kovancih. Na njih so nam ohranjene npr. tudi upodobitve grških božanstev, kraljev grških mestnih držav (po Aleksandru Velikem), rimskih cesarjev (od Cezarja dalje), noše iz starih časov, orožje, znamenite zgradbe, ladje, grbi dežel in mest ipd. Z enkratnimi izdajami kovancev so počastili zgodovinske dogodke, npr. pomembne zmage, nadalje znamenite osebnosti ipd. Taki kovanci imajo danes izredno ceno. Že leta 1902 je veljal npr. kovanec znamenitega Lenarta iz Hodiš (Keutschaach), nadškofa v Solnogradu

(1495-1519), celih 2200 mark. Posebne izdaje kovancev v počastitev pomembnih dogodkov ali obletnic so v navadi še danes. Kovanci so navadno takoj razprodani po višji ceni od imenske, v pričakovanju, da bodo z leti še dražji.

Nastanek kovanega denarja pripisujejo izvedenci maloazijskemu kraljestvu Lidija (7. stol. pr. Kr.). Od Lidijcev so ga prevzeli sosodje Perzijci in Grki. Poprej so plačevali bodisi z dragimi kovinami, v Babilonu npr. z zlatom, Hetiti z železom, Egipčani pa s pšenico ipd. Takšen blagovni denar se je v nekaterih primerih ohrani po sve to tega stoletja: po obalah Azije in Afrike so služile za plačevanje školjke, v osrednji Afriki slonova kost, v osrednji Aziji čaj, v Tibetu celo maslo in jajca. Latini so pred nastankom cesarstva uporabljali za plačilno sredstvo govedo. Zato je bila še na njihovem pravokotnem denarju podoba vola. Tudi rimljanski naziv »pecunia« za denar prihaja od pecus (govedo).

V predrimskem obdobju so Grki s svojo trgovino po Sredozemlju najbolj

Goriški soldi po letu 1773, ki jih je dovolil kovati cesar Karel VI.

razširili njihov denar, ki je imel naslednjo sestavo: 1 talent = 60 min, vsaka mina = 60 staterov, vsak stater = 2 drahmi. Drahme različnih izdaj po grških mestih so prevladovali v vzhodnem Sredozemlju. To ime nosi še danes grška denarna enota.

Kdaj so začeli kovati denar Rimljani, ni znano. Najprej so imeli bronaste kovance ase. V času republike (268 pr. Kr. — 48 po Kr.) so uvedli srebrnike v vrednosti 10 asov, imenovane »denarius« (desetica). Ime se nam je v oblikah *denar* ohranilo do danes v pomenu plačilnega sredstva. Z nastopom cesarjev v starem Rimu je bilo kovanje srebrnega denarja pridržano le njim. Senat je lahko koval le bakren denar. Cesarji so potem kovali tudi zlatnike.

Najbolj značilen izmed rimskih zlatnikov je bil gotovo »solidus aureus« cesarja Konstantina (4. stol.). Ti kovanci so bili kovani iz ene libre (okoli 325 g) drage kovine, sprva 40 enot, pozneje več, po teži 1/72 libre (približno 4,5 g). Od tega naziva izhaja tudi ime *sold* za različne vrste srednjeveškega denarja, ker so velikost Konstantinovega, zatem pa bizantinskega solda po-

snemale tudi zahodne kovnice. Teža bizantinskega solda pa je stalno padala, dasi se je obdržala vse do propada cesarstva.

V zahodnem t. j. Svetem cesarstvu (po 800) je pravila za kovanje novcev postavil sprva Karel Veliki. Iz ene libre drage kovine naj bi se skovalo 20 šilingov, iz vsakega šilinga pa 12 denarjev (pfenigov). To razmerje se je še do let po zadnji vojni obdržalo v Vel. Britaniji. Nanj nas spominja tudi ime *lira* (od libra), pa tudi *funt* (od pfund oz. pondus). Medtem ko je šiling istoveten s soldom (verjetno od germ. skild = ščit), pfenig pa z denarjem (lahko od Pfanne t. j. skodelasta oblika novcev). Za pfenig smo imeli slovensko ime *belič*, pa tudi denarič in penez.

Poleg libre se okoli leta tisoč razširi kot merska utežna enota za kovanje novcev še *marka*, zlasti v nemških deželah. Šele mnogo kasneje postane ta naziv ime za denarno enoto. Teža marke je dokaj nihala, od 190 — 250 g; iz nje so skovali prvotno 160 beličev.

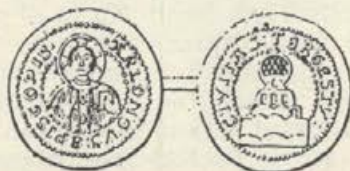
Dejansko so po zahodnoevropskih kovnicah kovali vse do 13. stol. le beliče; libra, marka, pa tudi sold so pred-

Oglejski denar patriarha Rajmunda
(1273-1299)

Goriški denar grofa Alberta II.
(1258-1301) iz kovnice v Lienzu

Tržaški denar škofa Arlonga
(1262-1282)

Tirolski karantan grofa Majnarda II.
(1258-1295) iz kovnice v Meranu

Koroški belič (pfenig)
vojvode Bernarda Spannhelma
(1202-1256).

Solnograški belič (pfenig)
nadškofa Adalvina (1183-1200)
iz kovnice v Brežah

stavljali le obračunsko enoto za določeno število teh. Vrednost srednjeveških kovancev pa je nenehno padala.

Da bi mesta in dežele utrdile plačevanje ter izboljšale trgovino, začnejo v 13. stol. kovati ponovno zlatnike. Po nekaterih poskusih se v prometu uveljavi znameniti *florin* iz Florenc (1252), kateremu sledijo tudi druge evropske dežele kot Francija, Anglija, Ogrska, Češka, Poljska, Nizozemska... Najzanimivejši od teh je gotovo zlatnik iz Benetk (1284), ki je obdržal svojo vrednost skoraj nespremenjeno vse do konca Beneške republike (1797). Sprva je nosil ime *dukat*, okoli leta 1600 pa je to ime prešlo tudi na druge benečanske kovance, zato se je zanj uveljavil ime *cekin* (zecchino). To ime prihaja od besede »zecca« (kovnica). Beseda naj bi izšla od arabskega »sikka« (kovanec). Dejansko pa je podlaga indoevropska (sekati, kovati).

Z namenom olajšanja plačevanja se že pred ponovno uvedbo zlatnika pojavijo debeli srebrnik, imenovan *groš* (grossus, grosso), v Benetkah tudi »matapan« (1203). Kovati pa so jih začeli sprva v francoskem mestu Tours (gros tournois). Prevzele pa so jih tudi mno-

ge dežele. Tirolski vojvoda Sigismund je dal kovati goldinarski groš (1484), enakovreden zlatemu dukatu. (Ime goldinar ima najprej ogrski zlatnik.) Na Češkem so grofje Šlik iz Jáchymova (Joachimstal) začeli po letu 1517 kovati srebrni *tolar* (Thaler) v velikih količinah. Tudi ta je bil povzet po drugih kovnicah. Izmed raznih tolarjev je najbolj poznan kasneje tolar Marije Terezije. Po tolarju ima ime tudi ameriški dolar.

S Tirolske izhaja prvotno tudi *krajcar* (Kruezer), poimenovan tako po podobi križa na licu in se je prav tako uveljavil na široko kot plačilno sredstvo, severno in južno od Alp. Zaradi nekaterih značilnosti nas ta kovanec še posebej zanima.

Karantan

Prve srebrne krajcarje so začeli kovati okoli 1270 v Meranu na Tirolskem. Imeli so na licu dvojni križ in zadaj tirolski grb (orel). Ko so se pojavili tudi drugi kovanci s križem, so prvotne tirolske začeli imenovati adiški krajcarji (Etschkreuzer), po reki (Etsch), ob kateri leži mesto Meran.

Ko je tirolski grof Majnard II. po-

Stajerski kovanec, imenovan Schilt von Steier (štajerski ščit) s podobo panterja, iz kovnice v Gradcu (druga polovica 13. stol.)

Celjski kovanec grofa Urlika II. († 1456), z grbom Celjskih grofov

Dunajski vinar cesarja Friderika III. († 1493) iz kovnice na Dunaju

stal leta 1286 tudi koroški vojvoda, se je za ta krajcar uveljavil južno od Alp naziv *karantan* (carantano) —. In ta naziv priča, da je bilo ime Karantanija na tem območju še vedno živo. Treba je namreč vedeti, da sta Furlanija in Veronska krajina (Benečija) pripadali Veliki Karantaniji še do 11. stol.

Karantan se je dokaj na široko uveljavil kot plačilno sredstvo tudi v Beneški republiki in Lombardiji ter po predelih, kamor je bila usmerjena benečanska trgovina. Sámó ime »carantano« je kasneje prešlo na tem območju tudi na benečanski sold ter na avstrijski krajcar. Karantane so poznali tudi v Trstu, Istri in Dalmaciji.

Po velikosti je bil karantan podoben grošu in je veljal 20 bernerjev t. j. malih denarjev (veronesi piccoli). Imenovali so ga zato tudi »cvancika« (Zwanziger). Denarna uredba iz leta 1551 mu je priznala veljavo vsedržavnega denarja v razmerju 1/72 tolarja. Od 1615 dalje je karantan iz neplemnite kovine veljal 1/60 goldinarja ali 1/90 tolarja.

Po denarni reformi leta 1857 po Lombardiji in Benečiji ni bil več v prometu. V avstrijskih deželah pa se je

v razmerju 1/100 do goldinarja obdržal do 1892, ko so slednjega zamenjale krone. Njegova čistina je znašala od začetka 10, kasneje 7,5 lotov. Razmerje v kovancih: 1 lot = 1/16 srebra.

Ime karantan se ponovno pojavi za kovance grofije Gradiška, potem ko jo je bil cesar leta 1647 odstopil v fevd knezom Eggenberg, ki so imeli pravico kova. V fevdu so jo imeli do 1717 in v letih 1677, 1686 in 1688 so bili skovani kovanci po 3 karantane, s podobo in napisom Janeza Kristiana, grofa v Gradiški. Kovance so izdelovali v češkem mestu Krumlov. Poleg karantana še dvojni zlat cekin, kovance po en in po pol srebrnega florina ter srebrne tolarje.

* * *

Cesarica Marija Terezija je leta 1753 na novo uredila denarstvo in določila kovanje 20 goldinarjev kot novčno mero iz kölnske marke. K temu sta pristopili tudi deželi Solnograd in Bavarska, ker jima je takšna veljava ustrezala (konvenirala). Zato ime konvencijska veljava za nov denarni red. Kovali pa so zlate dukate, srebrne tolarje (cele, polovične in četrtinske) ter bakreni drobiž od krajcarja navzdol do vinar-

Tolar Marije Terezije po letu 1753

ja, na Primorskem solde. Leta 1764 so pričeli izdajati bankovce z imenskim zneskom od 5 — 1000 goldinarjev.

Denar na Slovenskem

V naših krajih je obstajalo pred Rimljani Noriško kraljestvo — regnum Noricum, v katerem so v 1. stol. pr. Kr. kovali tudi lasten denar, in sicer srebrnike po grškem in rimskem vzoru. Te srebnike delimo v zahodnonoriške iz kovnice na Stalenu (Magdalenberg) nad Celovcem ter na vzhodnonoriške iz kovnice v Celju. Zahodnonoriški so imeli na licu upodobljeno glavo boga Belina (Apolon). — Pod Rimljani se je povsem uveljavil rimski denar. Ali so kasneje slovenski knezi v Karantaciji in v Panoniji imeli tudi domače kovance ni znano.

Prvo kovnico v Karantaciji je 975 imela grofica Ima, mati sv. Heme, v kraju Lieding (Ledine) blizu Straže (Strassburg) na Koroškem. Ta kovnica pa ni zaživela. Leta 1015 je cesar Henrik podelil grofu Viljemu iz Selc (Zeltschach) pravico kova v Brežah (Friesach). Snaha le-tega, grofica Hema je ustanovila v Krki (Gurk) kloster in kot vdova vanj vstopila ter prenesla nanj pravico kova; po razpustitvi klostra pa je pravica prešla na nadškofijo Solnograd. Solnograški nadškofje so od 1155 kovali v Brežah znamenite beliče (pfe-

nige), ki so postali v vzhodnih Alpah zelo priljubljeni in vzor podobnih kovov pri drugih fevdalnih gospodih, pod imenom breški beliči oz. »frixachenses«, frizaki. Novčna mera ene marke je znašala 160 frizakov. Po breškem kovu so kovali nato tudi koroški vojvode v Velikovcu, St. Vidu, Ljubljani in Kostanjevici, bamberški škofje v Beljaku in Grebinju. Solnograški nadškofje pa so imeli skupaj z avstrijskim vojvodom Leopoldom VI. tudi kovnico v Ptujju. Štajersko-avstrijski vojvode so kovali v Gradcu od srede 13. stol. dalje graški belič pod imenom »Schilt von Steier«, na katerem je bil odtis panterja. Temu kovancu postane hud tekmeč dunajski *vinar* (Heller), zlasti še, odkar je bila vrednost obeh leta 1409 izenačena. Graški belič je nato kmalu izginil iz prometa. Leta 1436 so dobili kovno pravico tudi grofje Celjski kot državni knezi. Ves srednji vek je bila v navadi tudi slovenska libra, *lira schiavonesca*, kot utežna in novčna mera in je veljala 72 krajcarjev.

Habsburžani so po prevzemu slovenskih dežel zapirali kovnice po številnih krajih, da bi poenotili denar. Na

Tolar Lenarta iz Hodiš, solnograškega nadškofa (1495-1519)

Kranjskem že 1283, na Koroškem pa 1335. Nekateri velikaši so imeli za svoja posestva lastno pravico kova, tako knezi Auersperg, Cobenzl, Ortenburg, Windischgrätz in Wagensperg.

Poleg tega denarja pa je po naših deželah krožil tudi še oni iz Ogleja in iz Gorice. Oglej je sprva imel breški kov, kasneje pa je razvil lastnega, čigar kovanci so bili zelo dovršeni. Oglejska kovnica je prenehala 1431, potem ko so bile patriarhat zasedle Benetke.

Za Gorico so kovali denarje, kakor v Ogleju. Na teh je bila podoba goriškega leva na licu, zadaj pa cvet. Sredi 14. stol., so kovali tudi goriške zlate florine, v 15. stol. pa tudi groše. Goriški denar so prenehali kovati po letu 1500, potem ko je dežela prišla pod Habsburžane.

Bili pa so v prometu tudi kovanci iz Benetk, kvatrini, soldi in beci. Cesar Karel VI. je njih rabo v avstrijskih deželah prepovedal. Toda leta 1733 je moral na Goriškem dovoliti kovanje soldov, ker goriško prebivalstvo dunajskih vinarjev ni bilo navajeno in jih ni hotelo sprejemati. Goriški soldi so ostali v obtoku do 1797 in še potem.

Trst je imel lasten denar le v 13. stol. Kovali so ga tržaški škofje, in sicer denarje.

* * *

V 19. stol. začne prevladovati v plačilnem prometu papirnati denar — bankovci. S tem se v denarništvu pojavijo popolnoma nove razmere. Sprva se bankovci še povsem neomejeno zamenjujejo za kovinski denar, ki je slej ko prej edino jamstvo za hrambo vrednosti. Kasneje pa to ni več mogoče, toda država s posebnimi zakoni jamči veljavo bankovca, ki je še vedno le potrđilo za določeno količino kovinskega denarja oz. zlata ali srebra. Seveda pa je zmerom več papirnatega denarja v obtoku in bankovec predstavlja vedno manjši odstotek zlate podlage.

Končno pride v današnjem 20. stol. do nove spremembe, tokrat v sami podlagi oz. veljavi papirnatega denarja. Podlaga ni več količina drage kovine,

ki naj bi jo bankovec predstavljal, temveč kupna moč bankovca oz. količina blaga, ki jo za denarno enoto lahko kupi. Čim večja je storilnost dela v neki državi in s tem nižji stroški proizvodnje blaga, tem cenejše je blago in toliko več ga lahko kupiš za domačo denarno enoto. Toliko trdnejša je potem domača denarna enota nasproti enotam držav, kjer je blago dražje, zaradi večjih proizvodnih stroškov. Današnja denarna veljava temelji torej na večji ali manjši storilnosti dela.

VIRI:

Coronini conte R., *Dell'antica moneta goriziana*, Gorica, 1785.

Globočnik A. von. *Geschichtliche Übersicht des österreichischen Geldund Münzwesens*, Dunaj 1891.

Corpus Numorum Italicorum (ristampa anastatica dell'edizione di Roma 1910-1943), Bologna 1970.

Stanisci M., *Appunti di metrologia (La Moneta con cenni di munimatica)*, Trst 1977.

Luschin von Ebbenreuth, *Allgemeine Münzkunde und Geldgeschichte des Mittelalters und der neueren Zeit*, München 1973.

Brockhaus Enzyklopädie, 1970 (Kreuzer) *Lessico Universale Italiano*, Rim 1970 (carantano).

Murko VI., *Denar*, Ljubljana 1943.

Stoletnico prihoda župnika Jakoba Aljaža na Dovolje so proslavili 27. avgusta 1989 z odkritjem spomenika in s sv. mašo in spominsko proslavo. Mnogi so izrazili željo, da bi ponovno pozidali Lurško kapelo, ki jo je sezidal Jakob Aljaž na Kredarici pod Triglavom, a so jo porušili takoj po zadnji vojni. Njegovo ime je neločljivo povezano z Triglavom.

300 let Slave vojvodine Kranjske

Tri sto let je minilo od izida znamenitega dela *Slava vojvodine Kranjske*, ki obsega 15 knjig, vezanih v štiri debele zvezke. Pisano je v nemščini in izvirni naslov se glasi *Die Ehre dess Hertzogthums Crain*. Pisec, baron J. V. Valvasor, je svojo Slavo posvetil kranjskih deželnim stanovom; v posvetilu, podpisanim 15. aprila 1689 na gradu Bogenšperk nad Litijo, izjavlja: »Ako je pošten rodoljub dolžan časti svoje domovine v vseh potrebnih primerih kri in življenje, ji je dolžan v prav nič manjši meri slušiti s peresom, da v svetu pri vsaki priložnosti zaslovi. Ta čast, pravim, zavezuje ne le orožje, ki ga nosimo ob strani, ampak tudi tisto, ki ga nosimo za ušesom, namreč pero, če smo oboje vajeni sukati. Zakaj prav ista narava, ki nam je vsadila ljubezen do domovine, nam je naklonila tudi najrazličnejše možnosti za pospeševanje njene slave ter nam naložila dolžnost, da ji z vsemi močmi služimo... V svesti si tega, menim, da sem dolžan svojo drago domovino Kranjsko ne le sam zase častiti, marveč žarke njene slave tudi v daljni svet pošiljati, zlasti ker sem opazil, da leži ta odlična vojvodina Kranjska... pri mnogih tujcih zavita v globoko nepoznanje.«

Obrazloži tudi vsebino tega svojega življenjskega dela, s katerim je »dal vsestransko in jasno podobo Kranjske 17. stoletja, kakršno premore le malokatera dežela v tistem času« (Mirko Rupel). *Slava* v celoti je »danes težko prebavljiva in uporabna« (Rupel); doslej so bili v slovenščino prevedeni le najbolj zanimivi odlomki in sicer po zaslugi Mirka Rupla, ki je pripravil privlačno *Valvasorjevo berilo* (najprej leta 1936, v razširjeni obliki leta 1951 in 1969). Izdaja iz leta 1969 obsega 604 strani: za izbranimi Valvasorjevimi besedili je spremna beseda Mirka Rupla o Val-

vasorju, njegovem delu in njegovem pomenu; umetnostni zgodovinar Francè Stelè predstavi Valvasorjevo grafično delo, urednik Branko Reisp pa je prispeval izčrpne opombe. Iz te knjige sem zajemal za ta članek.

JANEZ VAJKARD VALVASOR

Valvasorji so bili star plemiški rod iz Bergama v severni Italiji. Prvi član tega rodu, Janez Krstnik, je prišel na Kranjsko v prvi polovici 16. stoletja. V Ljubljani je obogatel in si pridobil kranjsko deželanstvo. Ostal pa je brez potomcev in od svoje bogatije je zapustil grad Medijo pri Litiji rojaku Hieronimu Valvasorju, ker je hotel, da

Baron Janez Vajkard Valvasor

Izvirne knjige
Slave vojvodine Kranjske

se Valvasorji na Kranjskem ohranijo. Hieronimov sin Jernej, deželni odbor-
nik, je bil dvakrat poročen: iz prvega
zakona je imel sedmero otrok, v dru-
gem z Ano Marijo Ravbarjevo pa kar
sedemnajst! Janez Vajkard je bil dva-
najsti po vrsti: rodil se je 28. maja
1641 (morebiti že dan prej, tega dne
je bil krščen v ljubljanski stolnici) na
Starem trgu 4 v Ljubljani. Leta 1929
so na njegovi rojstni hiši odkrili spo-
minsko ploščo z napisom: »Tu je bil
rojen Janez Vajkard Valvasor«.

Mladost je preživljal na očetovem
gradu Mediji, kjer je bil deležen tudi
prvega šolskega pouka. Zatem je mla-
di Janez Vajkard študiral v Ljubljani
pri jezuitih, ki so od leta 1597 imeli
tukaj svoj kolegij (popolno gimnazi-
jo), najprej v prostorih opuščene-
ga frančiškanskega samostana na Vodni-
kovem trgu, od leta 1616 pa v novih
prostorih ob novozgrajeni cerkvi sv.
Jakoba (na sedanjem Levstikovem tr-
gu, prej je bil to Trg sv. Jakoba).
Vzgoje, ki je je bil deležen pri jezui-
tih, se v svojih delih večkrat s hva-

ležnostjo spominja. Po navadi tedanjih
kranjskih plemiških družin je nadalj-
njo izobrazbo šel iskati v tujino. Ko mu
je bilo osemnajst let, je potoval naj-
prej na Nemško (Salzburg, München,
Ingolstadt, Nürnberg, Augsburg). Za-
tem je bil nekaj časa v Senju med vo-
jaki grofa Nikolaja Zrinjskega, da se
je izuril tudi v sukanju orožja. V letih
1663 in 1664 je sodeloval v bojih zo-
per Turke. Nato pa je nadaljeval s svo-
jimi potovanji: leta 1666 je bil na Du-
naju, od tam je šel v Nemčijo, potem
v Italijo in nazadnje celo v severno
Afriko. Od tod je šel v Francijo in po
dveh letih se je (1672) preko Nemčije,
Švice in Italije vrnil domov na Kranj-
sko.

V svoji *Slavi* omenja dnevnik, v ka-
terega je zapisoval »vse, česar se je na
potovanjih naučil«, vendar se ti zapi-
ski niso ohranili. Na nekem drugem
mestu pravi, da ga je na vseh teh po-
tovanjih »kot ljubitelja vseh svobod-
nih in naravnih umetnosti radovednost
ali vedoželjnost izpodbadala k razisko-
vanju naravnih redkosti ali skrivno-

sti«. Zanimal se je predvsem za prirodno in nenavadne pojave v njej.

Brž po vrnitvi domov je ustanovil družino: leta 1672 se je oženil z Ano Rozino Grafenwegovo ter si kupil gradove Bogenšperk (Wagensperk), Črni potok (Schwarzenbad) in že trikrat podrti Lichtenberg pri Litiji, ker je rodni grad Medija prešel v last starejšega brata Karla (Jernej, eden mlajših bratov, je postal duhovnik, ob izidu *Slave* je bil župnik v Žalcu). Janez Vajkard in njegova žena Ana Rozina sta se naselila na Bogenšperku, kamor je dal prepeljati tudi svojo lepo knjižnico, ki je obsegala okoli 10.000 knjig, umetniško zbirko, zbirko matematičnih in astronomskih instrumentov in starih novcev. Leta 1678 je na Bogenšperku uredil tudi bakroreznico ter tiskarno za bakroreze; v njej je vzdrževal risarje, bakrorezce in tiskarje. Baron je študiral in pisal ter veliko potoval po Kranjskem in sosednjih deželah, kjer je izpraševal ljudi, brskal po arhivih, zapisoval, risal in meril, plezal po gorah in se spuščal v jame. Pogosto je moral v Ljubljano, zato si je leta 1681 tam kupil dvonadstropno hišo (danes

Ključavničarska 5). Sad teh njegovih prizadevanj so bile knjige, ki jih je od leta 1679 pošiljal v svet. Več o njih kasneje.

Leta 1683 je moral kot stotnik voditi četo 400 pešcev iz Dolenjske na Stajersko proti madžarskim upornikom in Turkom, čez nekaj mesecev je spet prijel za pero in pripravljaval svoje največje delo, *Slavo vojvodine Kranjske*. Zaradi tega dela je leta 1685 potoval v Nürnberg, da se pogovori s tiskarjem in svojim pomočnikom Erazmom Franciscijem.

Kmalu po smrti svoje žene Ane Rozine (1687), ki mu je zapustila četvero otrok (tri sinove in hčer), se je drugič poročil z Ano Maksimilo baronico Čečkarjevo. Istega leta je postal član angleške Kraljevske družbe (Royal Society), v kateri so delovali najimenitnejši učenjaki tiste dobe (npr. fizik Isaac Newton). To visoko odlikovanje si je pridobil z razpravo o Cerkniškem jezeru. Leta 1689 je izšlo njegovo življenjsko delo *Slava vojvodine Kranjske*, ki mu je prinesla veliko slavo, pa tudi ogromne izdatke. Moral je prodati grad Bogenšperk (1692) in hišo v Ljub-

Leta 1989 je teološka fakulteta v Ljubljani obhajala 70-letnico neprestanega delovanja; na sliki: staro in novo poslopje oz. prizidek teološke fakultete

ljani (1693). Še prej (1690) se je s težkim srcem ločil od svoje bogate knjižnice: kupil jo je zagrebški škof Aleksander Mikulić in danes je sestavni del zagrebške vseučiliške knjižnice. V začetku leta 1693 se je preselil v Krško, kjer si je bil kupil hišico. Tam pa ni živel dolgo, kajti 19. septembra 1693 je umrl. Pokopan naj bi bil v kapeli gradu Medija, vendar tega ne potrjuje noben nagrobnik.

VALVASORJEVO DELO

Valvasor je bil — po sodbi umetnostnega zgodovinarja Emilijana Cevca v Spremni besedi k Valvasorjevi *Pasijonski knjižici 1679* (reproducirani ponatis Ljubljana 1970), »enciklopedično orientiran mož, predvsem pa je bil na Slovenskem prvi, ki je sestavil in uresničeval obsežen izdajateljski program. Ta je zajemal tako religiozno kot zgodovinsko, topografsko, narodopisno, geografsko, naravoslovno, genealoško (rodopisno) in zabavno snov«. Bil je veren mož. Če imamo pred očmi to dejstvo, povsem razumemo, zakaj Erasmus Francisci, vsestransko razgledani učenjak iz nemškega mesta Lübeck, jezikovni in slogovni (deloma tudi vsebinski) dopolnjevalec Valvasorjevih del, seznam baronovih del začne takole: »Zavedajoč se, da je po be-

sedah preroškega kralja, strah božji začetek modrosti in vseh drugih kreposti temelj in korenina, je začel s pobožnostjo in dal najprej vrezati v baker čedno Pasijonsko knjižico z lepimi in umetelnimi okviri ter jo v kvartu natisnil na svojem gradu Bogenšperku leta 1679, risbe pa je napravil Johann Wiriex z neverjetno velikim trudom in potrpljenjem.« Cevc pripominja: »Najbrž je Valvasor res hotel začeti svoje izdajateljsko delo z božjim blagoslovom in zato knjižica o Kristusovem trpljenju ni bila le po naključju prva na vrsti.«

Omenjena *Pasijonska knjižica* je prvo delo, ki je izšlo iz Valvasorjeve bakroreznice in bakrotiskarne na Bogenšperku. Na prvem listu je latinsko posvetilo tedanjemu ljubljanskemu škofu Jožefu grofu Rabata. Ohranila sta se samo dva nepopolna izvoda. Z dopolnjevanjem obeh dobimo 17 listov s prizori Kristusovega trpljenja od Zadnje večerje do Križanja. Domnevajo (Cevc), da manjkajo trije prizori: Smanje s križa, Polaganje v grob in Kristusovo vstajenje. Podobe je narisal nizozemski slikar Johann Wiriex, v baker pa jih je vrezal Andrej Trost, mojster iz Gradca. Imenovana sta pripadala skupini Valvasorjevih grafičnih sodelavcev na Bogenšperku, ki sta pod-

Otroški pevski zbor Vesela pomlad v Finžgarjevem domu na Opčinah za 9. obletnico

pisana tudi v drugih Valvasorjevih delih. Poleg njiju velja posebej omeniti novomeškega slikarja Janeza Kocha, Dunajčana Mateja Greyscherja, pohrvatnega plemiča Pavla Ritterja-Vitezovića, Petra Mungerstorfa in vrsto Nizozemcev.

Leta 1679 je izšla tudi *Topographia ducatus Carnioliae modernae* (Topografija sodobne vojvodine Kranjske) z dolgim opisnim podnaslovom v nemščini. To je album s 316 bakrorezi in z malo besedila. Skoraj dve tretjini slik iz tega albuma je Valvasor uporabil v svoji Slavi, kjer jih je nekoliko obrezal. Iz te knjige je Valvasor izbral podobe lamberskih posestev na Kranjskem in jih objavil istega leta pod naslovom *Topographia arcium Lambergianarum* (Topografija lamberskih gradov).

Naslednje leto (1680) so izšle *Ovidove Metamorfoze*. Knjiga prinaša 96 bakrorezov, ki predstavljajo ustvaritev sveta, srebrno, bakreno in železno dobo, poskus velikanov zavzeti Olimp itd. Besedila je zelo malo. Deželi Koroški je Valvasor posvetil album *Topographia archiducatus Carinthiae modernae* (Topografija moderne nadvojvodine Koroške), ki nosi letnico 1681. Knjiga prinaša 223 bakrorezov. Iz tega albuma je odbral 26 bakrorezov, ki predstavljajo posestva salzburške nadškofije na Koroškem, in jih objavil pod naslovom *Topographia Carinthiae Salisburgensis* (1681). Leto zatem (1682) je izšlo eno najzanimivejših Valvasorjevih del: *Theatrum mortis tripartitum* (Prizorišče človeške smrti v treh delih). Prvi del vsebuje mrtvaški ples, drugi prikazuje različne vrste smrti, tretji muke pogubljenih. Prvi del vsebuje 54, drugi 35 in tretji 31 slik; ob slikah so dvogovori v latinskih in nemških verzih. Knjiga obsega 6 neoštevilčenih in 256 oštevilčenih strani. Risbe so delo Ivana Kocha iz Novega mesta, v baker jih je vrezal Andrej Trost. Verzi so oblikovno okorni, vsebinsko pa dokaj nazorni, ljudski.

Francisci omenja, da je Valvasor

izdal tri velike zemljevide: Kranjske (1684), Koroške (1685) in Hrvaške (1685), ki pa se najbrž niso ohranili. Leta 1688 je Valvasor izdal delo *Topographia archiducatus Carinthiae antiquae et modernae completa* (Popolna topografija stare in sodobne nadvojvodine Koroške). Dejansko je to album Koroške iz leta 1679, ki mu je dodal precej besedila. Krona Valvasorjevega dela pa je znamenita *Die Ehre dess Hertzogthums Crain* (Slava vojvodine Kranjske). Pobudo zanjo mu je dal Janez Ludvik Schönleben (1618-1681), najprej jezuit, nato ljubljanski stolni dekan, nazadnje pa župnik in arhidiacon v Ribnici, ki je zbiral gradivo o domači zgodovini in je leta 1681 izdal knjigo z naslovom *Carniolia antiqua et nova* (Stara in nova Kranjska): obsega zgodovino do leta 1000. Schönleben je želel, naj bi delo nadaljeval Valvasor. Bogenšperški gospod si s Schönlebnovim gradivom ni mogel kdovekako pomagati, zato je naredil svoj načrt, ki se je izoblikoval polagoma ob pomoči nemškega sodelavca Franciscija — zlasti za prikaz zgodovine in za »piljenje« jezika in sloga. Valvasor je s svojim delom hotel vojvodino Kranjsko predstaviti tedanjemu svetu, zato je pisal v nemščini, medtem ko je bilo Schönlebnovo delo napisano v latinščini.

SLAVA VOJVODINE KRANJSKE

Slava je izšla leta 1689. Njen naslov v celoti bi se v slovenščini glasil: »Slava vojvodine Kranjske, to je resnična, temeljita in prava lega in ustroj v marsikateri stari in novi zgodovinski knjigi sicer slavno omenjene, vendar do slej še ne prav popisane rimsko-cesarske dedne dežele, ki jo je s popolnim in izčrpnim popisom vseh njenih pokrajin, dolin, polj, gozdov, gora, tekočih in stoječih voda, podzemeljskih gorskih jezer, zlasti svetovno znanega čudežnega Cerkniskega jezera, čudovitih jam in drugih nenavadnih naravnih čudežev, prav tako rastlin, rudnin, rudnikov, dragih kamnov, starih novcev,

živali, ptic, rib itd., razen tega okolišev, gospostev, gradov, mest, trgov, obmejnih stavb in trdnjav in njih nekdanjih in današnjih lastnikov ali predstojnikov, poveljnikov, prebivalcev, jezikov, navad, noš, obrti, opravil, vere, svetnikov, patriarhov, škofov, redov, župnij, cerkva, samostanov itd., dostojanstev, služb, sodišč, stanov in družin; tudi deželnih knezov, letopisov, starih in novih znamenitosti po lastni prav natančni poizvedbi, preiskavi, izkušnji in z zgodovinsko-topografskim opisom v petnajstih, a v štiri glavne dele razdeljenih knjigah s številnimi črteži in ličnimi bakrorezi izdal Janez Vajkard Valvasor, baron, slavnih kranjskih deželnih stanov stotnik dolenske strani in član angleške Kraljevske družbe, a v čisto nemščino spravil in na željo s prenekaterimi dodatnimi razlagami, z opombami in s pripovedmi razširil Erasmus Francisci, svetnik grofovske hiše Hohenloh in Gleichen.

Ljubljana ANNO MDCLXXXIX. Najde se pri Wolfgangu Moritzu Endterju, knjigarju v Nürnbergu. Cum Privilegio Sacrae Caesariae Majestatis.«

Ta naslov je na tretjem listu; na prvem je glavni naslov ter nemška pesem s slivospevom na Kranjsko, na drugem naslovna slika, ki kaže Kranjsko, ki se bliža na prestolu sedeči Avstriji. Kranjsko spremljajo vera, hrabrost in delo. Angel s trobento nad njimi razglaša: »V luči teh novih podob odpira pogledu sveta se / Karnia, vdana Bogu, vojvodi vdana zvesto« (prevod iz latinščine Anton Sovrè). Za zgoraj navedenim naslovom je Valvasorjevo posvetilo kranjskim deželnim stanovom, omenjeno na začetku tega stavka. Sledi Valvasorjev portret, delo Mateja Greyscherja, ki predstavlja Valvasorja v bojni opravi; v okviru so poleg imena našeta njegova posestva, služba in članstvo angleške Kraljevske družbe. Na spodnjem robu okvirja je

Veselo rajanje otrok iz Trebč na Prazniku česenj v Mačkoljah, maja 1989

Valvasorjev grb; zgoraj na levi zvezdomer, na desni globus. Spodaj na levi je z bobnom, meči in puškami prikazano Valvasorjevo vojaško delovanje, na desni pa s knjigami in zemljepisno karto njegovo učenjaško delo. Latinsko besedilo pod podobo pravi: »Kdor si že tu, poglej, pa sam boš z mano potrdil, / češ, podoba le-ta slavnega kaže moža. / Star odlikuje ga rod, krasi ga sijajna vrlina, / hvali njegovih zaslug meč je glasnik in pero. / Trop parnaški, Apolon celo ga zavida očini; / kak je in kolikšen mož, dela njegova uče!« (prevod Anton Sovrè). Med čestitkami in voščili bi posebej omenili pozdravno pesem v (okorni) slovenščini s podpisom Jožefa Zizenčelija; za tem imenom se skriva slovenski jezuitski pridigar in učitelj poetike na ljubljanskem kolegiju Franc. pl. Siezeneheim.

Delo samo je, kot rečeno v naslovu, razdeljeno na petnajst knjig, vezanih v štiri zajetne zvezke. 1. knjiga govori o imenih narodov, ki so v starih časih prebivali na Kranjskem; sestavil jo je E. Francisci in je danes brez pomena. 2. knjiga je zgoščen krajepis Kranjske. 3. knjiga govori o gorah in rekah, podnebju, rastlinah, živalih, rudah in rednikih. 4. knjiga našteva naravne redkosti in čudesa, končuje pa se s temeljitim opisom Cerkniskega jezera. Te štiri knjige so vezane v prvi zvezek. Drugi zvezek obsega nadaljnje štiri knjige. 5. knjiga obravnava narode na Kranjskem pred nastopom Frankov. 6. knjiga govori o jeziku, noši, šegah in navadah po raznih pokrajinah Kranjske. Vsebuje dragoceno etnografsko gradivo. Literarni zgodovinar Branko Reisp v svoji temeljiti študiji *Kranjski polihistor Janez Vajkard Valvasor* (Ljubljana 1983) navaja sodbo Antona Tomaža Linharta: »Kar pa mi je (v Slavi) posebno dragoceno, so običaji in navade Kranjcev v sedemnajstem stoletju, ki jih oriše v vseh življenjskih situacijah.« V dodatku k šesti knjigi Valvasor našteva pisatelje, doma s Kranjskega. Zanimiva je 7. knjiga, ki govori o verstvu: najprej popisuje po-

ganstvo in pokristjanjenje, nato protestantizem in protireformacijo, vse dokaj nepristransko; potem govori o sodobnih verskih običajih in praznoverju. 8. knjiga navaja svetnike, povezane s Kranjsko, oglejske patriarhe, ki so nekoč bili cerkveni gospodje naših krajev, škofove in župnije. V tretjem zvezku *Slave* so 9., 10. in 11. knjiga. Deveta obravnava ustavo in upravo, sodstvo in plemstvo; deseta opisuje zgodovino vojvod in deželnih knezov; enajsta, imenovana tudi »zgodovina gradov«, prinaša opis kranjskih mest, gradov in samostanov po abecednem redu. V posebnem dodatku je opisana deželna prestolnica Ljubljana. Zadnji, četrti zvezek *Slave* tvorijo štiri nadaljnje knjige. 12. opisuje Hrvaško in obmorske pokrajine, pomembne za obrambo Kranjske; 13., 14. in 15. knjiga pa razpredajo zgodovino od najstarejših časov do tedanjih dni. Najšibkejša je 13., ki jo je najbrž sestavil Francisci. Na koncu četrte knjige je obsežno stvarno kazalo celotnega dela.

POMEN VALVASORJEVEGA DELA

Dolgo časa so na Valvasorja gledali predvsem kot na »zastopnika fevdalne družbe in človeka, ki ni bil povezan z ožjim nacionalnim programom in z duhovnim razvojem ljudstva, med katerim je živel, češ da je bila njegova beseda nemška, miselnost pa plemiška«, pripominja Cevc, ki dalje piše, da je »prizadevno raziskovanje dežele barona pripeljalo v stik tudi s preprostimi ljudmi, o katerih govori vedno spoštljivo«. V času, ko je zijal globok prepad med plemičem in učenjakom na eni strani in kmečkim ljudstvom na drugi strani, je Valvasor spoznal, da bi bila podoba njegove dežele Kranjske prazna in enolična, če bi prezrl večino njenega prebivalstva, torej preprosto ljudstvo« (M. Rupel). Za nas je torej posebej pomembno narodopisno gradivo, ki ga je Valvasor zbral na svojih številnih potovanjih po slovenskih deželah. Tam skuša označiti način govorenja ljudi, opisuje zunanji videz in nošo prebivalcev posameznih pokrajin,

hiše in vasi ter raznih podrobnosti (zelo zanimiva sta njegova opisa »kranjskega« kozolca in voza), zelo dragocene so podobe noš, njegove opombe o ženitovanjskih in drugih običajih, o raznih šegah in navadah, povezanih zlasti z verskimi prazniki. Vse to narodopisno gradivo je Valvasor zbral na svojih številnih potovanjih po slovenskih deželah: tedaj je prihajal v stik s preprostim ljudstvom, ki ga je spraševal ne le po narodopisnih, ampak tudi po drugih posebnostih.

Iz vsega Valvasorjevega dela, po sodbi Rupla, diha velika ljubezen do domače dežele — do Kranjske. Njegovega rodoljubja ne narekuje narodna zavest, ki je bila tedaj še neznatna, temveč prizadevanje, da bi o njegovi domovini Kranjski čim več zvedeli ljudje po svetu, še bolj pa njegovi rojaki. Baron Valvasor, ki je pisal v nemškem jeziku, je kar dobro obvladal slovenščino: poudarjal je, kakšnega pomena je znanje ljudskega jezika za razi-

skovalca (o tem pričajo zapisi krajevnih imen v ljudskem jeziku). »Valvasorju pripada,« meni Rupel, »odlično mesto v slovenski kulturni zgodovini: ohranil nam je zemljepisni prerez in kulturno podobo Kranjske, lahko bi rekli Slovenije, pred prelomom dveh dob: 17. in 18. stoletja.« Upravičena je sodba Josipa Grudna v Zgodovini slovenskega naroda (Mohorjeva družba, Celovec 1910): »Dasiravno je Valvasor pisal nemško, ima njegovo delo velik pomen tudi za Slovence. Vse, kar koli je mogel pisatelj svoje dni poizvedeti in preiskati o rodu, zgodovini, jeziku in veri, o šegah in običajih slovenskega naroda, je sprejel v svojo knjigo. Pri sestavljanju krajepisa ni pozabil nemškimi imenom krajev, gora, rek, rastlin in živali dostaviti njih slovenskih imen. Slednjič nam je s svojim delom ohranil spomin na premnoge za rod in dom zaslužne može in jim za vsa poznejša stoletja priboril zasluženo čast.«

Ples slovenske skupine na predstavi treh narodov ob meji »Skupaj je možno«, ki so jo organizirali ognjiščarji na Sv. Višarjah 11. junija 1989

1992: Evropa brez meja

»Pri izvajanju pogodbe je prepovedana vsaka diskriminacija zaradi narodnostne pripadnosti«. Tako poudarja člen 7 Rimske pogodbe o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti.

Državni poglavarji 6 držav, ki so leta 1957 ustanovile Evropsko gospodarsko skupnost, v uvodu spominjajo, da so sklenili podpisati to pogodbo za bolj tesne zveze med evropskimi narodi, za skupni gospodarski in socialni napredek, za obrambo miru in svobode.

EVROPSKO ENOTNO SREDIŠČE

»Evropa brez meja« pomeni Evropsko enotno tržišče, ki bo postopno ustanovljeno do 31. decembra 1992 z odpravo vseh netarifnih pregrad. Tarifne pregrade, to je carine, so bile odpravljene že leta 1968.

Netarifne pregrade so fizične, tehnične in davčne.

Fizične pregrade predstavljajo nadzorstva nad potniki in blagom na mejah, kar povzroča zakasnitve in odvečno birokracijo z dokumentacijo.

»Evropa brez meja« ali odprava meja bo zaradi tega močno vidna prav zaradi svobodnega gibanja ljudi na splošno, zlasti pa odvisnih in avtonomnih delavcev ter študirajoče mladine.

Tehnične pregrade izhajajo iz obveznosti izvajanja različnih tehničnih norm posameznih držav pri izvozu blaga in storitev; pregrade so prav tako različni predpisi o podjetjih, nadalje težave sodelovanja pri javnih dražbah v drugih državah zaradi različnih zakonodaj; razlike pri veljavnosti diplom pa ovirajo svobodno gibanje ljudi, ki iščejo zaposlitve.

Davčne pregrade so posledica različnih stopenj davka na dodatno vrednost (IVA) ter proizvodnih davkov (»accise«).

Evropska skupnost je za postopno uvajanje Enotnega tržišča odobrila leta 1985 tako imenovano »Belo knjigo« ter leta 1987 Evropsko enotno listino. Ta Listina je okrepila poleg gospodarskega politično sodelovanje za pospešene nastanka Evropske zveze, to je Združenih držav Evrope.

Že Rimska pogodba o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti vsebuje štiri temeljne svoboščine gibanja, to je svobodno kroženje ljudi, blaga, storitev in kapitalov.

Člen 3 pogodbe namreč določa:

- odpravo med državami članicami carin in količinskih omejitev pri uvozu ali izvozu blaga;
- vedbo skupne carinske tarife ter skupno trgovinsko politiko do držav nečlanic;
- odpravo med državami članicami ovir proti svobodnemu kroženju ljudi, storitev in kapitalov;
- skupno politiko v kmetijstvu;
- skupno politiko za prevoze;
- svobodno konkurenco v skupnem tržišču;
- vzporejanje gospodarskih politik držav članic ter odpravo neravnovesij v plačilnih bilancah;
- zbližanje zakonodaj držav članic za delovanje skupnega tržišča;
- ustanovitev Evropskega socialnega sklada za povečanje zaposlitve ter za dvig življenjske ravni;
- ustanovitev Evropske banke za naložbe za olajšanje gospodarskega razvoja Skupnosti;
- pridružitvev prekomorskih dežel in ozemelj za povečanje trgovinskih izmenjav ter gospodarskega in socialnega razvoja.

Predsednik Izvršne komisije Evropske skupnosti Jacques Delors je takole obrazložil Enotno tržišče 1992:

»V tej svetovni tekmi proti času,

v kateri se narodi naše Evrope borijo za obstoj, je bilo treba najti skupni cilj, ki — onstran vsakdanjih težav — polarizira naše energije. Veliko tržišče brez meja je nenadomestljivo sredstvo za konkurenčnost naših podjetij ter za razvoj zaposlitve«. Enotno tržišče 320 milijonov ljudi bo dalo velik zagon porastu svetovnega gospodarstva ter mora biti tudi spodbujevalec socialnega napredka.

»Gre za mirno revolucijo — pravi Delors — ki ustreza nujnosti in upanju, to je ustanovitvi Evropske zveze, ki je naš končni cilj.«

Po tako imenovanem Cecchinijevem poročilu, to je po obsežni študiji naročeni od Izvršne komisije Skupnosti, bodo evropska *podjetja* zaradi Enotnega tržišča imela korist preko 200 milijard ECU-jev ali preko 300.000 milijard lir.

Vzroki za emenjeno korist so v odstotkih naslednji:

— odprava pregrad za proizv. 30 %

— organizacijski prihranki 30 %
 — večja konkurenčnost podjetij 20 %
 — odprava pregrad za trgovino 5 %
 — ostali činitelji 15 %

Predvidene so še druge koristi:

- porast kosmate notranje proizvodnje od 4,5 do 7 %, odvisno od gospodarske politike posameznih držav;
- povečanje delovnih mest od 1,8 do 5 milijonov;
- proizvodnja avtomobilov v Evropi se bo dvignila za 600.000 na leto in cene bodo padle za 5 do 10 %;
- stroški finančnih storitev se bodo zmanjšali za 10 %, kar pomeni prihranek 22 milijard ECU-jev na leto;
- za elektriko je predviden prihranek 6 milijard ECU-jev ter za telekomunikacije 4,8 milijard.

ZAPOSILITEV IN MLADINCI

Kot rečeno, ima Evropska skupnost poleg gospodarskih in političnih tudi socialne cilje.

Slovenski verniki z Laškega in Doberdoba pred baziliko v Gemoni 11. junija 1989

Otroški zbor
Rupa-Peč
je pod vodstvom
Nadje Kovic
nastopil na
domačem prazniku
(april 1989)

Glede zaposlitve in poklicnih dejavnosti pa je treba takoj opozoriti, da se bo njihov ustroj v prihodnjih letih močno spremenil tako zaradi odprave fizičnih, tehničnih in davčnih pregrad med državami Evropske skupnosti kot zaradi obsežnega uvajanja novih tehnologij, ki prinašajo revolucijo tudi v tržišče dela.

V industriji bodo delavce brez poklicne kvalifikacije in specializacije postopno zamenjale nove tehnologije, ki večajo proizvodnjo z nižjimi stroški. Tako je zagotovljena stalna zaposlitev v industriji samo za visoko kvalificirano delovno silo.

Tudi kmetijstvo potrebuje vedno več tehnikov in specialistov. Naraščata mehanizacija in koncentracija delovne sile v velikih podjetjih. Kmetijski tehniki so potrebni zlasti v dveh sektorjih:

- v proizvodnji za uravnovešanje kakovosti proizvodov in izkoriščanja zemljišč;
- za ravnovesje v naravi, vštveši preprečevanje okuževanja okolja z umetnimi gnojili in s protimrčesnimi sredstvi.

Predvideva se nadaljnji razvoj terciarnih dejavnosti, vključno banke in zavarovalnice, ter javnih in kolektiv-

nih storitev, zlasti zdravstva in socialnega skrbstva. Vendar ni dovoljeno pozabiti, da za število nekaterih vrst delovnih mest postavlja meje *informatika*.

V prihodnjih letih bo ustvaril nova delovna mesta zlasti elektronski sektor. To so seveda delovna mesta z visoko kvalifikacijo.

Zaradi porasta *mobilnosti* delovne sile v državnem in predvsem v evropskem okviru bodo imeli prednost kadri z raznoliko poklicno izobrazbo, tako da bodo lahko menjali ne samo delovno mesto, ampak tudi poklicno dejavnost. Slednje velja predvsem za avtonomne delavce: obrtnike, trgovce, svobodne poklice. V evropskem okviru je seveda temeljne važnosti znanje jezikov.

Ob koncu tega stoletja in tisočletja nekateri poklici izgubljajo na važnosti ali celo izginjajo; zamenjujejo jih visoka tehnologija, ki ustvarja nove proizvode, nove poklice in nova delovna mesta.

To potrjuje tabela ustanove ENEA (Državna ustanova za alternativno energijo), po kateri se v Italiji letu 1992 nasproti odpira okrog 3 milijone novih delovnih mest, to je več, kot je zdaj brezposelnih:

tehniki za energijo	200.000
tehniki za gradbeništvo	150.000
tehniki za okolje	100.000
tehniki in specialisti za laser v industriji	50.000
tehniki za industrijske robote	200.000
tehniki za proizvodnjo in uporabo specialnih materialov	200.000
izvedenci za biotehnologijo	200.000
izvedenci za kontrolne naprave	50.000
izvedenci za bioniko	50.000
paramedicinski tehniki	100.000
asistenti za starejše ljudi	100.000
izvedenci in tehniki za jedrsko medicino	25.000
tehniki za dializo	25.000
tehniki za kompiuterske diagnostične sisteme (CAT, Nmr, Pet itd.)	50.000
tehniki Cad, Čag in Cam	200.000
tehniki za učne sisteme z računalniki	50.000
izvedenci in tehniki za izkoriščanje marginalnih zemljišč	20.000
izvedenci in tehniki za stabilizacijo tal	20.000
izvedenci in tehniki za vodne vire	20.000
izvedenci in tehniki za nove kmetijske tehnike	300.000
asistenti za predšolske otroke	150.000
izvedenci za videoigre in drugo informatiko prostega časa	50.000
izvedenci in tehniki za tehnologijo informatike	450.000
izvedenci in tehniki za sisteme burotike	300.000
tehniki in izvedenci za ohranjanje umetnostnega in kulturnega bogastva	150.000

Statistični zavod ISTAT je sredi leta 1989 napravil raziskavo, iz katere je razvidno, da je preko 80 % diplomirancev ekonomskih in tehničnih fakultet imelo po dveh do treh letih stalno zaposlitev; za medicinske, agrarne in filozofske fakultete odstotek znaša samo 20 do 30.

Aprila 1989 je bilo v Italiji 20.820.000 zaposlenih ter 2.822.000 brezposelnih. Od brezposelnih je bilo kar 68,9 % mladincev v starosti od 14 do 29 let, čeprav se je njihovo število od aprila 1988 zmanjšalo za 88.000.

Ponovno je treba poudariti, da je za boj proti brezposelnosti bistveno važno povečanje *poklicne kvalifikacije*.

Evropska skupnost je za ta namen ustanovila *Evropski socialni sklad*. Ta sklad financira poklicno izobraževanje, zlasti v zvezi s tehnološkimi spremembami ter z razvojem na tržišču dela.

Poklicno izobraževanje hoče olajšati vključitev v gospodarske dejavno-

sti predvsem mladincem izpod 25 let, ki so končali obiskovanje obvezne šole.

Te podpore so nadalje deležni: dolgoletni brezposelni, handikapirani, ženske in izseljenci. Pogoji zanjo so naslednji: vpis v sezname brezposelnih pri Uradih za delo, starost izpod 25 let, stalno bivališče v pokrajinah izbranih za financiranje poklicne izobrazbe ter študijske diplome (nižja oziroma višja srednja šola, univerza). Za vpis v financirano poklicno izobraževanje je javni natečaj. Ob zaključku tečajniki dobijo spričevalo o poklicni izobrazbi. Predvidena so tudi »evropska spričevala«, veljavna v vsej Evropski skupnosti.

Tečaji za poklicno izobraževanje trajajo od 6 do 12 mesecev. Vzporeja jih Ministrstvo za delo in socialno skrbstvo ter jih organizirajo Dežele ob sodelovanju javnih in zasebnih ustanov, podjetij in sindikatov. Tudi v Trstu je Deželna agencija za delo, Oberdanov trg 4.

Svobodno gibanje ljudi državljanov članic Evropske skupnosti vključuje pravico do vstopa v druge države članice ter do bivanja v njih. Vendar ta pravica trenutno še ni absolutna.

Skupnostno pravo ne priznava avtonomnega značaja pravice do vstopa in bivanja; ta pravica je povezana z opravljanjem kake gospodarske dejavnosti.

V zvezi z *mobilnostjo* delavcev v evropskem okviru je treba spomniti, kako Rimska pogodba — enako kot italijansko pravo — loči odvisne in avtonomne delavce.

Svobodno gibanje *odvisnih delavcev* urejata člen 48 Rimske pogodbe ter Pravilnik Izvršne komisije 1612/68. Člen 48 določa naslednje:

1. Svobodno gibanje delavcev v notranjosti Skupnosti je zagotovljeno najkasneje do konca prehodnega obdobja. (1)

2. Svobodno gibanje vključuje odpravo vsakršne diskriminacije, po narodnostni pripadnosti, med delavci držav članic glede zaposlitve, plače in delovnih pogojev.

3. Svobodno gibanje — upoštevajoč zakonite omejitve zaradi javnega reda, javne varnosti in javnega zdravstva — vključuje pravico:

a) sprejemati delovne ponudbe,

b) svobodno se premikati za ta namen po ozemlju držav članic,

c) naseliti se v eni izmed držav članic za opravljanje dela v skladu z zakonskimi in upravnimi predpisi, ki urejajo zaposlitev domačih delavcev,

č) ostati v državi tudi po zaposlitvi.

4. Ta člen ne velja za zaposlitev v javni upravi. (2)

Dovoljenje za bivanje urejata Direktivi Izvršne komisije Skupnosti 68/360 in 73/148.

Pravilnik 1612/68 daje pravico do bivanja tudi družini odvisnega delavca.

Direktiva 68/360 vsklajuje upravne predpise, ki urejajo pravico do vstopa in bivanja delavcev ter njihovih družin.

Pravilnik 1251/70 daje odvisnim delavcem pravico ostati v državi po upokojitvi ali po nezmožnosti za delo; ta pravica je razširjena tudi na družinske člane.

Svobodno gibanje in naselitev *avtonomnih delavcev* temeljita na členu 52 Rimske pogodbe. Sodišče Skupnosti v Luksemburgu je razsodilo da je — načelno — zmožen opravljati svoj poklic v kaki drugi državi članici avtonomni delavec (obrtniki, trgovci, svobodni poklici), ki ima to pravico že v lastni državi.

Opravljanje storitev temelji na čle-

DPS Vesela pomlad
na državnem tekmovanju
v Vittorio Veneto
(decembra 1988)
je dosegel prvo mesto
v kategoriji
ljudskih pesmi

nih 59 in 60 Rimske pogodbe ter na Direktivah 68/360, 73/148 in 75/34. Slednji dve direktivi vsebujeta pravico do bivanja tudi za družinske člane avtonomnih delavcev.

Uradni list Evropske skupnosti je 24. jan. 1989 objavil Direktivo Evropskega sveta o priznanju študijskih diplom, ki je tako postala zakon. Države članice morajo ta zakon izvesti v dveh letih.

Priznane so diplome, za katere je predpisana vsaj triletna poklicna izobrazba.

Za svobodno gibanje in opravljanje poklica avtonomnih delavcev je bil s tem napravljen velik korak naprej, čeprav se Direktiva ne tiče prav vseh poklicev. Poleg tega država gostiteljica lahko predpiše za kak poklic »prilagoditveni tečaj« ali »peizkusni test«.

Za študirajočo mladino sta zlasti važna dva programa Evropske skupnosti: COMETT in ERASMUS.

Program COMETT je namenjen poklicnemu izobraževanju na tehnološkem področju. Okrepiti hoče v evropskem obsegu sodelovanje med univerzami in podjetji. Podpira skupni razvoj poklicnega izobraževanja ter izmenjavo izkušenj. Poklicno izobraževanje prilagaja tehnološkemu razvoju ter spremembam na tržišču dela.

Mladincem omogoča učno zaposlitev pri podjetjih v drugih državah Evropske skupnosti. Program je odprt za mladince tako pred univerzitetno diplomom kot po njej. Financiranje vključuje potne stroške, stroške bivanja in tudi stroške za jezikovno pripravo.

Program ERASMUS olajšuje sodelovanje med univerzami ter izmenjavo študentov. Študijske štipendije podeljujejo študentom, ki želijo v kaki drugi državi Skupnosti nadaljevati študije, katere priznava univerza, na kateri so vpisani. Štipendije znašajo okrog 3 milijone lir na leto; predvidene so sicer za četrto leta ali pol leta, a jih je mogoče podaljšati.

EVROPA IN MANJŠINE

Evropsko enotno tržišče bo obsegalo — kot rečeno — 320 milijonov prebivalcev, od katerih je okrog 50 milijonov pripadnikov narodnih in jezikovnih manjšin.

Pri evropskih volitvah 18. junija 1989 smo se izrekli tudi o referendumu, da se sedanji evropski parlament v Strasbourgu spremeni v ustavodajno skupščino Evropske zveze, to je bodočih Združenih držav Evrope; s tem bi dobil tudi pravico do izdajanja zakonov.

Za zdaj evropski parlament ne iz-

Proslava 100-letnice rojstva Virgila Ščeka v župnijski dvorani v Nabrežini

daja zakonov⁽¹⁾, marveč odobrava le *resolucije*, ki dobijo zakonsko moč šele, ko jih države članice vključijo v svojo notranjo zakonodajo.

Evropski parlament — v katerem so tudi ugledni predstavniki manjšin — je doslej odobril tri važne resolucije o narodnih in jezikovnih manjšinah: v letih 1981 in 1983 (predlagatelj poslanec Arfè) ter leta 1987 (predlagatelj nizozemski poslanec Kuijpers, znan prijatelj Slovencev).

Te resolucije poudarjajo zlasti ukrepe, katere je treba sprejeti na področjih šolstva, državne uprave, zakonodaje, množičnih občil, kulture, gospodarstva in meddržavnega sodelovanja.

Birò za manj razširjene jezike je ob evropskih volitvah 1989 na seji v Bruslju odobril resolucijo, v kateri poziva nove poslance, naj spoštujejo vse ukrepe, katere je doslej sprejel evropski parlament za zaščito jezikovnega in kulturnega bogastva manjšin, ter naj jih upoštevajo pri oblikovanju *regionalne politike* za vse dežele Skupnosti.

Birò zahteva, da je treba tudi neuradne avtohtone jezike vključiti v program »*Lingua*«, to je v program Izvršne komisije Evropske skupnosti za spodbujanje študija tujih jezikov v državah članicah. Do prihodnjih evropskih volitev — predlaga Birò — je treba spremeniti ustanovno listino evropskega parlamenta, da bodo v njem bolj zastopana področja, kjer govorijo manj razširjene jezike.

V zvezi z zaščito manjšin je treba omeniti še **Svet Evrope**⁽²⁾ v Strasbourgu, ki pa nima naddržavne oblasti s pravico izdajanja zakonov kot Evropska skupnost, vendar združuje 23 držav, ki so se obvezale, da bodo branile človeške pravice in krajevne avtonomije.

Pri Svetu Evrope deluje **Stalna konferenca krajevnih in deželnih oblasti**, ki je 16. marca 1988 odobrila »*Listino pravic narodnih manjšin*«. Listina ima moralno moč kot priporočilo državam članicam, naj spoštujejo njena načela

z izdajo zakonov za zaščito narodnih in jezikovnih manjšin.

Julija 1989 je bil gost Sveta Evrope predsednik Sovjetske zveze Gorbačov, ki je govoril o »skupnem domu Evrope«.

Seveda je treba opozoriti tudi na zaščito *individualnih pravic*. Za zaščito individualnih pravic sta dva svetovna organa: pri Združenih narodih v New Yorku deluje posebna *komisija pravnikov*, ki zasleduje kršitve Deklaracije o človeških pravicah iz ustanovne listine te mednarodne organizacije, in v Strasbourgu je pri Svetu Evrope posebna *komisija za človeške pravice*, ki preganja kršitve *Evropske konvencije o človeških pravicah*.

Konvenciji je dodan »*fakultativni protokol*«, ki dovoljuje individualne pritožbe pripadnikov držav, ki so ta protokol podpisale.

Evropsko sodišče v Strasbourgu je na primer Italijo, ki je podpisnica protokola, junija 1989 obsodilo z dvojno utemeljitvijo: ker je bil neki italijanski državlján nezakonito 15 dni v preventivnem zaporu in ker potem ni dobil odškodnine.

In ob zaključku še Deklaracija francoske revolucije ob njeni 200-letnici. Francoski revolucionarji, ki so 26. avgusta 1789 odobrili Deklaracijo o človeških pravicah, gotovo niso mislili, da bodo čez 200 let še vedno obstajali diktatorji in šovinisti, ki kršijo manjšinske in človeške pravice.

Deklaracija, podkrepljena s marsejsko »*Aux armes, citoyens*«, že 200 let med drugim ukazuje: »Nikogar ni dovoljeno vznemirjati ali preganjati zaradi njegovega mišljenja«.

(1) To obdobje je že minilo.

(2) Po novejših predpisih se ta omejitev tiče samo oblastvenih položajev.

(3) Direktive — zakone zdaj odobrava Ministrski svet Skupnosti na predlog Izvršne komisije.

(4) Svet Evrope in nè Evropski svet, katerega sestavljajo državni poglavarji in ministrski predsedniki ter je najvišji organ Evropske skupnosti.

Volitve v evropski parlament in manjšine

18. junija 1989 so bile v dvanajstih državah Evropske gospodarske skupnosti (EGS) tretje zaporedne volitve za neposredno izvolitev poslancev v evropski parlament v Strasbourgu. Prve volitve so bile leta 1979, druge pa leta 1984. V tem desetletnem obdobju se je pri ljudeh znatno okrepila zavest o pomembnosti združevanja Evrope, kar se med drugim odraža v novih pristojnostih, ki so bile dodeljene evropski parlamentarni skupnosti. Zaenkrat ne gre sicer še za polno zakonodajno pristojnost, vendar gre vsekakor za pomemben korak naprej v tej smeri. Za uresničitev politične Evropske unije je potrebno, da se države članice odpovedo znatnemu delu svoje suverenosti v korist skupnega naddržavnega parlamenta in vlade.

Doslej so se države EGS tesneje povezale na področju proizvodnje premoga in jekla ter izkoriščanja atomske energije v miroljubne namene. Leta 1992 bi med njimi morale biti odpravljene vse omejitve glede prostega

kroženja ljudi, blaga in kapitalov. S tem bi bil uresničen enoten evropski trg, ki bi se lahko učinkovito meril z Ameriko, Japonsko in drugimi svetovnimi tržišči.

Težje in počasneje napreduje integracija na političnem področju, kjer države članice niso še pokazale kake večje konkretne pripravljenosti odločno kreniti v to smer. Ljudje na splošno so za tesnejše politične povezave, kar med drugim dokazuje izid zadevnega referendumu, ki je bil v Italiji istočasno z junijskimi evropskimi volitvami.

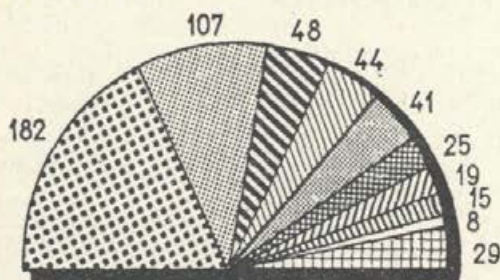
Politične in zakonodajne odločitve v EGS danes kot danes sprejemata dva organa, to je svet ministrov in evropska komisija, ki sta odraz državnih vlad. Parlamentu so, kot rečeno, dodeljene omejene pristojnosti sodelovanja pri sprejemanju zakonodajnih predpisov in sprejemanja sporazumov z nečlanicami. Druga njegova konkretna pristojnost je odločanje o proračunu Skupnosti.

Šesti deželni kongres SSk
v Boljuncu 7. maja 1989

NOVI EVROPSKI PARLAMENT

skupno 518 sedežev

Glasovi za listo manjšin v deželi Furlaniji-Juljski krajini

Pokrajine	Evropske volitve 1989		Evropske volitve 1984		Parlamentarne volitve 1987 (*)	
	Glasovi	%	Glasovi	%	Glasovi	%
Tržaška pokrajina	4.042	2,3	3.461	1,8	3.956	1,9
Goriška pokrajina	1.868	1,8	1.719	1,7	1.606	1,4
Videmska pokrajina	1.504	0,4	2.311	0,6	463	0,1
Pordenonska pokrajina	471	0,2	460	0,2	193	0,1
Skupno dežela	7.885	1,0	7.951	0,9	6.118	0,7

(*) V sklopu liste Sardinske akcijske stranke

Glasovi za listo manjšin po okrožjih

1. OKROŽJE (Dolina Aosta, Piemont, Lombardija, Ligurija)	41.458 glasov (0,45%)
2. OKROŽJE (Furlanija-Juljska krajina, Tridentinska - Južni Tirol, Emilija-Romagna)	44.798 glasov (0,63%)
3. OKROŽJE (Toskana, Lacij, Marke, Umbrija)	7.126 glasov (0,10%)
4. OKROŽJE (Abruci, Molise, Kampanija, Apulija, Basilicata, Kalabrija)	6.318 glasov (0,13%)
5. OKROŽJE (Sicilija in Sardinija)	101.759 glasov (2,93%)

Skupno po vsej Italiji: 206.299 glasov (0,60%)

NOVI EVROPSKI PARLAMENT

Lanske volitve v evropski parlament so torej sovpadale z zgoraj omejenim procesom prehajanja pristojno-

sti od držav članic na skupne evropske organe. Za te volitve ni še bil izglasovan enoten volilni zakon, zato še vedno potekajo po zakonih posameznih

držav; določeno je le število poslanskih mest, ki pripada posameznim članicam na osnovi števila prebivalcev. Evropski parlament šteje tako skupno 518 poslancev, porazdeljenih takole: po 81 poslancev vsaka imajo Velika Britanija, Francija, Nemčija in Italija, Španija 60, Belgija, Portugalska in Grčija po 24, Holandska 25, Danska 16, Irska 15 in Luksemburg 6 poslancev.

Italija je za evropske volitve porazdeljena na pet volilnih okrožij: Severozahodna Italija, Severovzhodna Italija, Srednja Italija, Južna Italija, Otoška Italija (Sicilija in Sardinija). Vsako od teh okrožij izvoli določeno število poslancev na osnovi števila prebivalstva oziroma volivcev.

Naša dežela Furlanija-Julijska krajina je vključena v severovzhodno okrožje, ki obsega še Veneto, Tridentinsko-Južni Tirol in Emilio-Romagno. To okrožje izvoli praviloma 15 poslancev. Na junijskih volitvah je bilo v tem okrožju zaradi igre ostankov izvoljenih skupno 17 poslancev, torej dva več kot predvideno.

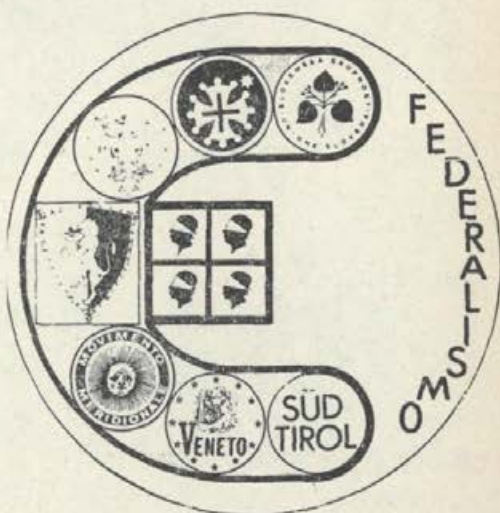
Predstavljenih je bilo trinajst list, med temi lista z nazivom »Federalizem«, ki povezuje manjšinske skupnosti, kot so Slovenci, Sardinci, valdostanski Francozi, delno Furlani in južnotirolski Nemci, ter avtonomisti iz Veneta in nekaterih južnih predelov države ter posamezne javne delavce, ki se borijo za manjšinske pravice v italijanskem in evropskem merilu. Predstavila se je z novim znakom v obliki črke »E« in z geslom »Federalizem«, ki vsebuje simbole vseh nastopajočih skupin, vključno lipovo vejico Slovenske skupnosti. Vse sodelujoče skupnosti so predhodno podpisale programski dokument, ki poudarja, da je treba polno uresničiti načela iz listin evropskega parlamenta, ki nosita imeni po poslancih Arfeja in Kuijpersa. V programu je nadalje rečeno, da se bo lista oziroma njeno izvoljeno zastopstvo borilo za enakopravnost in proti raznarodovanju, za dostojanstvo in istovetnost vseh manjšinskih skupno-

sti, za njihov jezik in simbole, za šolske in kulturne ustanove, za njihova sredstva množičnega obveščanja, za narodnostno ozemlje in za družbenogospodarski razvoj. V programu je govor še o delu za mir in mednarodno vzajemnost, podporo demokratizaciji in razvoju evropske zavesti v Vzhodni Evropi.

Na tej manjšinski listi »Federalizem« v severovzhodnem okrožju je Slovenska skupnost kandidirala svoja dva glavna kandidata: to sta prof. Andrej Bratuž in pisatelj Boris Pahor, ki sta častno zastopala Slovence, kar dokazuje veliko število prejetih preferenčnih glasov. Nekaj kandidatov SSK je kandidiralo v ostalih volilnih okrožjih v državi.

IZIDI EVROPSKIH VOLITEV

Izidi evropskih volitev v Italiji so nekoliko presenetili, ker niso odrazili razmerja moči posameznih političnih strank na zadnjih parlamentarnih in upravnih volitvah. Značilna je bila tudi nižja udeležba kot na drugih volitvah. Premiki v številu mandatov, ki so jih prejele posamezne stranke, pa so kljub temu omejeni.

Skupni volilni znak narodnih skupnosti v Italiji

Zabeležiti nadalje velja, da v novi evropski parlament ni bil neposredno izvoljen noben kandidat iz naše dežele. Izpadel je dosedanji demokrščanski poslanec Mizzau, od ostalih kandidatov pa ima stvarno možnost, da ponovno pride v evropski parlament komunist Rossetti, seveda po predhodnem odstopu vsedržavnega tajnika Occhetta, ki naj bi optiral za neko drugo okrožje, kjer je bil tudi izvoljen. Povsem je propadel razvpiti kandidat PSI in Liste za Trst odv. Camber, ki je znan po svojem protimanjšinskem oziroma protislovenskem delovanju v rimskem parlamentu. Žalostno poglavje zase je, da so za Camberja glasovali v glavnem tudi slovenski socialisti.

Izidi volitev za listo manjšin »Federalizem« so se iztekli zadovoljivo, zlasti v primerjavi odstotkov na zad-

njih evropskih in parlamentarnih volitvah. V Furlaniji-Julijski krajini je lista zbrala 7.855 glasov ali 1 % (na evropskih 1984 0,9 %), v severovzhodnem okrožju 41.458 glasov, po celi državi pa 206.299 glasov. Izvoljen je bil sardinski predstavnik prof. Melis. Po volilnem dogovoru, bi ga po treh letih moral nadomestiti predstavnik druge skupine na manjšinski listi. Stvarne možnosti ima v tem pogledu valdostanski kandidat Caveri, sedanji poslanec v rimskem parlamentu.

Evropski poslanec Melis, izvoljen na listi manjšin, bo po soglasnem dogovoru pristopil k parlamentarni skupini Svobodne evropske zveze (Alliance libre europeenne), ki združuje še predstavnike Flamcev, Škotov, Ircev, Korzičanov in Baskov.

Nastop otroškega zbora na Prazniku češenj v Mačkoljah 28. maja 1989

Tržaška kraška planota središče znanstvenega in tehnološkega raziskovanja

V tipični leni tržaški »no se pol« je pred približno tridesetimi leti padla zamisel o ustanovitvi mednarodnega znanstvenega središča in iz te zamisli je zrasel in se razvil Mednarodni center za teoretično fiziko, ki ima svoj sedež v bližini miramarskega gradu. Ta prva pobuda je nekako odprla pot nastanku še drugih znanstvenih ustanov, katerih število je — po zadnjih izsledkih, ki so bili objavljeni pred nedavnim — preseglo stotino. Ena od najmlajših, a tudi najpomembnejših takih inštitucij je prav gotovo Območje za znanstvene in tehnološke raziskave (Area per la ricerca scientifica e tecnologica), ki jo bomo v grobih obrisih predstavili v tem prispevku.

Ideja o znanstvenem in tehnološkem »polu« na tržaškem ozemlju se je porodila pred približno dvajsetimi leti v tržaških znanstvenih in industrijskih krogih ter je takoj naletela na pozitiven odmev tudi na politični ravni. Do stvarne uresničitve te zamisli pa je preteklo še nekaj let, saj je šele leta 1981 začel delovati konzorcij, ki je odgovoren za realizacijo in upravo tega znanstvenega parka. Ustanovni člani konzorcija so dežela Furlanija-Julijska krajina in tržaška pokrajina ter občina. Redni člani so še tržaška in videmska univerza, Državni svet za raziskovanje (CNR) ter Konzorcij za napredek študijev inštitutov fizike tržaške univerze. Vse pomembnejše znanstvene ustanove tržaškega mesta in dežele FJK, pa tudi nekatere državne znanstvene ustanove, sodelujejo pri tem konzorciju kot prostovoljni člani. Že iz golega naštevanja članov upravnega konzorcija je razvidno, da je Območje zelo kompleksna in raznolika struktura, ki zaobjema raznovrstna področja znanstvenega in tehnološkega raziskovanja.

Zdaj pa si поблиže oglejmo smotre in cilje Območja. V Statutu si ustanova postavlja te cilje:

- sodelovanje pri kulturnem, ekonomskem in socialnem razvoju dežele FJK v smislu državnih napotkov za znanstveno in tehnološko raziskovanje z izboljševanjem socialnih uslug in infrastruktur ter pospeševanjem ekonomskih aktivnosti;
- podpiranje raziskovalnih načrtov s posebnim poudarkom na uporabno raziskovanje;
- prednost imajo pobude, ki lahko direktno pozitivno vplivajo na socialni in ekonomski razvoj teritorija in na kompetitivnost podjetij.

Za dosego teh ciljev nudi konzorcij možnost za ustanavljanje laboratorijev, eksperimentalnih centrov in inštitutov za uporabno znanstveno in tehnološko raziskovanje. Konzorcij lahko prispeva do 70 % potrebnih sredstev; v primeru, da je pobudnica načrta javna ustanova — naj bo to državna ali mednarodna — pa tudi večji znesek. Poleg denarnih sredstev nudi konzorcij še primerne prostore za raziskovalno dejavnost in potrebne infrastrukture.

Iz vseh teh predpostavk nastaja na tržaškem Krasu v bližini Padrič pravo raziskovalno mestece, ki bo v končni fazi obsegalo približno 160 hektarov površine. Lokacija tega velikega znanstvenega parka je za našo manjšino velik problem, saj je večina zemljišč, ki pridejo v poštev za njegovo realizacijo, slovenska last, odtujitev od lastne zemlje pa pomeni za našo skupnost veliko narodno škodo. Tu mislimo seveda predvsem na lokacijo svetlobnega pospeševalnika — sinhrotrona —

Božični koncert
v novi cerkvi v Štivanu,
na katerem sta nastopila
zbor Fantje izpod Grmade
in Dekliški zbor Devín

ki je ena izmed pobud Območja, v bližini Bazovice. V tem prispevku ne bomo obravnavali teh problemov, saj so drugi bolj pristojni na tem področju, zdelo pa se nam je potrebno, da jih omenimo.

Kot prva je svoj sedež v okviru Območja dobila tvrdka Informatica Friuli-Venezia Giulia, ki se je pred kratkim preimenovala v INSIEL. Ta nudi svoje usluge raznim javnim ustanovam na področju »software« — to je programov za elektronske računalnike. Prvi pobudi so sledile še številne druge tako, da je danes zaposlenih v okviru Območja približno 300 ljudi, ki se ukvarjajo z znanstvenim in tehnološkim raziskovanjem, a tudi z administracijo in drugimi pomožnimi dejavnostmi.

Pa si poglejmo nekatere znanstvene pobude, ki so se razvile v okviru območja. Najprej se bomo zaustavili pri Mednarodnem centru za genetsko inženirstvo in biotehnologije. Ta je nastal na pobudo Organizacije Združenih narodov za razvoj industrije (UNIDO) in obsega dve komponenti, eno s sedežem v New Delhiju in drugo s sedežem v Trstu. Genetsko inženirstvo je veda, ki je v zadnjih letih doživela izrazit razvoj in je privedla do tega, da lahko znanstveniki vplivajo na genetsko strukturo nekega organizma

in vstavljajo vanjo nove informacije. To dosežejo z manipuliranjem desoksiribonukleinske kisline (DNA) — to je makromolekule, v kateri so spravljene genetske informacije. Biotehnologija pa je veda o uporabnosti živih organizmov (predvsem bakterij in virusov) v tehnologiji. Razvoj te vede je omogočil, da danes lahko pridobivamo med drugim nekatere snovi, ki jih nato uporabljamo z zdravstvu (npr. insulin, interferon, hormon rasti, kortizon). Mednarodni center za genetsko inženirstvo

ALOJZ KOCJANCIC

SLOVENSKA ISTR

Slovenska Istra: od movraških Dvorov grem ob Sočergi v Kubed, do Rižane, z očmi objamem Svet Anton, Dekane in vzpnem se tja do črnokalskih borov.

Nad Gabrovico, Ospom, dol s Tinjana zrem mimo Kopra, Smarji, do Rokave, pogledam v Korte, Krkavče, Planjave, v Marezige in Truške pa s Pomjana.

Ljudje so tu, ki dolga so stoletja za kruh in za besedo se borili, preganjani, prezirani trpini.

Jim tujec trnja trosil je, ne cvetja: kot skale trdni niso se uklonili, veliki v svoji trpki bolečini.

in biotehnologije se ukvarja prav s temi področji, podčrtati pa moramo dejstvo, da so odkritja, nove tehnologije ter nasploh dosežki tega centra na razpolago predvsem državam tretjega sveta. V tej začetni fazi deluje center predvsem v tri smeri, in sicer: študij virusa človeškega papiloma, ki v nekaterih svojih variantah povzroča rakasta obolenja, študij uporabe biomas, to je odpadkov organskega izvora, ki izhajajo predvsem iz kmetijskih dejavnosti, in študij podvojevanja desoksiribonukleinske kisline (DNA) v človeških celicah. Le-ta je seveda tesno povezana s študijem človeškega papiloma.

V zvezi z ustanovo, ki ima ravnatko svoj sedež v okviru Območja in ji bomo zdaj posvetili nekaj vrstic, je bilo napisanih in izrečenih že mnogo besed. To je Družba sinhrotron Trst, ki bo zgradila in uporabljala svetlobni pospeševalnik. Kaj pa sploh je svetlobni pospeševalnik? To je naprava, ki služi eksperimentiranju na področju fizike, kemije in biologije z uporabo sinhrotronske svetlobe, s katero lahko raziskujemo intimno strukturo žive in nežive materije. Za pridobivanje te svetlobe je potrebna zelo kompleksna aparatura, sestavljena iz treh pospeše-

valnikov, ki delujejo zaporedoma in privedejo elektrone, ki v njih potujejo, do izredno visoke energetske stopnje, pri kateri delci oddajajo posebno visokofrekvenčno elektromagnetno valovanje, to je sinhrotronsko svetlobo.

V okviru Območja za znanstvene in tehnološke raziskave delujejo še številne druge ustanove in podjetja. Center za cenitev biozdravniških aparaturnudi svoje usluge Krajevnim zdravstvenim enotam, bolnicam in nasplošno zdravstvenim ustanovam pri nakupu, uporabi in vzdrževanju zdravstvenih aparaturn. Laboratorij za tehnološke biopolimere se ukvarja s pridobivanjem in purifikacijo polisaharidov, to je snovi, ki jih uporabljamo v živilski in farmacevtski industriji ter še na številnih drugih področjih. Deželni center za usluge mali in srednji industriji nudi svojo pomoč deželnim podjetjem na organizativnem, upravnem in tehnološkem področju. Laboratorij TASC (Tecnologie avanzate superfici e catalisi) se ukvarja s kemično-fizičnimi procesi, ki nastajajo na površini materialov in bo v bodoče tesno sodeloval z znanstveniki Družbe sinhrotron Trst. Območje za znanstveno in tehnološko raziskovanje je ustanovilo tudi svoje Dokumentacijsko središče, ki preko bank-podatkov nudi svojim uporabnikom informacije o znanstvenem in tehnološkem raziskovanju po celem svetu.

ALOJZ KOCJANCIC

BORI

*Kot je korak in dih zastal gorjanu,
ko ga je prvič pot privedla do morjá,
tako ste po planotah ob Jadranu
vkopali, bori, se v kamnita tla.*

*In čudežno je našla korenina
si v skali hrane za uporno rast;
ni umorila žgoča vas vročina
in ne razbeljena kamnita plast.*

*In kot vi, bori, v te planote vsajen
živel naš rod je v sebi neomajen,
čep rav rastoč v križišču usodnih cest.*

*Sodobnik moj, ki prejšnjim nasleduješ,
da svoj obstoj v bodoče zavaruješ,
ostani dednim izročilom zvest!*

Že ta bežen in mestoma tudi nepopoln pregled dejavnosti v okviru Območja za znanstvene in tehnološke raziskave nas prepriča, da gre tu za zelo zanimivo in pomembno pobudo, ki bo lahko imela pozitivne učinke tudi na naše vsakdanje življenje. Kot smo v tem prispevku nekajkrat podčrtali, ima uresničitev tega znanstvenega parka tudi nekatere negativne posledice. Zato bi bilo pomembno, da bi bila naša narodnostna skupnost soudeležena pri upravi Območja, kar pa bi ublažilo in v nekaterih primerih tudi odpravilo probleme v zvezi z razvojem Območja samega.

Zgodovinska povezava med Oglejem in Emono (Ljubljano)

V poletnih mesecih 1989 je bila v Ogleju (Aquileia) zanimiva razstava arheoloških predmetov, ki jih je zbral Mestni muzej v Ljubljani. Začetek rimske naselbine v Emoni, današnji Ljubljani je prav gotovo bil povezan z izgradnjo ceste, ki je Oglej povezovala z nekdanjo vzhodno provinco Panonijo. Ustanovitev Ogleja v 2. stoletju pr. Kr. je pomenilo začetek živahnejše trgovske poti z severovzhodnimi pokrajina in i pogojevalo ustanovitev vojaške utrdbe Emone leta 15 po Kr., ki se je pozneje razvila v mesto s škofijskim sedežem že v 4. stoletju.

Razstava arheoloških najdb je zajemala širše časovno obdobje in sicer prazgodovino predkovinskega obdobja (okoli 5.000 pr. Kr.), prazgodovino kovinskega obdobja žarnih grobišč (konec 13. stoletja pr. Kr.), antično in rimsko obdobje (4000 let pr. Kr. in 4.-5. stoletij po Kr.). Iz tega izvira pomembnost Emone že v prazgodovinski dobi do preseljevanja narodov in propad rimskega imperija. Velja poudariti pomen staroselcev in avtohtonega prebivalstva, ki je bilo vedno prisotno na tem območju in o katerem bi se mogli etnologi jasneje izraziti.

Bogati spremni katalog razstave omenja tudi arheološke najdbe zgodnjega srednjega veka (6. in 7. stol. po Kr.), ki potrjuje navzočnost Slovanov in karantaansko-keltaškega kulturnega kroga.

Žal, ker so verjetno ob gradnji in preurejanju moderne Ljubljane bili premalo pozorni na arheološke najdbe, ker se prav na njih nahajajo veliki trgovski kompleksi. Uničili so pomembne dokaze prazgodovinske naselbine in antične Emone.

STANKO JANEZIČ

TULIPAN

*Kratek je tvoj dan,
lepi tulipan.*

*Komaj z zarjo zazvoniš
in razliješ vonje sreče
čez pomladni vrt,
že se sanjsko opoteče
ziblješ v vetru in veniš,
ko da dihaš smrt.*

*Kratek je tvoj dan,
lepi tulipan.*

Na razstavi Oglej-Emona: srečanje dveh mest

Na razstavi v Ogleju

PETER RUSTJA

1992: Evropa - upanje za manjšine?

Perspektive, sanje ter razmišljanja o evropski integraciji mladih manjšincev

Vprašanje takoimenovane združene Evrope oz. skupnega evropskega trga že dolgo časa polni raznovrstne časopisne strani, ustvarja debate, seminarje, kongrese, skratka je del našega vsakdana, oz. tistega, ki nam ga sredstva javnega obveščanja dnevno ponujajo.

Perspektive, ki izhajajo iz prej omenjenih virov, so predvsem ekonomske narave, saj bo prvi korak združevanja ustvarjanje enotnega trga, kapitala ter delavne sile. Raznovrstni ekonomisti ter izvedenci že sedaj planirajo ter snujejo bodoče vezi, kontakte, ki se bodo obrestovali v novonastali situaciji, ki bo bistveno spremenila dosedanje razmerje moči. Tudi pravila igre se bodo

spremenila, saj bo navsezadnje že samo igrišče večje... Na prvi pogled se le ekonomisti intenzivno ukvarjajo z letom 1992, kar je seveda razumljivo, saj so interesi velikih kapitalov evropskih firm odvisni od pravilnega vstopa v to novo obdobje tržnega gospodarstva. Sicer ekonomski razvoj uvaja ter odpira nova vprašanja tudi na drugih področjih naše biti, nenazadnje tudi samo definicijo lastne identitete v širši družbi.

Manjšinski subjekt je na omenjeno vprašanje prav posebno zainteresiran, že po svoji sami naravi, vendar vprašanje kulture oz. kulturne identitete naše celine po predvideni združitvi trga in prostemu kroženju kapitala ter (zlasti) delavnih sil, je dandanes zanimivo ter pereče še za velike (številne)

narode. Tudi v tem primeru je najboljši odgovor na zastavljeno vprašanje pravičen vstop oz. pristop v novo situacijo.

Mladi manjšinci, včlanjeni v Mladino evropskih narodnostnih skupnosti (MENS), že takorekoč od same ustanovitve te organizacije, se ubadajo z novim pogledom na Evropo, ki danes prevladuje v ekonomskih krogih. Vprašanje združene Evrope, oz. regionalizacije naše stare celine, bi pomenila bistveni korak naprej od dosežane kulturnopolitične ureditve, ki temelji na nacionalnih državah. Ideja nacionalnih držav, ki izhaja iz iluminističnega pogleda na svet, se ni uresničila prav zaradi neštetihih realnosti naše pestre zgodovine ter vzrokov, ki so izoblikovali zgodovino samo.

Evropa regij proti Evropi nacionalnih tvorb večinskih narodov: potreba po večji kooperaciji na evropskem področju bi blagodejno lahko vplivala na doseganje težke odnose med manjšinami in večinskimi narodi. Pomanjkanje oz. olajšanje državnih meja ter potreba po večji miselni širini (večnacionalna stvarnost bi ne bila več »značilnost« obmejnih področji) bi manjšine postavil v boljši položaj, seveda če se bodo slednje znale pravilno pripraviti na tako situacijo. Manjšine so lahko bogastvo nove Evrope le v primeru, če bodo znale skupno graditi novo Evropo. Značilnost nove Evrope pa je tržni sistem, v katerem preživi le subjekt, ki ima najkonkurenčnejše značilnosti na svojem področju, mora znati vsmerjati trg, mora biti skratka privlačen ter odličen prodajalec lastnega blaga ter samega sebe. Za doseg tega cilja pa mora preverjati samega sebe ne le v svojem ožjem krogu, pač pa tudi z drugimi podobnimi stvarnostmi. Le s takim preverjanjem lahko izoblikuje najbolj realno sliko samega sebe v širšem, neznanem kontekstu.

Vsakoletni velikonočni seminarji MENSa so priložnost za tako preverjanje ter za širšo analizo sedanosti posameznih narodnostnih skupnosti ter

bližnje skupne bodočnosti. Naslovi zadnjih treh velikonočnih seminarij so nadvse zgovorni prikaz kakovosti razprave med mladimi pripadniki različnih etničnih skupin.

V Strassburgu, ki je prav zaradi svoje zemljepisne lege ter »pestre« zgodovine nekak simbol nenehnega menjavanja meja na evropskih tleh, in s tem ustvarjanja novih »manjšin«, smo se vprašali, ali je Evropa regij lahko upanje za manjšine, v Brixnu pa smo preverjali bolj psihološko vprašanje identitete manjšine, oz. pojma manjšina ter manjvrednost, v Lecku pri gostoljubnih severnih Frizicijih pa je bilo osrednje vprašanje ekonomski razvoj manjšine na lastnem ozemlju oz. škodljivost prekomernega turističnega navala na omenjenem ozemlju, ki postaja vse bolj počitniško pribežališče turist kot pa ustrezen življenjski prostor za domorodce.

Vprašanja, ki smo si jih zastavljali, so bila nedvomno zelo zanimiva, pestra ter gotovo se niso izčrpala v teku enega seminarja. Teme se počasi, a redno vračajo iz seminarja v seminar, pogloblja se jih prav zaradi novih izkušenj in pogledov ter potreb. Slednje seveda izhajajo in izvirajo iz posameznih okolj, kjer naše skupnosti živijo in delujejo, kar pomeni, da je največje delo pri graditvi novega, prav pravilno delovanje v »starem« okolju, na terenu. Prisotnost različnih pogledov ter izkušenj le dodatno obogati izkustvo posameznega človeka ali skupine, ne more pa nadomestiti slednjega.

Novi recepti so seveda vedno dobrodošli, in to zlasti pri delovanju na mladinskem področju. Žal se bogate izkušnje tako številne skupine mladih iz različnih krajev koncentrirajo le enkrat letno, zato je težnja predsedstva ter posameznih organizacij članic ta, da bi omogočile čimvečjo izmenjavo mladih različnih narodnostnih skupnosti. Slednje so tudi, na evropskem nivoju gledano, zelo »v modi«, nenazadnje pa jih podpirajo (tudi finančno) različne evropske ustanove, med kate-

rimi velja omeniti Evropski svet, ki ima tudi posebnega svetovalca ter odgovorne za mladinska vprašanja. Žal slednjega si lastijo državne ustanove iz številnih držav-članic tega sveta, pri katerih je včasih prav težko naleteti na pozitiven odgovor na prošnje po ekonomski podpori dejavnostim znotraj manjšinskih organizaciji.

Med drugimi zanimivejšimi pobudami, ki bodo nedvomno pripomogle k večji evropski integraciji mladega človeka velja omeniti univerzitetne izmenjave v okviru programa Erasmus, ki omogoča obiskovanje univerzitetnih predavanj na kaki drugi evropski fakulteti. Pobuda je nadvse zanimiva in potrebna, saj se tudi na tak način pripomore k večjemu in boljšemu medsebojnemu spoznavanju ter razumevanju. Stoletne zgodovinske ter kulturne pregrade, ki so delile našo Evropo lahko rešijo le ustrezne kulturne spremembe v življenju posameznika, spremembe, ki jih bo prinesel le sam ekonomski razvoj sodobnega evropskega trga. Skupno z njim pa je treba računati še na dodatno emigracijo iz severnoafriških dežel ter iz drugih predelov takozvanega tretjega sveta. Težko si človek zamišlja, da bo z letom 1992 Evropa postala izključno last Evropej-

cev. Če bo hotela preživeti, se bo Evropa morala odpreti tako znotraj njenih meja kot v svet.

Obeta se prava kulturna revolucija v najširšem pojmu besede: iz sorazmerne togosti sedanje (oz. boljše rečeno pretekle) družbe bo prehod v dinamično okolje, ki nam ga sedaj predstavljajo ekonomisti, pogojeval ter postavljaj v dvom sedanje aksiome našega vsakdana. Monolitne nacionalne skupnosti bodo zaradi sile razmer morale priti v stik z različnimi, sodelovanje z njimi bo predpostavka za ohranjanje pri življenju v sistemu večkulturnega/večjezičnega trga, trgovcev ter tržne sile.

Najti pravo razmerje ter pristop v ta nov svet pa je za mladega manjšinca nov izziv, morda še večji od samega preživetja prejšnjih generaciji v eno ali večjezičnih ozemljih. Prav zaradi tega je vprašanje identitete oz. zavesti primarnega interesa za ohranjanje ter vključevanje v ta širši prostor. Prej omenjeni seminarji, srečanja ter razmišljanja o neki skupni usodi ter bodočnosti nedvomno krepijo to zavest, ojačujejo pa tudi tisti nov občutek pripadnosti neki širši skupnosti, ki se počasi, a vztrajno poraja praktično na vsakem nivoju našega življenja.

Zbor mladih ZCPZ
pod vodstvom
Bogdana Kralja
v stolnici sv. Justa
v Trstu

Jadranski zavod Združenega sveta v Devinu

Jadranski zavod Združenega sveta v Devinu je eden izmed šestih tovrstnih mednarodnih ustanov, ki delujejo v Galesu (Anglija), Singaporu, Kanadi, Swazilandu (Južna Afrika), Montezuma (New Messico, ZDA), v pripravi je zavod Simon Bolivar v Venezueli. Te mednarodne ustanove nudijo dijakom posebno možnost dvoletnega študija in spoznavanja v mednarodni skupnosti. Študijski programi so prilagojeni zdajnjima dvema letoma višje srednje šole pred vpisom na univerzo. Gre za mednarodno ustanovo, ki jo vodi mednarodni svet, predseduje pa waleški princ in britanski prestolonaslednik Charles. V tem svetu so predsedniki približno 65 odborov posameznih držav, ki sodelujejo s šolskimi in zunanji ministri, kateri stipendirajo študente. Študente izbirajo po predhodnem izpitu iz vseh držav ne glede na njihov izvor, versko prepričanje, narodnost in rasno pripadnost.

Mednarodni svet je izbral Devin,

kjer je tu stičišče romanske, germanške in slovanske kulture. Devinski zavod Združenega sveta je začel delovati v šolskem letu 1982/83, najprej v Hotelu Europa ENALC pod Nabrežino, nato pa se je preselil v Grajsko vilo za goste, ki jo je dal na razpolago devinski princ Raimondo della Torre e Tasso. Za predavanja in potrebe šole so preuredili bivšo vojašnico finančnih stražnikov in nekdanjo osnovno šolo v Devinu.

V letošnjem letu je v zavodu 200 študentov iz 60 držav, med njimi tudi trije Slovenci. Rektor zavoda je prof. David B. Sutcliffe, poučujejo pa profesorji iz raznih držav; slovenščino poučuje profesor iz Ljubljane. Ob koncu šolanja dobijo dijaki mednarodno diplomu bakalavreata za vpis na katerokoli univerzo. Novo akademsko leto 1989/90 so slovesno začeli od 20. do 22. oktobra 1989 v Ljubljani z bogatim kulturnim sporedom.

Učilnice zavoda Združenega sveta v nekdanji slovenski osnovni šoli v Devinu

Devinska izkušnja bivšega dijaka

Že od nekdanj sem sovražil pretirane hvalnice, še posebej, če so se na nek način dotikale tudi mene. Podoben občutek je navdajal tudi našo generacijo v devinskem zavodu. Novinarji, željni senzacij in posebnosti, so nas velikokrat opisovali v najlepši luči in povsem idealizirali našo stvarnost. Nekateri se za to niso menili, nekateri dijaki pa smo se jezili in dokazovali, da je naša resničnost velikokrat ravno nasprotna. Tako je postopoma nastalo vzdušje kritike, ki je v svoji zagnanosti spregledalo tudi mnoge pozitivne strani naše šole.

Sedaj, ko je moje bivanje v Devinu že postalo preteklost, pa se počasi oblikuje v meni objektivna podoba te nekdanje stvarnosti. Postopoma začenjam ceniti mnoge stvari, ki sem jih tam spregledal, ker so se mi zdele samo-umevne. In najpomembnejša lastnost tistega okolja je bilo vzdušje strpnosti oziroma tolerance. Tega zelo pogrešam v našem enoličnem okolju, ki že naprej zavrača vsakršno drugačnost.

V Devinu smo bili na drugačnost obsojeni in spoštovanje le-te je bilo enostavno nujnost. Najprej se je bilo težko navaditi nanjo, kmalu pa je postalo spoštovanje različnosti povsem pristno. Se več, iz gole strpnosti do drugačnega je zrastle sprejemanje.

Sam sem bil v sobi skupaj z muslimanom. Z Asifom sva se veliko pogovarjala, primerjala najine različne poglede in pojmovanja. Začetno tiho nezaupanje in podcenjevanje je hitro izginilo ter se je razvilo pravo prijateljstvo. Nikoli si nisem želel, da bi se Asif spremenil, da bi sprejel moje gledanje. Ne, vseh mi je bil takšen, prav v tem sem ga cenil. Celo več, iskreno sem spoštoval njegovo resnico. Čeprav je bila drugačna od moje, ji vseeno ni nasprotovala. Potrdilo se mi je, kar sem nekje prebral, da mi nikoli ne posedujemo resnice, temveč ona nas. In mogoče vsakega na drugačen način.

Še nekaj sem se naučil. Da je treba človeka gledati »od blizu«. Gledati predvsem so-človeka v njem. Če se od

Praznik frtalje
v Rupi

nas navzven razlikuje bodisi v vedenju bodisi v prepričanju, ima za to tehne razloge. Prej sem brž obsodil, kar se mi je zdelo preveč oddaljeno od splošnih norm. Toda kaj so vse te splošne norme? Izraz trenutnega časa in prostora. Sicer pa v globini duše odpadejo vse razlike, tu se končno dokaže naša podobnost. V različnosti sošolcev in okolij, iz katerih so prihajali, se mi je to neštetokrat potrdilo. Za zaveso prepričanj in verovanj se skriva človekovo najgloblje bistvo. Njegova želja, da bi delal dobro in da bi dobro tudi sam prejemal ter ostali človeški ideali. Vendar ljudje tako redko odgrnemo to zaveso, velikokrat podvomi-

mo, da izza nje sploh še kaj obstaja. Ali se sploh želimo globlje spoznati?

Mogoče smo si sošolci več zaupali, ker smo se spoznali v smehu in joku. Ker smo vsi pogrešali dom in tisto privatnost, kjer smemo biti takšni, kot se navadno ne kažemo drugim. Tako smo spoznali slabosti drug drugega, a je med nami vseeno vladalo spoštovanje. Kakorkoli že, devinska izkušnja mi je veliko pripomogla k razumevanju sebe in so-človeka. Predvsem me je naučila molčati in čuditi se. Vzdržati se predsodkov in sodb ter se čuditi, kako zapleteno je človeško življenje in po drugi strani tako preprosto.

ZORKO HAREJ

Danilo Fajgelj ob 150-letnici rojstva

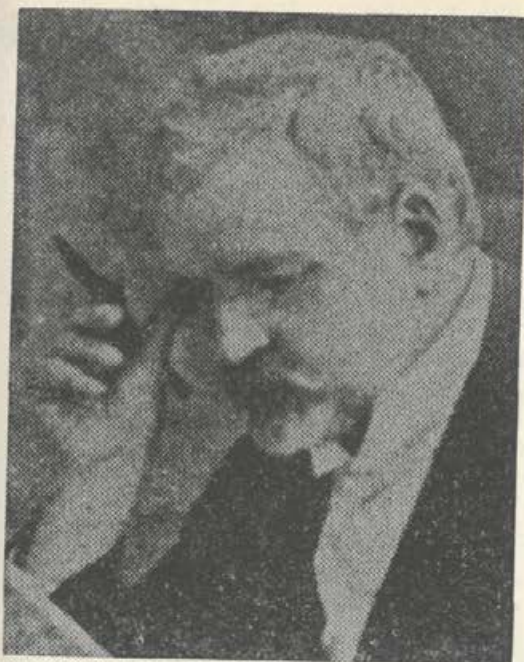
Danilo Fajgelj je bil skladatelj, orglar, pevovodja, glasbeni teoretik, po poklicu pa učitelj. S svojim znanjem in umetniško osebnostjo je vplival na dovršen del tedanjega goriškega glasbenega področja. Glasbe je namreč učil Volariča, Kocjančiča, Vogriča, Komela, Vodopivca, Šantla, Šorlija, Fillija. Ze prav mlad je kazal glasbeno nadarjenost.

Ko mu je bilo dvanajst let, se je začel učiti glasbe pri odličnih pedagogih, violine pri Fr. Šinkovcu, orgel pri A. Krašnarju, ki je najboljše učence pošiljal v spopolnjevanje svoji izobraženi sestri. V dveh letih je Fajgelj v orgelski igri toliko napredoval, da je mogel nadomeščati svojega učitelja. Brž ko je dobil službo, se je začel ukvarjati z glasbeno teorijo. Kljub revni plači si je nabavil knjige o harmoniji, kontrapunktu, kompoziciji, instrumentaciji. Med službovanjem na Trati, mu je s knjigami in nasveti veliko pomagal učeni župnik v bližnji Leskovići Dolinar.

Svet not je bil Fajglju naravni element, dom, uteha, razvedrilo. Njegovi

prijatelji so pravili, da je ves prosti čas prebil pri notah. Vzora sta mu bila Bach in Palestrina. Z vztrajnim zanimanjem in študijem je postal odličen poznavalec glasbene teorije, posebno kontrapunkta. Po preučitvi z večine orgelskih skladb, ki jih je Fajgelj poslal na Ministrstvo za šolstvo in od njega prejel umetniško štipendijo 400 kron, ga je sloviti avstrijski kritik in esteta E. Hanslick imenoval slovenskega Bacha. Ni mu mogel verjeti, da je samouk. Fajgelj je številnim skladateljem popravil dela, nekaterim tudi prepisoval.

Komponiral je z veliko lahkoto, kar pri mizi in malokdaj je izdelek popravil, ko ga je preigral na instrumentu. Dogajalo se je, da je napisal akord in kar iz njega izvedel kompozicijo. Navadno omenjajo zbirko moških zborov Jamski odmevi (1907), s številko 345, posvečeno slovenskim rudarjem, kot zadnje njegovo delo. Toda po hčerini trditvi je po tej zbirki napisal še nekaj skladb. Zadnja da je nedokončana latinska maša s Kyrie, Gloria in z delom Creda.

Danilo Fajgelj

Njegovo umetniško delovno področje je bila cerkvena glasba in njegov priljubljeni instrument orgle. Gojil je tudi svetno pesem, a v manjši meri. Orglal je povsod, kamor so ga privedle službene dolžnosti. Začel je v svoji rojstni Idriji. S časom se je toliko spopolnil, da je suvereno obvladal orgelsko tehniko in so njegove mojstrske sposobnosti na tem kraljevem instrumentu poznali blizu in daleč. Pokazal je izbran okus tudi pri spremljanju petja in veliko domiselnosti v improvizacijah.

Fajgljevo življenje in delovanje pada v čas vzpona romantike, ki je poudarjala svet čustva in fantazije, oživila narodnega duha, navajala k študiju uresničevanja slovenskega duha skozi čas, v pesništvu, prozi, glasbi, umetnostih, navadah. Poudarjala se je narodna pripadnost. Vstala so nacionalna gibanja. Prirejali so tabore. Na njih so znani govorniki postavljali slovenske zahteve, ki so odražale dokaj izdelan narodni program, in so nastopali masovni pevski zbori z navdušu-

jočimi narodnimi in domoljubnimi pesmimi. Val slovenskega navdušenja je zajel tudi Fajglja. Tako je vodil petje na taborih v Šempasu, Višnjeviku in Tolminu.

V šestdesetih letih so bila osnovna slovenska združevalna središča, čitalnice, ki so prirejale »besede« s koncertnimi in odrskimi reprodukcijami. Kot izraz narodnih in umetnostnih potreb je bila 1872 ustanovljena Glasbena matica. Njen program je bil podpiranje in razvijanje slovenske glasbe, izdajanje slovenskih glasbenih del, nabiranje narodnih pesmi in ustanavljanje glasbenih šol. V njenem okviru je že od začetka deloval Danilo Fajgelj. Pri Glasbeni matici je izdajal svoje skladbe, tudi orgelske, zanjo komponiral in nabiral ljudske pesmi. Tako so nastali štirje zvezki Cerkvnenih pesmi, nabranih med slovenskim narodom (1885-1893). Pri delu sta sodelovala Kokošar in pozneje še Laharnar.

Med dejavniki, ki so vplivali na slovensko glasbeno življenje v Fajgljevem času, je bilo tudi cecilijansko gibanje. Nastalo je v nemškem Regensburgu in se kmalu razširilo tudi na slovenski prostor. Cecilijanci so hoteli reformirati cerkveno glasbo, češ da je preveč zunanja in posvetna, jo poduhoviti in uskladiti s cerkvenim duhom in s sveto liturgijo. Ustanavljali so reformistične cerkvene zборе, ki bi gojili polifono umetnost a cappella v stilu 16. in 17. stoletja. Ustanavljali so cecilijina društva, ustanovili orglarsko šolo in glasilo Cerkvneni glasbenik (1877-8). Eden vidnejših predstavnikov cecilijanske smeri je bil Fajgelj. Z nadškofom Sedejem, Kokošarjem, Harmelom in Grčo je bil soustanovitelj goriškega Cecilijinega društva in med redkimi sodelavci prvih dveh letnikov Cerkvnege glasbenika, poleg Foersterje, Nedveda, Hribarja, Pogačnika in Belarja. Fajgelj je cerkveno glasbeno literaturo obogatil s številnimi mašami, ofertoriji, litanijami, moteti, tantumi in drugimi tehtnimi vokalnimi in orgelskimi kompozicijami. Njegove sklad-

be imajo bogato harmonijo, jasen in prozoren stavek in domiselne izpeljave. Toda zvestoba cecilijanskim idealom je slabila v njem osebno izpovednost in čustveni polet. To je še bolj opazno v svetnih pesmih, kjer je v veliki meri uporabljal način in slog cerkvenih kompozicij. Zato njegove skladbe niso našle poti med ljudstvo, vsaj v toliki meri kakor pesmi na ljudsko pesem in čustvo naslonjenih zgodnjih romantikov Volariča, Kocjančiča in Lebana, če se omejimo samo na sodobnike in rojake s Tolminskega. Cecilijansko gibanje na Slovenskem ni pognalo globljih korenin. Motila sta nesodoben slog in zahteva, da se iz cerkve odstranijo prvine ljudske glasbe, ki so jih vanjo prinesli Rihar, Potočnik, Dolinar, Vavken, Levičnik in drugi, in da se rabi latinski jezik namesto slovenskega, kar je predstavljalo še zlasti razglašeno noto v tedanjem nacionalnem vrenju. Cecilijanstvo je začelo pešati že proti koncu stoletja. Trajalo je malo, vendar pomeni važen mejnik na razvojni poti cerkvene glasbe. Priznati je namreč treba, da je dalo cecilijanstvo dobro izšolane glasbenike, ki so po zatonu cecilijanstva znali pisati dobre skladbe.

Poleg cerkvenih skladb in okoli 90 svetnih, med katerimi so omembe vredne Kantata v proslavo Valentina Vodnika, Venec slovenskih pesmi, Venec četverglasnih mešanih zborov in že omenjeni Jamski odmevi, je po naročilu napisal Šolsko pesmarico za osnovne šole (petje je leta 1869 postalo obvezni šolski predmet), kjer je poleg teoretičnega dela objavil skladbe vseh slovenskih avtorjev, in cerkveno Šolsko pesmarico v založbi goriške nadškofije. Veliko Fajgljevih skladb je ostalo v rokopisu. Večino neobjavljenih in precej objavljenih kompozicij, vsega 154 zvezkov, je po posredovanju dr. J. Mantuanija poslal 1907 c. kr. dvorni knjižnici na Dunaj. Ni hotel, da pridejo v nepoklicane roke. Svoje skladbe je objavljajl še v Ceciliji (ur. Foerster), v Ljudski pesmarici (Spind-

ler), v Cantica sacra (Foerster), v Slovenski pesmarici (Aljaž), v Glasbeni zori (Gerbič) in v Novih akordih (Krek).

Fajgelj je bil tudi publicist in je svoj jezik in slog vztrajno izpopolnjeval. Kritike in poročila je pisal v dnevnike in strokovne liste. Očitali so mu, da je popustljiv in predober. V resnici je bil občutljiv in obziren človek in je vsakomur pomagal. O nikomer ni rekel, da nič ne zna, le da to in ono ni prav, da je treba to ali ono popraviti.

Po značaju je bil skromen in ponižen. V družbi pa se je razživel, se šalil in rad govoril o glasbi, ki jo je vsestransko poznal, in rad pripovedoval anekdote o glasbenikih. Vedrost ga je zapustila, ko mu je umrlo pet od osmih otrok, med temi Frančišek, bogoslovec in glasbenik, očetu najbolj podoben.

Danilo Fajgelj se je rodil v Idriji 19. novembra 1840. Osnovno šolo je opravil v Idriji in tam tudi učiteljsko pripravnico z dveletnim tečajem, kjer je bilo orglanje eden od glavnih predmetov. Po opravljenem učiteljišču je dobil službo v Bučki na Dolenjskem. Šola je bila na novo ustanovljena in so vanjo hodili tudi odrasli. Po petih letih je bil premeščen na Trato na Gorenjskem, kjer mu je pomagal in ga spodbujal h glasbenemu delu učeni župnik iz bližnje Leskovice Dolinar. V ta čas segajo njegove prve objavljene pesmi v Učiteljskem tovarišu. Nato je bil v Zalem logu, tudi na Gorenjskem, kjer sta si bila prijatelja z župnikom L. Pintarjem, bivšim deželnim poslancom. Ko je bila v Tolminu razpisana učiteljska služba in z njo povezana orglarska služba, je konkuriral in bil sprejet. Ostal je devetnajst let. Tu je »mizerijo učiteljske službe«, da rabim Lebanove besede, delil s Hr. Volaričem. Tu je začel tožiti nad grobstvo birokracije in nerazumevanjem šolskih oblasti. Končno sta mu deželni šolski nadzornik A. Klodič in občina pomagala proti volji okrajnega šolskega sveta, da je bil po 31 letih promoviran.

Dobil je nadučiteljsko mesto na Serpenici in brezplačno stanovanje v kaplaniji, ki je bila občinska last. Julija 1892 je dobil še umetniško štipendijo, ki je bila lahko v ponos in čast vsemu slovenskemu učiteljstvu, še posebej primorskemu. Učil je štirideset let. Tudi nasprotniki so mu morali priznati, da je bil dober učitelj. Leta 1898 je šel v pokoj v Gorico. S pokojnino je shajal, drugega ni dobil. Zaman je upal, da mu bodo goriški glasbeniki pomagali. Počasi se mu je položaj le zboljšal: učil je violino in klavir, hodil orglat v Bilje in nadomeščal organista v goriški cerkvi sv. Ignacija. Leta 1904 ga je začel mučiti revmatizem, 1908 je

dobil gripo in, ker ni legel, ga je prišlo tudi srce. Ni se zmenil za zdravnikove nasvete in naročila, dokler ga ni bolezen priklenila na posteljo. Dne 8. oktobra 1908 je vstal, se obril, zahteval naočnike, da prebere Primorski list. Na prigovarjanje žene in hčerke se je vrnil v posteljo in tam v hipu mirno zaspal.

Pogreb je bil preprost. V slovo mu je zapel zbor Glasbenega in pevskega društva. Tudi njegovi trije otroci so postali glasbeniki, čeprav oče tega ni hotel, ker »muzika ne da kruha«.

Taka je življenjska zgodba pomembnega slovenskega glasbenika Danila Fajglja.

MARTIN JEVNIKAR

Dr. Ivan Tul - nabožni pisatelj

(Ob 30-letnici smrti)

Dr. Ivan Tul, doma iz Mačkovelj pri Trstu, najbrž ne bo prišel v slovensko literarno zgodovino, čeprav se je poskušal v pesništvu in prozi, zapisal pa se je z debelimi črkami med slovenske verske in nabožne pisce in avtorje. Vendar pa tudi tukaj še ni dobil tistega priznanja in mesta, ki si ga je zaslužil. Naša nabožna ustvarjalnost še ni raziskana, ker manjka za to zavzetih in usposobljenih ljudi, poveljne razmere v Sloveniji pa ji sploh niso bile naklonjene. Vendar pa bo prišel čas, ko se bo o dr. Tulu izčrpnije govorilo, ker je bil središčna osebnost. Delal je v časih, ko so Slovenci na Tržaškem in Goriškem dosegli najvišji verski, kulturni, gospodarski in politični razvoj, pod fašizmom pa izgubili vse. Po zadnji vojni je krepko pomagal odstranjevati ruševine.

Ivan Tul se je rodil 2. jul. 1877 v Mačkovljah pri Trstu v ugledni kmečki družini, ki ga je mogla poslati na gimnazijo v Trst (1890-98), čeprav je ves čas stanoval v škofijskem konviktu,

kjer so bili stroški manjši. Po maturi je stopil v centralno semenišče v Gorici (1898-1902) in bil posvečen 14. jul. 1901, torej pred zaključkom študijev. Najprej je bil kaplan v Predloki (1 mesec), od sept. 1902 pa je bil začasni prefekt v škofijskem konviktu, nato tajnik novega tržaškega škofa Frančiška Nagla do 1906 in kaplan pri sv. Antonu Novem. Da bi se izpopolnil v verskih naukih, se je vpisal na dunajsko univerzo ter se v Trstu pripravljal na izpite. V letih 1910-12 je živel in študiral na Dunaju (gojenec Avguštineja) in 1913 doktoriral z disertacijo *Das Verhältnis der dalmatinischen Serben zu die katholische Kirche*.

Že 1912 je bil Tul imenovan za suplenta moralne teologije v goriškem semenišču, 1914 pa je postal redni profesor. Med 1914-18 je bil mornariški vojni kurat v Pulju in v tej službi je moral spremljati na morišče Nazaria Saura, kar so mu nekateri italijanski nacionalisti hudo zamerili. Po vojni je učil v tržaškem in goriškem semenišču, v Gorici od 1922 do upokojitve 1947 moralko, cerkveno umetnost in deželne

jezike: slov., hrv. in ital. Od 1923 je bil tudi spiritual, vendar je moral na fašistično zahtevo to službo zapustiti, prav tako se je moral izseliti iz semenišča. Nastanil se je pri usmiljenih bratih v Gorici, tu je bil od 1944-47 dušni pastir za bolnike. Vzporedno je bil prosinodalni izpraševalec, škofijski cenzor in asesor cerkvenega sodišča. Od 1936 je bil monsinjor. Zadnja leta ga je mučil sklepní revmatizem, da je bil veliko priklenjen na posteljo. Umrí je 26. jan. 1959 v Gorici, pokopan pa je v Mačkovljah.

Dr. Tul je že zgodaj spoznal, da je v modernih časih tiskana beseda zelo važno orodje in orožje za obrambo vere in resnice, v teh krajih — posebno še pod fašizmom — pa tudi slovenskega jezika in narodne zavesti. In ker je bil teološko izredno izobražen in razgledan in v stalnem stiku z bogoslovci, duhovniki in verniki, se je posvetil predvsem nabožnemu slovstvu. Bil pa je tako skromen in ponižen, da se v večini knjig ni podpisal s pravim imenom, ampak samo »duhovnik tržaške škofije«, pri več knjigah je izpustil tudi letnico izida, ker je bila zanj važna samo vsebina. Pomembno je tudi, da je večino knjig sam založil, ker ni bilo primernih založb.

Prvič se je oglasil v javnosti leta 1904, ko je bil tajnik škofa Fr. Nagla, s knjižico *Ricmanje*. Ricmanjsko cerkveno vprašanje. Založil Novi list v Trstu 1904, str. 77, brez podpisa. Ricmanjska »cerkvena afera« je prav tedaj razburjala duhove, vas sama se ni znašla v njej, časopisi — v Trstu *Edinost*, v Ljubljani *Slovenski narod* —, a tudi drugi so na dolgo in široko pisali o njej, jo podpihovali in gnali v skrajnost.

Ricmanje so spadale pod župnijo Dolino, ki je imela prvega znanega duhovnika že leta 1331. Do konca 19. stol. je imela Dolina pod seboj 24 vasi in 34 podružnih cerkvá. Ricmanje so dobile duhovnijo ali kaplanijo leta 1778, vendar do konca 19. stol. niso vaščani mislili na samostojno župnijo.

Spremenilo pa se je, ko je prišel 4. sept. 1898 za novega kaplana dr. Anton Požar, ki je začel ljudem obljubljeni samostojno župnijo. Dec. 1899 je pisal Peter Hreščak v Dolino, da so se Ricmanjci obrnili na tržaški ordinariat, da ne marajo imeti nič skupnega z dolinsko župnijo. Naslednje leto so se obrnili na grškokatoliškega škofa Drohobeckega v Križevcih, da bi prestopili v grškokatoliški obred. Škof jim je 20. jul. 1900 odgovoril, da jih ne more sprejeti v svoj obred. Kljub temu so Ricmanjci avgusta sporočili okrajnemu glavarstvu v Kopru in tržaškemu škofu Šterku, da so prestopili v grškokatoliški obred. Škof je poslal 18. avg. 1900 Požarju ukor, ta pa je že naslednji dan ukor zavrnil. Tega leta je škofija posredovala na Dunaju, da bi ustanovili samostojne župnije v Klancu, Podgorju in Ricmanjih. Ministrstvo je 3. sept. 1900 ustanovilo omenjene župnije, pred ustanovitvijo pa je zahtevalo v Ricmanjih preiskavo tržaško Namestništvo. Septembra 1901 je prišel v Ricmanje škof Drohobecki in ljudem svetoval, naj ostanejo pri starem obredu. 17. sept. 1901 je umrl tržaški škof Šterk, dr. Požar je izrabil priliko in 16. dec. dvignil na škofiji glagolski misal iz leta 1483, ki je bil last ricmanjske cerkve, a shranjen na škofiji. S tem misalom je za Božič istega leta vpeljal v Ricmanjih na svojo roko glagolsko mašo po latinskem obredniku, ljudje pa so bili prepričani, da je maša v grškokatoliškem obredu. Spor se je nadaljeval, vanj je posegla tudi sv. Stolica, tržaški škofijski ordinariat pa je v letu 1902 Požarja štirikrat poklical na red. Ta je odgovarjal, da se ravna po navodilih škofa Šterka. Konec avg. 1902 je prišel v Trst novi škof Frančišek Nagl in že sept. zahteval od Požarja odgovor. Požar je prišel 16. okt. k škofu in mu zatrdil, da ima dovoljenje za glagolsko mašo od Šterka, Drohobeckega in sv. Stolice. Škof je zahteval pismene dokumente, in ker jih Požar ni imel, ga je 7. dec. 1902 prestavil v Vatovlje. Požar

Prof. Tone Požar govori ob Tulovi proslavi v srenjski hiši v Mačkolljah 22. januarja 1989

je 26. dec. dekret vrnil, češ da spada pod Drohobeckega. Tedaj ga je Nagl 5. jan. 1903 razrešil službe in ga suspendiral »a divinis«. Požar se je preselil v zasebno stanovanje in ostal v Ricmanjih. Škof se je pritožil na sv. Stolico, ki je njegov ukrep odobrila, Požar pa se je dvakrat pritožil, a oba krat izgubil. Končno je 17. febr. 1904 Ricmanje zapustil.

Škof je imenoval za Požarjevega naslednika J. Krančiča, ki pa v vasi ni vzdržal, ker so ga popolnoma osamili, ga zmerjali in mu nagajali. Zato ga je škof razrešil službe in naročil okoliškim župnikom, naj skrbijo za Ricmanjce. Poslal jim je tudi štiri pastirska pisma, ki jih Tul ponatiskuje.

Na tem mestu se Tulova knjiga zaključuje, ker je izšla pač leta 1904, »ricmanjska cerkvena afera« pa je trajala še šest let in se zaostrila: župan Ivan Berdon je poročal in pokopaval vaščane, nekaj ljudi je izstopilo iz Cerkve, posebno odposlanstvo je odšlo iskat stikov s pravoslavnim škofom v Dalmaciji. Končno je Ministrstvo za uk in bogočastje 2. nov. 1904 dovolilo ustanovitev samostojne župnije, škofija pa je izdala dekret 23. apr. 1905. V vasi so skušali urediti razmere duhovniki Josip Stržinar, Jakob Ukmar in Jedrejčič iz Istre, vendar niso uspeli.

Končno so na posredovanje istrskega odvetnika in državnega poslanca dr. Matka Laginja (tujec imenitnejši od domačina?) zastopniki Ricmanjcev 1. apr. 1909 na občini v Dolini podpisali ustanovno listino ricmanjske župnije. Ker so smeli Ricmanjci sami izvoliti župnika, so izvolili Jedrejčiča, Ukmar je dobil le en glas. Jedrejčič pa že na prvem srečanju z verniki ni mogel sprejeti njihovih zahtev, zato se je takoj odjeljal v Istro. Novi župnik je postal 1. sept. 1910 Ivan Zega, kaplan-ekspozit v Gradini v Istri. Ricmanjsko cerkveno vprašanje se je rešilo in novi župnik je začel počasi urejati verske razmere.

Tul je napisal knjigo Ricmanje na zgodovinskih virih, ki so bili na škofijskem ordinariatu, središču cele »afere«. Navaja jih z zgodovinsko natančnostjo, nepristransko, seveda pa zavrača napade in neresnice, ki so jih širili časopisi. Zelo je obziren do prizadetih ljudi, ne navaja njihovih imen, da bi jim ne škodil, čeprav so se dogajale za kulturne Slovence komaj verjetne stvari. Brez dvoma je knjiga koristila vsem, ki so hoteli spoznati resnico o tako razvpiti zadevi. In samo to je bil Tulov namen.

Dve leti kasneje je Tul napisal *Ples*. Poučna knjižica za mlade in stare, za

prijatelje in sovražnike. Izdal in založil jo je Ukmarjev polmesečnik Družinski prijatelj v Trstu jul. 1906 na 170 straneh. Knjižica je tako uspela, da so jo nov. 1906 ponatisnili, 1907 pa je doživela tretji natis. Tul odločno nasprotuje plesu in proti njemu nava-ja Sv. Pismo, filozofe in pisatelje, proti koncu pa zavrača še dvajset izgovorov, zakaj naj bi ljudje plesali. Tretji izdaji je dodal še članka o Slovenskem Marijinem domu in Zavodu sv. Nikolaja v Trstu.

Leta 1909 je izdal v Trstu v samozaložbi na 16 str. knjižico o tržaškem svetniku in krajih njegovega življenja: *Sv. Socerb: življenje, grad jama sv. Socerba*.

Leta 1908 se je Tul odpravil na svoje pravo področje, na pisanje molitvenikov in šmarnic. Molitveniki so bili do cerkvene reforme na drugem Vatikanskem koncilu redni in neobhodno potrebni spremljevalci slovenskih vernikov pri maši. Iz njih so brali mašne dele in sledili duhovniku, lahko rečemo, da ni bilo vernika brez molitvenika, marsikoga starejših pa je spremil tudi v grob. Molitveniki segajo do protestantske dobe, po prvi svetovni vojni pa sta se uveljavila med Slovenci *Večno življenje* Gregorja Pečjaka (9 izdaj) in *Kristus kraljuj* Ivana Vrečarja (4 izd. in dve v Trstu kot *Mašna knjiga*).

Tul ni hotel tekMOVATI z drugimi pisci molitvenikov, njegovi molitveniki so le dodatki šmarnicam, zato so kratki, do 30 strani, obsegajo pa mašo, nekaj molitev, križev pot in litanije. Najbrž je vedel, da bodo imeli verniki pri maši svoj molitvenik. Leta 1932 je sodeloval pri skupnem molitveniku *Cerkveni molitvenik* za goriško nadškofijo in tržaško škofijo.

Šmarnice so bile od nekdanj med Slovenci zelo razširjena in priljubljena najniška pobožnost. Ljudje so prihajali v cerkev in vsak dan poslušali po eno premišljevanje o Mariji in drugih vzornikih, lahko pa so šmarnične knjige prebirali tudi sami doma. Tul je

napisal 21 knjig šmarnic, 12 jih je uvrstil v Marijino krono dvanajsternih zvezd, služile pa naj bi za 12 majnikov.

Na tem mestu ne morem pisati o vsakih šmarnicah posebej, ker jih je preveč in so si tudi zelo sorodne. Omejil se bom samo na vprašanja, ki jih je obravnaval. Središče je seveda Marija, Mati božja, ki ji je mesec maj posvečen. Marijo poimenuje največkrat Kraljica, tako v naslovih: *Kraljica cvetlic*, *Kraljica vernih duš*, *Kraljica duhovnikov*, *Kraljica duhovnih vaj* in *svetega misijona*, *Kraljica angelov*. Dalje je Marija Zdravje bolnikov, Mati Stvarnikova, Morska zvezda, Nevesta sv. Jožefa, Nevesta sv. Duha, Mati Odrešenikova, Žalostna Mati božja. V drugih šmarnicah je razpravljal o vernih dušah v vicah, bolnikih, versko-družabnih vprašanjih, duhovni obnovi, angelih, misijonih, mornarjih, o čistosti, sv. Evharistiji, poslanstvu zvonov, o vzorih za matere in dekleta, može in fante, o sv. Cerkvi.

Torej zelo obširna vsebina, ki je zajela vsa področja verskega življenja. Primerne so bile za cerkvene pobožnosti in morda še bolj za zasebno branje in premišljevanje, ker so imele obliko molitvenikov. Preproste so, jasne, spodbudne, vsako premišljevanje obsega kake tri strani. Pri vsakem premišljevanju je na koncu posebej zgled, ki naj pojasni in dopolni razlago. Koliko je besedilo izvirno, ni mogoče ugotoviti, pri zgledih pa pogosto navaja, od kod jih je vzela. Navedena je tudi literatura, največ ital. in nem., deloma franc. in hrv.

Posebno delaven je bil po upokojitvi, ko se je lahko brez večjih obveznosti posvečal pisanju šmarnic, pesmi in drugih spisov. Največ je napisal in izdal od leta 1951 do 1955, in sicer 11 knjig šmarnic, molitvenik, dve knjigi pesmi in še kaj drugega.

Izdal je naslednje knjige:

Kraljica cvetlic. Šmarnična premišljevanja z zgledi in kratkim molitvenikom, Trst 1908; druga izdaja Gorica 1954, str. 158; obe v samozaložbi.

Sirite šmarnice za našo mladino, Trst 1909.

Šmarnice. Založil Družinski prijatelj, Trst 1910, 31 str.

Kraljica vernih duš. Šmarnice za naše pokojne, Gor. 1931, 230 str., samozal.

Kraljica vernih duš. Molitvenik z obrednikom in premissljevanjem za verne duše v vicah. Gor. 1931, 520 str., Katol. knjig.

Zdravje bolnikov. Molitvenik z obrednikom in šmarnicami za naše drage bolnike, Gor. 1933, 688 str., Katol. knjig.

Kraljica duhovnikov. Molitvenik z obrednikom in šmarnicami, II. del Obrednik, GMD 1934, 100 str.

Kraljica duhovnikov. Šmarnice, Trst 1939, 125 str., Casa Edit. Triestina.

Zvezde vodnice za fante in može. Dva in trideset premissljevanj z zgledi in kratkim molitvenikom po katekizmu. GMD 1940, 136 str.

Šopek cvetlični za naše žene in naša dekleta. Šmarnice. Dva in trideset versko-družabnih premissljevanj z zgledi in kratkim molitvenikom po katekizmu. GMD 1947, 271 str.

Kraljica duhovnih vaj in svetega misijona. Šmarnice za duhovno obnovo s kratkim molitvenikom. GMD 1951, 329 str.

Kraljica angelov. Šmarnice. Češčenje angelov v službi Marijini. (Kratek molitvenik s premissljevanji in zgledi). Gor. 1953, 200 str., samozal.

Mati Stvarnikova. Šmarnice. GMD 1953, 195 str.

Morska zvezda. Morske šmarnice z molitvenikom za mornarje. Pesmi za mornarje v I. zv. Rožmarin in Cipresa. Gor. 1953, 265 str. s slikami, samozal.

Nevesta sv. Jožefa. Šmarnice o deviškem ženinu preblažene Device Marije s kratkim molitvenikom in popisom romarske božje poti v sv. Jožefu v Ricmanje. Gor. 1953, 191 str., samozal.

Lilije. Šmarnična premissljevanja o sveti čistosti s posebnimi zgledi za moške in ženske. V Marijinem letu

8.12.1953 do 8.12.1954. Gor. 1954, 269 str., samozal.

Sveta Cerkev naša mati. Šmarnice z dvemi in trideset premissljevanj in zgledi in kratkim molitvenikom. Gor. 1954, 142 str., samozal.

Nevesta Sv. Duha. Šmarnice. Gor. 1955, 201 str., samozal.

Evharistične šmarnice. Dve in trideset premissljevanj z zgledi o najsvetejšem zakramentu. Gor. 1955, 460 str., samozal.

Iz stolpa sem mi zvon zvonil. Šmarnice. O vzvišenem poslanstvu zvonov. Dve in trideset premissljevanj z zgledi, z molitvenikom in dodatkom. Gor. 1955, 149 str. in 4 str. slik, samozal.

Mati Odrešenikova. (Mati božjega Deteta). Kratek molitvenik s premissljevanji in zgledi o božjem Detetu, v čast Mariji Devici. Gor. 1955, 196 str., samozal.

Del spominske razstave ob 30 letnici smrti dr. I. Tula v Mačkoljah

Pasijonke (Žalostinke). Šmarnice o žalostni Materi božji. Gor. 1955, 225 str., samozal.

Vzporedno s šmarnicami je Tul zlagal pesmi, ki gladko tečejo v različnih ritmičnih in dolžinah verzov. Zgrajene so v štirivrstičnih kiticah in z rimami. Vidi se, da se je učil pri Gregorčiču in tedanjih slovenskih religioznih pesnikih, npr. pri Silvinu Sardenku, ni pa ustvaril lastnega pesniškega izraza in ne kaže ustvarjalnega razvoja. Napisal je nad 500 pesmi in jih izdal v samozaložbi v dveh knjigah z naslovom *Rožmarin in Cipresa*. Prvi zvezek, Gor. 1955, Drugi zvezek, Gor. 1955 (na knjigah ni letnice, navedena je v Bibliografiki NŠKTTrst). Vsaka knjiga ima nad 250 pesmi, prva 341 str. in 14 str. slik kuratov avstroogr. mornarice (tudi Tul je bil mornariški vojni kurat v Pulju 1914-18), druga ima 344 str. in 21 str. slik škof. konvikta v Trstu, risb tržaških narodnih noš idr.

V uvodu v prvo knjigo je sam označil pesmi takole: »Rožmarin in Cipresa sta rastla in uspela s Šmarnicami. Zato ni čudno, da dehtita po Šmarnicah, namen Šmarnic je v obliki priljubljene čiščenja Marijinega nuditi vernikom vedno globlje poznavanje verskih in krščansko-nravnih resnic, da vzljubijo ta božji dar in svoje življenje po njem uravnajo in svoj zadnji namen (zveličanje) dosežejo...»

Bodi Rožmarin slika in vsebina našega zemeljskega življenja v vseh dobah in borbah, v vseh preizkušnjah in zmagah, v vseh čednostih in upanjih.

Cipresa pa je začetek večnega življenja, plačila za trude in napore, veselje, ki ne mine, mir, ki ga nič več ne kali, ne kazi nezgoda, strah, bolelost, ločitev, smrt in zlasti od božje ljubezni za človeka namenjeno večno zveličanje v družbi Boga in Matere božje, vseh angelov in svetnikov, vseh najboljših božjega gledanja vrednih oseb.«

Nekaj Tulovih pesmi so uglasbili.

V pesništvo spada tudi pesnitev *Petdesetletnica Marijine družbe v Trstu*.

JOZE ALEKSIJ MARKUZA

ZGODOVINA

*Premikanje
kamnov spomina,
odpiranje
in zapiranje
meja.*

*Človek
med rojstvom
in smrtjo,
trpkih izkušenj
in velikih spoznanj.*

*Sklepanje
nekdanjih vezi
prijateljstva, miru,
vojn in sovraštva,
brez konca dni.*

Trst 1950, 8 str., samozal. Leto pozneje je izdal v Gor. 16 str. debelo knjižico *Petdesetletnica mašniškega posvečenja in nove maše* (Zlata maša) 14. in 21. jul. 1951. Gor. 1951; tu so tudi pesmi.

Tul je pisal tudi religiozne in splošne članke in jih priobčeval v KMD v Celovcu pred prvo svetovno vojno, v *Verbum Dei* (1930-31), v *KatG*, v *KolGMD* pa je priobčil naslednje članke: *Tri zvezde vodnice za mladeniče in može*: I. Sv. maša. II. Molitev. III. Sv. spoved in sv. obhajilo (1934); *Oštrigarji* (1939); *Torklja in torkljarji* (Oljarina in oljarji) (1940); *Sv. pismo in veda* (1958); *Umetnost in dušno pastirstvo* (1959); *Gospod Cigoj. Župnik Karel Reja* (1960).

Ivan Tul je bil izredno delaven in požrtvovalen, saj je neprestano študiral in pisal in večino knjig sam založil. Občudovanja je vredna njegova iznajdljivost, da je mogel napisati toliko knjig za šmarnično pobožnost, da je našel na stotine problemov in zgledov in da se ni preveč ponavljal. Znal je pisati in pritegniti ljudi z zanimivo vsebino in raznimi govorniškimi prijemi,

zato je brez dvoma veliko prispeval k verskemu življenju Primorcev in zamejcev.

Če pa zdaj pregleduješ njegove knjige po vrsti, vidiš, da je pisal za svoj čas, ko je bilo življenje še bolj preprosto, navezano na dom in družino, ko je bila cerkev v vasi še središče, učiteljica in voditeljica življenja. Danes so se časi tako močno spremenili, da bi bila njegova dela zlasti mladim ljudem nekam odmaknjena, preveč enostavna, manjka jim sodobna teološka poglobitev, bolj osebno doživljenje vere, bolj oznanjanje božje ljubezni kot

strahu pred božjo kaznijo, Bog bi moral nastopati bolj kot Oče in ne kot strog sodnik. Kljub temu pa je bil Tul v svojem času edinstven.

Ob 30-letnici smrti se ga je spomnilo samo Prosvetno društvo Mačkolje z bogatim kulturnim programom in z govori prof. dr. Toneta Požarja in univ. prof. Martina Jevnikarja.

VIRI: Spisi dr. I. Tula; t-t, Prof. dr. I. Tul, KolGMD 1960 150-51 s sl.; Angel Kosmač, 70 let župnije v Ricmanjih, KolGMD 1975, 54-67; Isti, Požar Anton, PSBL 12, 62-63; Bibliografije NŠKTrst; Fr. Kralj, SBL IV, 228.

MARTIN JEVIKAR

Umrli univ. prof. dr. Ciril Žebot

V noči med 8. in 9. jan. 1989 je umrl v Washingtonu v ZDA univerzitetni profesor in mednarodno ugledni gospodarski strokovnjak dr. Ciril Žebot. Njegovo življenje je bilo zelo razgibano in polno nevarnosti: doživel je bombardiranje Beograda, ustreljen bi bil moral biti skupaj z Ehrlichom, Nemci so ga iskali v Mariboru, Ljubljani in Rimu, ob razsulu Jugoslavije je z Ehrlichom med nevarnostmi in težavami prehodil vso Jugoslavijo od Črne gore do Ljubljane.

Žebot se je rodil 8. aprila 1914 v Mariboru, kjer je bil njegov oče zadnji slovenski župan in je umrl v Dachau. Po klasični gimnaziji v Mariboru je v Ljubljani 1. maja 1937 doktoriral iz prava. Ker se je odločil za akademsko kariero, je odšel za eno leto na univerzo Sacro Cuore v Milan (1937-38) in za eno leto na Sorbono v Pariz. Na obeh univerzah se je specializiral v ekonomiji, v Italiji o korporativnem narodnem gospodarstvu, v Parizu o gospodarstvu v Sovjetski zvezi. O tem je napisal dve strokovni knjigi, prva je izšla 1939, druga šele med vojno 1944. Zaradi njiju je bil marca 1941 izvoljen za privatnega docenta gospodarskih ved na ljubljanski univerzi, kjer je za-

Dr. Ciril Žebot

žel predavati v jeseni istega leta o primerjalnih gospodarskih sistemih. Že od dec. 1940 je bil v službi v Narodni banki v Beogradu in tu ga je minister Kulovec določil za svojega osebnega tajnika in ga povabil s seboj v tujino, če pride do vojne. Med bombardiranjem Beograda je bil dr. Kulovec ubit, zato se je Žebot pridružil ministru dr. Mihi Kreku in z njim odšel v Črno goro, od koder je odletela jugoslovska vlada v tujino. Ker pa so vzeli srbski ministri s seboj žene, služkinje, pse in mačke, za Žebota ni bilo prostora v letalu. Vrnil se je v Ljubljano in predaval na univerzi.

Po kapitulaciji Italije se je umaknil

v Rim in se s pomočjo p. Antona Prešerna skrival v Vatikanu. Po osvoboditvi Rima se je gibal svobodno in sodeloval z dr. Krekom v Socialnem odboru za pomoč beguncem. Navezal je stike s številnimi Poljaki in zastopniki drugih slovanskih narodov. Leta 1944 je bil med ustanovitelji Srednje-evropskega zveznega kluba za Intermarij. To naj bi bila konfederacija narodnih držav med Nemčijo in Sovjetsko zvezo od Baltskega do Egejskega morja. Zaradi ruskega prihoda v Srednjo Evropo se načrt ni mogel uresničiti. V jeseni 1944 sta Krek in Žebot pripravila v Rimu za zaveznike predlog za samostojno povojno Slovenijo. Takoj po vojni pa je Žebot v imenu Akcijskega odbora za slovensko državo zaveznikom predlagal ustanovitev samostojne slovenske države, povezane s Trstom. To je bilo nadaljevanje dela iz Žebotovih ljubljanskih študentskih let, ko je navdušeno delal v odboru Akcije za izpolnitev slovenske univerze. Prvi večji uspeh je bila zgraditev univerzitetne knjižnice. Istočasno je bil desna roka prof. Ehrlicha, ki je ustanovil akademski klub Stražo z listom Straža v viharju. Kot starešina Straže se je redno udeleževal petkovih sestankov, vsakodnevnega rožnega venca v stražarski sobi in mesečnih sestankov jezuitske kongregacije Kraljice apostolov in sv. Mihaela nadangela. Zagovarjal je Ehrlichovo zamisel o »višarskem slovenstvu«, o suvereni Sloveniji, ki bi združila vse slovenske kraje in bi se uveljavljala v enakopravnem, dogovornem sodelovanju z narodi Jugoslavije, obenem pa bi bila pripravljena za nove možnosti širšega obsega v svobodni Evropi. Iz vseh teh načrtov se je v ZDA in Kanadi razvilo Slovensko državno gibanje, ki izdaja časopis Slovenska država.

Leta 1947 je Žebot sprejel ponudbo univerze Duquesne v Pittsburgu in se preselil v ZDA. Tu se je posvetil poklicnemu delu in slovenskemu. O tem sam piše: »Že po prvem letu predavani na univerzi Duquesne so mi naložili predstojništvo gospodarskega oddelka

(fakultete), pri čemer pa sem zaradi zelo narastlega števila študentov še kar naprej predaval 6 do 9 ur na teden. Obenem so me poklicni kolegi na številnih katoliških univerzah vabili k sodelovanju pri Združenju katoliško usmerjenih gospodarstvenikov in njegovi znanstveni reviji *Review of Social Economy*. Bil sem izvoljen za člana osrednjega odbora tega ameriškega združenja in sem v njegovi četrtletni reviji objavljal svoje razprave« (Nemiljiva Slovenija, 397). Kmalu je začel sodelovati v švicarskih, italijanskih, španskih in drugih revijah. »Na podlagi opravljenih razprav in tesnega strokovnega sodelovanja s prof. Goetzem Briefsom na univerzi Georgetown v Washingtonu sem bil leta 1958 povabljen na gospodarski oddelek te jezuitske univerze v ameriški prestolnici.«

Žebotov ugled je rasel, raslo pa je tudi število njegovih razprav in knjig v angleščini. V prestolnici je imel pregled nad svetovnim gospodarskim dogajanjem, na razpolago prebogato kongresno knjižnico, tu so svetovne gospodarske organizacije in banke. Že kmalu po prihodu v Ameriko je prodril v *The New York Times*, ki velja za največji in najbolj kakovostni dnevnik. V njem je priobčil nad petdeset komentarjev o perečih povojnih problemih, izmed njih sedem o tržaškem vprašanju. Predaval je po Ameriki in v Evropi, npr. v Berlinu, študiral gospodarstvo v Pragi, avgusta 1968 pa je z dovoljenjem oblasti odšel v Ljubljano in se sestal z nekaterimi gospodarskimi strokovnjaki, da bi natančneje spoznal jugoslovansko gospodarstvo. Njegov obisk je zbudil med starimi partizani tako razburjenje, da je moral predčasno zapustiti Jugoslavijo.

Z domovino je bil vse življenje srčno povezan. Bil je med prvimi, ki so ameriški javnosti priporočali začetek ameriške pomoči povojni Jugoslaviji, ko je bila po letu 1948 ogrožena od Stalinovega sovjetskega bloka. Leta 1969 je posegel v »slovensko cestno afero« in pri Svetovni banki v Washingtonu protestiral, ker je Jugoslavija

preusmerila štiridesetmilijonsko posojilo na jug, čeprav je bilo odobreno za slovenske avtoceste Šentilj-Gorica (Trst). Tudi to mu je nakopalo veliko sovražnikov med vodilnimi partijci v Sloveniji.

Povojnim slovenskim razmeram je posvetil dve knjigi, ki sta izšli pri Mohorjevi družbi v Celovcu: *Slovenija včeraj, danes in jutri I* (1967), *II* (1969). Prva je bila uradno prepovedana v Jugoslaviji, druga molče. Ker ga je zaradi prve knjige Ed. Kardelj javno napadel, mu je Žebot odgovoril s knjižico *Odgovor Edvardu Kardelju* (Mohorjeva družba v Celovcu 1969).

Malo pred smrtjo pa je izšla v Celovcu pri Mohorjevi družbi v samozaložbi najobširnejša Žebotova knjiga *Nemiljiva Slovenija*. Spomini in spoznanja iz razdobja sedemdesetih let od

Majniške deklaracije (1988, str. 501). Posvetil jo je dr. Antonu Korošču, prof. Lambertu Ehrlichu in svojemu očetu Franju Žebotu, ker »ti možje so najgloblje vplivali na oblikovanje moje slovenske mladosti«. Knjiga je večplastna: svetovna zgodovina po prvi svetovni vojni, jugoslovanska zgodovina od nastanka do danes, slovenska zgodovina v Jugoslaviji ter opis lastnega življenja in dela. Povsod je zelo stvaren, na akademski višini, tudi v polemikah in odgovorih nasprotnikom ostaja trezen in umirjen, navaja zgodovinska dejstva, če je potrebno, jih citira in dokumentira, od študentovskih let je bil sam sredi dogajanja, navaja pa tudi nove vire. Knjiga je zgodovinska in spominska, napisana z veliko ljubeznijo do slovenskega naroda, ki mu je bil poleg žive vere največja dragocenost.

MARTIN JEVIKAR

Umrl dr. Tine Debeljak

Dne 20. januarja 1989 je umrl na svojem domu v Haedo, predmestju argentinske prestolnice Buenos Aires, dr. Tine Debeljak, vodilni zdomski slavist, pesnik, pisatelj, literarni zgodovinar, prevajalec, kritik in urednik. Doma je bil iz Škofje Loke, kjer se je rodil 27. aprila 1903 v družini 11 otrok, dočakal je skoraj 86 let. Dopržil je Škofijsko klasično gimnazijo v Šentvidu nad Ljubljano 1922, slavistiko pa je študiral v Ljubljani, Pragi in spet v Ljubljani, kjer je diplomiral 1927. Po vojaškem roku je odšel v Krakov na Poljsko, da bi se po navodilu prof. Ivana Prijatelja usposobil za prof. na ljubljanski univerzi. Ko pa se je 1930 vrnil domov, so se razmere na univerzi spremenile, zato je sprejel prof. službo v Nikšiću v Črni gori. Tu je ostal do 1935, ko je podal ostavko na državno službo in sprejel mesto kulturnega urednika pri dnevniku Slovenec v Ljubljani. Leto pozneje je doktoriral s tezo *Reymontovi Kmetje v luči književne kritike*,

Dr. Tine Debeljak

ki je izšla v knjigi. Že 1930 je skupaj z Antonom Vodnikom in Rajkom Ložarjem urejal osrednjo kulturno revijo Dom in svet. Ponovno je prevzel uredništvo sam, ko je bil DS na tem, da ga lastniki — Katoliško tiskovno društvo (KTD) — ukinejo zaradi Kocbekovega članka o Španiji. O tem je povedal sam

naslednje: »Za to sta v glavnem dva razloga: prvi je ta, da sem bil kot mož nečakinje v sorodstvu z dr. Jožetom Debevcom, ki je takrat rešil DS: med prvo vojno, ko je bil dr. Izidor Cankar na fronti, ter sedaj leta 1937. Stanovali smo skupaj in sem se večkrat pogovarjal z njim. Že umirajoč me je še ponovno rotil in prosil, da prevzamem jaz uredništvo, da bi revija tako ostala. Tudi je bil mnenja, da bom jaz laže delal z založnico — KTD, saj je bil njen predsednik Odar moj sošolec.«

Imel pa je Tine Debeljak posebno moč, da je znal osvajati ljudi. Tako je obdržal v DS večino sodelavcev, pritegnil pa je tudi vrsto mladih, jih vodil in navduševal, da se je iz njih razvila tretja dominsvetovska generacija. Tako je odkril Balantiča, Hribovska in vrsto drugih in jim utrl pot v slovensko literaturo. DS je vodil med italijansko in nemško okupacijo do konca izhajanja 1944.

Vzporedno se je uveljavljal v raznih kulturnih društvih, posebno v takih, ki so imela zveze s slovanskimi narodi. Bil je tajnik Društva prijateljev poljskega naroda, odbornik Jugoslovansko-češkoslovaške lige, Bolgarske lige, član mednarodnega pisateljskega društva PEN-klub, Slavističnega društva, Narodne galerije, Prosvetne zveze, pomagal je ustanoviti muzej v rodni Škofji Loki, bil član razsodišča za literarne nagrade mesta Ljubljane, banovine in predsedstva Ljubljanske pokrajine.

Maja 1945 je odšel na Koroško in od tam v Rim, kjer je sodeloval z dr. Mihom Krekom v Socialnem odboru za pomoč beguncem, tesno pa je delal s poljskimi izobraženci in vojaki Andersove armade v Rimu. Marca 1948 se je naselil v Buenos Airesu v Argentini in začel drugi del svojega bogatega življenja. Najprej je bil čistilec steklenic v farmacevtskem laboratoriju, potem uradnik v cementni tovarni v notranjosti države (300 km od Buenos Airesa). Ko je prišla 1954 za njim družina iz Ljubljane — žena, sin in hčerki —, so ga prestavili v centralo v Buenos Aires in tu je ostal do upokojitve.

V predmestju Haedo si je postavil hišo z vrtom in se posvetil kulturnemu delu. Na ukrajinski katoliški univerzi papeža sv. Klimenta v Rimu, na podružnici v Buenos Airesu, je postal prof. za primerjalno slovansko literaturo, ki jo je predaval v kastiljanščini za vse slušatelje, odločilno pa je sodeloval pri ustanovitvi slovenskega oddelka na tej univerzi in na njem predaval slovensko literarno zgodovino v slovenščini. Istočasno je bil član Svobodne Akademije znanosti in umetnosti v Parizu.

Leta 1954 je bil Debeljak med ustanovitelji Slovenske kulturne akcije (SKA), osrednje organizacije za Slovence zunaj domovine, ki ima več ustvarjalnih odsekov, izdaja revijo *Meddobje* in mesečnik *Glas Slovenske kulturne akcije*, izdala pa je tudi 136 knjig in publikacij. Debeljak je bil prvih deset let predsednik SKA, potem častni predsednik, do konca pa je sodeloval v Meddobju, ki mu je bil od 11. do 16. letnika odgovorni urednik. Prav tako je bil pet let v uredniškem odboru osrednjega tednika *Svobodna Slovenija* in več let v uredniškem odboru *Koledarja Zbornika Svobodne Slovenije*. Napisal je 1.200 ocen, poročil, kritik, razprav, prevodov, pesmi in črtic, kar je komaj razumljivo, če pomislimo, da je bil podnevi v službi.

Ob vsem tem delu pa je Debeljak tudi literarno ustvarjal. Pesniti je začel že na gimnaziji in v sedmi šoli je prišel v DS, kateremu je ostal zvest do konca. Pisal je v duhu slovenskega ekspresionizma in novega katoliškega križarskega verskega čustvovanja. Šele v Argentini pa je prišel do samostojnih pesniških zbirk: *Velika črna maša za pobite Slovence* (1949), *Poljub* (1950), *Mariji*. Rapsodija za prvo Marijino sve-to leto 1954 (1954), *Kyrie eleison - slovenski Veliki teden* (1955) in *Oratorij o Baragi* (1957). Velika črna maša je mogočna pesnitev o trpljenju slovenskih ljudi med vojno, sestavljena iz kantat, oratorijev in himen, različne velikosti in oblike, a tudi različne vrednosti. Prevladujeta ekspresionizem in

barok. Poljub je svojevrstna ljubezenska lirika, pretresljivi kriki po odsotni ženi. V Mariji opeva dogodke iz Njega življenja, prosi jo zase in za narod, na koncu pa opeva šest znanih Marijinih božjih poti. Kyrie eleison so kratki verzi o slovenskem trpljenju med vojno in ob risbah akademske slikarke Bare Remčeve. Tudi Oratorij je nastal zaradi glasbe (Al. Geržinič).

V prozi je napisal nekaj novel o življenju Slovencev v Argentini, ki so prve te vrste v slovenski literaturi: *Naša hiša*, *Zametene stopinje*, *Življenje in smrt Mate Markoviča*, *Ab urbe condita*. Pripravljala je zbirko *Črni Kamnitnik*.

Debeljakovo esejistično delo je nepregledno, ker ga je toliko in večkrat brez podpisa. Pomembni sta zlasti razpravi v Zborniku Svobodne Slovenije: *Panorama slovenskih leposlovnih ustvarjalcev v emigraciji* (1955) in *Trideset let zdomske emigracijske književnosti* (1973-75 - 57 str. velike oblike drobnega tiska).

Predstavil je Franceta Balantiča v knjigi *V ognju groze plapolam* (1944)

in v zbranem delu *France Balantič* (1956). Prav tako je odkril Ivana Hribovska v *Pesem naj zapojem* (1965). Izbral, uredil, uvod in opombe je napisal v Ivana Preglja *Moj svet in moj čas* (1954). Uredil in komentiral je 16 knjig.

Ves čas je tudi prevajal iz vseh slovanskih jezikov. Tudi prevodi niso razvidni. Omeniti je treba Dantejev *Pekel* (1959) in največji argentinski nacionalni ep Joseja Hernandeza *Martin Fierro* (1970).

Dr. Tine Debeljak je bil izredno nadarjen, izobražen in delaven, glavni ohranjevalec slovenske besede v Argentini. Bil je vseznalec, okrog njega se je vrtelo vse kulturno življenje, rad je pomagal vsem, saj ni znal odreči nikomur.

Daljša bibliografija s sliko je izšla v Zborniku Svobodne Slovenije 1968, str. 179-194, vendar ni popolna, krajši življenjepis in oznaka pesmi v Mladiki 1969, 69-71 in 1989, 47; št. 4 (26. jan. 1989) Svobodne Slovenije je skoraj v celoti posvečena njemu.

K. H. in J. K.

G. Marjanu Komjancu v spomin

Komjančev dom na Mocverju v Števerjanu je mogočen briški dom, obnovljen po prvi svetovni vojni. Tam sta gospodarila kot svobodnjaka oče Jožef in mati Ana Kodermac. Ko so številni Števerjanci bili še koloni, so Komjančevi že gospodarili na svoji zemlji. Morda je to dejstvo vtisnilo vsem družinskim članom veliko pridnost, delavnost, podjetnost in vernost.

V zakonu sta Jože in Ana imela sedmero otrok, štiri sinove in tri hčere. Najstarejši Jožef oz. Pepe je bil določen za gospodarja in dediča velikega posestva; ostale otroke so starši vse izšolali. Najstarejša Justina je bila farmacevtka, Viktorija profesorica, Marija je prav tako končala univerzo. Obe

ti zadnji živita v ZDA. Fantje so tudi študirali. Marjan je postal duhovnik, Ivo je priznan primarij v bolnišnici za kostne bolezni v Malcesine, Mirko je pa padel kot pilot v vojni v Abesiniji. Italijanska komanda mu je dala odlikovanje za hrabrost. To je bila družina Komjančevih v Števerjanu.

Med prvo svetovno vojno so morali v begunstvo in so se ustavili v Dobovi pri Brežicah. Tam se je Marjan rodil dne 2. januarja 1917. Po vojni se je družina vrnila domov, obnovila domači dom in vinograde. Skrbni kot so bili, so vozili v Gorico sadje, prodajali vino in obdelovali vinograde, vsi, tudi študentje.

Marjan Komjanc

LETA ŠTUDIJA IN BOLEZNI

Kakor ostali je tudi Marjan začel obiskovati gimnazijo in sicer državno v Gorici. Po opravljenem izpitu petega razreda gimnazije se je prijavil kot licejec v goriško malo semenišče leta 1933. Leta 1936 je študij končal in stopil v goriško bogoslovje. Pridno je študiral, med počitnicami pa se s kolegom vozaril po goriški deželi. Na enem takih pohodov se je prehladil in pojavila se je jetika. Moral je pustiti reden študij in ostati doma. Skrbna mati in sestre so mu na moč stregle in mu res pomagale, da se mu je bolezen obrnila na boljše. Za silo je ozdravel in bil posvečen na Mali šmaren leta 1940. Posvetil ga je nadškof Karel Margotti. Naslednjo nedeljo je imel novo mašo v Števerjanu. Bila je zadnja nova maša v tej briški vasi. Bil je pa še vedno bolehen in je zato ostal doma. Ko se mu je zdravje nekoliko izboljšalo, je naslednje leto šel za kaplana v Črniče. Dekan Novak je 10. junija 1941 zapisal v Kroniki: »G. Marjan Komjanc je dobil dekret za kaplana v Črničah in se mu je zdravje znatno izboljšalo.« Toda že 5. novembra istega leta beleži: »Jutri bo odšel moj novi kaplan spet od

tu. Po nasvetu zdravnikov more še za štiri mesece v protituberkolozni sanatorij tja pod švicarske gore. Saj burja vipavska res ni za rekonvalescente.«

Še dolgo se je moral zdraviti, je pa toliko ozdravel, da je leta 1947 prevzel vodstvo ameriške ustanove IRO za slovenske begunce. IRO je bila dobrodelna ustanova, ki je pomagala beguncem v vseh ozirih: s hrano, obleko in tudi s pripravo dokumentov za izselitev. S pok. gospo Kati Kerševani sta na tem mestu zelo veliko dobrega storila našim ljudem, ki so zlasti v septembru 1947 trumoma pribežali v Gorico. S tem svojim dobrodelnim delom je nadaljeval do ukinitve IRO. Danes lahko povemo tudi to, da je v petdesetih letih veliko pomagal tudi Cerkvi v Sloveniji, tako s paketi kot tudi z denarjem. Marsikak duhovnik in tudi škof Vovk ter ljubljansko bogoslovje so bili deležni njegove pozornosti, seveda na tiho.

ŽUPNIK IN KATEHET

Župnik v Pevmi msgr. Anton Rutar je bil v letih, zato je zaprosil za pomočnika. Nadškof mu je dal v pomoč g. Marjana Komjanca.

Leta 1970 se je izpraznilo mesto župnika v Gabrjah. G. Marjan Komjanc je zaprosil za to župnijo in prišel tako v Gabrje, prvič kot samostojen župnik. Toda že čez leto dni je umrl g. Vladimir Komac, župnik v Sovodnjah. Iz Gabrij se je leta 1972 Marjan Komjanc preselil tja in ostal tam 16 let do smrti 28. januarja 1989. V teh letih smo ga slovenski duhovniki štandreškega dekanata izvolili za dekana prvič leta 1978 in nato še dvakrat potrdili (1983 in 1986).

Predno je šel za župnika, je bil katehet na slovenski trgovski šoli v Gorici. Kot katehet in tudi kot župnik je včasih hodil svoja pota, ker je bil zelo razgledan in načitan. Veliko je namreč bral tudi tuje literature in hotel to in ono, kar je videl pri drugih, npr. pri Nemcih in Holandcih, uvesti tudi v šoli in v domači župniji.

Zelo mu je bila pri srcu mladina. V župnišču je pripravil posebno sobo za skavte in skavtinje, kjer imajo svoje sestanke. Tudi v cerkvi je okrog oltarja hotel vedno imeti številne strežnike, tudi deklice. Mladim je sploh poseval največjo skrb. V cerkvi je imel tudi lepo skupino dobrih žena, katerih zavzetost se je izkazala zlasti sedaj ob boleznih in smrti g. župnika.

G. Komjanc je namreč moral v bolnišnico že v začetku decembra. Ko je tja odhajal, je prijatelju rekel: »Za nekaj dni grem in se kmalu vrnem.« Tako je upal, toda zadeva je bila resnejša kot je menil. Nastopile so komplikacije vseh vrst in zdravniki so vsega poskušali, toda nazadnje ni bilo več pomoči. Po več dneh globoke nezavesti je dotrpel v soboto pod noč 28. januarja.

POGREB

Slovo od pok. župnika je bilo res nekaj veličastnega. Že dopoldne 31. januarja so njegovo krsto prenesli iz mrtvašnice v goriški bolnišnici v sovođenjsko cerkev, kjer je ostala odprta do pogrebne sv. maše. Častno stražo so držali domači skavti in skavtinje.

Sovođenjska cerkev je bila za pogreb dosti premajhna, da bi mogla sprejeti vse vernike. Premnogi so morali ostati zunaj in so po zvočnikih sledili pogrebniemu obredu. Izredno veliko

je bilo duhovnikov z obeh strani meje, številni tudi italijanski duhovniki.

Somaševanje je vodil sam goriški nadškof p. Bommarco ob somaševanju dr. O. Simčiča ter generalnega vikarja koprške škofije R. Podveršiča in drugih slovenskih in italijanskih duhovnikov. Vse je bilo v slovenščini. V žalni pridigi je dr. Simčič orisal življenjsko pot pokojnika, na koncu sv. maše pa so spregovorili g. nadškof, župnik iz Črnič dr. Al. Vetrlih, kancler ljubljanske nadškofije msgr. F. Vrhunc in že omenjeni msgr. Podveršič. Vsi so se zahvalili rajnemu za njegovo razgibano delo, sodelovanje in tudi materialno pomoč.

Po molitvah ob krsti se je razvil mogočen spreved na domače pokopališče. Ob izhodu iz cerkve je zapel pokojniku v slovo števerjanski zbor, na pokopališču pa so se — pokop je opravil dr. Simčič — poslovili skavt Julči Čevdek, župan Vid Primožič in dr. Drago Legiša. Za slovo so najprej zapeli trije zbori, zaključili pa so skavti s pesmijo slovesa.

Bil je to res občuten pogreb, dokaz, da so se prisotni zavedali, kdo jim je bil odvzet. Življenje pa teče naprej in zato je tem bolj utemeljena želja, ki jo je izrekel župan Primožič: »Če že nismo vredni novega dušnega pastirja, smo ga pa toliko bolj potrebni!«

STANKO JANEŽIČ

PRAZNIČNA LUČ

*Praznična luč
je presvetlila
obnebja srca,*

*temine prepadov
so v nič potonile,*

*mavrična pentlja
čudežno povezuje
daljna obzorja,*

*pesem
preplavlja
vesolje,*

*ves čist
in lahak
prehajam*

*v skrivnost
Harmonije.*

Poslednje slovo od dr. Stojana Brajše

Podgorska župnijska skupnost in z njo tudi Slovenci ter istrski Hrvati smo se v soboto, 15. aprila, poslovili od dr. Stojana Brajše. V sredo, 12. apr. 1989, v jutranjih urah je namreč v bolnišnici sv. Justa v Gorici dokončal svoje dolgo zemsko potovanje, sto in eno leto star.

Pogrebna maša je bila v podgorski župni cerkvi. Somaševanje je vodil škofov vikar dr. Oskar Simčič ob soudeležbi še sedem drugih duhovnikov. Med temi sta bila tudi generalni vikar iz Rovinja Marjan Bartolič ter zastopnik reškega nadškofa Pavlišića Marjan Panić, dekan in župnik iz Pazina. Pred cerkvijo je pokojnemu zapel domači cerkveni pevski zbor, ki je potem zapel tudi med mašo.

Od pokojnika so se v cerkvi poslovili dr. K. Humar, domači župnik don Mauro Belletti ter zastopnik iz Pazina v imenu istrske Cerkve. Njegove besede so bile tudi spomin in hvaležnost za vse, kar je Stojan Brajša kot študent in akademik storil za versko in narodno prebujenje istrskih Hrvatov. »Kar je on takrat sejal, je pozneje obrodilo sadove,« je med drugim zatrdil govornik.

Na pokopališču je pokojniku v slovo zapel še moški zbor »A. Paglavec«.

Tako se je podgorsko versko občestvo poslovilo od dragega »doktorja«, kot so ga splošno imenovali Podgorci. Nad 30 let je preživel v Podgori, zato je tu dobil poslednji dom, kjer počiva tudi njegova pok. žena Štefanija.

POKOJNIKOVA ŽIVLJENJSKA POT

Pok. dr. Anton Kacin mi je nekoč dejal: »Brajšo smo med prijatelji imenovali »hrvaškega Slovenca«. To je v resnici bil. Rodil se je v Pazinu leta 1888; oče je bil občinski tajnik, mati pa Marija Žitnik, po očetu Slovenka. Tako so mu rojenice že v zibelci določile, kaj bo in kod bo živel.

Dr. Stojan Brajša

Solska leta je preživel povečini v Istri, kjer je na raznih krajih študiral. Kot akademik se je oblikoval na Dunaju, v Gradcu in Zagrebu, pa tudi v Padovi.

Časi njegove mladosti ter univerzitetna leta so bili časi narodnega in verskega prebujenja tako v Istri kot tudi na Slovenskem. Brajša se je kot visokošolec pridružil vrstam katoliške mladine in tesno sodeloval s cerkvenimi možmi.

Omenil bi zlasti dva: škofa Antona Mahničiča na Krku ter J. Ev. Kreka na Slovenskem. Kot je znano, je bil Mahničič odlični škof in velik pobudnik katoliškega gibanja med Hrvati. Da bi s svojimi idejami prodrli med ljudstvo, je ustanovil list »Pučki prijatelji«. Ko je ostal brez urednika, je poklical študenta St. Brajšo, da mu je list urejeval. Postala sta tesna sodelavca.

Mahničev vpliv se je pozneje poznal v vsem Brajševem življenju. Načelno jasen, predan Cerкви in zavzet za svoje ljudstvo je ostal dr. St. Brajša.

ša celo svoje življenje. Za to njegovo zvestobo in tudi za njegovo iskreno vernost ga je Cerkev na pobudo pok. nadškofa P. Cocolina odlikovala z visokim priznanjem »Pro Ecclesia et Pontifice«, t. j. »Za zasluge za Cerkev in papeža«.

Z dr. J. Ev. Krekom se je spoznal na Dunaju. Navdušil se je za Krekove ideje združništva in socialnega dela za ljudstvo. Zato se je po prvi svetovni vojni leta 1920, ko se je ustavil v Gorici, takoj pridružil tistim našim prosvetnim in gospodarskim delavcem, ki so začeli z moralno, versko in gospodarsko obnovo primorskega ljudstva. Bil je nekaj let predsednik Zadružne zveze v Gorici ter Prosvetne zveze, katere duša je bil prof. Filip Terčelj.

V Gorici si je ustanovil tudi družino, ko se je poročil z učiteljico Stefanijo Leban iz Podgore. Mislil je tu ostati in vršiti svojo advokatsko delo. Toda razmere so pod fašistično diktaturo postajale vedno težje, zato se je leta 1931 izselil v Jugoslavijo. Deset let je živel v Splitu skupaj z družino.

Pri društvu Sv. Mohora za Istru je

leta 1926 izdal dva dela Pravne čitanke. Po drugi svetovni vojni je objavil Zgodovino filozofije, 1. knjiga; Filozofija v starem in srednjem veku (skupno z B. Tomažičem) 1957; Sveti zakon (1967) in Oporoka, menica, ček, zemljiška knjiga (1972) pri GMD.

Ko so Italijani zasedli Dalmacijo leta 1941, se je preselil v Zagreb in tu dočakal konec druge svetovne vojne. Ker je ostal italijanski državljan, se je vrnil v Gorico kmalu po končani vojni. Prestar je bil, da bi začel z advokatsko prakso. Vsled tega je stopil v službo k Zaveznikom sprva kot šolnik, potem kot tolmač, saj je znal kup jezikov.

Ko se je upokojil, je ostal v Podgori. V svoji hišici je molil, premišljeval, bral in tudi kaj napisal. Postal je filozof-samotar, saj je ostal sam: žena mu je umrla, otroci so se pa izselili v Kanado. Takšnega smo poznali dr. Brajšo zadnjih trideset let.

V Gorici smo ga še pred leti srečevali na cesti z nepogrešljivo aktovko v roki, vedno dobrodušnega in živahnega ter filozofsko navdahnjenega. Naj se spočije v zemlji, ki jo je ljubil.

Z. P. in R. B.

Prijatelj g. Jože Jurak se je poslovil

ŽIVLJENJSKA POT

Duhovnik Jože Jurak se je rodil v Lendavi v Prekmurju 26. 12. 1920, kamor je bil premeščen njegov oče, davčni uradnik. Lendave se ni spominal več. Pač pa je ostalo skoraj njegov rojstni kraj Novo mesto na Dolenjskem. Tam na hribu si je njegov oče postavil lično hišico. Ko se mu je rodil prvi sin Jože, je na vrtu zasadil lepo češnjo. Za Jožetom sta se mami Neži rodila še dva fanta, Cvetko in Tonček, ki so ga Nemci zajeli v času druge svetovne vojne in živega vrgli v ogenj.

Jože Jurak se je šolal v Novem mestu in bil skozi odličnjak. Imel je izreden spomin, da mu učenje ni delalo

težav. Po končani gimnaziji se je odločil za duhovništvo. Bogoslovje je dovršil v Ljubljani in bil 11. junija 1944 posvečen v duhovnika. Bili so najtežji časi za našo Slovenijo. Predstojniki so ga določili za faro Šmihel pri Novem mestu. V isti fari je bil tudi duhovnik Volbank, ki so ga partizani nazivali »rdeči satan«; še srečno se je rešil v Ameriko. Tudi g. Juraku so grozili. Zato se je odločil za beg. Zelo težko se je odločil, a ker je bil zelo razgledan človek, je videl že naprej vso strahoto rdeče revolucije. Poslovil se je od mame, zajahal kolo in odšel v neznanu.

Na poti čez Karavanke se mu je pridružilo še kakih 50 fantov, ki niso

poznali poti. G. Jurak jih je potem vodil naprej na Koroško, a ko so prišli na cilj, jih je veliko manjkalo; izgubili so se na poti. Prišli so na Koroško po več tednih naporne hoje prav v kraju, kjer je živila Miklova Zala. Gospod Jože je nato odšel v taborišče v Senegalijo v Italiji in po nekaj mesecih se je odločil in odšel na Južno Tirolsko. Ker je znal dobro nemško, je takoj dobil faro, kjer so ga ljudje imeli zelo radi. Msgr. Orehar ga je pa pregovoril, da se je tudi on s premnogimi Slovenci izselil v Argentino. Tam je ostal skoro 19 let. Postal je urednik mesečnika Duhovno življenje in se ves predal delu za slovenske izseljence, zlasti zadnje vojne begunce.

PRIHOD V GORICO

A misel na ostarelo mamo in brata Cvetka mu ni dala miru. Tako je v maju leta 1961 prišel v Gorico, da ju vidi. Toda komunistične oblasti jima niso dovolile, da bi prišla v Gorico. Videl je mamo preko žice na svetogorski postaji, a takoj je pristopil rdeči miličnik in jo odgnal. Potem je poskusil z ladjo in odšel preko Ankone do Splita. Tam se je po skoraj dvajsetih letih srečal z mamo in bratom. Jugoslovanski konzul v Trstu mu je potem izposloval, da je šel parkrat lahko domov v Novo mesto. Na domu so ga miličniki enkrat iskali, da naj pride k njim na zasliševanje. Na srečo ga niso našli doma; bil je v župnišču na Kapitlju. Cvetko ga je obvestil in Jože je takoj z avtobusom odšel naprej do Kopra. Tako se je rešil pred zasliševanjem.

V zimi leta 1962 se je vrnil v Gorico na prigovarjanje goriških duhovnikov. Dom je dobil pri sestrah v Zavodu sv. Družine in kot duhovnik pomagal pri Sv. Ivanu ter kot prefekt v Alojzijevišču. Glavno delo pa mu je bilo urejevanje Katoliškega glasa. Pri listu je bil sotrudnik, korektor in paginator. Delo ga je zelo veselilo. Na tem mestu je ostal do zadnjega potovanja

po Hrvaški, ko je pred odhodom pustil še zadnje rokopise in navodila.

Leta 1972 se je izpraznilo mesto župnika v Gabrjah in na Vrhu; nadškof ga je imenoval za župnega upravitelja teh dveh vasi. Ko je predlani dobil državljanstvo, je postal polnopravni župnik.

Dne 2. julija 1989 se je odpravil na romanje po Dalmaciji in v Medjugorje, ki ga je pripravila Duhovska zveza iz Trsta. Na povratku domov je nenadoma umrl v hotelski sobi v Banja Luki v noči od četrтка 6. na petek 7. julija 1989.

POSLEDNJE SLOVO

Mudilo se mu je, je dejala gdč. Marija Ferletič ob odprtem grobu pokojnega duhovnika. In tako je v njegovem življenju pravzaprav res bilo.

Kot mlademu kaplanu se mu je mudilo iz rodne Slovenije v svet: najprej na Južno Tirolsko, potem v daljno Argentino in za tem na sončno Goriško, kamor je prišel v začetku samo na obisk — in ostal. Ko je 1988 končno dobil italijansko državljanstvo, se je spet odpravil čez mejo in obiskal tudi grob staršev. Sicer pa je leta dolgo organiziral in vodil potovanja in romanja Katoliškega glasa in mnogi so ga

ALOJZ KOCJANČIČ

MANDLJEV CVET

*Obraz pozimski kaže ves naš svet,
le popje že je smolnato nabreklo,
sokov se vanj pomladnih je nateklo,
odprl pa se šele je mandljev cvet.*

*Pogled svoj vanj upiram razigran,
ker vem, da koder me popelje cesta,
ta moja trpka Istra kot nevesta
odeta vsa bo v cvetni pajčolan.*

*O mandljev cvet, prinašaš nam pomlad,
k cvetenju vabiš breskve, češnje v bregu:
kako boš lepa, Istra, v cvetnem snegu;
Istran, zapoj si pesem novih nad!*

poznali kot družabnega in vestnega sopotnika. Pripravljal se je na potovanje KG v Turčijo, ki je še ni poznal in se je zato zelo veselil. Še prej pa se je hotel na lastne oči prepričati, kaj se dogaja v Medjugorju. Samo še en dan poti je imel pred seboj, pa se mu je spet tako mudilo DOMOV, da ni mogel počakati na vrnitev.

Brat — tudi duhovnik — ga je šel iskat v Banja Luko in ga pospremil v Novo mesto, kjer so ga položili na mrtvaški oder v kripti mogočne kapteljske cerkve. To je bilo v ponedeljek, 10. julija, ob dveh in pol. Pričakala sta ga tamkajšnji prošt in upokojeni beograjski nadškof msgr. Turk. Tudi velik in lep venec podjetja I.O.T. iz Gorice, s katerim je g. Jurak delal načrte za potovanja, je že krasil hladen in veličasten prostor. Kljub delu na prošnji je g. Lap poskrbel za vse, kar je bilo potrebno. Zvečer istega dne je brat somaševal in se spominjal svojega 10 let starejšega brata, ki je v isti cerkvi pred 45 leti pel novo mašo in ga je vedno imel za vzor.

Torek 11. julij je bil sončen in vroč dan. Že dopoldne so začeli prihajati gabrski in vrhovski farani, da skozi majhno okence še enkrat pogledajo in pozdravijo svojega župnika. Malo pred enajsto uro sta se od pokojnika prišla posloviti tudi ljubljanski in beograjski nadškof. Okrog 14. ure pa je prišla skupina njegovih župljanov z avtobusom. Moški zbor mu je pod vodstvom Zdravka Klanjščka že v kripti zapel pesem slovesa, po maši zadušnici še v cerkvi in nato na pokopališču. Ob 15. uri so v spodnje prostore cerkve prišli trije škofje (goriški Bommarco, ljubljanski Kvas in v Novem mestu živeči Turk) in 39 duhovnikov. Po molitvah so farani pokrili krsto in jo dvignili na ramena, da se je v cerkev lahko razvil veličasten sprevod. Mislim, da kaj takega v Gabrjah ne bi bilo možno. Cerkev je bila polna žalujočih, prezbiterij pa je napolnila duhovščina. Mašo in pridigo je imel goriški nadškof, ki je potem vodil tudi pogreb.

Jože Jurak

Za nadškofom je lepe misli povedal tudi dr. Oskar Simčič, v imenu faranov pa se je zahvalil Branko Černic:

Ko ste prišli v našo malo župnijo ste nam bili čisto neznan in tuj duhovnik ljubljanske škofije z argentinskim državljanstvom.

V župniji ste dobili versko brezbriznost, idejno politično razklanost in otopelost za slovensko narodno problematiko. Le malo je bilo tistih, ki so vam prišli naproti in vas sprejeli kot Kristusovega namestnika. Delo ni bilo lahko, a se ga niste ustrašili. Toda kmalu smo vas spoznali kot trdnega narodnjaka in dobrega poznavalca naših razmer ter kot odličnega pridigarja z lepo slovenščino.

Občudovali smo vas, kako ste s svojo dobro voljo in trdnim delom, z vedno nasmejanim obrazom in dobro besedo dvignili raven verskega življenja, utrdili sožitje in narodno zavest med ljudmi.

Spoštovani gospod! Za vašo mnogostransko delo vam ostajamo hvaležni, hvaležni tudi lepi dolenjski deželi, ki

*nam vas je dala. Ob vaši smrti se ču-
tino pobratene z Novim mestom, kjer
je rastle vaša mladost. Dežela dolenj-
ska daj nam še takih sinov!*

NA POKOPALIŠČU

Mogočno je odmevalo tudi petje na koru, saj je kapiteljski zbor znan kot eden najboljših cerkvenih, posebno od- kar poje solistka Tatjana. Po blago- slovu so krsto odnesli v mrliški avto, ki je že čakal pred vrati. G. nadškof se je še enkrat poslovil od umrlega, po- tem pa se je sprevod avtomobilov za- čel pomikati proti ločenskemu pokopa- lišču. Ko so bili zbrani vsi ljudje, so pogrebci hoteli peljati krsto na vozič- ku, a Gabrci tega niso pustili — do zadnjega so nosili svojega dragega žup- nika na svojih ramah. Spremljali pa so jih moške in žene s palmami in sve-

čami v rokah. Tudi v grob so ga sami spustili. Po molitvah je imel govor naj- prej sovodenjski župan Primožič, ki je le težko zadržal solze:

*Ko vas polagamo k večnemu počit-
ku v kraju vaše mladosti, se vam kot
župan sovodenjske občine zahvaljujem
za vse, kar ste dobrega storili za kultur-
no obogatitev naše skupnosti in za
skrbno ljubezen, ki ste jo izkazovali
nam vsem!*

Pretresljive zahvalne besede je v prostem govoru povedala Marija Fer- letič, predsednica Sveta slovenskih or- ganizacij. In že je zemlja zagrnila pre- zgodnji grob gabrskega župnika in ne- utrudnega urednika Katoliškega glasa.

Naj mu zdaj slovenska zemlja in Gospod Bog, v katerega je zaupal, da- sta tisto, po čemer je hrepenel in za kar se je žrtvoval!

JOZKO KRAGELJ

Marju Laurencigu v spomin

Dne 18. aprila 1989 je na žalost zaključil svoje bogato življenje beneški duhovnik Mario Laurencig. 21. novem- bra lanskega leta je izpolnil 80 let. Že v mladih letih je popolnoma in nepre- klicno daroval svojo osebo, življenje in poslanstvo Kristusu in občestvu, kate- remu je bil dodeljen. Zato je vztrajal v štoblanški župniji celih 54 let.

Pre Mario se je rodil »pri Pulerju« blizu vasice Vrh nad Landarjem. Nje- govci predniki so prišli iz Breginjskega kota. Osnovno šolo je obiskoval naj- prej v Tarčetu, nato v Čedadu, gimna- zijo in bogoslovje pa v Vidmu. Posve- čen je bil 8. julija 1934 in je istega leta nastopil službo pri Štoblanku, kjer je ostal do smrti. Če bi pre Mario znal pisati, kot je pisal France Bevk, bi nastal nov roman o Čedermacu. Du- hovniško službo je namreč nastopil v tisti dobi, ko je fašizem prepovedal slovenske pridige po cerkvah. Od nove maše do konca oktobra je navdušeno

Mario Laurencig

pridigal po slovensko, dokler niso pri- šli nekega dne karabinerji in ga od- peljali na kvesturo v Videm, kjer so mu zagrozili s konfinacijo, če bi ne

prenehal s slovenskimi pridigami. Pre Mario se je po svoje držal teh krivičnih odlokov. Če je videl v cerkvi samo domače ljudi, je pridigal po slovensko, če pa so se prikradli tujci, je vedel, da vohunijo in je pridigal po italijansko. Po vojni pa je prvi uvedel slovensko bogoslužje, česar se je držal do smrti. Zato pa so ga začeli napadati po časnikih, ki so jih izdajali neofašisti. On pa je junaško odgovarjal: Če naši ljudje med tednom tudi na komunu govorijo po slovensko, jim bom tudi ob nedeljah pridigal po slovensko.

Ko je videl, da mladi ljudje odhajajo v tujino, je s sosednjimi duhovniki sklenil izdajati verski list Dom, ki bi povezoval domače ljudi in vse tiste, ki so odšli v tujino.

Svojim faranom je postal več kot dober oče. Za stare je delal prošnje,

da so dobili pokojnino, vozil jih je v bolnišnico, trudil se je, da so popravili ceste in vodovode. Sam je večkrat vzel v roko kramp in lopato, celo kompresor, da je dal zgled za razne robote in skupna dela.

Kako je bil pre Mario priljubljen, je pokazal tudi pogreb 20. aprila 1989, katerega so se udeležili vsi trije videmski škofje, veliko duhovnikov in ogromna množica ljudstva. Nekaterim pa to ni šlo v račun, zato so po dveh mesecih zažgali zakristijo v Štoblanku, da so zgorele vse slovenske knjige in druga cerkvena oprema. Sovraštvo ne pozna meja. Če se ne more znesti nad živim človekom, se maščuje nad mrtvimi predmeti. Če bi pre Mario živel, bi jim gotovo kot Kristus rekel: Oče, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo.

MARTIN JEVNIKAR

V zadnjem letu so se poslovili

Tončka Kosovel

Dne 7. januarja 1989 je umrla v Tomaju najstarejša sestra pesnika Srečka Kosovela, varuhinja pesnikovega doma, Tončka (Antonija) Kosovel, poročena Ravbar. Rodila se je 6. jul. 1897 v Sežani, kjer je bil oče učitelj. Osnovno šolo je obiskovala v Sežani, nato v Pliškoviči, kamor je bil oče premeščen okt. 1906, naposled pa v Tomaju, kjer je dobil oče novo službeno mesto v jeseni 1908. V samostansko srednjo šolo je hodila s sestro Karmelo v Mariboru, trgovsko šolo pa je končala v Ljubljani.

V službi je bila najprej v Kmečki posojilnici in hranilnici v Tomaju, od 1920 je bila občinska tajnica v MATAVUNU pri Divači, ker pa je bilo delo naporno in ni bila niti ob nedeljah prosta, se je po dveh letih in pol vrnila v Tomaj v prvo službo. Poročila se je in ostala na domu, ki so si ga

Kosovelovi postavili leta 1925 v Tomaju.

Ker je bila najdlje doma, je dobro poznala pesnikov razvoj od otroških let dalje do dijaških, ko je prihajal iz Ljubljane na počitnice, in do zadnjih, ko je umrl v Tomaju. Ohranila je polno spominov nanj in podatkov, ki osvetljujejo mnogo dogodkov iz življenja doma pred prvo svetovno vojno, med njo in pod Italijo. Brat pesnik ji je marsikaj zaupal, a tudi sama ga je znala opazovati in študirati. Svoje vedenje je rada posredovala vsem, ki so se zanimali ali študirali pesnika. Zbrala je veliko spominov nanj, knjige, rokopise, slike in drugo, da je ustvarila pravo Kosovelovo sobo.

Politik Marjan Breclj

V Ljubljani je umrl 8. jan. 1989 dr. Marjan Breclj, politik, sin znanega goriškega zdravnika, političnega delavca

Marjan Breclj

in publicista dr. Antona. Rodil se je v Gorici 23. apr. 1910, pravo pa je dovršil 1934 v Ljubljani, kamor se je družina preselila. Kot študent in pozneje je delal v krščansko socialnem gibanju in bil nekaj časa tajnik Jugoslovanske strokovne zveze. V začetku vojne se je pridružil OF in organiziral partizansko saniteto. Po Dolomitski izjavi 1943 je stopil v partijo in odprlo se mu je v napredovanje. Postal je član AVNOJ in predsednik SNOS. V maju 1945 je postal podpredsednik narodne vlade Slovenije. Nato je bil slovenski minister, jugoslovanski minister, podpredsednik slovenske in jugoslovanske skupščine, slovenski in zvezni poslanec, član CK ZKS in CK ZKJ, v vodstvu SZDL Slovenije in ZSD LJ. Predsednik je bil upravnega odbora Fonda federacije za kreditiranje gospodarskega razvoja nerazvitih republik in pokrajin.

Dosegel je torej najvišje položaje in na vseh mestih je delal s slovensko pridnostjo in poštenostjo. Njegovega dela časopisi niso nikoli kritizirali. Izven politike ni posegal, bil je le pred-

sednik Planinske zveze Jugoslavije in napisal tri brošure med vojno in takoj po njej.

Politični delavec Julij Beltram

V Ljubljani je umrl 20. jan. 1989 primorski politični delavec in publicist Julij Beltram, rojen 5. mar. 1913 na Vogrskem pri Gorici. Že v mladih letih se je posvetil protifašističnemu delu, zato je bil tri leta interniran, leta 1941 pa mobiliziran v delavski bataljon in poslan v Kalabrijo in na Sicilijo. Leta 1942 je odšel k partizanom, stopil v KPJ in bil od 1942-44 komisar OK KPJ za Slovensko Primorje. Od konca vojne do 1947 je bil sekretar okrožnega komiteja Julijske krajine za Goriško, pozneje na enakem mestu v Kopru, kjer je bil tudi predsednik občinskega ljudskega odbora v coni B STO. Najvišje mesto je dosegel kot član izvršnega sveta LRS in glavnega odbora SZDL.

Beltram je napisal tudi dve odmevni knjigi: *Tukaj je Jugoslavija* (1983) in *Pomlad v Istri* (1986), obe pri Založbi Lipa v Kopru in ZTT v Trstu. V obeh je lastne doživljaje podprl z dokumenti in naslikal razmere na Goriškem in v Istri v prvih povojnih letih.

Julij Beltram

Društveni delavec Luka Sienčnik

Koroška je lani izgubila pomembnega narodnega, prosvetnega in kulturnega delavca Luko Sienčnika, ki je umrl 21. jan. 1989 v Dobrli vasi, kjer se je rodil 22. okt. 1904. Na Dunaju je dovršil živinozdravništvo, in ker so mu odbili prošnjo, da bi bil okrajni veterinar v Dobrli vasi, je opravljal tukaj poklic zasebnega živinozdravnika do 1970, ko je stopil v pokoj. Na Dunaju je bil tajnik Slovenskega krožka, nato predsednik Kluba slovenskih koroških akademikov. V Dobrli vasi je do nacistične zasedbe pomagal kaplanu Jožefu Wutteju pri vodstvu Slovenskega prosvetnega društva in letno zreziral po sedem iger. Brezplačno je predaval o živinoreji in živinozdravstvu na dekliški gospodinjski šoli v St. Rupertu pri Velikovcu (1933-34) in na fantovski kmetijski šoli v Tinjah (1958-63).

Nemci so ga med vojno internirali, 1944 pa je odšel k partizanom, ki jim je že prej pomagal. Po vojni je bil član raznih odborov, podpredsednik Zveze slovenskih zadrug v Celovcu, Hranilnice in posojilnice v Dobrli vasi, občinski svetovalec Enotne liste itd.

Leta 1945 je objavil z Bogom Grafenauerjem *Slovensko Koroško*. Seznan krajev in politično upravna razdelitev. Po upokojitvi pa se je začel načrtno ukvarjati z raziskovanjem zgodovine koroških Slovencev na najrazličnejših področjih. Sad tega truda je poljudnoznanstveno delo, knjiga *Koroški Slovenci v boju za svojo šolo*. (Maribor-Celovec 1984, 282 str.). V njej je prikazal razvoj šolstva od luteranskih šol v Celovcu v 16. stol. do konca avstro-ogrske monarhije. Težave so bile vedno velike, če je hotela dunajska vlada kaj dati Slovincem, ji je nasprotovala koroška deželna oblast, ki je spremenila šolo v sredstvo germanizacije. V rokopisu pa je ostala knjiga o koroškem plebiscitu.

Gospodarstvenik dr. Drago Gantar

Dne 12. febr. 1989 je umrl v tržaški bolnišnici ravnatelj Hranilnice in po-

Dr. Drago Gantar

sojilnice na Opčinah pri Trstu dr. Drago Gantar, priznan gospodarski strokovnjak, prosvetni in športni delavec. Rodil se je 20. nov. 1919 v vasi Zavratec pri Idriji manjšemu trgovcu, ki ga je po osnovni šoli poslal na klasično gimnazijo v Malem semenišču v Gorici, maturiral pa je v Ljubljani. V Trstu je dosegel 1950 doktorat na Ekonomski fakulteti, že prej pa se je posvetil poučevanju na slovenskih šolah. Tako je od 1948 do 1953 učil na strokovnih tečajih na Proseku in Katinari, od 1953-60 pa na Trgovskem tehničnem zavodu Žiga Zois. Kot stalni profesor je moral oditi na ital. trgovski zavod Carli.

Toda samo šola je bila za podjetnega in strokovno razgledanega Gantarja premalo. Odprl je svojo konzulentsko pisarno in se začel uveljavljati, v začetku leta 1973 pa je postal ravnatelj Hranilnice in posojilnice na Opčinah, kar je ostal do smrti. Na tem mestu je razvil vso svojo strokovnost, znanje, delavnost in prijazen nastop do take mere, da se je ta slovenski denarni zavod, ki je prej deloval bolj po domače in v krajevnem obsegu, razvil v moderno ustanovo, ki še vedno raste. Hranilnica in posojilnica si je zgradila

novu poslovno stavbo in ko je ta postala premajhna, si gradi v bližini novo in večjo. Gantar je poznal gospodarske razmere in potrebe ljudi, znal jih je poslušati, jim svetovati in pomagati, da se je krog vlagateljev in posojiljemalcev neprestano širil. Zaradi uspehov pri upravljanju openske Hranilnice je bil izvoljen za člana upravnega odbora Deželne federacije hranilnic in posojilnic v Vidmu, kjer je bil že od začetka tudi član njene izpitne komisije. Velik je bil njegov prispevek k delovanju bančne sekcije Slovenskega deželnega gospodarskega združenja.

Dr. Gantar je imel odprto srce za potrebe slovenskih kulturnih in športnih društev in ustanov. Tako je Hranilnica založila nekaj pomembnih knjig, podpirala je Izvestje srednjih šol in je od Gantarjevega nastopa dalje nakazovala sredstva za tržaško literarno nagrado Vstajenje. Idejno je bil krščanski socialist, od ustanovitve 1950 je bil nekaj let član odbora Slovenske krščansko socialne zveze pod Besednjakovim vodstvom in sodelavec Novega lista. Kmalu pa je politiko opustil in se posvetil športu. Najprej je delal pri openskem športnem društvu Polet, potem je pomagal ustanoviti košarkarsko ekipo Jadran in jo uspešno več let vodil do B lige. Bil je tudi

soustanovitelj in aktivni odbornik za druge Naš Kras in ji pomagal, da se je razvila v pomembno ustanovo.

Kot človek je bil preudaren, poln koristnih nasvetov, družaben, vesel in dovtipen. Njegov odhod pomeni veliko izgubo za Slovence v Italiji.

Časnikar Bojan Ribnikar

Dne 11. apr. 1989 je umrl v Oaklandu v Kaliforniji časnikar in gospodarstvenik dr. Bojan Ribnikar, ki je deloval tudi v Trstu. Rodil se je v Ljubljani 3. febr. 1914 in tu je dovršil gimnazijo, pravo pa je študiral v Zagrebu in Beogradu z diplomo 1936. Politično zgodovino je poslušal 1938 na Sorboni, politične vede v Perugi in Padovi, kjer je 1945 doktoriral. Študije je nadaljeval v New Yorku (1952-54) in v Berkeleyu v Kaliforniji (1955-56).

Od avg. 1938 do nemške zasedbe je bil z očetom solastnik in urednik mariborskega dnevnika *Večernik*. Deloval je v liberalnem taboru in bil zelo aktiven med mladimi. Med vojno se je pred Nemci skrival v Ljubljani, 1942 so ga Italijani internirali, od jun. 1944 do maja 1945 je bil v Rimu prevajalec ameriških vojnih publikacij v slovenščino. Ko so zavezniki v Trstu organizirali ZVU, so ga poslali sem, da je s sotrudniki urejal dnevnik *Glas zavez-*

Nastop kvarteta
v Katoliškem domu
v Gorici
(8. junija 1989);
z leve:
Marko Gus,
kljun. flavta;
Danijel Devetak,
violina;
Sara Vittori,
violina;
Giovanna Prizzi,
bas flavta

nikov pod psevdonomimom Primož Brd-nik. Po ukinitvi lista 1. maja 1947 je bil do sept. urednik slovenskih poročil na Radiu Trst II.

V jeseni 1947 se je Ribnikar izselil v Argentino in bil do 1951 v službi pri holandski pomorski družbi. Nato je bil do 1954 pri letalski družbi Pan American v New Yorku. Od 1957 je vodil veliko potovalno agencijo na Japonskem. Od 1961 pa je bil ustanovitelj in predsednik družbe Andersen Travel Ltd, ki združuje tri uspešne potovalne agencije v Berkeleyu v Kaliforniji.

Ribnikar je veliko pisal, ne samo uvodnikov v Mariboru in Trstu, ampak tudi razprave v Življenje in svet, Misel in delo, v zagrebški politični tednik Naša riječ, po vojni pa v londonsko revijo Naša reč in v buenosaireško Svobodno Slovenijo. Brez navedbe imena je prevedel Stephena Vincenta Beneta okrajšano *Zgodovino Združenih držav*, ki je izšla v Rimu 1944.

Kmetijski strokovnjak dr. Franc Juriševič

V noči na petek 25. maja 1989 je umrl v Izoli znani primorski kmetijski strokovnjak in krajevni zgodovinar dr. Franc Juriševič, doma iz Golca pri Sežani, kjer se je rodil 4. jan. 1907. Po

klasični gimnaziji na Sušaku je 1933 doktoriral na Agronomski fakulteti v Firencah in učil na kmetijskih šolah v Trstu, Rovinju in Dornberku do 1941, ko so ga mobilizirali. Po italijanskem premirju 1943 je odšel k partizanom, toda kmalu so ga ujeli Nemci in internirali.

Po vojni je bil Juriševič v raznih kmetijskih službah v Trstu in Kopru do upokojitve 1961. V letih 1953-55 je urejal strokovna mesečnika *Kmetijski vestnik* in *Informatore agricolo*, ki sta izhajala v Kopru. Ves čas pa se je poleg kmetijstva ukvarjal z raziskovanjem krajevne zgodovine na Primorskem in v Istri. Sad tega dela so razprave o združništvu na Goriškem in Tržaškem, narodopisni in zgodovinski prispevki o Čičariji in Čičih in njihovem narečju.

Višek njegovih raziskovanj predstavljajo tri knjige: *Kmetijstvo istrskega okrožja*, Koper 1948; *Primorska pošta skozi zgodovino*, Koper 1967. Knjiga je izšla 1981 v dopolnjeni izdaji v slov. in hrv. pod naslovom *S pošte Slovenskega Primorja in Istre skozi čas*. V njej je prikazal narodni in politični razvoj teh krajev, ilustriral pa jo je s fotografijami posameznih pošt. znamk in žigov. Tretja knjiga je *Partizansko*

Na proslavi 40-letnice SDD je nastopil mladinski pevski zbor »Milan Pertote« iz Barkovelj

gospodarstvo na Primorskem, Koper 1975. Zbral je nad 2.000 razglednic primorskih krajev izpred zadnje vojne in jih razstavil kot zgodovinske dokumente v Kopru, Trstu, Pulju, Pazinu, na Reki idr.

Kipar France Ahčin

V Buenos Airesu je umrl 21. jun. 1989 kipar France Ahčin, ki se je rodil leta 1919 v Domžalah. Kiparstvo je študiral v Ljubljani pri Francetu Kralju in ta ga je vključil v društvo Slovenski lik, s katerim je razstavljal. Med vojno je odšel v Firence in študiral na Akademiji pri zelo ekspresivnem mojstru Romanu Romanelliju. Tu se je nekako približal baroku in zatrjeval, da mora biti skulptura z vseh strani enako zanimiva in plastična. Iz Firenc se je preselil v Rim in odprl svoj atelje.

Ko je začela Argentina sprejemati slovenske begunce, se je z njimi preselil tja tudi Ahčin in se ustavil v Buenos Airesu. V novi domovini se je moral boriti za uveljavitev, poglobil se je zlasti v študij kiparske kompozicije. Že leta 1956 je samostojno razstavljal v galeriji Huemul in vzbudil pozornost argentinske kritike, ki je poudarjala posebno Ahčinove vsebinske vrednote. Tako je zapisal Córdoba Iturburu o pojoči dinamiki ženske telesnosti, o ganljivi plastičnosti materinstev, o izvorni ljubkosti malih osnutkov, zlasti pa o vednem Ahčinovem lirizmu, ki je tenkočutje vse poezije. Tudi slovenska kritika je poudarjala njegovo čustvenost, pojoči svet.

Ahčin se je razvijal od razstave do razstave, dvignil se je v neko dinamičnost, zanimala so ga predvsem celotne figure. Najrajši je ustvarjal mlada telesa. Takoj se je aktivno vključil v slovensko skupnost v Argentini in 1954 pomagal ustanoviti Slovensko kulturno akcijo in prva tri leta je učil na njeni umetniški šoli. Pozneje je odprl na svojem domu kiparsko šolo, vodil pa je industrijo keramike. Znani so njegovi reliefi za Debeljakov prevod argentinskega epa Martín Fierro, pa tudi religiozne in druge plastike.

Zadnje leto življenja je priredil v rodni Domžalah in v Ljubljani antološko razstavo. Vse razstavljene umetnine je podaril slovenskim galerijam. (leos so umrli)

Pesnik Dimitrij Oton Jeruc

Dimitrij Oton Jeruc

Dne 3. julija 1989 je umrl v Domu onemoglih v Bruslju v Belgiji neznan slovenski pesnik Dimitrij Oton Jeruc, ki je živel in pesnil tako odmaknjen od slovenskega sveta, da ne vemo o njem skoraj nič. Že rojstni kraj je nenavaden: Čeb na Češkem 4. marca 1916, čeprav je bil oče Oton glavni tajnik Mestne hranilnice ljubljanske, doma iz Kamnika, mati pa je bila iz Novega mesta. V Ljubljani je dovršil osnovno šolo in realko, potem ga srečamo šele ob izbruhu zadnje vojne, ko se vrne kot rezervni častnik v Ljubljano in preživi nekaj mesecev na mačehinem posestvu v Žabnici blizu Kranja. Nemci ga izselijo v Srbijo, tu se takoj pridruži Ljotičevim Zborašem in srbskim dobrovoljcem. 1. maja 1944 pride spet v Ljubljano, se pridruži domobrancem, v Vetrinju se reši in živi po raznih taboriščih v Avstriji, Italiji (Eboli), Nemčiji in Franciji, kjer nekaj mesecev rudari. Končno se za stalno naseli v Belgiji, dovrši na univerzi v Louvainu umetnostno zgodovino,

konča pa v Domu za ostarele v Bruslju kot siromak.

Pesniti je začel že v Ljubljani in malo pred koncem vojne je imel pripravljeno pesniško zbirko, ki naj bi bila izšla pri založbi Luč. Ob selitvah je izgubil vse rokopise, znova je začel pesniti v taborišču v Eboliju in tu je izdal 1947 zbirko *Samotne poti*, ki je prva slovenska emigrantska tiskana pesniška zbirka. Za tedanje razmere je naravnost razkošna z lesoreznimi ilustracijami, različnimi naslovi, inicialkami in modrim tiskom. Istega leta je izšla v taborišču še njegova šapirografirana zbirka *Pritaval sem*.

Tretjo zbirko — *Večerne pesmi* — je izdal v Louvainu maja 1952, četrto — *Razgovor s srcem* — pa je natisnila Štamparija »Iskra« v Münchnu spomladi 1977. Na ovitku je največ podatkov iz pesnikovega življenja, natisnjena je tudi njegova slika iz zadnjih let.

Jeruc je resničen pesnik, globok in pretresljiv izpovedovalec težkega življenja v tujini, brez doma, matere, dekleta in urejene prihodnosti. Počutil se je kot deseti brat in hlapec Jernej, štiri leta se je otepal jetike, potem je bil bolehen, da se je moral zateči v Dom za ostarele: »postal sem tujcem bedni rob / za par kubikov prazne sobe«. In hvaležen je moral biti usmiljenim ljudem, da »sedaj sedim za tujo skledo«.

Vse te težave je znal izpovedati prepričljivo, v poetičnem jeziku, v tekočih in rimanih verzih in v štirivrstičnih kiticah.

Zaslужil bi, da bi ga vsaj po smrti »odkrili« in ga doma postavili na mesto, ki si ga je zaslužil.

Arhitekt Valentin Simoniti

Dne 30. sept. 1989 je umrl v bolnišnici v Čedadu znani beneškoslovenski arhitekt, urbanist, kulturni in družbeni delavec Valentin Simoniti, ki se je rodil 12. februarja 1918 v Barnasu, kjer so ga tudi pokopali. Slovenščine se je naučil od staršev, iz mohorskih knjig

Valentin Simoniti

in pri verouku, italijansko osnovno šolo pa je opravil v Špetru Slovenov 1929. Po očetovi smrti je delal deset let v domačem mlinu, vmes je kot privatist dosegel malo maturo. Nato je v Genovi obiskoval umetnostni licej in maturiral 1941. Leta 1958 je diplomiral v Benetkah za arhitekta z disertacijo *Restavriranje arhitektonskih del, ki jih je leta 1477 v Landarski jami postavil arhitekt Andrej iz Škofje Loke*. Deset let pozneje je Simoniti restavriral omenjene umetnine. Od 1941 do 1958 je poučeval v nižjih in višjih srednjih šolah po Furlaniji in v Špetru.

Kot urbanist je sodeloval v skupini izvedencev, ki so izdelali prvi osnutek Teritorialnega regulacijskega načrta Furlanija-Julijska krajina (1970). Sam je pripravil regulacijske načrte za kraje Humin, Osoppo, Buia in za številne občine po Furlaniji, načrt za prostorsko ureditev območja Belopeških jezer (1977), za obnovo občine Tipana po potresu 1976 (1978), razne načrte za varstvo okolja in za turistično obogatitev: Matajur, Monte Quarnan, Colle Osoppo itd.

Kot arhitekt je med drugim izdelal: hotelske komplekse v Gradežu in

na Garganu, stavbo nižje srednje šole v Špetru, ljudske hiše v Vidmu, središči za bivanje, nego in pomoč ostarelim v Tricesimu in Vidmu, geriatrični inštitut v Vidmu, protipotresno je obnovil številne pomembne cerkve v Benečiji in Furlaniji. Odlikoval se je v protipotresni gradnji.

Kot kulturni delavec je pripravil razstave o Benečiji v Ljubljani in Trstu, veliko pisal o beneški slovenski stvarnosti, sodeloval pri Listini o pravicah Slovencev videmske pokrajine, ki so jo soglasno sprejeli 16. septembra 1977 v Lipi. Bil je član raznih slovenskih društev in občinski svetovalec v Špetru.

— n — n

Slovenski center za glasbeno vzgojo E. Komel

Slovenski center za glasbeno vzgojo *Emil Komel* je uradno nastal 26. julija 1988. Sedež ima v Gorici v prostorih nekdanjega Doma Brezmadežne na Placuti, oddelke pa v župnijskem domu v Doberdoku Štandrežu, Števerjanu in Podgori.

Pred tem datumom je pouk glasbe potekal v okviru društvenih dejavnosti: v Gorici in Števerjanu sta si skrb za šolo prevzela odgovorna odbornika, v Štandrežu in Doberdoku pa tamkajšnja župnika. Delo je koordinirala Zveza slovenske katoliške prosvete.

Za nastanek Centra se je čutila potreba že več let, saj je problematika glasbenega pouka specifična. Z leti so

rastle zahteve, potrebe po večji strokovnosti in tudi po čim bolj ustrezni upravi.

Ustanovni člani so: Silvan Kerševan, Lojzka Bratuž, Franka Žgavec, Iva Hrovatin, Ljubka Šorli, Lucija Lavrenčič, Jože Žorž, Damjan Paulin. Prvi odbor Centra pa sestavljajo: Franka Žgavec (predsednik), Emil Devetak, Silvan Kerševan, Marija Žgavec, Jože Žorž, Lucija Lavrenčič, Franka Padovan.

V šolskem letu 1988/89 je pouk obiskovalo 113 učencev, od teh 56 v Gorici, 17 v Doberdoku, 6 v Jamljah, 21 v Štandrežu, 8 v Števerjanu in 5 v Podgori. Učili so se naslednje instrumente: klavir, orgle, violino, kljunasto in prečno flavto, kitaro in harmoniko.

Skupina nastopajočih v Katoliškem domu v Gorici (30. maja 1989)

Poleg instrumentov so bili učencem na razpolago še naslednji tečaji: Do-mi-sol za najmlajše, teorija in solfeggio, harmonija, glasbena zgodovina, zborna petje.

Poučevali so naslednji učitelji: Anica Furlan, Eleonora Ipavec, Lojzka Peršič, Helena Plesničar, Beno Šaver, Marija Šaver, Lucija Lavrenčič, Vlasta Vodopivec, Kamilo Komel, Darja Žižmond, Anita Hlede, Štefan Mauri, Dimitrij Rejc, Juriy Križnič, Daniela Brussolo, Silvan Kerševan, Marco Fantini, Anica Zorn, Anamarija Jug, Marta Ferletič, Tiziana Zavadvlav, Roberto Nonini, Hilarij Lavrenčič, Rudi Šuligoj, Franka Žgavec.

Svoje dosežke so učenci pokazali na notranjih in javnih nastopih, ki jih je bilo v tem šolskem letu kar trinajst in ki so se zvrstili od Božiča do junija, v centru in po oddelkih. Zaključni javni nastop 8. junija 1989 v Katoliškem domu in zaključni orgelski nastop 15. junija 1989 v podgorski cerkvi jasno pričata, da je Centru uspelo pripeljati skupino učencev že do zavidljivega nivoja.

Že vrsto let opravljajo učenci izpite iz različnih predmetov na državnem konservatoriju v Trstu ali Vidmu, nekateri z res dobrim uspehom. Nekatere

je Center tudi pripravil za področna in republiška tekmovanja učencev glasbenih šol Primorske in Slovenije. Ob tem je treba omeniti, da je bil v šolskem letu 1988/89 Center sprejet v Društvo glasbenih pedagogov Primorske, za kar si je že več časa prizadeval. Zasluga za to gre tudi deželnemu svetovalcu Slovenske skupnosti Bojanu Brezigarju. Med uspehe moramo beležiti tudi dejstvo, da se nekateri učenci že vključujejo v učni kader, ali pa so aktivni člani v prosvetnih organizacijah, pevskih skupinah in kot organisti pri bogoslužju. Le nekaj imen: Lucija Lavrenčič, Marta Ferletič, Valentina Pavio, Lucija Valentinčič, Olga Tavčar, Karel Bolčina, Anka Černic, Osvald Errath, Miran Devetak, Mitja Čevdek.

Tudi goriška pokrajinska uprava je postala bolj pozorna na tovrstno dejavnost in na podlagi novih norm, ki obravnavajo profesionalno šolanje, priznala tudi Centru to vlogo. Sicer je odziv naše skupnosti na delo, ki ga Center opravlja, ne vedno tak kot bi si ga odgovorni želeli. Mnogo je problemov, ovir, brezbriznosti.

Ostaja pa prepričanje, da tudi to delo prispeva k osebni rasti in širjenju kulturnih razsežnosti posameznika in skupnosti.

Trio kljun. flavt:
M. Gus,
Ana Čuk,
G. Prizzi

Prosvetna dejavnost na Tržaškem v sezoni 1988-1989

Kulturno delo katoličanov je na Tržaškem v glavnem osredotočeno v prostorih Slovenske prosvete v Donizettijevi ulici v Trstu, kjer imajo sedež glavne kulturne ustanove, ki povezujejo delo v mestu in v tržaški okolici. Tu je tudi Peterlinova dvorana, ki je v polni sezoni stalno zasedena in ob raznih prireditvah prav dobro obiskana. Seveda je vzdrževanje takega centralnega sedeža in finansiranje tako razvejanega kulturnega dela združeno z velikimi stroški, kar ni mogoče kriti s samimi prostovoljnimi prispevki in podporami javnih ustanov, zato so nekateri kulturni delavci, včlanjeni v Slovensko prosveto, lani sprožili Akcijo 10.000, to je pobudo, s katero se posamezniki obvezujejo, da bodo mesečno darovali za kulturne potrebe katoliških ustanov 10.000 lir mesečno. Pobuda je stekla in upati je, da se ji bodo zavedni Slovenci v Trstu pridružili.

Pregled, ki ga objavljamo v Kalendarju, zajema kulturno dejavnost društev in krožkov od septembra 1988 do septembra 1989. Mimogrede naj omenimo, da so v lanskem letu ponovno odprli vrata trije naši kulturni domovi, ki so jih morali zaradi strožjih varnostnih predpisov povsem obnoviti. To so kinodvorana v Bazovici, Marijin dom v Rojanu in Marijin dom pri Sv. Ivanu. Tudi ta dela so terjala visoke stroške, ki so jih lahko krili z raznimi posojili.

PREŠERNOVA PROSLAVA

Kot vsako leto so 6. februarja 1989 pripravili v Peterlinovi dvorani osrednjo proslavo ob Prešernovem prazniku, ki so jo združili z literarnimi nagradami, ki jih je za prozo in poezijo podelila revija Mladika, in z nagradami Mladi oder. Priložnostni nagovor je lani imel deželni svetovalec SSK Bojan

Brezigar, pel pa je dekliški zbor Vesela pomlad z Opčin pod vodstvom Franca Pohajača.

»BODI SVETLOBA«

Širši odmev v javnosti je lani imela izredna predstava, ki sta jo pripravila Radijski oder in gledališki krožek Slovenskega kulturnega kluba. Gre za multimedialno predstavo na podlagi svetopisemskih besedil, ki jih je izbral in povezal Adrijan Rustja, izvedli so jih člani Radijskega odra, baletno pa so jih predstavili člani SKK v koreografiji Janeza Mejača. Pri predstavi religiozne vsebine je sodelovalo več ljudi, izvedli pa so jo najprej v cerkvi pri Sv. Ivanu v Trstu (18.3.89), nato v cerkvi na Opčinah (19.3.), v cerkvi na Bazovici (20.3.) ter še v cerkvah v Dolini (21.3.) in v Šklednju (22.3.).

3. KOROŠKI DNEVI NA PRIMORSKEM

Tretji koroški dnevi na Primorskem so bili v dneh od 8. do 16. oktobra 1988. V tem tednu je bila cela vrsta kulturnih prireditev in srečanj, ki sta jih priredili ZSKP v Gorici in SP iz Trsta v sodelovanju s Krščansko kulturno zvezo iz Celovca. Na Tržaškem so se v tem sklopu prireditev zvrstile naslednje: v dvorani pri Salezijancih je Mešani pevski zbor iz Št. Jakoba v Rožu pripravil koncert »Ponižani in razžaljeni«; naslednji dan, v ponedeljek, 8. oktobra, so v Peterlinovi dvorani odprli slikarsko razstavo Rudija Benetika in predstavili knjigo Zgodovina koroških Slovencev; v Mačkoljah in Bazovici je gostovala lutkovna skupina iz Šmihela z igro Jane Kovač »Festival ropotulj, zvoncev in kuhinjskih loncev«; v Finžgarjevem domu na Opčinah pa je nastopil ansambel Drava iz Borovelj.

Predstavitve
antologije
Pesem je spomin
Vinka Beličiča
v Peterlinovi
dvorani;
predstavlja
Sergij Pahor,
ob pesniku
prof. Pavle Merku

RAZSTAVE

Peterlinova dvorana v Donizettijevi ulici se vedno bolj uveljavlja tudi kot zelo primeren razstavni prostor. Za lansko sezono lahko zabeležimo med drugimi sledeče razstave: slikarska razstava Korošca Rudija Benetika (otvorenje 10. oktobra 1988); razstava Marka I. Rupnika (24.10.); razstava Tereze Keil Ehrlich (5.12.); razstava Edija Žerjala (5.2.1989); fotografska razstava Vlastja Simončiča (6.3.); razstava Paola Pascutta (5.5.).

DRUŠTVO

SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV

DSI ima v svoji redni sezoni, ki traja od oktobra do junija, redne sestanke ob ponedeljkih. V prejšnji sezoni je ponedeljkov celo zmanjkalo, tako da je nekaj kulturnih večerov bilo celo na druge dni. Tematika in problematika večerov je bila najrazličnejša in je najbolje, da večere kar opišemo. Zvrstili so se takole: Goran Schmidt: »Ljubezen v času kolere« — predavanje ob 100-letnici rojstva Stanka Majcna (3. okt. 1988); Andrej Moritsch: »Zgodovina koroških Slovencev« — predstavitev (10.10.); Anton Trstenjak: »Ali je naš čas izziv mladim, ali so mladi

izziv času?« (17. okt.); Aleš Valič: »Prosto srce« — poezije F. Prešerna (31. okt.); Z. Harej, A. Lokar in B. Brezigar: Okrogla miza o političnem trenutku v Trstu (7. nov.); Pavle Merku: Vinka Beličiča antologija Pesem je spomin (14. nov.); dr. Maksimilijan Jezernik: Sprehod po slovenskem Rimu (21. nov.); dr. Edi Kovač: Konec filozofije — začetek modrosti? (28. nov.); dr. Rafko Dolhar: Dve novi knjigi Maria Garjupa (5. dec.); dr. France Bučar: Kristjani in politika (12. dec.); predstavitev knjižnega daru goriške Mohorjeve družbe (19. dec.); Božo Rustja: Nova knjiga Alojza Rebula »Jutri čez Jordan« (9. jan. 1989); Taras Kermauner o neznani drami Stanka Majcna »Brez sveče« (16. jan.); prof. Janez Rotar: »Trubar in južni Slovani« (23. jan.); Robin Schweiger: Severna Irska — izziv kristjanom (30. jan.); dr. Bogo Grafenauer in predstavnik založbe Obzorja Avsenak: Zgodovina Langobardov Pavla Diakona (13. feb.); srečanje pred škofijskim misijonom (20. feb.); dr. France Bučar o svoji knjigi Usodne odločitve (27. feb.); Vlastja Simončič: 150 let zgodovine fotografije (6. marca); Društvo 2000 danes in jutri — pogovor s predstavnikom ob 20-letnici delovanja

(L. Peterle in P. Kovačič) (13. mar.); dr. Michl Ebner o položaju nemške narodnostne skupnosti na Južnem Tirolskem (3. apr.); podelitev nagrade Vstajenje Janku Messnerju za dnevnik »Živela nemčija« (10. apr.); srečanje z astrofizikom: dr. Ivan Zorec iz Pariza (17. apr.); obračun misijona v Trstu — škof L. Bellomi (24. apr.); srečanje z učitelji slovenske zasebne šole v Benečiji (8. maja); srečanje s predstavniki Slovenske kmečke zveze (inž. Zagožen in Podobnik) (22. maja); Lev Detela o ko-roški literaturi (26. maja); Marisa Maderi Magris: Center za življenje v Trstu (29. maja); gost večera dr. Andrej Rot iz Buenos Airesa (1. jun.); predstavitev publikacije ob 50-letnici smrti Lojzeta Bratuža — dr. Dolhar in M. Špacapan (5. jun.); predstavitev liste manjšin — I. Jevnikar, A. Bratuž in M. Opelt (12. jun.); vezilo Kosovelovim — zaključni večer posvečen Kosovelovim (19. jun.).

DRAGA 89

Zelo velik odmev je imela v matičnem in tudi v zamejskem in zdomskem tisku lanska edicija študijskih dnevov DRAGA 89. Ta vsakoletna prireditev, ki je bila lani na vrsti že štiriindvajsetič, se je odvijala v Finžgarjevem domu na Opčinah. Žal tokrat sko-

raj v celoti v dvorani, ker je organizatorju nagajalo slabo vreme. Lanski študijski dnevi so se začeli v petek, 1. septembra, z okroglo mizo na temo »Manjšina — žrtev ideoloških bojov?«, pri kateri sta nastopila profesorja Tomaž Simčič in Ivan Verč (dr. Ferruccio Clavara iz Benečije je odpadel zaradi bolezni). Oba posega sta sprožila zelo živahno in zanimivo diskusijo. V soboto, 2. septembra, je v dvorani Finžgarjevega doma nastopil dr. Stane Bah iz Toronta (Kanada) in spregovoril o »Problemih in rešitvah v multikulturnih družbah«. V nedeljo, 3. septembra, je po maši, ki jo je daroval pater Marko Rupnik, nastopil izseljenski duhovnik iz Münchna dr. Branko Rozman, ki je govoril o »Vizijah in mejah narodne sprave«. Popoldne pa je o »Sloveniji med Evropo in Balkanom« govoril znani slovenski intelektualec dr. France Bučar. Obračun Drage je bil lani nadvse pozitiven, saj je doživela izreden uspeh tako v odmevih kot v udeležbi. Udeležili so se je namreč med drugim glavni voditelji alternativnih skupin v Sloveniji, tako dr. Dimitrij Rupel, dr. Hubert Požarnik, dr. Lojze Peterle, predsednik Slovenske kmečke zveze Ivan Oman in mnogi drugi. Kljub improvizirani interni televiziji je bilo Marijanišče na Opčinah pretesno za

Prvi dan Drage 89 predavata prof. Tomaž Simčič in prof. Ivan Verč

številno publiko, ki je prišla iz raznih krajev na to vsakoletno zanimivo srečanje. Ob Dragi 89 je izšel tudi tiskan zbornik »Kam plovemo« z vernim posnetkom predavanj in debate na študijskih dneh Draga 88.

SLOVENSKI KULTURNI KLUB

Mladinska organizacija, ki že več kot tri desetletja deluje v okviru Slovenske prosvete, je Slovenski kulturni klub. Le-ta je začel svojo redno sezono z občnim zborom 24. septembra 1988. Sledili so redni sobotni sestanki z naslednjim sporedom: ameriški film »Missing« (1. okt. 1988); predstavitev 3. koroških dnevov (8. okt.); gostovanje ansambla »Drava« s Koroške v Finžgarjevem domu; časnikar Saša Rudolf o vtisih z Olimpiade v Seulu (22. okt.); Peter Močnik in Marko Kandut: »Utrinki s potovanja po ameriškem zahodu« — z diapozitivi (29. okt.); film »Mr. Crocodile Dundee« (5. nov.); poročilo o delovanju Odbora za človekove pravice (12. nov.); prof. Diomira Bajc: predstavitev Rebulovega romana »Jutri čez Jordan« in srečanje z avtorjem; sodeluje gledališki krožek SKK (26. nov.); miklavževanje (3. dec.); boljši sejem z izkupičkom za prireditev ob 40-letnici Klasičnega liceja in filmski večer (17. dec.); filmski večer (14. jan. 1989); prof. Zora Tavčar predstavi pe-

snika Miroslava Košuto; sodeluje gledališki krožek SKK (21. jan.); gostovanje ansambla »Phoenix« iz Celovca (28. jan.); Prešernova proslava z razglasitvijo literarnega in likovnega natečaja (11. feb.); filmski večer (18. feb.); diskusijski večer o ponižnosti po videoposnetku sociologa Alberonija (25. feb.); jezuit Franček Kramberger o škofijskem misijonu (4. marca); film »Trije strički in dojenček« (11. mar.); Robin Schweiger: »Severna Irska — izziv kristjanom« (18. mar.); film »Krik svobode« in uvod Igorja Čuka o rasizmu (8. apr.); Peter Močnik: diapravdanje o Havajih (15. apr.); filmski večer (22. apr.); Pokaži, kaj znaš! (29. apr.); 40 let Klasične gimnazije (6. maja); prof. Maria Cenda Klinc: »Trst v delih Borisa Pahorja«: srečanje z avtorjem in recitacije gledališkega krožka (13. maj); filmski večer (20. maj); zaključni večer (3. junija).

V okviru kluba so delovali nekateri krožki, tako likovni in gledališki, nekateri člani pa so sodelovali pri Tržaškem mešanem zboru, ki vadi v istih prostorih. Sodelovali so tudi pri multimedialni predstavi »Bodi svetloba«.

MLADI ODER

Lanski štirinajsti natečaj MLADI ODER, ki je namenjen amaterskim gledališkim skupinam, so razglasili na

Podelitev priznanja
Mladi oder
(foto Cvelbar)

Prešernovi proslavi v Peterlinovi dvorani dne 6. februarja. Podelili so 19 priznanj, 11 za Tržaško in 8 za Goriško. Natečaj hoče spodbuditi amaterske igralce, predvsem pa mladino, da bi v teku vsake sezone pripravili kako gledališko predstavo. S podelitvijo plaket želita obe organizaciji in sicer goriška ZSKP in tržaška SP posebej poudariti važnost in pomen igralskega nastopanja.

MLADIKA

Družinska in kulturna revija MLADIKA, ki jo izdaja SP, je lani zaključila 32. letnik in je tako najstarejša revija za odrasle med Slovenci v Italiji. V lanskem letniku sta v reviji izhajali kar dve prilogi in sicer mladinska priloga RAST, ki je dosegla že 50. številko, in priloga prof. Pavleta Merkušja z naslovom »Svetniki v slovenskem imenoslovju«. V drugem primeru gre za izredno zanimivo in dragoceno znanstveno knjigo. V lanskem letniku je Mladika začela tiskati tudi izredno zanimive aktualne pogovore z vidnimi Slovenci. Intervjuje je za tisk pripravila pisateljica Zora Tavčar. Objavljeni so med drugim bili intervjuji z dr. Antonom Trstenjakom, Ivanom Omanom, dr. Francetom Bučarjem in še nekateri. Lani je revija Mladika razpisala 17. literarni natečaj, na katerem je nagradila pisatelja Franja Frančiča, Martino Legiša, Andreja Arka, pesnico Nežo Maurer in Igorja Vrabca.

NAGRADA »VSTAJENJE« IN SKLAD DUŠANA ČERNETA

Lansko nagrado Vstajenje je poseben odbor, ki podeljuje to nagrado, prisodil koroškemu pisatelju Janko Messnerju za njegov dnevnik »Živela nemčija«. To je bila že 26. podelitev te nagrade. Podelili pa so jo 26. aprila 1989 v Peterlinovi dvorani.

Nagrado iz sklada Dušana Černeta pa so na posebno svečanem večeru podelili Klasični gimnaziji v Trstu ob 40-letnici od njene ustanovitve. Pri kultur-

nem sporedu na podelitvenem večeru je sodeloval zbor Fantje izpod Grmade.

KNJIŽNICA DUŠANA ČERNETA

Knjižnica Dušana Černeta, katere knjižno jedro je bila zapuščina nepozabnega Dušana Černeta, se je pod vodstvom knjižničarja Marjana Pertota z leti razvila v dragoceno zbirko predvsem zamejskega in zdomskega tiska. Knjižnica ima danes najbogatejši fond zdomskega tiska na svetu, zato predstavlja izredno važen faktor za preučevanje zgodovine Slovencev po svetu. V knjižnico se redno stekajo nove publikacije. O vsem tem delu in o stikih, ki jih ima naša ustanova s slovenskimi knjižnicami in posamezniki, poroča bilten, ki izhaja priložnostno kot priloga Mladike na njenih zadnjih straneh. Pravkar ima knjižnica v pripravi izdajo bibliografije slovenskega periodičnega tiska v Argentini.

ZVEZA CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV

ZCPZ na Tržaškem, ki združuje številne zборе na tem ozemlju, prireja vsako leto nekatere skupne pobude, ki bogatijo in krepijo pevce in pevovodje številnih pevskih skupin. 27. novembra 1988 je ta Zveza priredila v Kulturnem domu v Trstu tradicionalno revijo zborov, na kateri je nastopilo 14 skupin. 8. januarja 1989 pa je ZCPZ priredila pri Sv. Justu v Trstu tradicionalni božični koncert, ki ga je tokrat vodil dirigent Bogdan Kralj. ZCPZ je pripravila spomladi v Kulturnem domu tudi revijo mladinskih zborov Pesem mladih, poleti od 13. do 19. avgusta pa običajni pevski tečaj v Dolenjskih toplicah pri Novem mestu.

SLOVENSKA GLASBENA ŠOLA

Slovenska glasbena šola, ki ima svoj center na Donizettijevi ulici, razvija svojo dejavnost predvsem po raznih naših domovih v okolici, kjer skrbi za glasbeno vzgojo mladih ljudi. Delovanje teh skupin je zabeleženo med delovanjem posameznih društev.

Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček, ki ima svoj sedež v ulici Machiavelli, deluje avtonomno in se ukvarja predvsem z družbenimi proble-

mi. Za lansko leto moramo na tem mestu zabeležiti organizacijo uspelega seminarja o slovenski narodni skupnosti v Italiji po 40 letih italijanske ustave. Seminar je bil v športnem centru v Vižovljah v nedeljo, 11. decembra 1988.

MARILKA KORŠIČ

Prosvetna dejavnost na Goriškem 1988-89

Ob 30-letnici Zveze slovenske katoliške prosvete

Januarja 1959 je bil v Gorici ustanovni občni zbor Zveze slovenske katoliške prosvete, ki je pomenil začetek novega kulturnega dela na Goriškem. Že dalj časa je bila namreč prisotna ideja o osrednji organizaciji in o skupnem centru, v kateri bi lahko društva bolje razvijala svojo dejavnost. Iz teh potreb je zrastle organizacija ZSKP in dvorana Katoliškega doma. V tem so dobili svoj sedež ZSKP, zbor L. Bratuž, Sportno združenje Olympia, zbor M. Filej, Slovensko katoliško akademsko društvo in Slovenski goriški skavti. Pomisliti moramo, da v tistih letih mesto Gorica ni veliko nudilo na kulturnem področju. Po 30 letih so se razmere bistveno spremenile. Goriško me-

sto je postalo zanimivo zaradi stalnih prireditev mednarodnega značaja, od glasbeno folklornih do likovnih in literarnih. Te spremembe so bistveno vplivale na pristop do kulturno-prosvetnega dela v naših društvih. Že sami občni zbori ZSKP kažejo v zadnjih letih večjo kritično presojo dela, ki je prišla močno do izraza predvsem na letošnjem občnem zboru. Prilivanje novih sil v društvene odbore je bistvenega pomena za bodočnost. Mladi iščejo danes predvsem odgovor na ekzistenčne probleme, zato so se začeli zbirati v skupine, kjer je predvsem prostor za dialog in razmišljanja. ZSKP si želi, da bi čimveč mladih pristopilo tudi h kulturno-prosvetnemu delu. Jas-

Nastop mešanega zbora Hrast iz Doberdoba na 30. Cecilijanki

na načela in srčna kultura sta povsod pogoj za dobro sožitje, naj bo to v društvih ali v soočanju z drugimi organizacijami.

Mislim, da je bil v tem smislu narajen velik korak naprej. Prišlo je do konstruktivnega dialoga med Zvezo slov. kat. prosvete in Zvezo slovenskih kulturnih društev. Na skupni seji sta se osrednji organizaciji domenili še za tesnejše sodelovanje in izvedbo skupnih pobud. Tudi sodelovanje s Slovenijo, Koroško, Trstom in Slovenci, ki živijo po svetu, se je okrepilo.

Dnevi Primorskih Slovencev v Ljubljani v marcu 1989 so nudili priložnost, da so naši trije zbori Hrast, M. Filej in L. Bratuž nastopili v Cankarjevem domu na zaključnem večeru »Modrina in prod« in pokazali svoje dosežke občinstvu v slovenskem glavnem mestu in preko Televizije, ki je prireditev snemala, vsemu slovenskemu prostoru. Sodelovanje s Slovensko prosveto iz Trsta in Krščansko Kulturno zvezo s Koroške je tudi letos privedlo do uresničitve kulturnih dnevov in sicer tokrat Koroških dnevov na Primorskem. Naj omenim samo v tej zvezi zelo uspelo predstavo Ponižani in razžaljeni, ki je bila v Kulturnem domu v Gorici.

Večje sodelovanje je prišlo letos do izraza tudi med posameznimi zbori in društvi, kar vodi v boljše medsebojno spoznavanje. Tako je bilo pri že omenjeni kantati Jeftejeva prisega, pri izvedbi Bianciarijeve maše, ko sta sodelovala zbor L. Bratuž in italijanski zbor S. Ignazio. Praizvedbo maše Stanka Jeričija sta pela zbor F. B. Sedej in L. Bratuž; pri božičnem koncertu pa sta sodelovala zbor Rupa-Peč in zbor iz Mirna.

Če pogledamo še na ostalo dejavnost Zveze in vanjo včlanjenih društev, lahko ugotovimo, da je bil izveden program že vstaljenih prireditev, pa čeprav je bilo precej stiske s prostori. Vse dvorane namreč, vključno s Katoliškim domom, so bile zaprte, ker ne odgovarjajo zakonom o varnosti.

PEVSKA DEJAVNOST

Največja in najbolj obiskana prireditev, ki jo prireja ZSKP, je pevska revija Cecilijanka. Lani 30. po vrsti je bila v goriškem avditoriju 19. in 20. novembra 1988. Oba večera sta bila izredno dobro obiskana. Med poslušalci je bilo veliko someščanov italijanske narodnosti. Med gosti je bil tudi goriški župan dr. Antonio Scarano, ki je ZSKP podelil priznanje goriške občine, ki je bila pokrovitelj pevske revije.

Bogata je bila pevska dejavnost zborov Hrast, F. B. Sedej, zbor Rupa-Peč, zbor Standrež, Podgora-Paglavec, pevske skupine Steverjanci, pevski zbor Alenka, Lojze Bratuž, M. Filej in ansambla Lojze Hlede. Ta slednji je s samostojnim koncertom praznoval 20-letnico ustanovitve.

GLASBENA ŠOLA IN KONCERTNA DEJAVNOST

Danijel Devetak (violina) in Valentina Pavio (klavir) na zaključnem nastopu v Katoliškem domu v Gorici (8. junija 1989)

Glasbena šola, ki je delovala v okviru ZSKP se je osamosvojila. Sedaj ima svoj odbor in statut in se imenuje Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel. Skupaj z društvom M. Filej skrbi tudi za koncertno sezono.

DRAMSKA DEJAVNOST

ZSKP in Slovenska prosveta iz Trsta podeljujeta vsako leto priznanja za dramsko dejavnost na natečaju Mladi oder. Letos so prijeli priznanja: mladinska skupina PD Štandrež (Božo Tabaj je dobil zlato Linhartovo značko), dramska skupina PD F. B. Sedej, dramska skupina Rupa-Peč, dramska skupina iz Podgore in dramska skupina PD Štandrež. Ta slednja je sodelovala, kot že vrsto let, na srečanju amaterskih odrov Slovenije in na srečanju italijanskih amaterskih skupin. Letos je dramska skupina PD Štandrež naštudirala Nušičevo veseloigro Kaj bodo rekli ljudje v režiji Emila Abrška in enodejanko KAJ? v režiji Mire Štrukelj.

BALETNA ŠOLA

Deluje v okviru društva Štandrež, vodi pa ga Nataša Sirk. Poleg rednih vaj je imela skupina nekaj uspešnih nastopov.

RAZSTAVE

V okviru kulturnih izmenjav s Slovenci, ki živijo po svetu, je ZSKP priredila razstavo slikarke M. Savinšek, ki živi v Parizu. Razstava je bila v prostorih goriškega Avditorija. Ob tej priložnosti je ZSKP izdala dvojezično študijo o slikarki, ki jo je napisala V. Koršič, uredila L. Budal, opremil S. Bevčar, v italijanščino pa prevedel J. Vetrih.

PRAZNIKI

Kulturno-rekreativna srečanja so v društvih postala že tradicija. Tako prireja društvo Hrast vsako leto Praznik pomladi, zbor Rupa-Peč Praznik frtalje, PD Štandrež Praznik špargljev, F. B. Sedej Briški praznik, PD Sedej in ansambel L. Hledeta edini festival narodno-zabavne glasbe v zamejstvu.

LJUDSKI RADIO

Slovenski odsek Ljudskega radia se je okreпил z novimi silami; sodelovalcev je sedaj 17 in odkar deluje ta radijska postaja, je to najštevilnejša ekipa. Slovenske oddaje so vsak dan (tudi ob nedeljah in praznikih) od 19.30 do 21.30. V tem času posredujejo poslu-

Skupina sodelavcev slovenskega odseka Ljudskega radia - Gorica

šalcem zanimivosti iz najrazličnejših področij in jih seznanjajo s kulturno-prosvetno dejavnostjo na Goriškem. Poslušalcem nudijo tudi veliko glasbe, saj imajo lepo urejeno kartoteko s približno 800 ploščami in 450 kasetami.

To je bila v glavnih obrisih dejavnost ZSKP in njenih včlanjenih društev. Da bi pa dostojno proslavili 30-letnico ustanovitve ZSKP, so se odbor-

niki odločili za vrsto prireditev od razstave p. Marka Rupnika, podeljevanja priznanj in slavnostne prireditve (29. oktobra 1989) do izvedbe operete Plainska roža skladatelja Radovana Gobca. Tridesetletno delovanje pa bo razvidno tudi iz bogate publikacije, ki jo bodo ob tej priložnosti izdali, obenem pa tudi pesmarico Nekje v gorah, posvečeno spominu Mirka Fileja.

VESTNI NOSOROG

SZSO - Trst 1988-89

DELOVANJE PO ČETAH

Na začetku lanskega delovnega leta je srednja veja naše organizacije, veja izvidnikov in vodnic, uvidela možnost nekaterih sprememb pri organizaciji in izpeljavi skupnega dela. Sprejela je dočeno delovanje posameznih petih čet, v katerih delujejo izvidniki in vodnice tržaškega dela SZSO, v skladu s potrebami in značilnostmi okolja, v katerem vodi delujejo. Izbira je tekom leta pokazala prednosti in hibe, močne in šibke točke vsake čete, predvsem pa se je z delovanjem in dosežki nekaterih čet pokazalo, da je take vrste delovanje v četi možno in, če je le zraven dobra mera zavzetosti, volje in zagona, tudi lahko izredno formativno in vzgojno.

Že na samem začetku so izvidniki in vodnice 2. čete (Opčine, Repentabor, Prosek) 19. in 20. nov. 1988 priredili zanimiv skavtski večer v Finžgarjevem domu na Opčinah. Pobuda je nastala kot podvig v izražanju, predstavo samo pa so v januarju 1989 ponovili še v Marijinem domu v ul. Risorta v Trstu ter v Katoliškem domu v Gorici.

1. četa (Devin, Nabrežina, Sv. Križ) je sredi februarja sodelovala z italijanskimi skavti AGESCI iz Tržiča (katerih ena skupina deluje v Devinu), ki so sprožili zanimivo akcijo za pomoč misijonu v afriški državi Mali ter za zблиževanje in spoznavanje mladih drugačnih narodnosti. V tem okviru so orga-

nizirali skupno orientacijsko igro od Devina do Medje vasi (11. febr.) za vode, ki delujejo na področju naše 1. čete ter družabne igre v Tržiču za vso mladino. Izdelovali so tudi ročne izdelke, ki so jih potem prodajali 4. in 5. marca v Tržiču, izkupiček pa namenili misijonu.

Ostale čete so se tudi v večji ali manjši meri vključile v dogajanje na svojem področju: sodelovanje pri mlaklževanjih, škofovem obisku, župnijskih prireditvah in predstavah. Poleg običajnih izletov stega ali čete, sta tako 1. kot 2. četa izvedli tudi prenočevanje na prostem.

VERSKA IN OSEBNA RAST TEČAJI IN IZPOPOLNJEVANJA

Tudi naša organizacija je bila skupaj s škofijsko komisijo za mladinsko pastoralo aktivno soudeležena pri pripravah ljudskega misijona, ki je bil v Trstu od 26. febr. do 12. marca 1989.

Skupaj z misijonarjem, jezuitom p. Frančkom Krambergherjem, je posebna delovna ekipa pripravila anketo na temo vernosti med našo mladino in organizirala obisk misijonarjev po slovenskih višjih srednjih šolah. Skupina pa je obenem pripravila več srečanj z misijonarjem znotraj naše organizacije in pa dve srečanja za vso slovensko mladino. Prav tako so se posamezni člani vključili v potek misijona v svojih župnijah.

Tržaški tabor A
izvidnikov in vodnic
v Logu pod
Mangartom

Za duhovno rast svojih članov je organizacija pripravila o Božiču tudi duhovne obnove za vse tri starostne veje ločeno, na Veliki petek pa križev pot, ki se je vil ob svetlobi bakel po dolini Glinščice do obnovljene cerkvice na Pečah.

Tako srednja kot starejša veja sta se udeležili dveh tradicionalnih maš, in sicer: maše hvaležnice 13. nov. 1988 v stolnici sv. Justa ter skavtske božične maše 10. dec. 1988 v cerkvi Novega sv. Antona, skupaj z ostalimi skavtskimi organizacijami v Trstu.

26. dec. je celotno organizacijo presenetila vest o smrti male Tamare Petaros z Opčin, ki je bila novinka vodnica v vodu Pand. Od nje smo se bratje skavti poslovili na pogrebu 29. dec.

Članom klana roverjev in popotnic je lani 22. nov., v okviru mesečnih srečanj, predavala o prvi pomoči medicinska sestra Marina Štrempfelj, ki je med drugim tudi ena izmed treh članic skupnosti Lojola, ki se je naselila na Kolonkovcu pred enim letom. 16. febr. je veja roverjev in popotnic spet priredila za svoje člane predavanje o katoliški spolni etiki. Srečanja z zakoncema Vanjo in Miklavžem Kržan se je udeležilo nad 25 članov.

Od 5. do 7. jan. 1989 je bil v Dragi lepo uspeli vodniški tečaj, ki se ga je udeležilo 21 vodnikov in podvodnikov veje izvidnikov in vodnic. Sledili so predavanjem o liku vodnika, tehniki vodenja sestankov, strukturi voda ter o veččinah. Na programu so bile tudi številne igre in preverjanje vodnikov, ki so morali praktično dokazati, kako bi načrtovali in vodili skavtski sestanek.

Že dolgo načrtovano taborno šolo za vse voditelje mlajše in srednje veje je organizacija izpeljala septembra, ob izteku sezone v novo delovno leto. Tri-dnevni tečaj je potekal od 16. do 18. sept. v obliki taborjenja, daleč od mesta, sredi gozdne jase v Sloveniji. Na njem so voditelji, razdeljeni na vode, zaživel program tako, kot bi potekal na taboru izvidnikov, vmes pa sledili predavanjem z verskega, skavtskega in naravoslovnega področja.

OSTALE DEJAVNOSTI

Vse tri veje so imele v nedeljo, 5. febr., svoja tradicionalna pustovanja. Namesto športnega srečanja, ki je že vrsto let potekalo izmenično na Koroškem, Goriškem in Tržaškem in so se ga udeleževali izvidniki in vodnice vseh treh pokrajin, je bila v nedeljo, 9. aprila

la, v Nabrežini »Skavtijada«. Srečanja so se udeležili tržaški in goriški izvidniki ter vodnice. Po maši so si najprej ogledali video posnetek s svetovnega skavtskega Jamboree-a v Avstraliji. Nato so se preselili na igrišča Š. D. Sokol, kjer so se pomerili v zanimivih skavtskih igrah. Zanimivost pobude je bila v tem, da so bile ekipe mešane in je tako srečanje izzvenelo kot nekompetitivno, kar je v večini prisotnih želo precejšnje odobravanje.

Tudi veja volčičev in veveric se je pomerila s sorodno vejo iz Gorice v športnih igrah, na srečanju, ki je bilo v nedeljo, 16. aprila.

April je bil torej za tržaške skavte in skavtinje še posebno natrpan, saj se je po obeh zgoraj navedenih srečanjih vršilo v nedeljo, 23. aprila, tudi jurjevanje na travniku pri Trebčah. Na tabornem ognju so se zbrali tako izvidniki in vodnice kot volčiči in veverice, ki so skupaj, čeprav z ločenim programom, slavili praznik svojega zavetnika. Skupno je bilo 40 obljub: 13 V/V in 27 I/V. Že na soboto pred slavjem pa se je na jasi pri trebenskem kalu kljub slabemu vremenu zbralo 53 naših članov, da prenočijo v naravi in pripravijo vse potrebno za naslednji dan.

Veja roverjev in popotnic je imela svoje slavje ob prestopu novincev veliko prej, jeseni, točneje 5. nov. v jami med Nabrežino in Sempolajem. Obred je potekal v sugestivni in s svečami lepo okrašeni kraški votlini. Prestopilo je 18 novincev, medtem ko se je srečanja udeležilo okrog 40 članov. Štirje novi člani pa so obljubili in prestopili v vejo roverjev in popotnic, in tako začeli svojo skavtsko pot kot že odrasli voditelji, na slovesnem zaključku Challenge-a v nedeljo, 21. maja.

Challenge je podvig starejše veje, namenjen predvsem novincem roverjem in popotnicam, ki se je tokrat vršil v bližnji okolici Krmina. Odhod »v neznano« je bil 20. maja z goriške železniške postaje, kjer se je zbralo 32 naših članov iz treh pokrajin, ki so se za to priložnost razdelili v osem sku-

pin. Vsi prisotni so ob povratku odnesli s seboj domov kanček pustolovskega duha, predvsem pa čudovito bratsko vzdušje, ki se je razlilo po zbrani skavtski skupnosti.

Med osebnimi podvigi posameznih članov je izstopala pot, ki sta si jo roverja Mitja Ozbič in Martin Sosič izbrala za »počitnice«. Opravila sta slovensko planinsko tranzverzalo, tj. pot, ki se po slovenskih gorah vije od Maribora, preko Pohorja, Kamniških Alp, Julijcev in Triglava, vse do Ankarana. In to samo v 26 dneh hoje. Na pot sta se odpravila 5. avgusta, ob prihodu v Ankaran 30. avgusta pa ju je pričakala skupina skavtov in z njima, ob kapljici in čevapčičih, proslavila srečni zaključek nevsakdanjega podviga.

TABORI

Preteklo poletje je bila naša taborna dejavnost še bolj razvejana kot sicer, saj je bila prisotnost naših članov zagotovljena kar na petih taborih. Prvi so se kot običajno podali na pot novinci roverji in popotnice ter še vedno neutrudni člani klana, ki so svoj nahrbtnik in gozderje, lahko bi rekli, vzljubili bolj kot lastno kožo. Potovalni del tabora je peljal 43 udeležencev (od katerih tudi 5 ljubljanskih skavtov), ki so se razdelili na dve skupini, iz Bohinja po ločenih poteh preko triglavskega pogorja na Dolič in na vrh Triglava, dalje po Kriških podih na Vršič. Od tam pa ene v Trento in čez sedlo Kanja v dolino Bavšice, naprej pa po dolini Koritnice v Log pod Mangartom. Druge mimo zavetišča pod Špičkom, skozi Škrbino za Gradom čez Brežice v Ozebnik, ki se strmo spušča v zadnji del loške Koritnice. Na tabornem prostoru sta se skupini spet združili in skupno preživeli še ostalih pet dni stalnega tabora, do 19. julija.

Na isti taborni prostor so 19. julija dospeli izvidniki in vodnice 1., 3. in deloma 4. čete - Tabor A. Dvotedensko taborjenje je medsebojno zblížalo 32 udeležencev, ki so skupno z 10 člani vodstva doživeli v prelepi loški Korit-

II. In V. četa tržaških Izvidnikov in vodnic na taboru pri Novi Stifti na Dolenjskem

nici precej izkušenj in osebnih doživetij. Le-te so omogočili tako naklonjeno vreme in naravne gorske lepote kraja kot številni izleti, med katerimi tudi vzpon na vrh Mangarta (2.678 m).

Drugi tabor izvidnikov in vodnic 2. in 5. čete — Tabor B pa je potekal od 17. do 31. julija na Dolenjskem v Novi Stifti pri Sodražici. Udeležilo se ga je 43 I/V in 10 članov vodstva. Velik del programa je potekal neposredno v stiku z naravo, saj so udeleženci kar trikrat prespali izven tabora, tako ob izletih kot ob zanimivi veliki igri, ki je trajala dva dni. Taboreči so vzpostavili veliko stikov z domačini, ki so redno prihajali v tabor na obisk, nikoli pa praznih rok...!

Naši najmlajši člani, volčiči in vevice, so tudi taborili v Logu pod Mangartom, od 2. do 12. avgusta. »Mangartsko krdelo« (33 V/V in 15 članov vodstva) je tabor, ki so ga ravno zapustili pred njimi taboreči izvidniki, nekoliko preuredilo in dalo tako prostoru videz in pečat pristnosti, ki je že tipičen za naše najmlajše brate.

Že v prvih dneh so namreč šestorice okrasile vsaka svoj omejen prostor pred šotorom s kamenčki, lubjem in lesom; jambor, središče belega zbor-

nega kroga, pa so ob vznožju podložili z mahom in belimi kamni. Tako urejen taborni prostor in pa imena voditeljev, povzeta po junakih Kiplingove Knjige o džungli, so se skladali s temo, ki je povezovala celotno taborno življenje: džungla in njeni prebivalci. Dan izražanja je nudil volčičem in vevericam možnost, da so iz lastne ustvarjalnosti in domišljije pripravili res lepo in zanimivo razstavo v velikem zbornem šotoru-pagodi, ki so jo otvorili ob prihodu obiskov.

Pravo novost za našo organizacijo pa je pomenila slovenska prisotnost na mednarodnem taboru Alijamboree '89. V dneh od 20. do 30. julija je bil v Valcellini pri Pordenonu poseben mednarodni tabor, edini take vrste v okviru vsedržavnega podviga Alisei, ki si ga je italijanska skavtska organizacija AGESCI zamislila in izvedla prav v naši deželi kot mejni deželi med Vzhodom in Zahodom. Osnovna vodilna nit tabora — mednarodna dimenzija skavtskega bratstva — se je prepletala z drugo vsebinsko razsežnostjo — pojmom svobode.

Mednarodno razsežnost je zagotovila prisotnost na taboru skupine skavtov in Nikaragve, iz Spittala v Avstriji

in slovenske 38-glave čete, ki so jo sestavljali naši člani iz Trsta in Gorice ter nekaj gostov iz Slovenije. Oba tržaška voda izvidnikov in vodnic, ki delujeta pri Sv. Ivanu, sta odnesla iz Barcisa nepozabne izkušnje in spomine. Za marsikoga je postal prvi mednarodni stik tudi prava šola življenja v skupnosti, pravi izziv k samostojnosti od jutra do večera, saj si je moral vsak vod sam prižgati ogenj in skuhati na njem vsakodnevne obroke.

Tudi s tem taborom ni bilo še konec poletnih dejavnosti. Od 31. julija do 15. avgusta je namreč potekal na obširnem travniku pri Bazovici — znamenitem področju T8, kjer nameravajo zgraditi svetlobni pospeševalec ali sinhrotron — mednarodni tabor prijateljstva »Chico Mendez«. Slovenski tržaški skavti smo sodelovali pri tehnični izpeljavi s postavitvijo nekaj šotorov in velike pagode ter prisotnostjo na raznih večernih tabornih ognjih, ki so jih prirejale mešane skupine skavtov iz cele Evrope. Slednje so prihajale v več izmenah v Bazovico — postojanko na njihovi poti, ko so se podajale na večdnevni raid z mednarodnega tabora v Bassanu del Grappa, imenovanem Eurofolk '89.

Nekaj naših članov je proti koncu

tudi taborilo na prostoru T8 in speljalo program ob tabornem ognju. Pobuda, pri kateri je naša organizacija sodelovala, spada v okvir akcij in ukrepov, ki jih skuša še izpeljati koordinacijski odbor vzhodnokraških vasi za osveščanje javnega mnenja in političnih krogov, da bi se zavzele za bitko glede lokacije sinhrotrona, ki je, kot izgleda, žal že izgubljena.

PREHOD V NOVO SEZONO

Prehod v novo sezono, po enomeščnem premoru, ki navadno sledi poletnim taborom, predstavlja že običajno srečanje vseh tržaških skavtov in skavtinj ob vsakoletnem Marijanskem shodu na Opčinah, ki je tokrat bil 10. septembra. Po procesiji in slovesni maši se celotna skavtska skupnost preseli v Marijanišče, kjer načelniki preteklih taborov še zadnjič skličejo zbor za nagrajevanje prvouvrščenih vodov. Srečanje je za vse udeležence najlepša priložnost, da se obnovijo in potrdijo vsa prijateljstva, ki so nastala na taboru, ter s pomočjo teh in dolge serije dia pozitivov, prikličejo v spomin najlepše slike in utrinke vročih poletnih dni, ko so daleč od mestnega vrveža in sredi čistega gorskega zraka uživali lepote in čarobnost naših gora.

Tabor tržaških volčičev in veveric ob Kugyjevem spomeniku v dolini Trente

Delovanje SZSO - Gorica v letu 1988-89

Sezona 1988/89 je za goriške skavte potekala v duhu izbir in notranjega prerojenja. Življenje je polno izbir: vsi na primer, ki smo stopili v skavtsko organizacijo, smo se prej zanjo osebno odločili. Izbrali smo jo med ostalimi možnostmi, ki sta nam jih ponujali družba in okolje. Znotraj skavtstva samega pa je le malokaj izbirati: ali dosledno izvajamo in integrirano živimo skavtska načela ali pa nismo več skavti, vsaj taki ne kot si jih je Baden Powell zamislil. Skavtizem je družina. Družina lahko živi le, če temelji na globokem odnosu medsebojnega zaupanja in odpuščanja. Odnos pa je možen samo, če ga povezuje živa oseba, ki se za nas daruje in nase sprejema vse naše grehe: Jezus Kristus. V današnji potrošniško manipulirani družbi, ki živi od kompromisov in zrelativiziranih vrednot, je težko integrirano živeti svoje poslanstvo. Možno ga je namreč živeti samo znotraj močnega krščanskega odnosa.

V duhu poglobitve, iskanja, spoznavanja je bilo 16. oktobra 1988 srečanje I. stega. Med simbolično obarvanim obredom so novinci iz kroga volčičev in veveric stopili v krog izvidnikov in vodnic ter se jim predstavili. Prav tako so starejši izvidniki in vodnice zapustili svojo vejo in stopili v krog roverjev in popotnic. Sledila je predstavitev novih voditeljev, nato pa še skupna družabnost. Podobno je bilo teden dni kasneje tudi srečanje 2. stega.

31. oktobra smo se goriški skavti zbrali na pokopališču v Mošu (Mossa), kjer smo se ustavili ob grobu našega pokojnega brata Jožeka Bertolinija, ki se je bil pred manj kot leto dni med smučanjem smrtno ponesrečil. Z molitvijo in pesmijo smo njegovo dušo priporočili dobremu Očetu. Sledila je maša v domači cerkvi, med katero smo se spomnili še dveh ostalih pokojnih skavtov.

Zelo slovesno je bilo 11. novembra 1988, ko je na Jazbinah pri Števerjanu

Tabor goriških volčičev in veveric v vasi Kal-Koritnica pri Bovcu

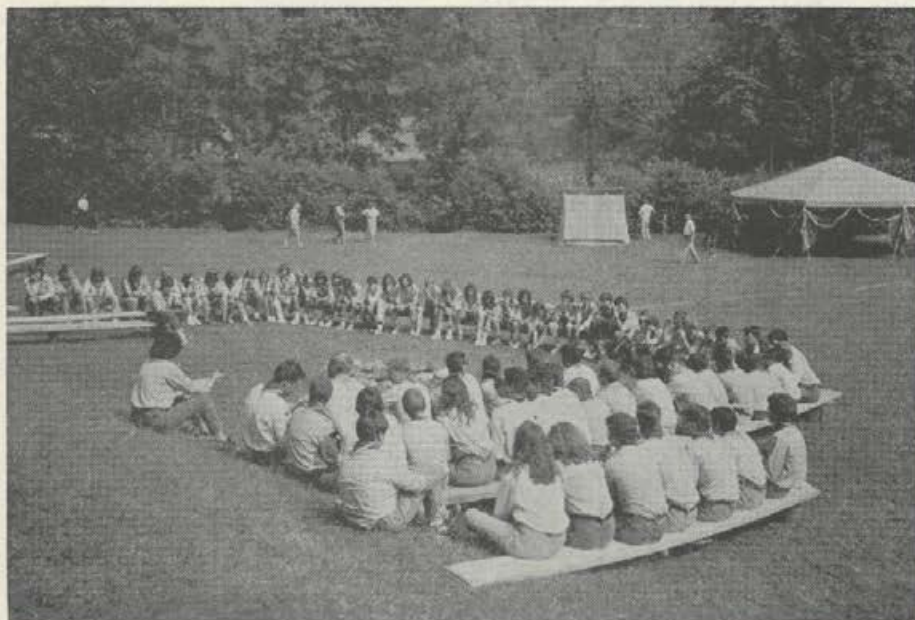
lepa skupina novincev roverjev in popotnic prestopila v klan. Po dvoletni skupni pripravi je namreč prišel čas, da posamezniki obnovijo skavtsko obljubo in se izrečejo za aktivnost v organizaciji.

Skrbno smo se skavti pripravili tudi na Božič, na praznik Jezusovega rojstva — prihoda božjega Sina med nas. Volčiči in veverice ter izvidniki in vodnice so se številno udeležili duhovnih obnov. Sledila je božičnica, ki so jo v Katoliškem domu pripravili nekateri voditelji v sodelovanju z roverji in popotnicami. Na programu je bila najprej meditacija z diapozitivi in razmišljujočo glasbo, potem pa je skupina RP zaigrala in zapela nekaj božičnih pesmi. Med počitnicami je potekal tudi tradicionalni natečaj za najlepše jaslice. Od 27. do 30. decembra je bilo v Žabnicah zimovanje vodnikov in podvodnikov v duhu medsebojnega prijateljstva, poglobljanja in preizkušanja v skavtskih veščinah.

31. januarja 1989 je veliko število zbranih skavtov pospremlilo v Sovodnjah pokojnega župnika g. Komjanca

na njegovi poslednji poti. Poleg zahvalnih besed za skrbno prizadevanje v prid naši organizaciji smo mu zapeli še pesem slovesa.

Zelo bogato je bilo delovanje v mesecu februarju. Takoj na začetku so najprej volčiči in veverice, potem pa še roverji in popotnice pripravili skavtsko pustovanje v Katoliškem domu. V trenutkih sproščenosti in prisrčne zabave je izstopala predvsem kreativnost posameznikov in skupin. 16. februarja so skavti pripravili v Števerjanu družabni večer s starši. Namen srečanja je bil, da bi staršem čim bolj približali skavtski svet z vsemi njegovimi vzgojnimi značilnostmi in raznimi težavami, ki se lahko pojavijo. Večer je dobro uspel, saj se je med starši in voditelji razvil prijeten pogovor. 18. februarja je bil ob Dnevu spomina v Zavodu sv. Družine pogovor na temo Aktualnost Baden Powellove zamisli in njegove vzgojne metodologije, pri katerem je sodeloval tudi p. Marko Rupnik. 22. februarja so se novinci roverji in popotnice udeležili nočnega orientacijskega pohoda, v sredini meseca marca pa je

Tabor goriških skavtov

bil orientacijski pohod za vse člane klana.

Na Veliko noč smo se skavti vseh treh vej pripravili s posameznimi obnovami, katerih udeležba je bila zelo številna.

Meseca aprila so bili vsakoletni izpiti vstopnega reda, potem pa še tradicionalna »skavtiada«, ki so jo letos pripravili tržaški skavti in so se je udeležili tudi goriški izvidniki in vodnice. V Gorici pa je uspešno potekalo športno srečanje volčičev in veveric.

1. maja 1989 je bilo med Borovci v Števerjanu tradicionalno Jurjevanje. Začelo se je z mašo, v katero je bil vključen obred obljub letošnjih novincev, sledilo je skavtsko kosilo in skupna družabnost. 21. maja je bil na programu tradicionalni Challenge, kjer so se srečali tržaški in goriški roverji in popotnice ter v pionieristiki preizkusili svoje sposobnosti. Sledil je prestop v klan nekaterih starejših članov.

25. junija je bilo v oglejski stolnici slovesno duhovniško posvečenje našega brata skavta Karla Bolčine. Liturgičnega slavja smo se v lepem številu udeležili tudi skavti in brata Karla z osebno molitvijo in skupno pesmijo priporočili božji Milosti. Enako smo se skavti udeležili 9. julija v goriški stolnici slovesne nove maše.

Od 26. junija do 21. julija pa so se končno zvrstili poletni tabori za vse tri starostne skupine. Zelo doživet in uspešen je bil tabor volčičev in veveric »Kal - Koritnica« pri Bovcu. Sledil je potovalni tabor roverjev in popotnic, ki so po naporni poti iz Nove Gorice dospeli do Žirovnice in se tu utaborili. Bivanje je potekalo v duhu globokih medsebojnih odnosov, osebnega iskanja in hrepenenja, poglobljanja v skrivnosti stvarstva in življenja ter priskrčne skupne sproščenosti. V Žirovnici so taborili tudi izvidniki in vodnice; čeprav je bil njihov vsakdanji program precej drugačen, so bila doživetja podobna tistim iz tabora roverjev in popotnic. Poleg tega je bil letos v Barcisu mednarodni tabor Alijamboree. Udeležila se ga je tudi skupina goriških skavtov in odnesla mnogo zanimivih izkušenj.

Izkazalo se je torej, da smo goriški skavti stopili na pravo pot. Najbolj jasno je to vsem, ki so se udeležili poletnih taborov in se z njih vrnili domov z radostnimi srci, polnimi majhnih, preprostih, ampak čudovitih, nepozabnih doživetij, ki so v nasprotju s tem, kar se v današnji vsakdanjosti hrupno in nasilno razmahuje, pokazali svojo globoko vrednost in neminljivo lepoto.

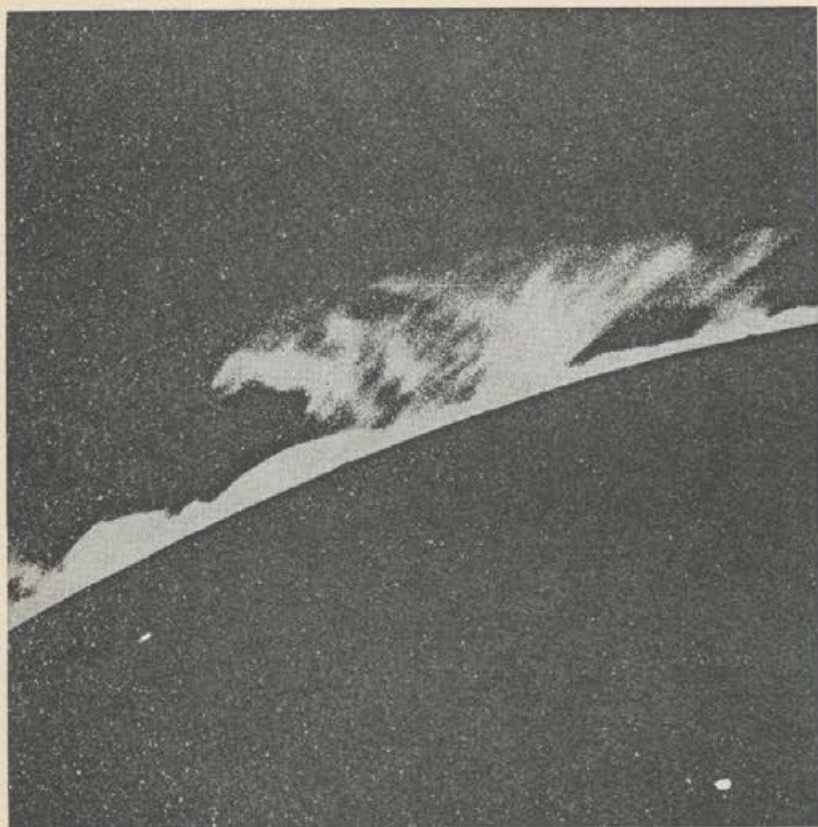
PAVEL ZLOBEC

Povečanje sončne aktivnosti: višek XXII cikla

Kdor je preteklo leto s potemnejim steklom gledal Sonce, je lahko na njem večkrat opazil temnejše lise — pege. Take pege (ali točneje skupine peg), ki so vidne s prostim očesom, so zelo obsežne in se razprostirajo po sončni »površini« — fotosferi celo do razdalje 150.000 km. Lahko bi torej pokrile Zemljo več kot desetkrat, saj meri premer našega planeta približno 12.700 km. Oblika je predvsem podolgovata v smeri, ki je vzporedna sončne-

mu ekvatorju. Take ogromne skupine peg se pojavijo predvsem za časa najmočnejše dejavnosti sončnega cikla. Pravimo, da je Sonce zelo aktivno, ko so na njem vidne številne pege. Takrat nastajajo tudi drugi značilni pojavi, katere želim na kratko opisati v tem članku.

Temperatura sončne fotosfere znaša približno 5700°, v pegah pa »le« 4000°. Močno magnetno polje v pegah (njegova jakost je 5000-krat večja od ze-

Blišč
ob robu sonca

meljske) delno preprečuje svetlobi, ki prihaja iz notranjosti Sonca, da bi prišla do fotosfere. Pege torej nastanejo, kjer je temperatura nižja.

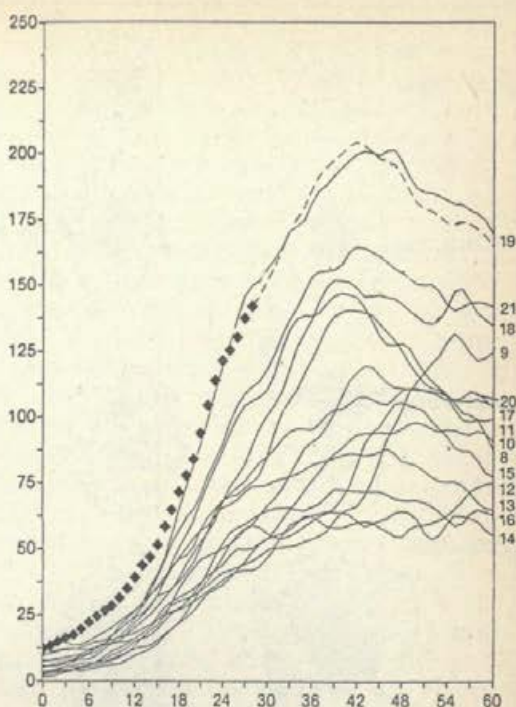
Na različnih točkah sončne fotosfere se vsak dan pojavijo magnetna polja, ki so razmeroma šibka in navadno ne trajajo več kot en dan. Le v redkih primerih trajajo daljšo dobo. Takrat se lahko pojavi »por«, to je mala, le 1000 km velika pega, ki večinoma traja nekaj ur. Če pa se v njeni neposredni bližini začnejo pojavljati in rasti nove pege, je precej verjetno, da taka skupina traja kakšen teden ali celo mesec. Vsak dan opazimo razmeroma velike spremembe v številu in oblikah peg. Spremembe so hitrejše za časa račice skupine, kot pa v dobi razpadanja.

O pegah je baje prvi pisal Aristotelov učenec Teofrast (IV. stol. pred Kr.). Kasneje so v antičnih (predvsem

Kitajskih) letopisih pogosto pisali o pegah, ki so jih lahko videli s prostim očesom ob času sončnega vzhoda ali zahoda (pa tudi ob drugih pliložnostih), ko je njegova svetilnost šibkejša. Začetnik znanstvenega študija tega pojava je Galilei, ki ga je leta 1611 opazoval s pomočjo teleskopa in ga tudi opisal.

Sončno aktivnost merimo z Wolfvim številom. Wolf je živel pred približno 140 leti in je bil profesor astronomije v Zürichu. Izumil je preprosto formulo $10g + f$, kjer »g« pomeni število skupin peg, »f« pa število peg vidnih na Soncu. Pri svojem delu je uporabljal zelo preprost in majhen teleskop. Dokazal je, da sta Wolfovo število in površina, ki jo pege zaazemajo, statistično povezani. Po drugi svetovni vojni so začeli sončno aktivnost meriti tudi z radioteleskopom (na frekvenci 2800 MHz). Podatki, ki jih tako dobi-

vajo, se tudi lepo skladajo z Wolfovimi števili. To pomeni, da zgornja preprosta formula predstavlja fizikalno količino, ki je vezana na dogajanje na fotosferi. Wolfovo število in dogajanje na Soncu se z dneva v dan spreminjata. Več kot 30 opazovalnic po vsem svetu skrbno beleži stanje na fotosferi. Podatke pošiljajo v Bruxelles, kjer jih obdelajo in sporočijo »uradne« vrednosti Wolfovega števila za vsak dan. Glede na to, da se Sonce obrne okoli svoje osi v približno 27 dneh (obrat je v bližini ekvatorja hitrejši kot ob polih), običajno uporabljamo mesečne srednje vrednosti. Te nam posredujejo nekako splošno predstavo sončne aktivnosti v času enega obrata. Se uporabnejši so tako imenovani »izglajeni« podatki (angleško »smoothed«). Te izračunamo za določen mesec, na podlagi srednjih vrednosti Wolfovih števil za tisti mesec ter za 6 mesecev naprej in 6 mesecev nazaj. Taki »izglajeni« podatki so grafično prikazani in predstavljajo primere »enajstletnih« ciklov, ki v resnici trajajo od 8 pa do 15 let. Te je uvedel leta 1843 Schwabe. Zaporedije »izglajenih« Wolfovih števil ima obliko krivulje, ki se razmeroma hitro dviga (toliko hitreje čim aktivnejše je Sonce) in polagoma pada. Sedanji cikel bo ob začetku leta 1990 predvidoma dosegel višek, takrat naj bi bilo Wolfovo število 200. Zelo je podoben XIX., ki je bil najvišji, odkar imamo zanesljive podatke.

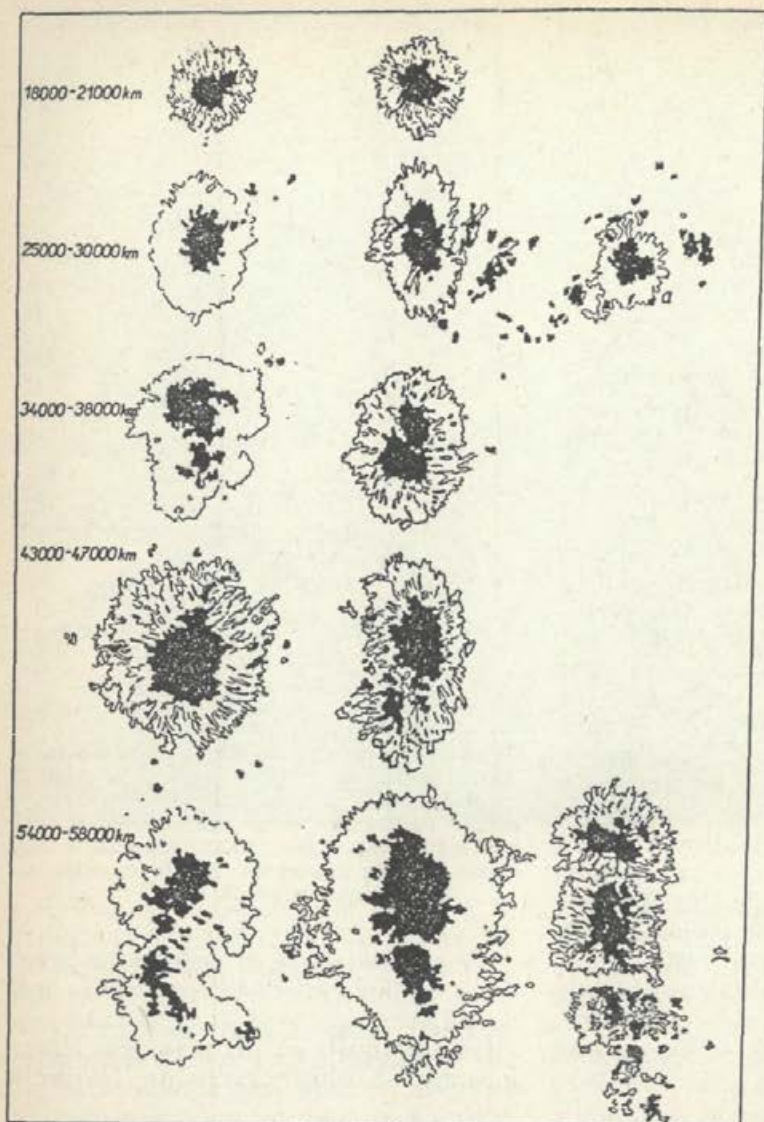

Grafikon nakazuje vzpon XXII. cikla v primerjavi s prejšnjimi; številke na desni označujejo različne cikle, na vodoravni osi so navedeni meseci od začetka ciklov, na navpični osi so Wolfova števila. Cikel XXII. označujejo kvadratki, začetek septembra 1986 in najvišja aktivnost marca 1990

V začetku cikla so pege vidne predvsem v območju 30° - 40° severno in južno od sončnega ekvatorja, za časa najvišje aktivnosti pa pri približno 20° in kasneje še bliže ekvatorju. Največja

Komponenti dvopasovnega blišča se oddaljujeta s hitrostjo 10 km na sekundo

Primeri sončnih peg, njihov premer je označen na levi strani

pega navadno leži na zahodni strani skupine. V sedanjem ciklu je njen magnetni pol v skupinah severne polute južni in obratno za južno poluto. Vsakih 22 let se istoimensko magnetno polje povrne na dano poluto.

Preidimo sedaj na »blišče«, to so občasne sprostitve ogromne količine energije. Ti se pojavijo predvsem pri hitri rašči skupine peg. Takrat se magnetna energija, ki se je počasi kopi-

čila v sončni atmosferi, hitro spremeni v toploto, pri tem se tudi silno poveča hitrost lahkih delcev (predvsem elektronov). Obenem se zaradi sproščene energije ogromne gmote sončne materije dvignejo iz nižjih slojev atmosfere in se oddaljijo, nakar se zopet povrnejo navzdol. Možno pa je tudi, da se vanje ne povrnejo: delci so tako pospešeni, da pridejo do Zemlje v enem ali dveh dneh (letalo, ki bi letelo s hi-

trostjo 1000 km na uro bi za razdaljo, ki loči Sonce od Zemlje potrebovalo 17 let!) in vplivalo na našo atmosfero. Pri tem se na primer spremeni propustnost radijskih valov na veliko razdaljo. Tudi severni sij, ki nastane na višini 100 do 1000 km nad zemeljsko površino, je povezan z izbruhom sončnih delcev. Njih povečana gostota je lahko nevarna za vesoljske potnike; umetni sateliti pa so uporabni za krajšo dobo kot sicer, ker se zaradi večje gostote upočasnijo in prej padejo na Zemljo.

Blišče, oziroma njihove učinke, lahko opazujemo s posebnimi filtri, v X-žarkih (satelitska merjenja) in s pomočjo radijskih valov. Na različne načine pridobljene informacije se dopolnjujejo, saj so različni pojavi med seboj in je njih glavni ter skupni činitelj struktura in jakost magnetnega polja. Najpreprostejši blišči so vidni kot svetle pike. Veliko bolj zanimivi so »dvopasovni« blišči, ki zaobjamejo veliko površino. Delimo jih po velikosti (tipi s, 1, 2, 3) in jakosti žarčenja, ki ga proizvajajo (tipi f, n, b). Z blišči so povezane tudi »aktivne protuberance«, nekakšni oblaki, sestavljeni iz snovi, ki je pogostejša in hladnejša od okolice. Magnetno polje jih oblikuje in zadržuje v precejšnji višini nad fotosfero.

Imajo omenjeni sončni pojavi vpliv na življenje na Zemlji? Na drevesnih kolobarjih je razviden 11-letni cikel. Ko je sončna aktivnost večja, drevo lepše raste. Iz tega sledi, da je možno s pomočjo letnic zelo starih dreves razbrati vsaj približne informacije o sončni aktivnosti tudi za dobo, za katero nimamo točnih podatkov. Ugotovili pa so, da je sistem drevesnih letnic popolnoma odpovedal za dobo, ki gre od leta 1645 do leta 1715. To obdobje imenujemo Maunderjev minimum. Takrat je bilo na Zemlji nekoliko hladneje in peg na Soncu skorajda ni bilo opaziti. V preteklih časih je bilo več takih »mini« ledenih dob. Tako spremembo temperature lahko danes izmerijo z natančnimi napravami na satelitih in opazili so, da se sončna energija nekoliko poveča, ko je peg veliko. Pričakovali bi nasprotni učinek, in sicer, da bi se temperatura znižala, ko je na fotosferi veliko hladnejših področij, oziroma peg.

Zdi se, da so tudi drugi zemeljski pojavi povezani s sončno aktivnostjo. Neki ruski znanstvenik je napisal članek, v katerem ugotavlja, da se v zvezi z njo spreminja struga sibirskih rek. Na človeka vpliva nešteto dejavnikov in skoraj nemogoče je določiti vpliv posameznega. Sončna aktivnost prav gotovo ni odločilna za človeško življe-

Mešani zbor
F. B. Sedej
iz Steverjana
na 30.letnici
Ceciljanke

nje. Vsekakor zgleda, da je nekaj povezan z pojavom nekaterih boleznih in epidemij. Tudi pri reakcijah nekaterih kemičnih spojin pride do sprememb. Na vsak način pa so bili sončna aktivnost in pojavi z njo v zvezi v obdobju

dolgem preko štiri milijarde let, odkar Sonce obstaja, omejeni, sicer se življenje na Zemlji ne bi moglo pričeti in ohraniti. Sonce je bilo, je in bo človeku vir življenja, blagodejne svetlobe in toplote.

TONČKA CURK

Srečanje in slovo

Ljubljana je bila ozaljšana kakor nevesta! Ob vseh glavnih cestah in ulicah so kipeli kvišku visoki mlaji, olupljeni skoro do krošnje, da so se na obeljenih deblih lepše odražale kite zelenja, s katerimi so bili oviti; tudi brzojavni drogi in oni občestnih svetilk so bili oviti z zelenjem. Mestne stavbe in javna poslopja so bila razsvetljena; trgovci so pa kar tekmovali, kdo bo lepše prikazal v izložbenem oknu simbol evharistije. Pročelja cerkvá so bila razsvetljena in okrašena; pred njimi — če je prostor dopuščal — pa so se bočili mogočni slavoloki s primernimi napismi. Stadion, obdan okrog in okrog z mlaji, je bil okrašen kot še nikoli prej. Ob tribuni so plapolale papeške in narodne zastave, tribuna in oltar pa sta bila okrašena z najlepšim cvetjem in zelenjem. V Ljubljani se je namreč vršil II. evharistični kongres.

Tak je bil okvir dveh mladih src, ki sta se ob tej priložnosti srečali. Ni bilo treba ne mesecev ne tednov, še dnevvov ne! Ob prvem srečanju so se oči enega poglobile v oči druge in našle v njih sorodno zvezo. Tudi naslednja srečanja so bila podobna prvemu; oči so se vselej kradoma poiskale, se srečale in ob srečanju plaho povsile trepalnice. Srce je trkalo na srce, ki bi se rado odzvalo, a je pod pritiskom pametne razsodnosti molčalo.

»Veš,« je nekega večera brat dejal svoji sestri, ko sta bila sama v hotelski sobi, »tale moj prijatelj Jože je dober fant. Odkar sem prišel sèm, sva prijaja-

telja. Tudi ko sem zaradi službe odšel na Štajersko, sva ostala vedno v prijateljskih pismenih stikih.«

»To je lepo. Kdor najde prijatelja, je našel zaklad, pravijo.«

»Tudi službo ima dobro,« je nadaljeval brat, »in varčen je. V Šiški ima majhno, a lepo opremljeno stanovanje.«

»Pameten je. Ko pride zvečer domov, ve, da je doma. Ti pa še vedno stanuješ pri tujih ljudeh,« je dejala.

»Pri meni je drugače. Zaradi službe sem odsoten skoro ves teden, samo od sobote do ponedeljka sem doma.«

»Jaz bi bila bolj vesela, da bi prišla k tebi na obisk v tvoje stanovanje, in ne k tujim ljudem, kjer je treba imeti toliko obzira, da ne storiš kaj narobe.«

»S časom bo prišlo tudi to, boš videla! Sicer pa... saj vidiš, kako je: Jože ima stanovanje, pa kljub temu ni zadovoljen, ker je sam.«

»Saj je še mlad. Dobil si bo dekle, se z njo poročil in...«

»Prav to je! Rad bi se poročil, a ne najde primerne dekleta.«

»Deklet je mnogo. Povsod več kot fantov. Ob svojem času, bo tudi on našel pravo.«

»Ti mu ugajaš!« je brez ovinkov dejal brat.

»Jaz?« Zasmejala se je. »Jaz da mu ugajam? Saj sva se komaj nekajkrat videla,« se je čudila.

»Ja. Prvič te je videl v restavraciji "Pri šestici". Všeč si mu bila na prvi pogled.«

»Beži, beži, ne govori neumnosti!

Kako naj bi mu ugajala na prvi pogled? Človeka je treba najprej spoznati,« je lagala, dasi je sama občutila isto.

»Govorim to, kar mi je sam povedal.«

»Kdove, kaj si mu pripovedoval o meni! Najbrž se je zaradi tvojega pripovedovanja zagledal vame.«

»To pa ne! Nikoli nisva govorila o tebi, dokler te ni videl. Bi prišla v Ljubljano?« jo je nenadno vprašal.

»Nehaj že enkrat! Čemu bi prišla v Ljubljano, ko pa sem zadovoljna, kjer sem? Služba je povsod služba, pa naj bo tukaj ali tam.«

»Zakaj me nočeš razumeti? Ne govorim o službi, pač pa o poroki. Dobrega moža bi dobila. Naročil mi je, naj te vprašam. Zdaj veš. Premisli dobro in potem odgovori. Jaz te s tem ne bom več nadlegoval. Lahko noč!«

»Lahko noč!« je odvrnila, zaspala pa ni. Dolgo v noč je razmišljala ta razgovor z bratom in v mislih ponavljala njegove besede... Se ji morda tu ponuja življenjska sreča? Je morebiti to njej namenjen pristan?...

Če privoli, bo konec njenega poniževalnega poklica, konec neke vrste sužnosti, ki nudi službujočim dekletom samo nekaj ur prostosti ob nedeljah in četrtekih popoldne. Drugače pa so kakor

zaslužnjena od sedmih zjutraj do desetih zvečer in včasih še čez...

Zdaj se ji ponuja domek, katerega tako zelo pogreša.... Domek ob ljubljenski osebi in sama bi bila ljubljena... Pa zakaj jo je prav zdaj zgrabilo to čudno čustvo, saj ni prvi, ki se je zagledal v njene oči! Več jih je že bilo, ki so ji ponujali dom in ljubezen, a so odšli, kakor so bili prišli... Ob srečanju z njimi, ob izjavah ljubezni in srečnega življenja ob njihovi strani, je njeno srce ostalo mirno in brezčutno, kakor bi govorili lesu ali mrzlemu kamnu... Ko so odšli, niso pustili za seboj nobene praznine v njenem srcu... Na skupno življenjsko pot s človekom, do katerega ni čutila nikakega nagnjenja? Ne! Rajši ostane vse življenje sama. Zdaj pa naenkrat tak preobrat! Zakaj? Zakaj ji ta fant ne gre več iz spomina? Zakaj ga ima vedno pred očmi? Zakaj glas njegovih besed tako toplo zveni v njenih ušesih? Zakaj ima občutek, da se poznata že dolgo, dolgo, da, od zmeraj?

Brat ji od tistega večera ni več prigovarjal. Jože pa se je na vse načine trudil, da bi razbral z njenega obraza kako njeno željo, toda želja ni bilo. Skrbno je pazila, da je v sebi zatrla vsako znamenje naklonjenosti do nje-

Mešani pevski zbor
Rupa-Peč
na 30.letnici
Cecilijanke
v goriškem
Avditoriju

ga. Misel nanj pa je ključala v njenem srcu noč in dan. Slutila je, da bo morala pasti odločitev, preden zapusti Ljubljano.

Srečavali so se vsak dan ali "Pri šestici", ali v hotelu Union, kjer so navadno večerjali v tistih pregrajenih prostorih, prirejenih za največ štiri osebe. Tam v tistem zatišju ji je skušal Jože odkriti svojo dejavnost izven službenega dela na verskem in socialnem področju. Dasi jo je vse to zanimalo in je razumela, da ji skuša s tem odkriti svojo notranjost, je bila na videz za vse to gluha in slepa in razumeti je bilo, da se ob tem dolgočasi.

Nekega večera je brat zagledal znanca in se oddaljil. Jože je izrabil njegovo odsotnost in poskušal naravnost.

»Gospodična! V teh malo dneh ste stopili na mojo pot... Skoro si ne morem predstavljati nadaljnjega življenja brez vas... Delo in dom imam... Skupno ognjišče si ustanoviva in lepo nama bo... Prosite za izselitev in pridite v Ljubljano! Čakal vas bom, tudi če čaka leto dni...« Ker ni odgovorila, je nadaljeval:

»Vem, težko se je odločiti... Premislite, če bi mogla živeti ob moji strani... in preden odidete, mi dajte odgovor.«

Brat se je vrnil z nenavadnim predlogom.

»S slikarjem sem govoril. Jutri se bomo skupaj slikali.«

»Slikajta se vidva, jaz se ne bom,« je brž odgovorila.

»Zakaj ne, gospodična? Imeli bi lep spomin na dneve, ki smo jih preživeli skupaj ob evharističnem kongresu.«

»Spomine na kongres bom hranila tudi brez slike.«

»Zakaj tako trmasto vztrajaš pri svojem?« jo je pokaral brat.

»Nič je ne sili, Matej. Noče. Prisljuna stvar pa ni dobra,« je dejal Jože in pri tem je ostalo.

Tisti večer so zapustili hotel Union nekoliko zagrenjeni. Kriva je bila ona. Toda niti brat niti fant ni mogel iz njenega, na videz neprijaznega ravnanja spoznati, kakšen boj je divjal v

njenem srcu in koliko moči je bilo treba, da je hlinila brezbriznost.

Preden sta v hotelski sobi legla k počitku, ji je brat očital, da ni prav ravnala.

»Saj imaš mojo sliko,« mu je odgovorila s trpkim naglasom.

»Imam, toda Jože je nima.«

»Prav zaradi tega se nočem slikati.«

»Toda, zakaj? Ena slika vendar ne pomeni veliko.«

»Kakor se vzame. Lahko ne pomeni nič, lahko pa mnogo. Ali mi nisi že prve dni povedal, da mu ugajam?«

»Seveda. Že takoj prvi dan mi je to zaupal; in potem je to ponavljal vsak dan, ko tebe ni bilo zraven.«

»Njegovi želji jaz ne morem ustreči, ker se nočem preseliti. Zakaj naj bi torej imel mojo sliko, da bi mu bilo ob pogledu nanjo morda hudo? Boljša enkratna bolečina, kot pogostna, ki bi se mu ob pogledu na sliko morebiti obnavljala.«

»Morda imaš prav. Slike jaz nisem smatral za tako važen predmet kakor ti. "Izpred oči — iz spomina", pravi pregovor. Pojutrišnjem se razidemo. Jaz odpotujem v Maribor, ti kmalu nato v Trst, in on ostane v Ljubljani. Tako se bo ta epizoda zaključila. Zdaj pa zaspiva. Lahko noč!«

»Lahko noč.«

V njej je še vedno divjal boj za in proti. Glede slike ni bila čisto odkritosrčna, ko je govorila o njegovi bolečini; mislila je nase. Obraz tega mladeniča se ji je vtisnil globoko v srce in bala se je, da ga zlepa ne bo mogla pozabiti. Zdaj pa naj bi ga imela še na sliki? Ne, ne! Prav je ravnala, da ni pristala na slikanje.

Tisti zadnji dan so bile ure dolge in mučne zanjo. Vedela je, da bo prišel na kolodvor po slovo. Ob misli na to, se je ponovno spraševala, če morda ne ravna prav, ker zavrača ljubezen? Mogoče pa je njen poklic v krogu družine, in prav tu v Ljubljani? Če bi vedela, kaj je prav, bi z obema rokama zagrabila za družinsko srečo, ki se ji ponuja. Z izselitvijo bi ne imela težav;

še zadovoljni so, če se ljudje izseljujejo. Kaj naj stori?

Tedaj se je v njen spomin povrnila zorna mladost. Prav rahlo je potrkala na srce, in spomin jo je opozoril, da je nekemu že dala besedo in srce... Ali naj zdaj besedo prelomi? Ne, nikoli! Če bi to storila, bi jo prelomljena obljuba težila do smrti. Že dolgo pred Jožetom je na njeno srce potrkal nekdo drug. Trkal je dolgo, prosil vztrajno, dokler ni rekla, »Da«. Potem je odšel in jo pustil samo...

Pomirila se je, prepričana, da bo že našla prave besede, da ji ne bo treba izdati svoje skrivnosti.

* * *

Brat se je poslovil od obeh in ju še z vlaka pozdravljala. Odzdravljala sta mu, dokler ni vlak izginil. Takrat pa se je Jože obrnil k njej in jo vprašal:

»Torej, gospodična, kako ste se odločili?«

Molčala je nekaj časa, kot da premišlja. Potem se je zazrla v njegove

odkritosrčne oči in počasi spravila iz sebe samo en stavek:

»Jože, kdo bo varoval našo zemljo v zamejstvu, če jo bomo vsi zapustili?«

Ni odgovoril. Morda so ga te besede zadele v živo, ker je bil tudi sam izseljenec? Mogoče pa je bila srčna bolečina tako velika, da ni mogel takoj odgovoriti. Šele čez nekaj časa je, poudarjajoč vsako besedo, dejal:

»Gospodična! Samo tisti, ki je to izkusil ve, kaj občuti v svojem srcu fant, če ga ljubljeno dekle odkloni.«

V mučen molk, ki je nastal med njima, je po zvočniku zadonel glas: »Vlak Ljubljana-Trst na prvem tiru, pripravljen za odhod.«

Molče ji je stisnil roko. Stopila je na vlak, v kupeju odprla okno in ga vsa nasmejana še zadnjikrat pozdravila. Ko se je vlak premaknil, pa je izginil smehljaj z njenih ust. Nepremično je strmela v smer, kjer je stal fant s prosečimi očmi. Vedela pa je samo ona, da se je ob tem slovesu v bolečini skrčilo dvoje src...

*Pozdrav
s planin*

Usebina

Koledar	3
<i>Iz življenja Cerkve</i>	
Pri graditvi miru — spoštuj manjšine! (Rafko Valenčič)	28
Ob 40-letnici Katoliškega glasa (Lojze Škerl)	33
Aretacija nadškofa Margottija - 1.-8. maja 1945 (Srečko Suligoj)	34
Tržaški dušni pastirji včeraj, danes in jutri (Jože Kunčič)	40
Mahničev simpozij v Rimu (Lojze Škerl)	43
Trije Cedermaci osemdesetletniki (Jožko Kragelj)	45
<i>Razprave in pričevanja</i>	
Dostojevski in 20. stoletje (Stanko Janežič)	48
Ivan Trinko posrednik med Slovensko politično organizacijo in Sturzovo Ljudsko stranko (Marko Tavčar)	53
Naši kraji v preteklosti (Danilo Rustja)	63
Zlatorog slovenska žival (J.Š.)	65
Božja pot v Midlandu v Kanadi (Marija Markeš)	68
Valovnica (J.Š.)	71
Sveta Gora (1539-1989) (S. Čuk)	73
40 let slovenske klasične gimnazije v Trstu (Breda Susič)	79
Poezija Alojza Kocjančiča med Sočo in Rižano (Marija Češčut)	83
Sv. Ignacij in Slovenci (Lojze Kovačič)	85
Francoska revolucija in Cerkev (S. Čuk)	90
Smo res prišli do hladnega jedrskega zljtja? (Sara Superina)	97
Denar na Slovenskem (Jožko Šavli)	100
300 let Slave Vojvodine Kranjske (S. Čuk)	106
<i>Dežela Furlanija-Julijska krajina in Evropa</i>	
1992: Evropa brez meja (Egidij Vršaj)	114
Volitve v evropski parlament in manjšine (Alojz Tul)	121
Tržaška kraška planota središče znanstvenega in tehnološkega raziskovanja (Marija Breclj)	125
Zgodovinska povezava med Oglejem in Emono (Ljubljano) (J.M.)	128
1992: Evropa — upanje za manjšine? (Peter Rustja)	129
Jadranski zavod Združenega sveta v Devinu (M.T.)	132
Devinska izkušnja bivšega dijaka (Branko Klun)	133
<i>Spominski zapisi</i>	
Danilo Fajgel ob 150-letnici rojstva (Zorko Harej)	134
Dr. Ivan Tul — nabožni pisatelj (Martin Jevnikar)	137
Umrli univ. prof. dr. Ciril Zebot (Martin Jevnikar)	143
Umrli dr. Tine Debeljak (Martin Jevnikar)	145
G. Marjanu Komjancu v spomin (K.H. in Jk)	147
Poslednje slovo od dr. Stojana Brajše (K.H.)	150
Prijatelj g. Jože Jurak se je poslovil (Z.P. in R.B.)	151
Marju Laurencigu v spomin (Jožko Kragelj)	154
V zadnjem letu so se poslovili (Martin Jevnikar)	155

Prosvetno delo in skavtizem

Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel (-n-n)	162
Prosvetna dejavnost na Tržaškem v sezoni 1988-1989 (M.M.)	164
Prosvetna dejavnost na Goriškem 1988-89 (Marilka Koršič)	169
SZSO - Trst 1988-89 (Vestni Nosorog)	172
Delovanje SZSO - Gorica v letu 1988-89 (Damjan Hlede)	177

Iz veselja

Povečanje sončne aktivnosti: višek XXII cikla (Pavel Zlobec)	179
--	-----

Pripovedni spis

Srečanje in Slovo (Tončka Curk)	184
---------------------------------	-----

Pesmi

Bolečina (Stanko Janežič)	39
Razmišljanje sredi noči (Ljubka Šorli)	52
Rojstna hiša (Stanko Janežič)	61
Kamen trn in brin (Alojz Kocjančič)	67
Misel (Jože Aleksij Markuža)	72
Svetogorski Kraljici (Peter Falnder)	76
Vstajenje (Stanko Janežič)	82
V tih pristan (Alojz Kocjančič)	84
Ko mimo gre jesen (Ljubka Šorli)	99
Slovenska Istra (Alojz Kocjančič)	126
Bori (Alojz Kocjančič)	127
Tulipan (Stanko Janežič)	128
Zgodovina (Jože Aleksij Markuža)	142
Praznična luč (Stanko Janežič)	149
Mandljev cvet (Alojz Kocjančič)	152

KNJIŽNA ZBIRKA ZA LETO 1990

1. KOLEDAR 1990
2. PE-FAU - Spomini (Drugi del) - Miloš Vauhnik
3. OB KRESU ŽIVLJENJA - NOVELE - Zora Tavčar
4. PRIMORSKI SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON
15. snopič

Naslov:

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

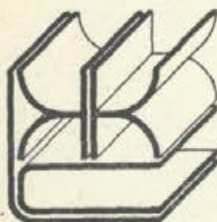
Riva Piazzutta, 18
34170 Gorica - Gorizia
Italia - Italy (Europe)

CENIK KNJIG GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE V ZALOGI

(1 ameriški dolar je zaradi nihanja valute vreden od 1.350 do 1.390 lir)

Acherman F. H., GOBAVI VITEZ, povest	LIR 2.500
Albrant Marta, DOLGA NOČ ČAKANJA, povest	3.000
Beličič Vinko, MED MEJNIKI, črtice	4.000
Beličič Vinko, PRELISTAVANJE POLDAVNINE, spomini	7.000
Ceglar Ludovik, JANEZ MADON, biografski roman	10.000
Curk Tončka, DEČEK Z GORNJEVIPAVSKEGA, resnična zgodba	6.000
Dobraczynski Jan, REDNIK (2 dela), povest	12.000
De Wohl Luis, ZEMLJA JE OSTALA ZA NAMI, povest	4.500
GDM, ZBORNİK 1974, ob petdesetletnici	4.000
GMD, SLOVENCİ IN KATOLIŠKA CERKEV	5.000
GMD, KRATKA ZGODOVINA CERKVENIH ZBOROV	3.000
GMD, GOVOREČI BANKOVEC, antologija slov. humoristične proze	4.000
Hladnik Janez, OD TRIGLAVA DO ANDOV, biografija	8.000
Jaklič-Šolar, BARAGA, življenjska pot	3.000
Janežič Stanko, TRZAŠKI OBRAZI, zgodbe	3.000
Janežič Stanko, ZEMLJAKI, črtice	5.000
Janežič Stanko, RADOST ŽIVLJENJA, duhovne misli	3.000
Jezernik Maksimiljan, RIM-ATENE-NAIROBI, potopis	4.000
Jeza Franc, NEVIDNA MEJA, fantastični spisi	7.000
Jurčič Josip, DESETI BRAT, roman	3.000
Kanduš-Piščanc Z., NA OBALAH MORJA, povest	5.000
Klinec Rudolf, ZGODOVINA GORIŠKE NADŠKOPIJE	5.000
Klinec Rudolf, ZGODOVINA GMD	5.000
Klinec Rudolf, MARIJA V ZGODOVINI GORIŠKE	4.000
Klinec Rudolf, PRIMORSKA DUHOVŠČINA POD FAŠIZMOM	7.000
Kobal Andrej, SVETOVNI POPOTNIK (II. del), spomini	7.000
Kobal Andrej, SLOVENEK V SLUŽBI F.B.I., biografska povest	8.000
Kozar Lojze, PAJKOVA MREŽA, povest	3.500
Kragelj Jožko, MOJA TOLMINSKA, črtice	5.000
Kravos Josip, KUŠTRAVA GLAVA, črtice	4.000
Kunčič Jože, PISANI VRTILJAK, pesmi za mladino	3.500
Lavrenčič-Pregelj, VALENTIN STANIČ, življenjepis	4.500
Luciani Albino, SPOSTOVANI, pisma	6.000
Martelanc Saša, MELODIJA, črtice	7.000
Martelanc Saša, VETER IZ LJUBIH DALJAV, črtice	6.000
Mikuletič Fortunat, INTERNATITIS, kronika vojne	5.000
Močnik Hubert, SPOMINI IN IZKUSTVA, kronika učitelja	5.000
Pertot Bruna, DOKLER MARELICE ZORIJO, črtice	6.000
Piščanc Zora, ANDREJKA, roman	6.000
Piščanc Zora, BLAGOVESTNIKA SLOVANOV, roman	10.000

Piščanc Zora, PESNIK ZELENE POMLADI, biografska povest	10.000
Premrl Ivan, GLORIOSA, povest	3.500
Premrl Franc, JANEZ IN MAJDA, povest	3.500
Saksida Zora, MAMI (I. in II. del), povest	5.000
Saksida Zora, ZLATE SLIVE, pripovedke	5.000
Strojnikova Štefa, JASTREB KROŽI, roman	8.000
Šegula Frančišek, PETDESET DNI PO JUTROVEM, potopisi	4.000
Šorli Ljubka, IZBRANE PESMI	7.000
Trench Sally, POKOPLJITE ME V SKORNJIH, povest	5.000
Ukmar Jakob, MARIJOLOGIJA, nauk o Mariji	5.000
Vauhnik Miloš, PE-FAU, spomini - I. del	8.000
Werfel Franc, BERNARDKINA PESEM, roman	8.000
Winovska Marija, MOČ LJUBEZNI, življenjepis	3.000
PRIMORSKI SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON	
(od I. do XIV. - posamezni snopič)	8.000 - 12.000
KOLEDARJI GMD (letniki)	8.000

libreria cattolica katoliška knjigarna

Piazza della Vittoria - Travnik, 25
GORIZIA - GORICA (ITALY)
Tel. (0481) 84407

- knjige (revije in specifične knjige po naročilu)
- šolske, pisarniške, tehniške in domače potrebščine
- vse vrste papirja in lepenke
- nabožni predmeti in sveče
- sezonski artikli za okras in darilo
- plošče in muzikasete
- igrače
- pisarniško pohištvo
- fotokopije

